

FIDES

**BIULETYN
BIBLIOTEK
KOŚCIELNYCH**

ISSN 1426-3777 Nr 1 (36) 2013

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES

Warszawa

RADA NAUKOWA

dr hab. Maria Kocójowa, prof. UJ
dr hab. Maria Piđłypczak-Majerowicz, prof. UP
dr hab. Roland Prejs OFMCap, prof. KUL
bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski
prof. dr hab. Irena Socha

RECENZENCI

dr hab. Maria Pawłowiczowa, prof. UŚ
dr hab. Roland Prejs OFMCap, prof. KUL

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Grzegorz Filipiuk OFMCap
ks. Tomasz Garwoliński, sekretarz redakcji
Wacław Umiński CM
Bogumiła Warzłchowska, redaktor naczelny
ks. Jerzy Witczak

KOREKTA

Aleksandra Kowal

Wersją pierwotną czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”
jest wersja papierowa

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego
ul. Wita Stwosza 17
40-042 Katowice
e-mail: bogumiła.warzłchowska@us.edu.pl
tel. 32 257 20 59

SEKRETARIAT FEDERACJI FIDES

Biblioteka PWT i MWSD
plac Katedralny 14
50-329 Wrocław

DRUK I OPRAWA

Drukarnia J. i J. Maciejewscy
ul. Gdańska 1
06-300 Przasnysz
Druk 2013 – nakład 200 egz.

ARTYKUŁY I MATERIAŁY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Nr 1 (36) 2013, s. 3-26
ISSN 1426-3777

Ks. FRANCISZEK WOLNIK¹

BIBLIOTEKA I KSIĘGOZBIÓR CYSTERSÓW Z RUD

Rudy² to jedno z górnośląskich opactw cysterskich. Filią Rud było opactwo w Jemielnicy³.

Rudzkie opactwo powstało w połowie XIII wieku, istniało do sekularyzacji dóbr kościelnych na Śląsku w 1810 roku. Przez wieki w wieloraki sposób przyczyniło się do rozwoju kultury Górnego Śląska⁴. Rudy zasłynęły m.in. prężnym skryptorium i bogatą biblioteką, które działały w klasztorze w okresie średniowiecza⁵.

1. Biblioteka i skryptorium

Cystersi, podobnie jak benedyktyni, prowadzili wysoko rozwinięte warsztaty pisarskie (skryptoria). Cysterskie skryptoria były

¹ Ks. dr hab., prof. Uniwersytetu Opolskiego.

² A. Barciak, J. Gorzelik, *Woszczyce-Rudy*, w: *Monasticon Cisterciense Poloniae*, pod red. A.M. Wyrwy, J. Strzelczyka, K. Kaczmarka, t. 2: *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, Poznań 1999, s. 361-367; S. Rybandt, *Średniowieczne opactwo Cystersów w Rudach*, Wrocław 1997.

³ J. Rajman, A. Wolska, M. Wolski, *Jemielnica*, w: *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 2, dz. cyt., s. 79-89; J. Rajman, *Jemielnica. Wieś i klasztor na Górnym Śląsku*, Katowice 1995.

⁴ F. Wolnik, *Cysterskie ślady w kulturze Górnego Śląska*, w: *Korzenie wielokulturowości Śląska ze szczególnym uwzględnieniem Śląska Górnego*, pod red. A. Barciaka, Katowice – Zabrze 2009, s. 88-105.

⁵ M.L. Wójcik, *Początki skryptorium dokumentowego klasztoru Cystersów w Rudach*, w: *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, pod red. A. Pobóg-Lenartowicz, M. Derwicha, Opole 1995, s. 265-277; F. Wolnik, *Skryptorium i biblioteka rudzkich cystersów*, w: *Cystersi w Rudach*, pod red. tegoż, Opole 2009, s. 93-111; tenże, *Skriptorium und Bibliothek in Gross Rauden*, „*Annalecta Cisterciensia*” 61 (2011), s. 299-313.

swego rodzaju kancelariami, w których pracowali specjalnie wyznaczeni mnisi. Powstawały tam księgi liturgiczne wykorzystywane do sprawowania służby Bożej: graduały, antyfonarze, lekcjonarze, psalterze, mszały, rytuały, martyrologia oraz księgi typu *liber ordinarius*, a także inne dokumenty, często dokumenty fundacyjne opactwa. Szczególną rolę w działalności cysterskich skryptoriów odgrywała twórczość obituarna. Zachowane do dziś wspaniałe dzieła powstałe w cysterskich skryptoriach to bardzo cenne źródła do badań nie tylko dla historyka, ale również dla specjalistów wielu dziedzin pokrewnych.

Skryptorium u cystersów w Rudach działało prężnie już w XIII wieku. W XIV wieku zasłynął jako kopista Stefan z Oświęcimia, który przepisał w latach 1337-1339 *Collectarium*. Zachowana część średniowiecznego księgozbioru z Rud z XIII-XV wieku składa się z sześćdziesięciu jeden rękopisów i dziesięciu inkunabułów, z czego z rudzkiego skryptorium i introligatorni pochodzi pięćdziesiąt siedem rękopisów i trzy inkunabuły. Prawie wszystkie znajdują się w Zbiorach Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Jeden kodeks przechowywany jest w klasztorze w Zwettl na terenie Austrii, gdzie znalazł się już w XV wieku.

Książki ze średniowiecznego zbioru w czterdziestu dwóch przypadkach mają wyraźnie zaznaczoną proveniencję rudzką z początku XVI wieku: w trzydziestu ośmiu rękopisach w formie skróconego znaku własności „Monarii Rauden”, w nieco zmienionej postaci zapis ten widnieje w czterech dalszych rękopisach i trzech inkunabułach. W ośmiu innych rękopisach znaki własnościowe pisane są odmiennie w różnych okresach. Pozostałe siedem rękopisów bez notek własnościowych zaliczono do średniowiecznej grupy ksiąg rudzkich na podstawie cech indywidualnych i przesłanek pośrednich⁶.

Czas powstania rudzkich rękopisów i liczbę zachowanych rękopisów z poszczególnych okresów ukazuje poniższa tabela:

⁶ S. Rybandt, *Katalog ksiąg zachowanych z średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach*, Warszawa 1979, s. 3; tenże, *Średniowieczne opactwo Cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 10.

Wiek	Liczba zachowanych ksiąg
I połowa XIII wieku	2
II połowa XIII wieku	1
I połowa XIV wieku	3
II połowa XIV wieku	15
I połowa XV wieku	31
II połowa XV wieku	5

Datowanych kodeksów średniowiecznych zachowało się dwadzieścia trzy, rękopisy bez zapisanej daty liczą trzydzieści cztery woluminy. Dwa spośród niedatowanych pochodzą z pierwszej połowy XIII wieku, a więc sprzed osiedlenia się cystersów na Górnym Śląsku. W sumie z XIII wieku pochodzą trzy rękopisy, z XIV – osiemnaście, a z XV trzydzieści sześć rękopisów, z których trzydzieści jeden wywodzi się z pierwszej połowy tego wieku⁷.

Klasyfikacja działowa rękopisów biblioteki rudzkiej przedstawia się następująco⁸:

	Liczba egzemplarzy	%
Pisma kaznodziejskie	79	23
Teologia praktyczna	65	19
Słowniki, literatura szkolna	42	12
Liturgia	34	10
Biblia, komentarze i apokryfy	26	8
Patrystyka	24	7
Teologia spekulatywna	22	6
Prawo kanoniczne	13	4
Historia (Kościoła i świecka)	11	3
Literatura zakonna	11	3
Medycyna i alchemia	8	2
Filozofia	4	2
Pisma polityczno-polemiczne	3	1

⁷ Tenże, *Katalog ksiąg zachowanych z średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 4.

⁸ Przedmiotem podziału rzeczowego w tej próbie klasyfikacji były wyodrębnione w rękopisach 342 pozycje tytułowe, z czego dla XIII wieku – dziesięć, dla XIV – 118, dla XV – 214. Woluminów w całości poświęconych jednemu tematowi było trzydzieści, z czego po dziesięć przypadło na dział biblijny i kaznodziejski; por. S. Rybandt, *Średniowieczne opactwo Cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 130.

Wszystkie zachowane rękopisy otrzymały oprawę z okładek drewnianych obciągniętych skórą, nieraz barwioną. W sumie oprawy średniowieczne zachowały się w pięćdziesięciu jeden rękopisach. Oprawę sześciu z nich zdobią wyciski linijne proste i ukośne, wytłaczane strychulcem na skórze, w trzech zastosowano technikę ślepych tłoków, w sześciu nacinanie nożem. Technikę opraw nacinanych stosowano w Rudach w pierwszych trzech dekadach XV wieku. Oprawy te stanowią cenny zabytek sztuki intrologatorskiej.

W tym czasie książka była bardzo droga. Tak np. mszał z końca XIV wieku kosztował 12 grzywien, czego ekwiwalentem towarowym było szesnaście krów lub czternaście wołów, albo 1 150 kurcząt, lub 48 łokci dobrego sukna, bądź też 9 – 18 mórg gruntu uprawnego⁹.

Księgi w klasztorze przechowywano w tzw. *armarium*. Początkowo była to zwykle niewielka bezokienna wnęka przylegająca do zakrystii. Powiększanie się zbiorów powodowało konieczność powiększania *armarium*: najpierw kosztem zakrystii, którą zwykle poszerzano, później na magazynowanie książek przeznaczano osobne pomieszczenie. W XIV wieku w Rudach *armarium* mogło znajdować się we wschodnim skrzydle *claustrum*, na parterze lub na pierwszym piętrze¹⁰. Na parterze mogło to być pomieszczenie o wymiarach 3,7 m × 4,4 m, przylegające od zachodu do zakrystii¹¹.

W XV wieku kapituła generalna cystersów zachęcała opatów do urządzania w klasztorze dużych bibliotek¹².

W związku z tym, że klasztorny księgozbiór spełniał wiele zadań, był on zwykle umieszczony w kilku miejscach. Stan ten pociągał za sobą rozproszenie katalogu, a często jego brak¹³.

Wypożyczenie bibliotek cysterskich nie różniło się zasadniczo od innych bibliotek klasztornych. W szafach przechowywano książki

⁹ M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947, s. 416; S. Rybandt, *Średniowieczne opactwo Cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 102.

¹⁰ A. Andrzejewski, T. Grabarczyk, L. Kajzer, J. Pietrzak, *Opis i wyniki badań terenowych, w: Opactwo Cysterskie w Rudach na Górnym Śląsku*, pod red. L. Kajzera, Katowice 2001, ryc. 10-25.

¹¹ A. Andrzejewski, T. Grabarczyk, L. Kajzer, J. Pietrzak, *Przemiany budowlane klasztoru cysterskiego i pałacu książąt raciborskich*, w: *Opactwo Cysterskie w Rudach na Górnym Śląsku*, dz. cyt., s. 267.

¹² L. Lekai, A. Schneider, *Geschichte und Wirken der Weissen Mönche*, Köln 1958, s. 184.

¹³ K.K. Jażdżewski, *Lubiąż. Losy i kultura umysłowa*, Wrocław 1993, s. 128.

na stojąco, inne zaś leżały na specjalnych pulpitych, jedno- lub dwustronnych¹⁴. Niektóre księgi były do pulpitu przymocowane łańcuchem.

Książki wypożyczano z biblioteki samym zakonnikom do lektury lub do przepisania, jak też na zewnątrz. W klasztorze istniały spisy wypożyczających. Za udostępnione książki żądano zastawu¹⁵.

2. Losy rudzkiego księgozbioru po kasacie opactwa w 1810 roku

W Rudach w czasie prawie sześciu wieków cystersi zgromadzili w swej klasztornej bibliotece pokaźną liczbę książek. Księgozbiór w chwili kasacji klasztoru (1810 rok) liczył ok. 10 – 12 tysięcy woluminów. Zachowany księgozbiór jest dowodem wysokiej kultury umysłowej mnichów, świadczy o ich szerokich zainteresowaniach, wychodzących poza liturgię, bibliustykę, homiletykę, patrystykę, prawo kanoniczne, teologię praktyczną i pisma ascetyczne, gdyż obejmował również dzieła z zakresu filozofii, medycyny i alchemii.

Po sekularyzacji klasztoru z tego nieskatalogowanego zbioru asystent J. Büschinga, Jan Krzysztof Friedrich, wybrał dla tworzącej się głównej biblioteki wrocławskiej sześćdziesiąt trzy rękopisy i 478 książek drukowanych¹⁶. Książki te, zapakowane w pięciu skrzyniach, wywieziono do portu na Odrze w miejscowości Turze, rzeką przetransportowano do Opola, a później do Wrocławia.

Reszta książek do 1820 roku pozostała w Rudach, po czym w 1823 roku rozdzielono je pomiędzy gimnazja w Gliwicach, w Raciborzu, w Nysie i w Opolu¹⁷. Książki te zostały też rozproszone po różnych

¹⁴ R. Witkowski, *Biblioteki klasztorne opactw cysterskich*, w: *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 1: *Dzieje i kultura męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej od średniowiecza do czasów współczesnych*, Poznań 1999, s. 156.

¹⁵ *Tamże*, s. 157.

¹⁶ S. Rybandt, *Katalog ksiąg zachowanych z średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 2-3.

¹⁷ A. Potthast, *Geschichte der ehemaligen Cistercienserabtei Rauden in Oberschlesien*, Leobschütz 1858, s. 103; S. Rybandt, *Los średniowiecznego księgozbioru cystersów w Rudach po kasacie opactwa w 1810 r.*, „Roczniki Biblioteczne” 21,3-4 (1977), s. 633.

parafiach, czego przykładem może być siedemnastowieczny *Rytuał*, przechowywany obecnie w Bibliotece Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, odnaleziony współcześnie na plebanii w parafii Sternalice. Został on tam przywieziony zapewne przez rudzkiego profesora o. Bernarda Goldę, który po sekularyzacji opactwa (1810 rok) przez wiele lat był duszpasterzem w Sternalicach: najpierw wspomagał chorego proboszcza Kaspra Famulę, a później sam został tam proboszczem¹⁸.

Dowodem rozproszenia rudzkiego księgozbioru po sekularyzacji opactwa jest również modlitewnik *Exercitia pietatis*¹⁹, wydany dla członków Sodalizacji Mariańskiej, działającej przy prowadzonym przez rudzkich cystersów gimnazjum klasycznym.

Największą część księgozbioru przekazano 1 października 1823 roku nyskiej bibliotece gimnazjalnej, pozostałą zaś część (pięćdziesiąt cztery tomy) bibliotece gimnazjum w Raciborzu, która to pozyskała także szafy z biblioteki rudzkiej²⁰.

Książki teologiczne miał przejąć proboszcz z Rud, niektóre przechowano w tamtejszej bibliotece zamkowej. Część książek sprzedano na makulaturę²¹. Najcenniejsze rękopisy liturgiczne z Rud przechowywane są w Zbiorach Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

Dokumenty z rudzkiego klasztoru zachowały się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Są tam przechowywane dokumenty dotyczące działalności gospodarczej klasztoru: dziesięcin, obligacji i pożyczek, kontraktów kupna-sprzedaży wsi i innych nieruchomości, dzierżawy, prawa wyszynku, spraw spadkowych, testamentów, zmiany danin na czynsz, nadania wyższego sądownictwa, potwier-

¹⁸ A. Nowack, *Die Priester der Zisterzienserabtei Rauden OS. 1682-1810 (1856)*, Breslau 1935, s. 51-52.

¹⁹ Pełny tytuł: *Exercitia pietatis pro studiosa juventute ad ducale monasterium Raudense, sacri et exempti ordinis cisterciensis ordinata nec non pro ulteriori studiorum et morum profectu eiusdem studentis juventutis accommodata. Ex probatis authoribus collecta et concinnata. Cum facultate superiorum*. Anno MDCC. XL VII. Nissae. Typis Franciscæ Beatae Schlägelin, Viduae, Civitat, Typogr. [modlitewnik zakupiony na aukcji internetowej, w posiadaniu autora].

²⁰ A. Potthast, *Historia dawnego klasztoru Cystersów w Rudach na Górnym Śląsku*, Rudy 2008, s. 228-229.

²¹ B. Cimała, *Dobra komory raciborskiej w XIX i XX wieku*, w: *Opactwo Cysterskie w Rudach na Górnym Śląsku*, dz. cyt., s. 47.

dzenia przywilejów, zwolnienia z poddaństwa, jurysdykcji kościelnej, wyboru opatów, zaświadczenia ukończenia studiów teologicznych i filozoficznych, potwierdzenia autentyczności dokumentów, kontaktów z klasztorem w Jędrzejowie²².

3. Wybrane zabytki z rudzkiego księgozbioru

3.1. Liber ordinarius

Liber ordinarius jest to powszechnie wykorzystywana w średniowieczu księga służąca do przygotowania liturgii. Zawiera ona szczegółowe informacje dotyczące celebrowania liturgii godzin, Mszy Świętej i innych nabożeństw w ciągu roku liturgicznego. Na podstawie zaleceń zawartych w *Liber ordinarius* sprawowano liturgię, posługując się wieloma różnymi księgami liturgicznymi. Do ksiąg wykorzystywanych bezpośrednio w liturgii należały: mszały, gradułały, antyfonarze, brewiarze, lekcjonarze, psalterze, agendy, rytuały, pontyfikały, benedykcjonały, homiliarze (*sermones*), nekrologi.

Liber ordinarius podaje zwykle nie tylko rubryki, ale także incipity tekstów liturgicznych odmawianych w czasie liturgii brewiarzowej i mszalnej: antyfon, psalmów, czytań, oracji, wersetów, sponsoriów, niekiedy też zawiera tony melodii czytań, oracji, antyfon i innych śpiewów liturgicznych²³. Treść księgi uwzględnia zasadniczo układ roku liturgicznego. Dobór tekstów zawartych w księdze ukazuje specyficzny charakter danego ośrodka kościelnego: katedry, kolegiaty lub klasztoru²⁴. Opracowywane w poszczególnych diecezjach i klasztorach *libri ordinarii* wzorowały się zwykle na rzymskim *Ordo Romanus*, uwzględniając jednak lokalne zwyczaje i kultury.

Wśród zachowanych z terenu Śląska licznych kodeksów tego

²² C. Kwiatkowska, *Klasztor Cystersów w Rudach*, rep. 114, w: *Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Przewodnik po zasobie archiwalnym do 1945 roku*, pod red. A. Derenia, R. Żerebka, Wrocław 1996, s. 293.

²³ L. Eisenhofer, *Handbuch der katholischen Liturgik*, t. 1, Freiburg 1932, s. 103-111; B. Nadolski, *Liturgika*, t. 1, Poznań 1989, s. 70.

²⁴ E. Foley, *The „Libri Ordinarii”: An Introduction*, „Ephemerides Liturgicae” 102 (1988), s. 129-137; tenże, *Paris. Bibliothéque Mozarine 526, the First Ordinary of the Royal Abbey of St.-Denis in France: An Edition and Commentary*, Paris 1986.

typu²⁵ znajduje się trzynaście rękopisów cysterskich²⁶, w tym również dwa egzemplarze *libri ordinarii* z opactwa rudzkiego, opracowane w jeden klocek²⁷, będące bardzo ważnym źródłem umożliwiającym nam opisanie liturgii celebrowanej w Rudach w średniowieczu. Księga jest dziełem Mikołaja Forderssreutta, profesora w Waldsassen²⁸, powstała w 1502 roku²⁹, a więc nie w rudzkim opactwie, była jednak w Rudach wykorzystywana do przygotowania liturgii³⁰.

3.2. Piętnastowieczny mszał

Mszał pochodzi z 1424 roku, zawiera 235 pergaminowych kart o wymiarach 40,8 cm × 29 cm. Mszał ten powstał w Hradec Králové³¹, od XVII wieku wykorzystywany był do sprawowania liturgii w konwencie cysterskim w Jemielnicy, a przed 1823 rokiem znalazł się w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu³². Kodeks został oprawiony w deski pokryte ciemnobrązową skórą zdobioną ornamentem liniowym i roślinnym. Kolofon tego kodeksu wskazuje na fakt, że kościół w Rudach nosił wezwanie Najświętszej Maryi Panny, a także św. Benedykta, św. Bernarda i św. Jana Chrzyciela.

3.3. *Expositio missae*

Cenna jest księga z grupy *expositio missae*. Kodeks zwany *expositio missae* jest to podręcznik dla duchowieństwa, który zawiera zwykle komentarz historyczny, dogmatyczny, prawny i ascetyczny do modlitw i obrzędów Mszy Świętej³³.

Z rudzkiego opactwa zachowała się jedna księga tej kategorii³⁴.

²⁵ F. Wolnik, *Diecezjalne i zakonne „libri ordinarii” źródłem do badania średniowiecznej liturgii śląskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 18 (1998), s. 189-211.

²⁶ F. Wolnik, *Liturgia cystersów śląskich w średniowieczu*, Opole 2002, s. 136-147.

²⁷ Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego (dalej: BUWr) IO 59 k. 46r-195v i k. 249r-287v.

²⁸ Por. nota BUWr IO 59 k. 195v.

²⁹ Por. BUWr IO 59 k. 45v, 195v.

³⁰ F. Wolnik, *Służba Boża w rudzkim opactwie Cystersów*, Opole 2006, s. 13-15.

³¹ Por. H. Gawelczyk, *Służba Boża w klasztorze Cystersów w Jemielnicy od XVII wieku do sekularyzacji*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 14 (1993), s. 239.

³² W. Schenk, *Rękopisy liturgiczne od XIII do XV wieku w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2,6 (1963), s. 191.

³³ M. Zahajkiewicz, *Expositio missae*, w: *Encyklopedia katolicka*, pod red. F. Gryglewicza, t. 2, Lublin 1976, k. 1467-1468.

³⁴ BUWr I F 325.

Kodeks pochodzi z XIV i XV wieku³⁵, zawiera 262 karty o wymiarach 30,5 cm × 21 cm³⁶. Treść rudzkiej księgi stanowią: dzieło Alberta Wielkiego *De sacrificio missae* (k. 1v-170v), *Registrum* (k. 171r-176v), *Sermo de muliere forti* Alberta Wielkiego (k. 177r-258v) oraz dopisaną późniejszą ręką modlitwę do Najświętszej Maryi Panny *Salve preclara celorum* (k. 261r-262r).

Podobny charakter ma również kodeks *Tractatus sacerdotalis*³⁷. W inkunabule tym znajduje się m.in. słynny *Tractatus sacerdotalis* Mikołaja z Błonia, a także popularne *Expositio mysteriorum Missae et versus modus rite celebrandi* Guillelmi de Gouda OFM³⁸.

3.4. Homiliarze (sermones)

W Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu zachował się bardzo bogaty i niezwykle cenny zbiór dwudziestu jeden homiliarzy wykorzystywanych w liturgii w rudzkim klasztorze.

Cystersi nie byli zakonem kaznodziejskim, jednak w ich zbiorach zachowały się dzieła z kategorii *sermones*. Wykorzystywano je w średniowieczu w homiliach głoszonych przez opata w uroczystości, w które jego obowiązkiem było głoszenie homilii w kościele lub kapitułarzu, natomiast w czasach nowożytnych, kiedy cystersi zajęli się duszpasterstwem parafialnym – w czasie liturgii parafialnej.

Rudzkie księgi homiletyczne czekają na szczegółową analizę. Ogólnie można zauważyć, że zawierają one kazania klasyków homiletyki: św. Augustyna³⁹, św. Tomasza z Akwinu⁴⁰, Hugona od św. Wiktora⁴¹, św. Alberta Wielkiego⁴², św. Bernarda⁴³, Jakuba z Voragi-

³⁵ Por. nota na k. 1r: *Ex libris monasterii Raudensis*.

³⁶ S. Rybandt, *Katalog ksiąg zachowanych w średniowiecznej bibliotece cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 34-35.

³⁷ BUWr XV Q 890.

³⁸ Autorem był bliżej nieznanymi Holender piszący w XV wieku; por. B. Kocowski, *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, Wrocław 1959, nr 1276-1284; L. Hain, *Repertorium bibliographicum*, t. 1-2, Stuttgart – Paris 1826-1838, s. 488-490 podaje siedemnaście wydań tego dzieła, co świadczy o jego popularności.

³⁹ BUWr I F 245, k. 81r-91v; BUWr I F 637, k. 85r-192v.

⁴⁰ BUWr I F 70, k. 1r-164v.

⁴¹ BUWr I F 245, k. 60r-79v; BUWr I F 297, k. 83r-123r.

⁴² BUWr I F 325, k. 1v-170; 177r-258v.

⁴³ BUWr I F 629, k. 1r-189v.

ne⁴⁴, liczne homilie autorów mniej znanych: Pseudo-Bonawentury⁴⁵, Paulina z Akwilei⁴⁶, Tomasza Palmeranusa⁴⁷, opata Ekberta⁴⁸, Mikołaja z Goranu⁴⁹, Mikołaja de Hannapisa⁵⁰, Mikołaja z Lyry⁵¹, Chryzostoma, kapłana praskiego⁵², Jana ze Strība⁵³, Henryka de Hassia seniora (Henricus Heinbuche de Langenstein)⁵⁴, Bertranda z Tours⁵⁵, Konrada z Brundelsheim (mnicha cysterskiego zwanego Soccus)⁵⁶, Mikołaja z Jeleniej Góry⁵⁷, spowiednika królowej Jadwigi, profesora Uniwersytetu Krakowskiego Jakuba Szczekny⁵⁸, Hieronima z Pragi⁵⁹, niemieckiego franciszkanina Ludwika⁶⁰, franciszkanina Antoniego z Wercelli⁶¹, dominikanina Wilhelma Peralda⁶², czy wręcz kaznodziejów anonimowych.

3.5. Sumy spowiednicze

Wśród rudzkich rękopisów liturgicznych cenne są kodeksy należące do literatury penitencjalnej: *Summa de poenitentia*⁶³ z pierwszej połowy XV wieku (ok. 1426 rok), będąca skróconą wersją sumy spowiedniczej dominikanina Pawła z Węgier, niegdyś profesora prawa w Bolonii⁶⁴, *De modo confessionis*⁶⁵, traktat o pokucie pochodzą-

⁴⁴ BUWr I F 297, k. 176r-282r; BUWr I Q 261, k. 1r-105v.

⁴⁵ BUWr I F 637, k. 1r-84v.

⁴⁶ BUWr I F 245, k. 16v-33r.

⁴⁷ BUWr I F 245, k. 1r-10v.

⁴⁸ BUWr I F 245, k. 147r-150v.

⁴⁹ BUWr I F 62, k. 1r-172v.

⁵⁰ BUWr I F 70, k. 165r-231v.

⁵¹ BUWr I F 71, k. 1r-229v.

⁵² BUWr I F 498, k. 1r-165v.

⁵³ BUWr I F 498, k. 266r-279v.

⁵⁴ BUWr I F 637, k. 198v-216r.

⁵⁵ BUWr I F 717 k. 1r-345v; BUWr I F 720, k. 1r-215v.

⁵⁶ BUWr I F 676, k. 1r-200v.

⁵⁷ BUWr I F 738, k. 35v-37r.

⁵⁸ BUWr I F 738, k. 39r-160r.

⁵⁹ BUWr I F 754, k. 275v-334r.

⁶⁰ BUWr I Q 266, k. 1v-74v i 171r-212v.

⁶¹ BUWr XV Q 1085, k. 1r-286v.

⁶² BUWr I Q 266, k. 75r-170v.

⁶³ BUWr I F 94, k. 171r-198v.

⁶⁴ S. Rybandt, *Katalog ksiąg zachowanych z średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 54.

⁶⁵ BUWr I F 754, k. 153v-155v

cy od anonimowego autora⁶⁶, oraz *Poenitentiarius*, również dzieło anonimowego autora z 1419 roku⁶⁷.

W tej grupie rękopisów najcenniejszy i najbardziej znany jest kodeks *Summa de confessionis discretione*⁶⁸. Rękopis ten pochodzi z drugiej połowy XIII wieku lub z pierwszej połowy wieku XIV, zawiera 148 pergaminowych kart o wymiarach 25 cm × 18,5 cm. Pisany jest gotycką fakturą. Cały tekst pergaminowego kodeksu wykonany jest jedną ręką (z wyjątkiem niemieckich modlitw do Matki Boskiej dodanych w XV wieku⁶⁹). Każda stronica kodeksu obejmuje trzydzieści jeden wierszy, kolumna pisma ma 18,5 cm wysokości i 13,5 cm szerokości. Tytuły części i rozdziałów pisane są czerwoną farbą, inicjały rozdziałów mają wysokość dwóch wierszy i są czerwono obmalowane. Na kartach 1r-49v znajduje się suma spowiednicza, dzieło brata Rudolfa, podzielona na cztery części: pierwsza część poświęcona jest godności kapłaństwa i właściwemu sprawowaniu sakramentów, głównie Eucharystii i sakramentu pokuty (k. 1v-13r), druga część traktuje o trzech pierwszych przykazaniach Dekalogu (k. 13r-25r), część trzecia zwraca uwagę na kolejne przykazania Boże: od czwartego do dziesiątego (k. 25v-39r), czwarta zaś traktuje o sakramencie pokuty i warunkach jego skuteczności (k. 39v-49v).

Oprócz sumy spowiedniczej w tym samym klocek znajduje się jeszcze kilka perykop ewangelicznych (k. 50r-71r), kazanie św. Bernarda (k. 71v-72r) i kazanie brata Rudolfa o siedmiu pieczęciach (k. 73r-148v).

Dzieło brata Rudolfa zostało opublikowane⁷⁰, dyskutowano o pochodzeniu samego kodeksu i jego autora⁷¹, poddano kodeks analizie

⁶⁶ S. Rybandt, *Katalog ksiąg zachowanych z średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 69; tenże, *Średniowieczne opactwo Cystersów w Rudach*, dz. cyt., s. 138.

⁶⁷ BUWr I F 60, k. 127r-148r.

⁶⁸ BUWr I Q 160, k. 1r-49v.

⁶⁹ BUWr I Q 160, k. 72v.

⁷⁰ A. Franz, *Des Frater Rudolfs de officio Cherubyn*, „Theologische Quartalschrift” 78 (1906), s. 411-436; E. Karwot, *Katalog magii Rudolfa. Źródło etnograficzne z XIII wieku*, Wrocław 1955.

⁷¹ A. Franz, *Des Frater Rudolfs de officio Cherubyn*, art. cyt., s. 413-414; J. Klapper, *Deutscher Volksglaube in Schlesien in ältester Zeit*, „Mitteilungen der schles. Gesell. für Volkskunde” 17,1 (1915), s. 28.

jako źródło etnograficzne⁷², kaznodziejskie⁷³ i jako przykład literatury penitencjalnej⁷⁴. Wśród literatury penitencjalnej, coraz powszechniejszej w Kościele od Soboru Laterańskiego IV (1215 rok), rudzki rękopis jest dziełem o wyjątkowo oryginalnej treści, bez wątplenia najciekawszym w polskich zbiorach pocysterskich. W dziele tym doświadczony spowiednik udziela wskazówek młodemu kapłanowi, zwracając uwagę na grzeszne praktyki, o których można usłyszeć w konfesjonale.

Autor sumy koncentruje swoją uwagę na najważniejszych faktach z życia ludzkiego, jak: wesele, rodzenie, miłość, małżeństwo, praca domowa, zajęcia osobiste, i opisuje związane z tymi faktami praktyki magiczne, a więc grzeszne⁷⁵. Księga ta wskazuje grzechy, na które doświadczony spowiednik, brat Rudolf, zwracał uwagę mniej doświadczonemu spowiednikowi. Wśród tych grzechów widzimy bałwochwalstwo⁷⁶, które uprawiają kobiety przez magiczne praktyki związane z dziećmi, czary dziewcząt i złych kobiet⁷⁷ oraz magiczne zabiegi w celu osiągnięcia szczęścia⁷⁸.

Niezależnie od toczącej się dyskusji na temat samego pochodzenia dzieła i jego autora analiza sumy spowiedniczej brata Rudolfa z Rud może dostarczyć ważnych argumentów w dyskusji o zaangażowaniu się cystersów w duszpasterstwo parafialne w średniowieczu oraz o posługiwaniu cystersów ludności świeckiej w sakramencie pojednania⁷⁹. Dalsze badania nad tym rękopisem pozwolą zapewne na określenie stopnia wykorzystania tej księgi w duszpasterstwie.

3.6. Oracjonale

Mnich cysterski uczestniczył nie tylko w liturgii konwentualnej, lecz spędzał również czas na modlitwie osobistej. Świadectwem

⁷² Tamże.

⁷³ K. Bracha, *Katalog magii Rudolfa. (Na marginesie dotychczasowych prac)*, w: *Cystersi w społeczeństwie Europy Środkowej*, pod. red. A.M. Wyrwy, J. Dobosza, Poznań 2000, s. 806-820.

⁷⁴ F. Wolnik, *Suma spowiednicza brata Rudolfa z Rud*, w: *Sakrament pokuty wobec problemów współczesności*, pod red. K. Glombika, Opole 2011, s. 91-97.

⁷⁵ BUWr I Q 160, c. X: E. Karwot, *dz. cyt.*, s. 20-37.

⁷⁶ BUWr I Q 160, c. VIII: E. Karwot, *dz. cyt.*, s. 19-23.

⁷⁷ BUWr I Q 160, c. IX: E. Karwot, *dz. cyt.*, s. 23-27.

⁷⁸ BUWr I Q 160, c. X: E. Karwot, *dz. cyt.*, s. 27-30.

⁷⁹ K. Bracha, *Katalog magii Rudolfa, art. cyt.*, s. 806-820.

prywatnej pobożności cystersów z Rud są zachowane modlitewniki (oracjonały)⁸⁰, zawierające bogactwo modlitw możliwych do wykorzystania przez mnichów⁸¹.

Wolne od wspólnotowych obowiązków chwile mnisi wykorzystywali zapewne na modlitwę osobistą, do której byli zobowiązani postanowieniami kapituły generalnej. Każdego roku kapituła generalna określała intencje, które należało polecać Bogu. W intencjach określonych przez kapitułę generalną cystersi-kapłani ofiarowali Msze Święte. Intencje te polecano Bogu w czasie mszalnych modlitw wstawienniczych, ale również w ramach modlitwy indywidualnej.

W 1264 roku kapituła generalna nakazała modlitwy w intencji Ojca Świętego i Kościoła: kapłani mieli w tych intencjach ofiarować trzy Msze Święte, mnisi, którzy nie byli kapłanami, odmawiali: *Veni Creator, Pater noster, Deus qui corda fidelium, Salve Regina* i orację *Concede misericors Deus*, a bracia konwersi: psalm *Miserere mei Deus, Pater noster* i *Ave Maria*⁸².

Zakonnicy cysterscy przez modlitwę osobistą przygotowywali się do przyjęcia Komunii Świętej. W piętnastowiecznym modlitewniku z Rud wśród wielu modlitw znajdujemy modlitwy przed komunią św.: *Hire Jesu Crist ewges licht*⁸³, *Hirre Jesu Christe König*⁸⁴, *Ich grusse dich schepper himelreichs und erden*⁸⁵, modlitwę do Boga Ojca *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei*⁸⁶, modlitwę do Jezusa Chrystusa *Domine Jesu Christe, amator unice*⁸⁷ i modlitwę do Ducha Świętego *O sussis licht der herczin*⁸⁸, a także modlitwy przed

⁸⁰ BUWr I O 9; BUWr II F 22; BUWr I O 23; BUWr I O 42; BUWr I O 43; BUWr I O 49; BUWr I O 101.

⁸¹ F. Wolnik, *Liturgia śląskich cystersów w średniowieczu*, Opole 2002, s. 193-197.

⁸² Canivez, *Statuta*, III, s. 18, c. 3: *Pro sanctissimo patre nostro et sanctae romane Ecclesiae Summo Pontifice, et pro bono statu Ecclesiae sanctae Dei dicantur tres missae, una de Spiritu Sancto, alia de Beata Virgine, alia de pace, a singulis sacerdotibus ordinis universi; a singulis vero monachis qui non sunt sacerdotes, nec non ab unaquaque monialium de ordine „Veni Creator”, „Pater noster”, „Deus qui corda fidelium”, „Salve Regina”, collecte „Concede misericors Deus”; a singulis autem conversis: „Miserere mei Deus”, „Pater noster”, „Ave Maria” usque ad instantem Resurrectionem Domini dicatur omni die per ordinem universum.*

⁸³ BUWr I O 9, k. 60r-61r.

⁸⁴ BUWr I O 9, k. 102v.

⁸⁵ BUWr I O 9, k. 110r.

⁸⁶ BUWr I O 43, k. 140r-140v.

⁸⁷ BUWr I O 43, k. 141v.

⁸⁸ BUWr I O 9, k. 104v.

komunią św. zanoszone do Boga za wstawiennictwem Matki Bożej: *O sancta Maria Dei genitrix electa*⁸⁹, *Advenisti desiderabilis Domine*⁹⁰ i *Obsecro te Maria mater summe benignitatis*⁹¹. Po przyjęciu Komunii Świętej cystersi z Rud indywidualnie składali dziękczynienie Bogu, odmawiając modlitwy: *Hosanna sabaoth*⁹², *O liber Herre Jesu Christe*⁹³, *Stabat Mater Dolorosa*⁹⁴ i *O intemerata et in aeternum benedicta*⁹⁵. Piętnastowieczne modlitewniki zawierają również teksty modlitw do odmawiania w czasie podniesienia: *Ave verum corpus Domini* i *Ave sanguis salutaris*⁹⁶.

Modlitwy cystersów śląskich miały wymiar trynitarny, o czym świadczą: *Gratias ago omnipotentissime divinitatis*⁹⁷, *Oratio ad Deum* – „*O dulcissime Deus Domine et redemptoris meus, quando te videbo*”⁹⁸, *Oratio ad Deum* – „*Omne datum optimum*”⁹⁹ i *Orationes beati Augustini ad sanctam Trinitatem per ebdomadam*¹⁰⁰, oraz chrystocentryczny: modlitwy do oblicza Pańskiego: *Salve facies preclara*¹⁰¹, *Salve sancta facies*¹⁰², *Orationes ad Salvatorem*¹⁰³, *Orationes de membris Christi* – „*Domine Jesu Christe*”¹⁰⁴, *Oratio de sancta cruce* – „*Hec est illa crux beata*”¹⁰⁵, *Rhythmica oratio ad unum quodlibet membrorum Christi*¹⁰⁶, *Cursus de passione Domini nostri Jesu Christi*¹⁰⁷.

⁸⁹ BUWr IO 43, k. 142v.

⁹⁰ BUWr IO, k. 144r-144v.

⁹¹ BUWr IO 101, k. 12r.

⁹² BUWr IO 9, k. 110r.

⁹³ BUWr IO 9, k. 119v.

⁹⁴ BUWr IO 9, k. 126r.

⁹⁵ BUWr IO 43, k. 224v-225r.

⁹⁶ BUWr IO 101, k. 26v.

⁹⁷ BUWr IO 49, k. 118v-121v.

⁹⁸ BUWr IO 101, k. 6r.

⁹⁹ BUWr IO, k. 8r.

¹⁰⁰ BUWr IO, k. 14r-24r.

¹⁰¹ BUWr IO 49, k. 117v.

¹⁰² BUWr IO 49, k. 118r.

¹⁰³ BUWr IO 49, k. 118v-121v.

¹⁰⁴ BUWr IO 49, k. 121v.

¹⁰⁵ BUWr IO 101, k. 8v.

¹⁰⁶ BUWr IO 101, k. 127r-129r.

¹⁰⁷ BUWr IO 101, k. 103r-110r.

O maryjnym charakterze świadczą modlitwy: *Rhythmi de beata Virgine Maria* Conrada von Haimburg¹⁰⁸, *Oratio de beata Maria – „Ora virgo, nos illo pane celi dignos effici”*¹⁰⁹, *Oratio ante communionem ad beatam Mariam – „Obsecro te Marie mater summe benignitatis”*¹¹⁰, *Hore de beata Virgine* św. Bernarda z Clairvaux¹¹¹, *Cursus de compassione beate Virginis*¹¹², *Oratio de septem gaudiis beate Virginis – „Virgo templum trinitatis”*¹¹³, *Oratio evangelica de beata Virgine* Conrada von Haimburg¹¹⁴.

3.7. Origo humaniorum studiorum Raudae

W latach 1744-1816 cystersi z Rud prowadzili znane na całym Śląsku gimnazjum łańskie. W bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Nysie (obecnie w Bibliotece Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego) zachował się rękopis zatytułowany *Origo humaniorum studiorum Raudae Anno MDCCXLIV III nonas Nov.*

Manuskrypt pisany jest na papierze oprawnym w tekturę i szary papier. Zawiera 144 karty o wymiarach 332 mm × 215 mm, częściowo paginowane jednostronnie, a częściowo dwustronnie, i dwie karty niepaginowane.

Rękopis ten zawiera imienny wykaz uczniów, profesorów i mieszkańców konwiktu z lat 1744-1816. Księga pozwala na szczegółowe poznanie dziejów szkoły, jej struktury, rozkładu zajęć, liczby i pochodzenia uczniów. Ponadto zamieszczono tam, zwykle na zakończenie roku, informacje o najważniejszych wydarzeniach w szkole i w klasztorze. Cystersi rudzcy prowadzili: gimnazjum łańskie, studium filozoficzno-teologiczne i seminarium nauczycielskie¹¹⁵. Działalność ta przyczyniła się do wykształcenia śląskiej inteligencji

¹⁰⁸ BUWr I O 49, k. 122r-125v.

¹⁰⁹ BUWr I O 101, k. 9r.

¹¹⁰ BUWr I O 101, k. 12r.

¹¹¹ BUWr I O 101, k. 56r-63r.

¹¹² BUWr I O 101, k. 110v-119v.

¹¹³ BUWr I O 101, k. 120r-121v.

¹¹⁴ BUWr I O 101, k. 122r-122v.

¹¹⁵ H. Gerlic, *Szkoły cysterskie w Rudach*, w: *Cystersi w Rudach*, pod. red. F. Wolnika, Opole 2009, s. 113-146; tenże, *Udział cystersów rudzkich w kształceniu kadry nauczycielskiej na Śląsku w XVIII wieku*, w: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, pod red. M. Derwicha, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław – Opole – Warszawa 2005, s. 405-426.

duchownej i świeckiej, wywarła więc znaczący wpływ na kulturę Śląska¹¹⁶.

To cenne źródło do dziejów szkolnictwa cysterskiego w Rudach zostało w znacznej części opublikowane w latach 1891 i 1892 przez B. Nietschego z okazji pięćdziesięciolecia Gimnazjum w Gliwicach¹¹⁷.

3.8. *Exercitia pietatis*

Przy istniejącym w Rudach w latach 1744-1816 przyklasztornym gimnazjum w 1747 roku została utworzona Sodalicja Mariańska. Erekcji sodalicii dokonał 17 lipca papież Benedykt XIV¹¹⁸. Początkowo zrzeszała ona pięćdziesięciu sześciu członków¹¹⁹. Do sodalicii mogli wstąpić najlepsi uczniowie, odznaczający się dobrymi wynikami w nauce i wyrobieniem duchowym¹²⁰.

Pierwszorzędnym celem sodalicii była praca nad pogłębieniem znajomości zasad chrześcijańskich wśród swoich członków, wdronienie ich do umiłowania pracy i dobrych obyczajów, ukształtowanie dobrego charakteru, a także głębokiego kultu Matki Bożej. Obowiązki członków sodalicii nie ograniczały się tylko do takich praktyk religijnych, jak spowiedź, komunie św., modlitwa, ale obejmowały również ich życie codzienne, zaprawiając do czynów miłosierdzia.

Zachował się cenny modlitewnik *Exercitia pietatis* przeznaczony dla członków sodalicii, opublikowany w roku założenia rudzkiej sodalicii. Jest on świadectwem formacji biblijno-liturgicznej, duchowości oraz wymagań stawianych członkom sodalicii.

Kalendarz zamieszczony w modlitewniku na poszczególne dni proponuje wspomnienie licznych świętych. Są to święci kalendarza

¹¹⁶ F. Wolnik, *Cysterskie ślady w kulturze Górnego Śląska*, dz. cyt., s. 94-96.

¹¹⁷ B. Nietsche, *Die lateinische Schule des Cistercienser-Kloster Rauden 1744-1816, eine Vorläuferin des katholischen Gymnasiums zu Gleiwitz*, „Jahresbericht des Königlichen katholischen Gymnasiums zu Gleiwitz” 1891-1892, s. 3-74.

¹¹⁸ Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, *Origo humaniorum studiorum Raude, anno MDCCXLIV*, s. 8: *Anno eodem 17 julii producta est comoedia de S. Alexio qui ex occasione Congregationis sub titulo Immaculatae Conceptionis B.V.M a Sanctissimo D.N. Benedicto hujus nominis XIV Summo Pontifice Concessae Primis sodalibus proxime post sollemnem Introductionem (que fuit 56 hujus) in paradigma puritatis propositus est.*

¹¹⁹ S. Steffen, *Die Pflege der Wissenschaften und des Unterrichtes in der Abtei Rauden*, „Cistercienser-Chronik” 32,377 (1920), s. 137.

¹²⁰ L. Piechnik, *Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce*, „Nasza Przeszłość” 7 (1958), s. 44.

ogólnokościelnego, śląskiego, wielu jest świętych cysterskich, jak również postaci biblijnych Starego i Nowego Testamentu. W kalendarzu wspomniano też liczne wydarzenia zbawcze z życia Jezusa Chrystusa i osób Mu towarzyszących.

Korzystając z modlitewnika *Exercitia pietatis*, sodalis mogli odmawiać oficja: o Najświętszej Trójcy¹²¹, o Najświętszej Eucharystii¹²², o Duchu Świętym¹²³, o Świętym Krzyżu¹²⁴, o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny¹²⁵, o św. Annie¹²⁶, o św. Józefie¹²⁷, o Aniele Stróżu¹²⁸, o św. Janie Nepomucenie¹²⁹, o św. Benedykcie¹³⁰, o św. Bernardzie¹³¹, o św. Barbarze¹³², o św. Marii Magdalenie¹³³, o Wszystkich Świętych¹³⁴ i oficjum za zmarłych¹³⁵. Mogli również śpiewać litanie: do Trójcy Świętej¹³⁶, do Najświętszego Imienia Jezus¹³⁷, Loretańską do Matki Bożej¹³⁸, do św. Józefa¹³⁹, do Świętych Aniołów¹⁴⁰, do św. Bernarda¹⁴¹ i do Wszystkich Świętych¹⁴².

3.8.1. Biblijne wzorce w wychowaniu sodalisów

W kalendarzu zamieszczonym w modlitewniku wśród licznych świętych kalendarza ogólnokościelnego i świętych pochodzenia cysterskiego, zauważa się wiele dni poświęconych postaciom i wydarzeniom biblijnym.

¹²¹ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 141-145.

¹²² *Tamże*, s. 153-158.

¹²³ *Tamże*, s. 175-179.

¹²⁴ *Tamże*, s. 179-184.

¹²⁵ *Tamże*, s. 204-209.

¹²⁶ *Tamże*, s. 238-242.

¹²⁷ *Tamże*, s. 243-245.

¹²⁸ *Tamże*, s. 249-253.

¹²⁹ *Tamże*, s. 263-267.

¹³⁰ *Tamże*, s. 274-279.

¹³¹ *Tamże*, s. 280-284.

¹³² *Tamże*, s. 293-297.

¹³³ *Tamże*, s. 300-304.

¹³⁴ *Tamże*, s. 331-339.

¹³⁵ *Tamże*, s. 400-407.

¹³⁶ *Tamże*, s. 145-158.

¹³⁷ *Tamże*, s. 158-162.

¹³⁸ *Tamże*, s. 209-212.

¹³⁹ *Tamże*, s. 246-248.

¹⁴⁰ *Tamże*, s. 253-257.

¹⁴¹ *Tamże*, s. 281-287.

¹⁴² *Tamże*, s. 349-354.

Kult świętych Starego Testamentu łączył się z pojęciem świętości skoncentrowanej na wezwaniu przez Boga i zleceniu pewnej misji. W takim rozumieniu święty to człowiek, który jest wierny swojemu posłannictwu¹⁴³. Kalendarz 31 marca wymienia proroka Amosa, 10 kwietnia – proroka Ezechiela, 10 maja – proroka Joba, 1 lipca – kapłana Aarona, 4 lipca – proroków Ozeasza i Aggeusza, 4 lipca – proroka Izajasza, 20 sierpnia – proroka Samuela, 1 września – prorokinię Annę, która w czasie ofiarowania Jezusa przybyła do świątyni, 4 września – Mojżesza, prawodawcę i proroka, 6 września – proroka Zachariasza, 5 listopada – Zachariasza, kapłana i proroka, ojca św. Jana Chrzciciela, 1 grudnia – proroka Nahuma, 3 grudnia – proroka Sofoniasza, 16 grudnia – trzech młodzieńców: Ananiasza, Azariasza i Michaela, natomiast 29 grudnia – Dawida, króla i proroka.

Zgodnie z kalendarzem członkowie sodalicyj wspominali też liczne wydarzenia z życia Jezusa Chrystusa, Jego Matki i innych postaci biblijnych. Pierwszego stycznia wspomniano Obrzezanie Jezusa, 7 stycznia – Powrót Jezusa z ucieczki do Egiptu w siódmym roku życia, 25 marca – Zwiastowanie NMP w roku 4052¹⁴⁴, 25 maja – Joannę, żonę Chuzy, 2 lipca – Nawiedzenie NMP, 3 sierpnia – Znalezienie ciała św. Szczepana, pierwszego męczennika, 6 sierpnia – Przemienienie Jezusa na górze Tabor, 29 sierpnia – Ścięcie św. Jana Chrzciciela w roku 31, 8 września – Narodzenie NMP, 14 września – Podwyższenie Krzyża Świętego, 21 listopada – Prezentację NMP w świątyni jerozolimskiej, 26 grudnia – św. Szczepana, pierwszego męczennika, 28 grudnia – Niewinnych Młodzianków.

3.8.2. Święci cysterscy

Kalendarz z modlitwenika *Exercitia pietatis* zawiera imiona wielu zakonników cysterskich, wskazanych młodzieży z sodalicyj jako wzór do naśladowania. Często są to prości mnisi będący braćmi konwersami. Cysterska duchowość, oparta na *Regule* św. Benedykta, ukształtowała licznych świątobliwych mnichów. Dążenie do świętości uznawano u cystersów za podstawowy obowiązek każdego wstępującego do zakonu, a postępowanie w tym dążeniu i osiągnięcie heroicz-

¹⁴³ B. Nadolski, *Liturgia*, t. 1, dz. cyt., s. 156.

¹⁴⁴ Kalendarz zachowuje żydowską rachubę czasu.

ności cnót – za rzecz naturalną. Dlatego w zakonie cysterskim nie propagowano świętobliwych mnichów, nie zabiegano też o przeprowadzenie kanonizacji członków własnego zakonu¹⁴⁵ i wiele postaci umierających w opinii świętości pozostawało w ukryciu, ich świętość zaś znana była tylko Bogu. W historii Kościoła otrzymał od rodziny cysterskiej ok. 850 świętych i błogosławionych¹⁴⁶. Wśród nich byli pierwsi ojcowie zakonu cysterskiego, a także cysterscy zakonnicy z okresu średniowiecza, związani z opactwami polskimi i śląskimi.

W kalendarzu z modlitewnika *Exercitia pietatis* możemy naliczyć ok. 220 postaci pochodzących z cysterskiego zakonu. Kalendarz ten jest więc ważnym źródłem do badań nad kultem świętych w tym zgromadzeniu.

3.8.3. Święty patron wzorcem wychowania w sodalicii w Rudach

Modlitewnik wskazuje sodalisom postacie świętych patronów, wspomóżycieli osób, instytucji, osób, miast, prowincji, stowarzyszeń, zawodów, orędowników w różnych potrzebach i sytuacjach życiowych.

Ósmego stycznia czczono *Laurentii Justiniani Patroni in dol. gut.*, 11 stycznia – św. Teodolfa opata, patrona w czasie głodu, ubóstwa i nędzy; 17 stycznia – św. Antoniego Pustelnika, patrona chroniącego przed złym duchem; 20 stycznia – świętych Fabiana i Sebastiana, patronów chroniących przed zarazą; sodalisi odmawiali modlitwę *Ad Sanctum Sebastianum, Patronum contra Pestem*¹⁴⁷; 21 stycznia – św. Agnieszkę, patronkę dziewczyc; 3 lutego – św. Błażeja, biskupa i męczennika; młodzież odmawiała modlitwę *Ad Sanctum Blasium Episcopum et Martyrem, Patronum contra dolores colii et gutturis*¹⁴⁸. Piątego lutego czczono św. Agatę, dziewicę, patronkę chroniącą przed ogniem; 9 lutego – św. Apolonię, dziewicę i męczennicę, patronkę chorób zębów; młodzież odmawiała modlitwę

¹⁴⁵ Por. K. Świzek, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek*, w: *Polscy święci*, pod. red. J. Bara, t. 2, Warszawa 1983, s. 53, 60.

¹⁴⁶ I. Kołodziejczyk, *Duchowość cysterska*, w: *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 1, dz. cyt., s. 123.

¹⁴⁷ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 324-325.

¹⁴⁸ *Tamże*, s. 323.

*Ad S. Apolloniam Virginem et Martyrem, Patronam contra dolorem dentium*¹⁴⁹. Czternastego lutego czczono św. Walentego, prezbitera, patrona chroniącego przed padaczką; modlitewnik zawiera modlitwę *Ad S. Valentinum Presbyterum, Patronum contra morbum caducum*¹⁵⁰. Ponadto 26 lutego – św. Porfiriana, biskupa, patrona chroniącego przed suszą; 27 lutego – św. Juliana, męczennika, patrona chroniącego przed podagrą; 1 kwietnia – św. Walryka opata, patrona chroniącego przed szarańczą; 3 kwietnia – św. Józefa wyznawcę, patrona poetów; 7 kwietnia – św. Alberyka wyznawcę, patrona w czasie głodu; 14 kwietnia – św. Ludwinę dziewicę, *Pat. Infr. Sing.*; 4 maja – św. Floriana, patrona chroniącego od pożaru; modlitewnik zawiera modlitwę *Ad S. Florianum Martyrem, Patronum contra ignem devastantem*¹⁵¹. Dziesiątego maja czczono św. Izydora wyznawcę, patrona rolników; 11 maja – św. Majola opata, patrona chroniącego przed chorobą oczu; 16 maja – św. Jana Nepomucena męczennika, patrona dobrego imienia; 25 maja – św. Urbana, papieża, patrona chroniącego przed burzą i gradem; 9 czerwca – św. Wenturę wyznawcę, patrona farbiarzy; 10 czerwca – św. Oliwę dziewicę, *Patronae contra tent. carnis*; 19 czerwca – św. Romualda wyznawcę, patrona kuśnierzy; 22 czerwca – św. Paulina wyznawcę, patrona ogrodników; 5 lipca – św. Wilhelma biskupa, patrona rzeźników; 23 lipca – św. Liboriusza biskupa, patrona przeciw kamicy żółciowej; modlitewnik zawiera modlitwę *Ad S. Liborium Episcopum, Patronum contra calculum*¹⁵². Piętnastego października oddawano cześć św. Jadwidze księżnej, patronce Śląska; 13 grudnia – św. Otylii dziewicy, patronce chroniącej od chorób oczu. Czternastego grudnia czczono św. Nikazego biskupa, *Patroni contra mures et familia*; 19 grudnia – św. Adjuta, patrona winiarzy.

3.8.4. Kult wybranych świętych

3.8.4.1. Kult bł. Benigny, męczennicy

Błogosławiona Benigna, prawdopodobnie mniszka klasztoru w Trzebnicy, męczennica z czasu najazdu tatarskiego, zginęła

¹⁴⁹ *Tamże*, s. 326.

¹⁵⁰ *Tamże*, s. 324.

¹⁵¹ *Tamże*.

¹⁵² *Tamże*, s. 323.

w obronie wiary i cnoty czystości w 1241, 1258¹⁵³ lub w 1259 roku¹⁵⁴. Kalendarz z modlitewnika sodalicii *Exercitia pietatis* pod datą 20 czerwca notuje: *Benignae virg. et mart. S.O.C. Wratislaviae monast. à Tataris crudeliter occisae*¹⁵⁵.

Oddawano jej cześć bez formalnego procesu kanonizacyjnego. Otoczona była kultem lokalnym we Wrocławiu, a szczególnie w diecezji wrocławskiej, gdzie spoczywają jej relikwie¹⁵⁶. Rudzkie średniowieczne rękopisy liturgiczne nie potwierdzają jej kultu¹⁵⁷.

3.8.4.2. Kult św. Wilgefortis, dziewicy i męczennicy

Kalendarz z modlitewnika *Exercitia pietatis* wspomina 19 lipca św. Wilgefortis, dziewicę i męczennicę¹⁵⁸. Św. Wilgefortis, zwana też Kummernis, czczona była jako patronka nieudanych małżeństw. Przywoływana była również w przypadku niepłodności oraz miała zapobiec nieszczęśliwym wypadkom kobiet ciężarnych. Jej orędownictwo chroniło także plony przed suszą i nieurodzajem. W ikonografii przedstawiana była jako ukrzyżowana kobieta z brodą. Mimo negatywnej opinii Kościoła jej kult rozprzestrzenił się w całej Europie już w średniowieczu po pierwszej wyprawie krzyżowej. Na Zachodzie wspomiana była 20 lipca¹⁵⁹. Jej kult rozprzestrzenił się na Śląsku za przyczyną Czech¹⁶⁰. Współcześnie głównym ośrodkiem kultu św. Wilgefortis w Polsce są Wambierzyce, gdzie w pięćdziesiątej siódmej kaplicy kalwaryjskiej znajduje się rzeźba tej świętej.

¹⁵³ T. Fitych, *Błogosławiona Benigna*, w: *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*, pod red. W. Korty, Wrocław 1994, s. 402.

¹⁵⁴ H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1995, s. 138; ciż, *Księga imion i świętych*, t. 1, Kraków 1997, s. 411.

¹⁵⁵ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 13.

¹⁵⁶ A. Ciesielski, *Benigna*, w: *Hagiografia polska*, pod red. R. Gustawa, t. 1, Poznań 1971, s. 117-122; tenże, *Benigna*, w: *Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny*, pod red. A. Witkowskiej, Poznań 1995, s. 107-111; M. Daniluk, *Benigna*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, dz. cyt., k. 271; J. Pater, *Święci w dziejach Śląska*, Wrocław 1997, s. 23; J. Swastek, *Kult świętych w diecezjach diecezji wrocławskiej*, w: *Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska*, pod red. K. Matwijowskiego, Wrocław 2001, s. 190.

¹⁵⁷ F. Wolnik, *Liturgia śląskich cystersów w średniowieczu*, dz. cyt., s. 420-421.

¹⁵⁸ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 15.

¹⁵⁹ H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 6, Kraków 2007, s. 126.

¹⁶⁰ D. Simonides, J. Hajduk-Nijakowska, *Opowiadania ludowe*, w: *Folklor Górnego Śląska*, pod red. D. Simonides, Katowice 1989, s. 370.

Umieszczenie legendarnej świętej w kalendarzu modlitewnika rudzkiej sodalicii mariańskiej *Exercitia pietatis* jest ważnym śladem jej kultu na ziemi raciborskiej.

W Rudach w XVIII wieku dzień 19 lipca był świętem wolnym od pracy¹⁶¹, a obchodom św. Wilgefortis (Kümmernis) towarzyszyła procesja z kościoła konwentalnego do kaplicy cmentarnej, połączona z kazaniem i Mszą Świętą¹⁶².

3.8.4.3. Kult św. Urszuli męczennicy

Już w XIII wieku, szczególnie u cystersów linii altenberskiej (Łekno, Łąd, Obra), rozpowszechniony był kult św. Urszuli i jej towarzyszek¹⁶³, które wspomniano zawsze 21 października¹⁶⁴.

W średniowiecznych kalendarzach śląskich cystersów św. Urszula nie jest wymieniona imiennie, jednak 21 października wysokim, dwunastolekcyjnym kultem czci się jedenaście tysięcy dziewic. Chociaż nie pojawia się imię Urszuli, chodzi zapewne o kult tych samych męczennic z czasów prześladowania Dioklecjana, o których od X wieku twierdzono, że było ich 11 tys. W tym samym X wieku wśród tych męczennic na pierwszym miejscu zaczęto wymieniać św. Urszulę¹⁶⁵.

Kalendarz z modlitewnika *Exercitia pietatis* pod datą 21 października wymienia imię św. Urszuli i podaje Kolonię jako miejsce oraz rok 383 jako datę męczeństwa świętej i jej towarzyszek¹⁶⁶.

3.8.4.4. Kult św. Walentego męczennika

Rudy są jednym z miejsc, gdzie żywy jest kult św. Walentego męczennika. Dowodem kultu św. Walentego są relikwie w postaci kawałka kości przechowywane w połączanym relikwiarzu, umiesz-

¹⁶¹ Opat Bernard II (1696-1716) zarządził, że obok świąt świętych Pańskich w ciągu roku obchodzone będą cztery święta: św. Franciszka Ksawerego, św. Izydora, św. Urbana i św. Wilgefortis; por. A. Potthast, *Historia dawnego klasztoru Cystersów w Rudach na Górnym Śląsku*, dz. cyt., s. 98.

¹⁶² A. Potthast, *Historia dawnego klasztoru Cystersów w Rudach na Górnym Śląsku*, dz. cyt., s. 98.

¹⁶³ M.G. Borkowska, *Kult liturgiczny św. Urszuli w Polsce do XVI wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 14,2 (1966), s. 109-198.

¹⁶⁴ H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię*, dz. cyt., s. 516.

¹⁶⁵ O rozwoju legendy o św. Urszuli zob. *tamże*, s. 515-516.

¹⁶⁶ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 24: *Ursulae cum 11000. VV. et MM. Coloniae a. 383.*

czonym w bocznym ołtarzu św. Floriana¹⁶⁷. Przechowywanie i oddawanie czci szczątkom świętych jest jedną z cech pobożności szczególnie popularnej w okresie średniowiecza¹⁶⁸. Obecnie trudno ustalić pochodzenie rudzkich relikwii św. Walentego i okoliczności ich sprowadzenia do Rud.

W średniowiecznej liturgii cystersów św. Walenty otaczany był wysokim kultem. Rudzki kalendarz liturgiczny zachowany w *Liber ordinarius* nakazuje w tym dniu celebrować liturgię w rycie *commemoratio*¹⁶⁹.

Postać św. Walentego i dzień 14 lutego był obecny w świadomości mnichów rudzkich i młodzieży rudzkiego gimnazjum. Członkowie Sodalicji Mariańskiej odmawiali modlitwę *Ad S. Valentinum Patronum contra morbum Caducum*¹⁷⁰.

3.8.4.5. Kult św. Jana Nepomucena

Św. Jan z Pomuk, urodzony ok. 1350 roku praski duchowny, jeden z najbardziej popularnych świętych od Alzacji po Polskę, czczony jako opiekun mostów, orędownik w czasie powodzi, patron niewinnie podejrzanych oraz patron tajemnicy spowiedzi¹⁷¹, intensywnie czczony był również w Rudach. Dowodem miejscowego kultu Jana Nepomucena jest kaplica boczna pw. św. Jana Nepomucena w klasztornej kościele. Obraz w ołtarzu tej kaplicy przedstawia aniołów unoszących ciało św. Jana Nepomucena¹⁷². Późnobarokowa kamienna figura św. Jana Nepomucena, będąca kolejnym dowodem kultu świętego, stoi przy drodze, pod drzewem, nieopodal zachodniej fasady kościoła i zabudowań poklasztornych¹⁷³.

Uczniowie rudzkiego gimnazjum, członkowie sodalicji, na co dzień spotykali się więc z wyobrażeniem św. Jana Nepomucena, mogli też zanosić do niego modlitwy. Sodalisi, korzystając z modlitew-

¹⁶⁷ G. Wawoczny, *Skarby lasów rudzkich*, Racibórz 2003, s. 10.

¹⁶⁸ J. Kracik, *Relikwie*, Kraków 2002.

¹⁶⁹ BUWr I O 59, k. 15v; F. Wolnik, *Liturgia śląskich cystersów w średniowieczu*, dz. cyt., s. 213.

¹⁷⁰ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 324.

¹⁷¹ H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię*, dz. cyt., s. 306; H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 3, Kraków 1998, k. 227-229.

¹⁷² G. Wawoczny, *Skarby lasów rudzkich*, dz. cyt., s. 11.

¹⁷³ A. Gałęcka-Paduchowa, *Kapliczki przydrożne ziemi raciborskiej*, Katowice 1997, s. 86.

nika *Exercitia pietatis*, odmawiali oficjum o św. Janie Nepomucenie i litanie do św. Jana Nepomucena¹⁷⁴.

Kalendarz z modlitewnika *Exercitia pietatis* 16 maja wspomina też św. Jana Nepomucena męczennika jako patrona dobrego imienia¹⁷⁵.

3.8.4.6. Kult św. Dyzmy

Dyzma to legendarne imię Dobrego Łotra, nawracającego się na krzyżu (Łk 23,39-43). W gruncie rzeczy nie wiadomo nawet, jakie imię nosił. Czczono go jako patrona skazanych na śmierć. Bardziej trwała okazała się cześć jako orędownika przy wzbudzaniu żalu za grzechy. Od średniowiecza był on podawany za przykład nawrócenia i uważany za orędownika pokutujących za swoje grzechy. Kult Dobrego Łotra odrodził się w okresie kontrreformacji. W Kościele wschodnim czczono tego świętego 23 marca, Zachód przydzielił na jego wspomnienie dzień 25 marca¹⁷⁶.

Modlitewnik sodalisów *Exercitia pietatis* zawiera trzy modlitwy do Dobrego Łotra: *Gemina devotio ad duos Sanctos S. Judam Apostolum et Dismam poenitentem Latronem*¹⁷⁷, *Devotio ad S. Dismam poenitentem Latronem*¹⁷⁸ i *alia ad S. Dismam*¹⁷⁹.

Zachowany księgozbiór z opactwa z Rud jest świadectwem wysokiej kultury umysłowej mnichów, uroczyście celebrowanej liturgii, głębokiej duchowości i pobożności, ważnym źródłem do badań dla historyków różnych dziedzin, szczególnie dla historyków liturgii, duchowości, historyków sztuki, kultury, hagiografów, etnografów czy historyków edukacji na Śląsku.

Księgozbiór, częściowo już poddany analizie, może być zachętą do dalszych badań.

¹⁷⁴ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 263-273.

¹⁷⁵ *Tamże*, s. 10: *Joannis Nepom. M. Canonici Pragensis, Patroni Famae et boni Nominis*; szerzej zob.: F. Wolnik, *Służba Boża w rudzkim opactwie Cystersów*, dz. cyt., s. 84-84.

¹⁷⁶ H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, dz. cyt., s. 90.

¹⁷⁷ *Exercitia pietatis*, dz. cyt., s. 306-307.

¹⁷⁸ *Tamże*, s. 309-310.

¹⁷⁹ *Tamże*, s. 310.

ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ¹

BIBLIOTEKA KLASZTORNA BEURON

Wstęp

Biblioteka klasztorna w Beuron, podobnie jak każda biblioteka szkolna, uniwersytecka i inna, jest częścią instytucji służącej realizacji postawionych jej celów i zadań. Rola biblioteki klasztornej wykracza jednak znacznie poza funkcje przypisane zwykłej bibliotece. Biblioteka klasztorna służy zakonnikom (Kościółowi), służy nauce, służy też społeczeństwu. Z uwagi na wielowiekową historię biblioteka klasztorna jest też często skarbnicą pamięci o przeszłości ukrytej w księgach rękopiśmiennych, w inkunabułach, później – w starych drukach. Próbując opisać dzieje jednej z wielu bibliotek klasztornych należących do świata zachodniochrześcijańskiego, nie sposób traktować jej w oderwaniu od instytucji i miejsca, w którym funkcjonowała i często do dziś dnia funkcjonuje. Tak jak trudno wyobrazić sobie klasztor bez biblioteki, tak niemożliwe jest rozprawianie o klasztorze w oderwaniu od miejsca jego lokalizacji, od jego wkładu intelektualnego, nierzadko cywilizacyjnego (także technicznego), jaki wnosi on w rozwój danej społeczności.

Wybierając za przedmiot opisu bibliotekę klasztorną w Beuron, pragniemy przedstawić właśnie w takim ujęciu – w pierwszej kolejności – miejsce (*genius loci*) i w największym skrócie dzieje klasz-

¹ Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

toru. Następnie klasztor, w tym jego historię i stan współczesny. I dopiero na tym tle przedstawimy samą bibliotekę: jej zbiory, działalność oraz pozycję w niemieckim bibliotekarstwie. Warto się tym zająć z co najmniej trzech powodów: Beuron i biblioteka klasztorna są zupełnie nieznanymi przeciętnemu Polakowi, także przeciętnemu bibliotekarzowi i bibliotekoznawcy polskiemu. Ponadto niewiele jest takich miejsc na świecie, które do dziś tak ściśle byłyby związane z klasztorem, na których klasztor wycisnęłoby tak głębokie piętno. I trzeci, nie mniej ważny powód: klasztor w Beuron i samą bibliotekę klasztorną wiele łączy z Polską, zwłaszcza przez osobę księcia Edmunda Fryderyka Radziwiłła.

1. Beuron – historia i współczesność

Beuron leży w krajobrazowo urokliwej dolinie Dunaju, w regionie Bodensee-Oberschwaben, około 25 km od miasta powiatowego Sigmaringen. Beuron wraz z okolicznymi miejscowościami tworzy centralną część parku przyrodniczego Górnego Dunaju. Właśnie rzeka Dunaj – wąska, płynąca leniwie – przelamuje się w Beuron przez wapienny masyw. Współczesne Beuron zajmuje powierzchnię ok. 35 km², obszar pięciu gmin, zamieszkałych przez niespełna 700 mieszkańców. Z racji niewątpliwych walorów historycznych i krajoznawczych ten przepiękny zakątek południowo-zachodnich Niemiec odwiedza rocznie ok. 300 tys. turystów².

Pierwsze ślady osadnictwa w Beuron datuje się na średnią epokę kamienia łupanego. Wykopiska archeologiczne prowadzone od dziesiątek lat odsłoniły również ślady kultury wczesnomезolitycznej, pozostałości kultury ceramiki urnowej oraz dowody osadnictwa rzymskiego. Po raz pierwszy wspomina się Beuron pod mianem „Purron” w wykazie klasztorów St. Gallen w 861 roku. Przez wiele lat Beuron było enklawą Hohenzollernów. Kronika Andechsa z 1020 roku wspomina o siedzibie rycerskiej w miejscowości Hausen w dolinie. Tragiczne piętno na historii Beuron wycisnęła wojna trzydziestoletnia, w trak-

² *Beuron*, <http://www.beuron.de/>, 31.11.2012; *Benediktinenkloster Beuron*, <http://www.erzabtei-beuron.de/kloster/index.html>, 31.11.2012.

Fot. 1. Spiętrzenie Dunaju przed elektrownią wodną, nieopodal klasztoru w Beuron [fot. autor]

cie której klasztor został zniszczony, szczęśliwie jednak następnie odbudowany. Po sekularyzacji w 1802 roku Beuron weszło w 1803 roku w skład księstwa Hohenzollernów, Sigmaringen. W latach 1849-1862 Beuron należało do Prus, po tym zaś okresie aż do dziś w zmienionych warunkach ustrojowych wchodzi w skład Badenii-Wirtembergii³.

2. Klasztor w Beuron

Dzieje klasztoru kryją się głęboko w mrokach historii: sięgają 1077 roku, gdy założono konwikt augustiański. W 1253 roku klasztor przeszedł w posiadanie dziedziczne Hohenzollernów, w 1303 zaś został nadany jako lenno biskupstwu Konstancji. Po sekularyzacji, w 1802 roku życie zakonne w Beuron zamilkło na sześćdziesiąt lat. Reaktywacja klasztoru w 1862 roku była zasługą księżnej Kathariny von Hohenzollern, która tworząc fundację, przyczyniła się do osiedlenia w klasztorze dwóch benedyktynów: Maurusa i Placyda Wol-

³ *Beuron, art. cyt.*

tera. Rok później na miejscu byłego klasztoru Augustianów powstał klasztor benedyktyński, podniesiony w 1868 roku do rangi opactwa. Klasztor w Beuron stał się też zaczątkiem powstania Beuroner Kongregation, zrzeszenia szesnastu klasztorów benedyktyńskich w Niemczech, w Austrii i w Szwajcarii. W latach 1875-1887, w następstwie bismarckowskiego kulturkampfu, mnisi musieli opuścić Beuron, ale zaraz po powrocie zaczął się nieprzerwany, trwający do dziś okres dynamicznego rozwoju klasztoru. W 1887 roku Beuron zostało podniesione do rangi arcyopactwa⁴.

Fot. 2. Widok ogólny na opactwo w Beuron [fot. autor]

Opactwo benedyktyńskie w Beuron prowadzi od samego prawie początku swego istnienia bardzo różnorodną działalność, poczynając od ściśle religijnej, poprzez naukową, a na komercyjnej kończąc. W 1866 roku mnisi założyli Theologische Hochschule, działającą do 1963 roku, istniejącą pod względem prawnym do dziś. W 1945 roku powstał przy klasztorze Vetus-Latina-Institut, który postawił sobie za cel zgromadzenie i wydanie wszystkich zachowanych starołacińskich przekładów Biblii. W 1894 roku mnisi utworzyli przy klaszto-

⁴ *Benediktinenkloster Beuron, art. cyt.*

rze działającą do dziś szkołę muzyki kościelnej, natomiast w 1894 roku Desiderius Lenz zainicjował *Beuroner Kunstschule*, styl architektoniczny przypominający budowlę wschodniego Kościoła prawosławnego lub koptyjskiego. Zakonnicy zajmują się również uprawą roli, jednakowoż podstawowym celem opactwa jest pielęgnowanie liturgii, modlitwy i śpiewów chóralnych. Furta kościoła i opactwa, wybudowanego w barokowym stylu w latach 1732-1738, jest otwarta dla wszystkich wiernych, w tym i dla pielgrzymów, w godzinach od 5 do 22. Mogą oni uczestniczyć w bogatym życiu religijnym, wysłuchać porannej hory, wziąć udział w modlitwie różańcowej, w nie-sporach lub w wieczornej komplecie⁵.

Fot. 3. Opactwo w Beuron. Widok ogólny
[fot. P. Tysarczyk, źródło: Wikipedia]

Klasztor w Beuron jest okazałą budowlą (8 900 m²), a właściwie kompleksem budynków utworzonych przez kościół parafialny i pielgrzymkowy pod wezwaniem św. Marcina i Najświętszej Marii Panny, z przepięknym ołtarzem i kaplicą w stylu *Beuroner Kunstschule*. Na terenie klasztoru znajdują się ponadto: księgarnia, sklep z kulinariami produkowanymi przez mnichów. W 2009 roku niedaleko północ-

⁵ *Tamże.*

nej fasady kościoła zbudowano elektrownię wodną Sankt-Maurus. Beuron znajduje się na szlaku pielgrzymkowym św. Jakuba. Do obszaru opactwa należy również odległa o 3 km kaplica św. Maurusa. Opactwo to w latach 1927-1933 odegrało znaczącą rolę w formacji duchowej Edyty Stein przed jej wstąpieniem do Karmelu.

Fot. 4. Ołtarz kościoła pw. św. Marcina i Najświętszej Marii Panny w opactwie w Beuron [fot. autor]

3. Biblioteka klasztorna w Beuron

3.1. Stara biblioteka klasztorna

Dzieje biblioteki klasztornej w Beuron są równie stare, co sam klasztor. Można to stwierdzić, nie bacząc na brak dokumentów źródłowych, zważywszy, jak ważnym składnikiem życia klasztornego była książka. Jakkolwiek pierwsze pewne wiadomości o bibliotece, jej rozmiarach i zawartości pochodzą dopiero z początku XIX wieku. Siedemnaście lat po sekularyzacji zakonu, w 1819 roku, na polecenie władz w Sigmaringen przeprowadzono inwentaryzację księgozbioru⁶. Na tej podstawie proboszcz Kohler sporządził katalog najważniejszych dzieł prawniczych i teologicznych, który liczył 530 tomów. Cały księgozbiór proboszcz szacował na ok. 17 – 18 tys. woluminów. Przed sekularyzacją zbiór ten musiał być faktycznie większy, skoro – jak donosił bliżej nieznanemu Herr Obervogt – po zamknięciu klasztoru stał on otworem dla wszystkich, w efekcie czego doszło do utraty wielu cennych dzieł. Jeśli dodamy do tego straty powstałe podczas wojny trzydziestoletniej i wojen wyzwoleniczych (1810-1912), kiedy to klasztor przez długi czas służył jako lazaret dla austriackich żołnierzy, możemy przyznać słusność Kohlerowi, który szacował wielkość biblioteki klasztornej na około 20 tys. tomów⁷. Cały uratowany od dalszego zniszczenia, a nawet zagłady księgozbiór powędrował do Sigmaringen i tam został włączony do biblioteki książęcej. Do naszych czasów przetrwała właśnie jego część teologiczna i prawnicza, pozostałe zaś książki zostały roztrwonione bądź sprzedane za bezcen. Tak więc w 1863 roku, gdy klasztor został zasiedlony na nowo, bibliotekę trzeba było budować praktycznie od podstaw.

3.2. Nowa biblioteka

Podwaliny pod nową bibliotekę stworzyli benedyktyni – założyciele nowego klasztoru w Beuron: Maurus Wolter i Placyd. Maurus Wolter zakupił pierwsze książki do biblioteki za 160 florenów, które otrzymał z tytułu honorarium autorskiego. Współbrat założyciel Placyd zdobywał w latach 1862-1868 książki do biblioteki, podrózu-

⁶ U. Engelmann, *Das Schicksal der alten Klosterbibliothek*, „Freiburg Diözesan Archiv” 73 (1953), s. 182-191.

⁷ *Tamże*.

jąc po Niemczech, odwiedzając biblioteki, dwory, klasztory, wypraszając między innymi dublety, np. w Staatsbibliothek w Monachium. Biblioteka w Beuron musiała zaczynać praktycznie od zera. Stara biblioteka klasztorna – rozparcelowana, rozproszona, zdewastowana – właściwie przestała istnieć. Ze starego księgozbioru dopiero w 1955 roku powróciło do Beuron zaledwie 200 tytułów⁸. Okres kulturkampfu biblioteka przeżyła szczęśliwie w nienaruszonym stanie. Spora w tym zasługa księżnej Kathariny von Hohenzollern, która w latach 1879-1887 przeniosła swoją rezydencję do Beuron. Księżna zresztą regularnie obdarowywała bibliotekę, tak że około 1880 roku jej stan wynosił ok. 13 tys. tomów. Dalszy rozwój biblioteki w dużym stopniu zależał również od darów i wymiany. Wymianę książek prowadzono głównie z siostrzanymi klasztorami. Systematyczną wymianę dubletów rozpoczęto w Beuron po 1910 roku, głównie z bibliotekami klasztornymi, z biblioteką uniwersytecką we Fryburgu Bryzgowijskim, także z wydawnictwem Herder-Verlag. Do głównych ofiarodawców klasztoru należeli duchowni, nauczyciele i arystokraci. W 1880 roku 100 tomów sprezentował bibliotece repetytor Meier z Glatt. Jakies 2 tys. tomów przekazał bibliotece książę Edmund Radziwiłł po wstąpieniu do klasztoru w Beuron jako brat Benedykt. W darze księcia Radziwiłła znalazły się m.in. inkunabuły, stare druki, czeskie i polskie księgi klasyczne. Książę Radziwiłł ufundował ponadto bibliotece za 1,5 tys. marek *Monumenta Germaniae historica*⁹. W 1890 roku księgozbiór biblioteki liczył już 25 900 tomów, dzięki kolejnym darom od klasztorów, od bibliotek uniwersyteckich, od antykwariatów i wydawnictw. W 1926 roku przystąpiono do budowy nowego gmachu biblioteki z przylegającą doń czytelnią i pomieszczeniami do pracy bibliotekarskiej. W 1934 roku księgozbiór wzrósł do 34 tys. tomów, co zmusiło braci do zaadaptowania spichlerza na magazyn biblioteczny. Pomimo wojny księgozbiór osiągnął w 1942 roku stan 100 tys. tomów¹⁰, w 1951 roku – 180 tys.

⁸ *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland*, t. 7: *Baden-Württemberg und Saarland*, pod red. W. Kehra, Hildesheim 1994, s. 58-62.

⁹ *Tamże*.

¹⁰ Podczas II wojny światowej w klasztorze Beuron przechowywano wartościowe rękopisy ze zbiorów Preußischen Staatsbibliothek w Berlinie oraz Württembergische Landesbibliothek w Stuttgartcie.

tomów. Rozrastający się księgozbiór zmusił zakonników do rozbudowania magazynu do sześciu pięter. W 1989 roku księgozbiór liczył już 360 tys. tomów. Rocznie księgozbiór wzrasta o około 5 tys. tytułów. W 2005 roku biblioteka posiadała już 410 tys. jednostek medialnych oraz abonowała 490 tytułów czasopism. Pięć lat później, w 2012 roku, księgozbiór liczył 426 tys. książek, 165 inkunabułów, 169 rękopisów muzycznych, 236 rękopisów, biblioteka abonowała 425 czasopism¹¹.

Główną funkcją biblioteki klasztornej w Beuron jest kształcenie i pogłębianie wiary zakonników, co determinuje profil księgozbioru. Fundament, dominujący segment księgozbioru, tworzy teologia, a w niej Pismo Święte i biblistyka, historia zakonów i duchowości, mistyka i historia religii. Drugą ważną gałąź tworzą dzieła z zakresu liturgii, monastycyzmu, historii sztuki, zwłaszcza średniowiecznej, patrologii, historii zakonu benedyktyńskiego i historii Hohenzollernów. Na trzeci segment zbiorów w Beuron składają się: beletrystyka, sztuka, nauki przyrodnicze, filologia, filozofia, technika, zoologia oraz wydawnictwa informacyjne. Jako całość księgozbiór w Beuron można uznać za specjalny, a bibliotekę za naukową. Jest to biblioteka specjalna z niemałą reprezentacją literatury z zakresu nauk humanistycznych, społecznych, a nawet matematyczno-przyrodniczych. Wskazuje na to wyraźnie analiza rzeczowa księgozbioru, sporządzona na podstawie szczegółowej charakterystyki zawartej w informatorze Bernharda Fabiana¹² (zob. tab. 1).

Księgozbiór w Beuron według analizy Fabiana ma częściowo charakter zabytkowy. W 1989 roku na 365 tys. tomów zabytkowy księgozbiór szacowano na ok. 50 tys. tomów, wśród których znajdowało się 161 inkunabułów, 999 tytułów z XVI wieku; 2 385 tytułów z XVII wieku, 6 223 tytuły z XVIII wieku, 40 tys. tytułów z XIX wieku. W księgozbiorniczej w Beuron przeważa literatura w języku niemieckim (trzy piąte całości). Jedną piątą stanowi literatura w języku łacińskim, kolejną jedną piątą tworzy literatura w innych językach¹³.

¹¹ L. Baumgarten, *Die Klosterbibliothek der Erzabtei Beuron. Hausarbeit*, Leipzig 2004-2005, s. 4-6.

¹² *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland*, dz. cyt., s. 58-62.

¹³ *Tamże*.

Tab. 1. Struktura księgozbioru biblioteki klasztornej w Beuron

Lp.	Nazwa dyscypliny	Liczba tytułów
<i>Nauki teologiczne</i>		
1	Historia eklezjalna	2385
2	Historia monastycyzmu	1528
3	Benedyktyni	40
4	Prawo eklezjalne	1081
5	Katechetyka	1145
6	Liturgia	2214
7	Teologia pastoralna	682
8	Patrologia	1255
9	Asceza	5000
10	Wydania Biblii	704
11	Egzegeza	1660
12	Hagiografia	1465
13	Teologia uniwersalna	370
14	Homiletyka	2605
Razem		22134
<i>Nauki humanistyczne i społeczne</i>		
15	Literatura wojenna	41
16	Moralność	817
17	Muzyka	798
18	Pedagogika	804
19	Antropologia	85
20	Sztuka	1090
21	Autorzy greccy	ok. 2100
22	Autorzy łacińscy	1190
23	Literatura niemiecka	1758
24	Literatura obcojęzyczna	1446
25	Nauki tajemne	96
26	Geografia	1414
27	Judaica	61
28	Filologia	2407
29	Filozofia	1306
30	Polemika	1796
31	Programy szkolne	2280
32	Nauki religijne	108

33	Prawo cywilne	1117
34	Historia	3175
Razem		23892
<i>Nauki matematyczno-przyrodnicze</i>		
35	Matematyka	244
36	Medycyna	620
37	Nauki przyrodnicze	190
38	Ekonomia	273
39	Botanika	439
40	Chemia	63
41	Technika	104
42	Zoologia	91
Razem		2024
<i>Inne</i>		
43	Inkunabuły	161
44	Dysertacje	72
45	Encyklopedie	1146
46	Czasopisma	371
Razem		1750
Całość		49700

[Źródło: *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland*, t. 7: *Baden-Württemberg und Saarland*, pod red. W. Kehra, Hildesheim 1994, s. 58-62].

Księgozbiór zabytkowy wykazuje profil wybitnie humanistyczny. Zgodnie z charakterystyką rzeczową Fabiana można w nim wyodrębnić dwie główne grupy zbiorów: nauki teologiczne (22 134 tytuły), nauki humanistyczne i społeczne (23 892), dopełnione przez nauki matematyczno-przyrodnicze (2 024) oraz pozostałe (1 750). O wartości księgozbioru zabytkowego świadczą zwłaszcza rzadkie i niezmiernie cenne pojedyncze egzemplarze zachowanych ksiąg. W dziale Asceza jest to osiemdziesiąt dziewięć wydań *De imitatione Christi* Thomasa à Kempis z czterech stuleci i w sześciu językach. Biblioteka może się poszczycić posiadaniem ogółem 700 wydań Biblii sprzed 1900 roku, w tym czterdziestu trzech wydań w językach oryginalnych: hebrajskim, aramejskim i greckim. Szczególnie cennym okazem jest wydanie Nowego Testamentu J. Ecka, opublikowane w 1558 roku w Wenecji. Niewielką, lecz cenną kolekcję stanowi literatura botaniczna zawierająca dzieła z historii naturalnej, podręczniki, rozprawy o roślinach,

o ziołolecznictwie, wśród nich *Kraüiterbuch* – zieleń Jacobusa Tabernaemontanus wydany w Bazylei w 1687 roku. W zbiorze geograficznym znajdują się atlasy, dzieła z zakresu archeologii biblijnej, albumy, podręczniki, mapy, relacje z podróży, opis miast i pielgrzymek. Biblioteka może się pochwalić w swoich zbiorach m.in. egzemplarzem *Cosmographia* Sebastiana Münstera z 1553 roku, wydanym w Bazylei. Wśród przechowywanych w Beuron cennych ksiąg historycznych na uwagę zasługują również dzieła Józefa Flawiusza w dziesięciu wydaniach (1534-1735). Kolekcja muzykaliów obejmuje bardzo różnorodny księgozbiór: nuty chorałowe, podręczniki do śpiewu, do gry organowej, dzieła z zakresu historii muzyki i biografie muzyczne. Dumą biblioteki w Beuron są zwłaszcza rzadkie edycje z XVI-XVII wieku, m.in. Sebastiana Virdunga *Musica getutscht* (1511). Właściwie każda z dyscyplin teologicznych stanowi unikatową kolekcję. Przykładowo Homiletyka zawiera zbiory kazań na niedzielę i dni świąteczne, dla ludu, na czas żałoby, na chrzest, na tematy katechetyczne. W XIX wieku zebrano i połączono kazania w oprawnych tomach, każdy liczący siedmiu autorów oraz od dziesięciu do trzydziestu tytułów, między innymi kazania jezuita i misjonarza Indian, Franza Xaviera Wenigera¹⁴.

3.2.1. Udostępnianie

Biblioteka klasztorna w Beuron łączy poprzez swoje zbiory przeszłość i teraźniejszość, służy Kościołowi, opactwu, ale również światu zewnętrznemu. Mimo że jest typową biblioteką prezencyjną, nieudostępniającą książek na zewnątrz, poza wypożyczeniami bibliotecznymi z jej księgozbioru oprócz zakonników mogą korzystać mieszkańcy Beuron, goście i badacze. Biblioteka jest otwarta przez pięć dni w tygodniu, od poniedziałku do piątku, w godzinach: 8-10 i 14.30-17.30. Czytelnicy mogą studiować dzieła biblioteczne w czytelni liczącej dwaście miejsc, do ich dyspozycji przy wolnym dostępie do półek jest liczący ok. 5 tys. dzieł księgozbiór podręczny. Do 1975 roku jedynym narzędziem wyszukiwawczym były tradycyjne katalogi: przedmiotowy i autorski. W 1975 roku rozpoczęto tworzenie katalogu komputerowego, ukończono zaś w 1985 roku. Dziś można przeszukiwać księgozbiór w Beuron poprzez zintegrowany katalog bibliotek kościelnych

¹⁴ Tamże.

(KiVK¹⁵), a od 2004 roku poprzez centralny katalog wirtualny bibliotek teologicznych (VThK¹⁶). Zbiory biblioteczne z Beuron są dostępne również dzięki wymianie międzybibliotecznej w ramach Arbeitsgemeinschaft AKThB¹⁷. Personel biblioteki liczy trzech zakonników¹⁸.

3.2.2. Polonica

Według informacji uzyskanych od zakonników w drodze ankiety biblioteka nie współpracuje z żadną z polskich bibliotek kościelnych na polu gromadzenia zbiorów. Z Polską i z polską historią łączy bibliotekę w Beuron przede wszystkim osoba księcia Edmunda Fryderyka Radziwiłła i подарowany bibliotece jego bezcenny księgozbiór. Już sam książę Radziwiłł zasługiwałby na większe niż dotychczas zainteresowanie polskich historyków, i to nie tylko historyków Kościoła. Paradoksalnie o życiu Edmunda Fryderyka wiadomo niezbyt wiele, nawet z opracowań poświęconych wielkopolskim Radziwiłłom, mimo że w powikłanych dziejach pruskiej linii Radziwiłłów uznać go można za osobę nader zasłużoną dla dziejów Polski. Najbogatszy pod względem faktograficznym jest biogram Radziwiłła zamieszczony w *Polskim słowniku biograficznym*¹⁹. Ten wieloletni poseł Rzeszy z ramienia partii Centrum, będąc wikarym w Ostrowie Wielkopolskim, jednocześnie pełniąc obowiązki katechety szkolnego, zasłynął odmową nauczania dzieci polskich religii w języku niemieckim (1873 rok), co doprowadziło do jego zwolnienia z gimnazjum. Następnie był jednym z najbliższych współpracowników kard. Mieczysława Ledóchowskiego w okresie jego wydalenia z cesarstwa niemieckiego i przebywania w Rzymie. Prawdopodobnie z tej przyczyny nie został zaakceptowany przez władze niemieckie jako kandydat na biskupa. I zapewne to właśnie skłoniło go do porzucenia kariery duchownej,

¹⁵ Kirchlicher Verbundkatalog, <http://www.kvk.de/>, 31.11.2012 – wspólny projekt Arbeitsgemeinschaft Katholisch-Theologischer Bibliotheken i Verband kirchlich-wissenschaftlicher Bibliotheken, katalogi online siedemdziesięciu jeden naukowych bibliotek kościelnych połączone w bank danych.

¹⁶ Virtueller Katalog Theologie und Kirche, <http://www.vthk.de/>, 31.11.2012.

¹⁷ Arbeitsgemeinschaft Katholisch-Theologischer Bibliotheken (AKThB), <http://www.akthb.de/>, 31.11.2012 – stowarzyszenie 138 niemieckich katolickich bibliotek naukowych.

¹⁸ Dane liczbowe i informacje faktograficzne pochodzą z kwestionariusza badawczego wypełnionego 8 września 2012 roku na prośbę autora przez bibliotekarza br. Petrusa Dischlera OSB.

¹⁹ *Polski słownik biograficzny*, t. 30, z. 1-4: *Radwan – Reguła Tadeusz*, pod red. S. Kieniewicz, Wrocław 1987, s. 178-180.

wyjazdu do Beuron i przyjęcia ślubów zakonnych (1890 rok) w tamtejszym opactwie benedyktyńskim. Bardzo możliwe, że wpływ na to miało spotkanie w 1866 roku we Wrocławiu z wędrującym w poszukiwaniu ksiązek do biblioteki klasztornej bratem Placydem²⁰. Faktem jest, że Edmund Fryderyk Radziwiłł wstąpił w 1886 roku do klasztoru, obierając imię patrona opactwa, Benedykta. W ciągu krótkiego pobytu w Beuron i w portugalskim Cucujaes, przerwanej śmiercią, Edmund Fryderyk doczekał się uznania i wybrania na funkcję przeora²¹. Osoba Edmunda Fryderyka Radziwiłła powinna wzbudzić większe zainteresowanie wśród historyków książki i bibliotek, a to za sprawą ofiarowanego bibliotece w Beuron cennego księgozbioru. Znalazły się w nim inkunabuły, stare druki z XVI wieku, książki liturgiczne, edycje źródeł z Polski i z Czech. Dzieje księgozbioru Radziwiłła to prawie dosłowna ilustracja sentencji *Habent sua fata libelli*. W 1898 roku dar Radziwiłła został przekazany klasztorowi Emaus w Pradze, a stamtąd do opactwa tynieckiego. Tak naprawdę nie wiadomo dokładnie, jakie książki trafiły do Pragi i tam pozostały do dziś, a jakie trafiły do Tyńca²². Jest to temat godny szczegółowych badań. W Beuron pozostały do dziś głównie cenne stare druki, a pośród nich Biblia Wujka z 1593 roku, dysertacje, *Chronica Polonorum* z 1531 roku, *Statuta regni Polonorum* z 1563 roku, *Reguła* św. Benedykta, dzieła z teologii ogólnej i pastoralnej²³.

Biblioteka klasztorna w Beuron czeka na dalsze odkrycia i prace badawcze. Ze wszech miar zasługuje na zbadanie księgozbiór Edmunda Fryderyka Radziwiłła. Jego śladów należy szukać w Beuron, w Pradze, w Tyńcu, a być może i w innych miejscach, gdzie przebywał książę: w belgijskim Maredsous czy w portugalskim Cucujaes. Jak się wydaje, tym miejscem nie jest podostrowski Antonin, w którym nie przechowuje się pamiątek po Radziwiłłach.

²⁰ *Zwischen Aufbruch und Beständigkeit Leben und Wirken des zweiten Beuroner Erzabtes Placidus Wolter (1828-1908)*, pod red. Petera Hägera, Jakobusa Kaffanke, Berlin 2008, s. 60-62. U. Engelmann podaje, że Edmund Fryderyk odwiedził po raz pierwszy Beuron w 1863 roku; zob. U. Engelmann, *Hundert Jahre Bibliothek Beuron, w: Beuron 1863-1963. Festschrift zum hundertjährigen Bestehen der Erzabtei St. Nartin*, Beuron 1963, s. 405.

²¹ *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, dz. cyt.*, s. 58-62.

²² U. Engelmann, *Hundert Jahre Bibliothek Beuron, art. cyt.*, s. 416.

²³ *Tamże*.

MONIKA KOPEĆ
DOROTA REJMAN¹

ZESPÓŁ AKTA SEMINARIUM DUCHOWNEGO W SANDOMIERZU 1818-1980 W BIBLIOTECE DIECEZJALNEJ W SANDOMIERZU

Rosnące zainteresowanie czytelników było impulsem do opracowania akt archiwalnych Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. W trakcie prac nad materiałami narodził się pomysł napisania artykułu, aby w ten sposób zespół *Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1818-1980* przybliżyć szerszemu gronu czytelników.

Historia WSD

Diecezja sandomierska została powołana do istnienia 30 czerwca 1818 roku przez papieża Piusa VII bullą *Ex imposita nobis*. Na mocy tej decyzji erygowano 7 listopada 1820 roku sandomierskie seminarium diecezjalne. Pierwszą tymczasową lokacją seminarium był Dom Księża Emerytów. W 1904 roku seminarium przeniesiono na ulicę Gołębiczką (dzisiejsza ul. Żeromskiego), gdzie mieści się do dziś. Artykuł nie koncentruje się na historii seminarium sandomier-

¹ Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

skiego – zainteresowanych tym tematem odsyłamy do wybranych pozycji książkowych².

Wraz z seminarium w Sandomierzu powołano również bibliotekę seminaryjną jako zaplecze naukowo-dydaktyczne dla ówczesnych kleryków i księży profesorów. Dekretem biskupa sandomierskiego Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego została przemianowana w 2006 roku na Bibliotekę Diecezjalną w Sandomierzu (dekret wszedł w życie 1 stycznia 2007 roku). Celem biblioteki jest zabezpieczenie i zachowanie zabytków piśmiennictwa zgromadzonych w archiwach i bibliotekach kościelnych na terenie diecezji sandomierskiej. Jednym z jej działów jest archiwum biblioteczne.

Archiwum Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu

Archiwum, w chwili obecnej liczące ponad 3 tys. jednostek, jest częściowo uporządkowane, nie posiada jednak inwentarza zasobu, a pomoce archiwalne ograniczają się do spisu jednostek w programie Microsoft Excel. Do zasobu należą rękopisy prac teologicznych, zbiory modlitw, rozważań, kazań, skrypty, akta zgromadzeń i organizacji, muzykalia, pamiętniki, wspomnienia, korespondencję, akta miejskie, księgi metrykalne, akta parafii i kościołów, akta szkół, mapy, atlasy, fotografie, pocztówki. Zespół akt uporządkowany w całości to *Akta klasztoru PP Benedyktynek sandomierskich* oraz spuścizna po ks. Janie Wiśniewskim. W latach 1954-1958 prowadzono w bibliotecznym archiwum inwentaryzację rękopisów³. Prace te dotyczyły głównie przejętych po bibliotekach przyklasztornych rękopisów bibliotecznych, a przy tworzeniu katalogu wzięto pod uwagę ich treść. Wyodrębniono takie grupy tematyczne, jak: ascetyka, bibliistyka, homiletyka, teologia, filozofia, historia Kościo-

² Zob. S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820-1926*, Sandomierz 2010; W. Gałązka, *175 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1820-1995)*, Sandomierz 1996; W. Wójcik, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1,2 (1960), s. 50-65; S. Kotkowski, *Z przeszłości diecezji sandomierskiej. Seminarium Duchowne w Sandomierzu 1820-1970*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 63,5-6 (1970), s. 112-142.

³ W. Wójcik, *Cenniejsze rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 4 (1962), s. 259.

ła, prawo, prawo kanoniczne, katechetyka, liturgia, literatura, co ma swoje odbicie w nadanych sygnaturach: A – ascetyka, B – bibliistyka itd. Nabytki oraz jednostki niezaliczone do żadnej z kategorii uporządkowano na końcu zbioru pod sygnaturami R⁴. Opisany system – o ile wydaje się adekwatny do inwentaryzacji rękopisów o charakterze bibliotecznym (podręczniki, zbiory kazań, rozmyślenia) – nie znalazł zastosowania przy katalogowaniu akt pochodzenia kancelaryjnego i spuścizn. Wszystkim jednostkom nadano numerację ciągłą. Powoduje to konieczność katalogowania nowych nabytków, np. z historii Kościoła (sygnatury G) na końcu inwentarza (sygnatury R). Ponadto jednostki pochodzące od tego samego aktotwórcy nie zostały zapisane chronologicznie w jednolitym ciągu sygnatur, lecz przypadkowo.

Charakterystyka zespołu

Zespól zawiera 261 jednostek archiwalnych i zajmuje 4 m.b. Obejmuje rękopisy, maszynopisy i druki urzędowe, również fotografie załączone do akt. Akta przechowywane są luźno w teczkach, w formie poszytów oraz ksiąg i zeszytów. Mimo ogólnego zabrudzenia akta zachowały się w stanie dobrym i są czytelne. Zespól zawiera dokumentację charakterystyczną dla seminarium duchownego: korespondencję, protokoły z sesji profesorskich, akta alumnów oraz inne związane z działalnością prowadzoną na terenie seminarium (biblioteka, stowarzyszenia alumnów). Natomiast wszelkich akt osobowych profesorów seminarium należy szukać w ich spuściznach⁵.

Metoda porządkowania akt

W 2012 roku Wyższe Seminarium Duchowne przekazało Bibliotece Diecezjalnej akta składowane do tej pory w jednym z budynków seminarium. Akta były zakurzone, nieuporządkowane. Pierwszą

⁴ *Tamże*, s. 260-265.

⁵ Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu przechowuje spuścizny m.in. po bp. Antonim Sotkiewicz, bp. Walentym Wójciku, ks. Józefie Rokosznym i innych.

więc czynnością było ich oczyszczenie i wstępne posegregowanie. Już przy pobieżnym oglądzie okazało się, że stanowią one uzupełnienie akt, które skatalogowano uprzednio w funkcjonującym w bibliotece katalogu pod dziewięćdziesięcioma jeden sygnaturami⁶. Akta nabyte postanowiono scalić ze skatalogowanymi w jeden zespół *Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1818-1980*. Za podjęciem tego kroku przemawiał brak konsekwencji przy inwentaryzacji i nadawaniu sygnatur. Przykładowo pod sygnaturą G 1172 wpisano teczkę o tytule *Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, zawierającą akta różne (korespondencję, świadectwa alumnów, kwity) z przedziału lat 1866-1953. Innym razem każdej części odrębnej tematycznie nadawano osobne sygnatury: G 955 – *Rachunki dochodów i rozchodów z restauracji gmachu po PP Benedyktynkach na urządzenie Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1903-1908*; G 956 – *Księga przychodów i rozchodów Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1897 r.*, G 957 – *Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu (rachunki i korespondencja) 1910-1915*⁷. Scalenie akt w zespół *Akta Seminarium...* oznaczało jego ponowne opracowanie. Akta przełożono do teczek z tektury bezkwasowej, usunięto metalowe części, naniesiono opis teczek zgodny z zawartością oraz paginację i foliację⁸. W trakcie prac wyodrębniono osiem działów, w obrębie których akta ułożono w porządku rzeczowym i chronologicznym. Opis każdej jednostki archiwalnej zawiera: sygnaturę, daty skrajne, tytuł (tytuł oryginalny podany jest w cudzysłowie, tytuły bez cudzysłowu pochodzą od autorek), opis fizyczny jednostki, język dokumentów oraz uwagi (dawna sygnatura).

⁶ G 828; G 884; G 885; G 904; G 910; G 955; G 956; G 957; G 957; G 958; G 959; G 960; G 961; G 962; G 963; G 963; G 965; G 966; G 967; G 968; G 969; G 970; G 971/1; G 971/2; G 972; G 987; G 998; G 1049; G 1050; G 1051; G 1052; G 1056; G 1061; G 1062; G 1064; G 1066; G 1069; G 1071; G 1079; G 1085; G 1088; G 1092; G 1095; G 1100; G 1158; G 1170; G 1172; G 1175; G 1202; G 1254; G 1262; G 1266; G 1294/1; G 1294/2; G 1294/3; G 1294/4; G 1294/5; G 1304; G 1315; G 1316; G 1348; G 1357; G 1362; G 1363; R 1783; R 1933; R 2103; R 2104; R 2105; R 2106; R 2107; R 2108; R 2109; R 2110; R 2111; R 2112; R 2113; R 2114; R 2115; R 2120; R 2121; R 2122; R 2123; R 2124; R 2140; R 2143; R 2144; R 2145; R 2146; R 2147; R 2148.

⁷ Tytuły podane według dotychczasowego zapisu w katalogu.

⁸ W księgach i poszytach wprowadzono paginację; w przypadku akt luźnych wprowadzono foliację; odwrocia kart zazwyczaj nie są zapisane.

Układ akt

- I. Organizacja seminarium
 1. Księgi sesyjne
 2. Organizacja nauczania
 3. Zarząd i profesorowie
 4. Korespondencja
 - 4.1. Dzienniki
 - 4.2. Listy
- II. Alumnat
 1. Dokumenty alumnów
 2. Dokumentacja medyczna
 3. Organizacje i stowarzyszenia
- III. Kościół św. Michała
- IV. Biblioteka
 1. Ewidencja książek
 2. Rejestr wypożyczeń
 3. Budżet
 4. Remont
 5. Korespondencja
- V. Uposażenie seminarium
- VI. Administracja dóbr
 1. Przychody i rozchody
 2. Inwestycje i remonty
- VII. Niższe Seminarium Duchowne
- VIII. Inne

I. Organizacja seminarium

1. Księgi sesyjne

SD 1

Księga sesyjna Seminarium Duchownego w Sandomierzu rozpoczęta 9 września 1895 roku, a skończona 21 czerwca 1907 roku („Liber Sessionum incipit ab an. seb. 1895/6 – 1907”)

J. łac., pol., księga, 32 cm × 22 cm, s. 206

Uwagi: dawna sygnatura R 2144

SD 2

*Księga sessyi seminaryjskich rozpoczęta 9 września 1886 roku
skończone 1 lipca 1895 roku*

J. pol., ros., księga, 36 cm × 22 cm, s. 135 zapisanych [reszta nlb.]

Uwagi: dawna sygnatura R 2143

SD 3

*Księga sesyjna Seminarium Duchownego w Sandomierzu (11 IX
1907 – 4 VI 1919)*

J. pol., księga, 35 cm × 24 cm, s. 380

Uwagi: dawna sygnatura R 2145

2. Organizacja nauczania

SD 4

*Materiały i kwestie na egzaminy konkursowe na urząd duszpa-
sterski z lat 1817-1819, 1833-1845*

J. łac., pol., s. 124, 44 cm × 28 cm, poszyt

Uwagi: dawna sygnatura G 971/3

SD 5

*Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1826
1826*

J. pol., łac., poszyt, 47,5 cm × 22 cm, s. 62

Listy alumnów, sprawy dyscyplinarne, projekt seminarium

Uwagi: papier czerpany, filigrany, pieczęcie

SD 6

*Akta posiedzeń profesorów Seminarium Sandomierskiego poczy-
nając od roku 1827*

1827-1863

J. pol., łac., poszyt, k. 107

Uwagi: papier czerpany, karty zabrudzone i poszarpane; dawna sygnatura G 971

SD 7

*Akta dotyczące się zezwolenia JW. Biskupa na examen extra ordy-
naryjny dla szczególnych kapłanów ad obtinenda beneficia do roku
1831 go rozciągające się*

1827-1839

J. pol., łac., poszyt, 37 cm × 22,5 cm, s. 48

Korespondencja do regensa seminarium w sprawie egzaminów dla kapłanów

Uwagi: papier czerpany, filigrany, pieczęcie

SD 8

Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1832

J. pol. łac., poszyt, różne wymiary, k. 41

Listy alumnów i profesorów, korespondencja, wykazy przedmiotów wykładanych w seminarium, sprawy dyscyplinarne duchowieństwa

Uwagi: dawna sygnatura G 971, papier czerpany, filigrany, pieczęcie; akta zabrudzone i poszarpane na brzegach kart

SD 9

Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1835, 1836, 1837

J. pol., łac., poszyt, różne wymiary, s. 218

Korespondencja z władzami diecezji i władzami świeckimi, sprawy dyscyplinarne, sprawozdania z działalności seminarium, listy alumnów, wykazy przedmiotów, podania alumnów

Uwagi: papier czerpany, filigrany, pieczęcie

SD 10

Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1838

J. pol., łac., poszyt, różne wymiary, s. 108

Korespondencja z władzami diecezji i władzami świeckimi, sprawy dyscyplinarne, sprawozdania z działalności seminarium, listy alumnów, wykazy przedmiotów, podania alumnów

Uwagi: papier czerpany, filigrany, pieczęcie

SD 11

Akta Seminarium Duchownego

1843-1846

J. pol., łac., poszyt, 36 cm × 24 cm, s. 220

Zawiera: listy profesorów i alumnów seminarium, raporty o stanie seminarium, stan służby, przełożonych i nauczycieli

Uwagi: dawna sygnatura G 971/2

SD 12

Akta Seminarium Duchownego

1846-1863

J. pol., łac., poszyt, 36 cm × 26 cm, s. 387

Zawiera: listy profesorów i alumnów, raporty o stanie seminarium duchownego, stan służby przełożonych i nauczycieli seminarium duchownego

Uwagi: dawna sygnatura G 971/1; niektóre karty luzem

SD 13

Akta Seminarium Duchownego

1851-1867

J. pol., łac., 36 cm × 24 cm, poszyt + 2 luźne karty, s. 72

Zawiera: zestawy pytań i konspekty z wykładanych przedmiotów dla alumnów seminarium duchownego w Sandomierzu z lat 1851-1867 oraz listę alumnów z roku 1864/1865

Uwagi: dawna sygnatura G 970

SD 14

(...) *ogólne rozporządzenia zaczytane w 1867 r.*

1867

J. pol., poszyt, 22 cm × 20 cm, s. 4

Uwagi: dawna sygnatura G 1172

SD 15

Akta Seminarium Duchownego

1897-1907

J. ros., pol., różne wymiary, k. 161 luzem

Zawiera: program nauczania dla seminarium po rosyjsku (druk), listę ofiarodawców na budowę skrzydła po klasztorze pp. Benedyktyniek przeznaczonego na gmach seminarium w 1904 roku

Uwagi: dawna sygnatura G 959

SD 16

Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1928-1938

J. pol., akta luźne, s. 370

Listy profesorów, alumnów i podręczników

Uwagi: dawna sygnatura G 968

3. Zarząd i profesorowie

SD 17

Akta osób należących do zwierzchności i służby Seminarium

1858-1866

J. pol., poszyt, 38 cm × 21 cm, k. 18
Uwagi: dawna sygnatura G 971

SD 18

(...) wykazy statystyczne i urlopy zaczęte w 1878 r.
1878-1913

J. pol., ros., poszyt (karty o różnych wymiarach), s. 94

4. Korespondencja

4.1. Dzienniki

SD 19

Dziennik korespondencyjny tak od JMgo Biskupa iako też Konsystorza Jeneralnego Sandomierskiego, również i z strony Seminarium wysyłanych Expedycyj, tyjących się interesom samego seminarium sandomierskiego od roku 1821 do końca roku 1831go

1821-1828

J. pol., poszyt, 37 cm × 22 cm, s. 36

W dzienniku zawarte są informacje o treści przychodzącej korespondencji, a także o treści wystosowanej odpowiedzi lub powziętych decyzjach dotyczących sprawy

Uwagi: papier czerpany, filigrany

SD 20

Protokół Akt Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego od Roku 1838

1838-1869

J. pol., księga, 35 cm × 20,5 cm, s. 188

SD 21

Akta t.s. ubocznych korespondencji i rekolektentow
1842-1863

J. pol., poszyt, 38,5 cm × 22,5 cm, k. 31

Podania, zaświadczenia i inne

Uwagi: dawna sygnatura G 971

SD 22

Dziennik korespondencyjny

1919-1933

J. pol., księga, 17 cm × 20,5 cm, s. 398

- SD 23**
- Dziennik korespondencyjny*
1944-1947
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, s. 100
- SD 24**
- Dziennik korespondencyjny*
1954-1956
J. pol., księga, 30 cm × 20,5 cm, s. 194
- SD 25**
- Dziennik korespondencyjny*
1956-1970
J. pol., księga, 29,5 cm × 21 cm, s. 396
Uwagi: wklejone pocztowe dowody nadania
- SD 26**
- Dziennik korespondencyjny*
1980-1988
J. pol., księga, 28,5 cm × 20 cm, s. 404
- 4.2. Listy**
- SD 27**
- Akta dotyczące się korespondencji o potrzebne reparacje lokalu seminarium*
1828
J. pol., poszyt, 36,5 cm × 22 cm, s. 18
Uwagi: papier czerpany, filigrany
- SD 28**
- Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1839 – korespondencja*
1838-1839
J. pol., łac., poszyt, 35 cm × 22,5 cm, s. 148
Korespondencja urzędowa z władzami świeckimi, raporty o stanie seminarium i inne
Uwagi: papier czerpany, filigrany, pieczęcie lakowe
- SD 29**
- Akta Seminarium Sandomierskiego z roku 1840 i 1841 – korespondencja*
J. pol., łac., poszyt, 36 cm × 23 cm, s. 266

Sprawozdania z działalności seminarium, listy alumnów, kandydatów oraz profesorów, wykazy przedmiotów, a także korespondencja urzędowa z władzami świeckimi

Uwagi: papier czerpany, filigrany

SD 30

Akta Seminarium Sandomierskiego obejmujące Korrespondencje z różnemi Władzami poczynając od roku 1846

1845-1860

J. pol., łac., rus., poszyt, 38 cm × 23 cm, s. 480

Zbiór listów oraz fragmenty dziennika korespondencyjnego: korespondencja z Konsystorzem Generalnym Diecezji Sandomierskiej, Magistratem Miasta Sandomierza, sprawozdania z działalności seminarium, korespondencja z alumnami (zaświadczenia o pobycie i o złożonych egzaminach, egzekwowanie opłat)

SD 31

Korespondencja, pisma przychodzące i wychodzące

1861-1899

J. pol., łac., ros., akta luźne, s. 502

Wymiana pism między władzami seminarium a urzędami świeckim w Sandomierzu, Konsystorzem Generalnym Diecezji Sandomierskiej, kopie rozporządzeń władz świeckich, podania alumnów i inne

SD 32

Książka recepisowa Seminarium Diecezjalnego w Sandomierzu

1882-1915

J. pol., księga, 20 cm × 18 cm, s. 70

Uwagi: dawna sygnatura G 1348

SD 33

Korespondencja

1920-1939

J. pol., akta luźne, s. 116

SD 34

Korespondencja, pisma przychodzące i wychodzące

J. pol., ros., łac., akta luźne, s. 710

Wymiana pism między zarządem seminarium a władzami diecezjalnymi, dostojnikami kościelnymi oraz urzędami państwowymi (nominacje, zaświadczenia, pisma dotyczące planowanych remontów)

II. Alumnat⁹

1. Dokumenty alumnów

SD 35

Lista imienna osób w Diecezji Sandomierskiej, które w roku 1828. do Seminarium przyjęte zostały, a wyłączeń do Zaciągu Wojskowego na zawsze nieposiadaną

J. pol., łac., poszyt, 36 cm × 22 cm, s. 12

Poszyt zawiera również plan lekcji

Uwagi: drugi tytuł: *Lista imienna osób do Seminarium Sandomierskiego przyjętych w roku 1828*

SD 36

Książka zapisujących się alumnów biorących pozwolenie wyjścia z Seminarium do miasta

1841-1906

J. pol., łac., zeszyt, 35 cm × 21 cm, s. 182

SD 37

Akta Seminarium Diecez[j]alnego Sandomierskiego t.s. Powinności Wojskowej alumnów. Zaczęte w 1869 r.

1869-1915

J. pol., ros., poszyt, różne wymiary, s. 1115

SD 38

Prośby alumnów, opuszczających seminarium i kopie świadectw, wydawanych tymże

⁹ Dział archiwalny zawierający dokumenty odnoszące się do zasad korzystania z czasu wolnego w seminarium (wyjść do miasta alumnów). Przepisy seminarium zezwalały na wychodzenie alumnów jedynie za pozwoleniem przełożonych, a także z wyznaczonymi przez nich osobami towarzyszącymi. Alumni byli zobowiązani do zapisywania godziny powrotu do książki, która znajdowała się u wicerektora. Władze państwowe i partyjne (KC PZPR) prowadziły usilną politykę powoływania alumnów do służby wojskowej. Dział zawiera teczki dotyczące powinności alumnów względem wojska, a także teczkę zawierającą meldunki alumnów o nachodzeniu ich przez Służbę Bezpieczeństwa. Zawarte są również dokumenty dotyczące odejścia kleryków z seminarium. W programie nauczania w seminarium przymusowe było wprowadzone przez rząd zaborczy nauczanie przedmiotów rosyjskich (jednateczka dotyczy ocen alumnów z egzaminów); zob. B. Stanaszek, *Represje władz komunistycznych wobec Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu w czasach Władysława Gomułki*, „Zeszyty Sandomierskie” 11,18 (2004), s. 37-43; A. Barzycki, *Szkolnictwo katolickie w diecezji sandomierskiej w latach 1918-1965. Studium historyczno-prawne*, Lublin 2007 – kps przechowywany w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu.

1873-1918

J. pol., łac., poszyt, akta luźne, 38 cm × 25 cm, k. 221

SD 39

Oceny alumnów Seminarium Diecezjalnego uzyskane podczas egzaminów z historii i literatury rosyjskiej

1883-1914

J. ros., łac., pol., poszyt, różne wymiary, s. 128

Tytuł poszytu: *Notae ab alumnis Seminarii Dioecisani obtentae in examine ex Historia et Litteris Rossiacis*

SD 40

Dokumenty, pozostawione w seminarium przez alumnów, opuszczających ten zakład

1891-1919

J. pol., ros., poszyt, 38 cm × 24 cm, k. 117

SD 41

Księga główna wkładów Kasy Oszczędnościowej alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1909-1912

J. pol., księga, 45 cm × 18 cm, s. 154

Uwagi: dawna sygnatura G 1170

SD 42

Sprawozdanie z wycieczki alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu odbytej pod przewodnictwem ks. prof. Władysława Chrzanowskiego 20-23 czerwca 1914 r.

J. pol., zeszyt, 21 cm × 13 cm, s. 49 (45 zapisanych)

Uwagi: dawna sygnatura R 2140

SD 43

Domowa książka meldunkowa Seminarium Duchownego. Ulica Żeromskiego 2

1922-1951

J. pol., łac., księga + akta luźne, 34 cm × 24 cm, k. 36 (3 luzem)

Uwagi: dwa zszyte bruliony; dawna sygnatura G 1088

SD 44

Seminarium Duchowne w Sandomierzu. Wypracowania i notatki alumnów

1930-1939

J. pol., akta luźne, różne wymiary, nlb.

Uwagi: dawna sygnatura G 1202

SD 45

*Akta zawierzenia Najświętszej Maryi Panny przez alumnów
1932-1938*

J. pol., różne formaty, akta luźne, k. 74

Uwagi: dawna sygnatura G 1175

SD 46

Sprawozdanie z czterodniowego seminaryjnego kursu spółdzielczego dla alumnów seminarium duchownego w Sandomierzu w dniach 12-15 kwietnia 1939 r.

J. pol., 44 cm × 22 cm, akta luźne, k. 12

SD 47

*Akta seminarium dotyczące powinności wojskowych alumnów
1958-1969*

J. pol., różne formaty, akta luźne, k. 294

SD 48

*Akta seminarium dot. powinności wojskowych alumnów
1970-1990*

J. pol., różne formaty, akta luźne, k. 222

SD 49

Relacje alumnów dotyczących prób werbunku przez Służbę Bezpieczeństwa

1974-1981

J. pol., różne formaty, akta luźne, k. 87

SD 50

*Korespondencja alumnów i księży do rektora Seminarium –
ks. Mariana Zimałka*

1977-1981

J. pol., różne wymiary, akta luźne, k. 55

Teczka zawiera korespondencję alumnów do rektora seminarium, ks. Mariana Zimałka, dotyczącą sprawozdań z pobytu alumnów w wojsku, a także listy ks. Bonifacego Miążka do rektora seminarium

2. Dokumentacja medyczna

SD 51

*Wykaz chorych Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1899-
1914 (Liber aegrotorum...)*

J. łac., pol., księga, 24 cm × 36 cm, s. 234

Uwagi: dawna sygnatura G 1061

SD 52

Wykaz chorych alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu od września 1913 r. do września 1918 r. (Liber aegrotorum...)

J. łac., pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 92

Uwagi: dawna sygnatura G 1049

SD 53

Wykaz chorych alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1918-1923

J. pol., łac., księga, 35 cm × 23 cm, s. 239

Uwagi: dawna sygnatura G 1052

SD 54

Spis chorych alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1923-1925

J. pol., łac., brulion + akta luźne, 19 cm × 17 cm, s. 135

Uwagi: brulion (29 s.) + luźne karty (30-135 k.); dawna sygnatura G 1304

SD 55

Księga stanu zdrowia alumnów Sem[inarium] Duch[ownego] w Sandomierzu

1957-1967

J. pol., zeszyt, 36 cm × 22 cm, k. 194

3. Organizacje i stowarzyszenia

a. Kasa Wzajemnej Pomocy

SD 56

Księga „Kasy Wzajemnej Pomocy” alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1906-1912

J. pol., księga, 34,5 cm × 22 cm, s. 184

Uwagi: dawna sygnatura G 910

SD 57

Protokoły zarządu kasy „Wzajemnej Pomocy” alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1906-1910

J. pol., 20 cm × 17 cm

Uwagi: dawna sygnatura G 1316

SD 58

*Księga główna przychodu i rozchodu „Kasy Wzajemnej Pomocy”
alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu*

1909-1941

J. pol., księga, 36 cm × 21 cm, s. 163

Księga zawiera rejestr alumnów i księży biorących pożyczki

Uwagi: dawna sygnatura R 2120

SD 59

*Księga sprawozdań miesięcznych Stowarz[yszenia] „Bratniej Po-
mocy” alumnów Semin[arium] Duch[ownego] w Sandomierzu*

1925-1942

J. pol., księga, 29 cm × 24 cm, s. 95 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura R 2121

SD 60

*Księga dziennik – główna Bratniej Pomocy alumnów Seminarium
Duchownego w Sandomierzu*

1936-1942

J. pol., księga, 25,5 cm × 35,5 cm, k. 49

Uwagi: dawna sygnatura R 2122

SD 61

*Księga kasowa „Bratniej Pomocy” w Seminarium Duchownym
w Sandomierzu*

1939-1942

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, s. 100

Uwagi: dawna sygnatura R 2123

SD 62

*Złota księga Stowarzyszenia alumnów seminarium duchownego
w Sandomierzu „Bratnia Pomoc”*

1941

J. pol., księga, 30 cm × 22 cm, s. 5 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura R 2124; ozdobna karta tytułowa, nie rozpoczęto prowadzenia księgi

b. Stowarzyszenie Łączność

SD 63

*Księga sklepowa Koleżeńskiego Stow. Współdz. „Łączność” w Se-
minarium Duchownym w Sandomierzu*

1918-1922

J. pol., księga, 21 cm × 17 cm, k. 62

Uwagi: dawna sygnatura: R 2147

c. Kółko Tercjarskie Alumnów

SD 64

Książka wpisowa tercjarzy alumnów sem[inarium] sandom[ierskiego]

1917-1923

J. pol., zeszyt, 21 cm × 16 cm, s. 6 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura G 1294/1

SD 65

Księga protokołów Koła Tercjarskiego w Sem[inarium] Duch[ownym] w Sandomierzu

1920-1925

J. pol., zeszyt, 20 cm × 15,5 cm, s. 72 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura G 1294/2

SD 66

Księga kasowa przychodu i rozchodu Kółka Tercjarskiego alumnów seminarium duchownego w Sandomierzu N. 1

1920-1929

J. pol., zeszyt, 20 cm × 15,5 cm, s. 9 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura: G 1294/4

SD 67

Księga inwentarza ruchomego

1921-1923

J. pol., zeszyt, 20 cm × 15,5 cm, s. 12 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura: G 1294/5

SD 68

Bruljon protokołów zebrań ogólnych i Zarządu III Zakonu w Seminarium duchownem w Sandomierzu

1923

J. pol., zeszyt, 20 cm × 15,5 cm, s. 30

Uwagi: dawna sygnatura: G 1294/3

d. Inne

SD 69

Księga główna wkładów Kasy Oszczędnościowej alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1909-1912

J. pol., księga, 45 cm × 18 cm, s. 154

Uwagi: dawna sygnatura G 1170

SD 70

Dokumenty sklepu kleryckiego prowadzonego w Seminarium Duchownym w Sandomierzu

1918

J. pol., 21 cm × 16 cm, nlb.

Uwagi: dawna sygnatura G 1266

SD 71

Księga sprawozdań przełożonych Kongregacji III Zakonu św. Franciszka w Seminarjum Duchownym Sandomierskiem dla Ojca Dyrektora i Urzędu Prowincjalnego

1920-1925

J. pol., dokumenty luźne, s. 160

Uwagi: dawna sygnatura: G 962

SD 72

Protokoły posiedzeń członków Sekcji Biblijnej

1921-1930

J. pol., zeszyt, 20 cm × 16 cm, s. 174 zapisane

Uwagi: dawna sygnatura: R 2146

SD 73

Protokularz „Koła Społecznego” Alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu (brudnopis)

1926-1929

J. pol., 20 cm × 16 cm, s. 76

Uwagi: dawna sygnatura G 1262

SD 74

Kronika „Koła Społecznego” alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1926-1938

J. pol., księga, 35,5 cm × 22 cm, s. 90

Uwagi: dawna sygnatura G 987

SD 75

Księgi protokołów „Koła Społecznego” alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1927-1939

J. pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 91+152

Uwagi: dawna sygnatura: G 998

SD 76

Archiwum Koła Starszo-Harcerskiego Alumnów Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1933-1938

J. pol., akta luźne, s. 190

Korespondencja, rachunki i kwity

Uwagi: dawna sygnatura: G 1100

III. Kościół św. Michała

SD 77

Dokumenty dot. Kościoła św. Michała

1904-1919

J. pol., łac., akta luźne, k. 7

SD 78

Dokumentacja konserwacji obiektów w kościele św. Michała

1967

J. pol., foldery, 32,5 cm × 23 cm, s. 4+10+22+48+ k. 15

Kosztorysy prac remontowych budynku kościoła, dokumentacja konserwacji obrazu, oferta na remont organów i inne

Uwagi: w załączeniu plany i fotografie

IV. Biblioteka

1. Ewidencja książek

SD 79

Catalogus Librorum sumptibus Seminarii Dioecessani Sandomieriensis comparatorum Ordine systematic conscriptus anno 1841 et continuatua sequentibus annis

1841-1845

J. pol., łac., poszyt, 41,5 cm × 26,5 cm, k. 22

Uwagi: 2 k. wszyte – wykaz książek ofiarowanych przez bp. J.J. Goldtmanna w 1845 roku; dawna sygnatura R 1933

SD 80

Katalog książek podręcznej Biblijoteki Seminaryum Sandomierskiego

XIX wiek

J. łac., pol., księga, 21 cm × 17 cm, k. 42 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura G 1363

SD 81

Podręczniki teologiczne, filozoficzne, prawne i historyczne

XIX wiek

J. pol., łac., księga, 21 cm × 17 cm, s. 160

Uwagi: dawna sygnatura G 1362

SD 82

Katalog książek biblioteki seminarium

XIX wiek

J. łac., księga, 32,5 cm × 21 cm, s. 7 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura: G 884

SD 83

Spis książek przekazanych do biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu po biskupie Antonim Sotkiewiczu

1901

J. pol., ros., księga (fragment, brak okładek), 33 cm × 20,5 cm, k. 34

Uwagi: dawna sygnatura: R 2148

SD 84

Katalog książek

XX wiek

J. pol., księga, 35 cm × 22,5 cm, k. 150

SD 85

Księga odnotowująca dary i zakup książek dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1908-1917

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, s. 56

Uwagi: dawna sygnatura G 1056

SD 86

Ewidencja książek okładanych i oddawanych do oprawy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1908-1914

J. pol., księga, 34 cm × 22 cm, k. 32

Uwagi: dawna sygnatura G 1071

SD 87

Zapis darów dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1908-1912

J. pol., 20 cm × 17 cm, nlb.

Uwagi: dawna sygnatura G 1315

2. Rejestr wypożyczeń

SD 88

Controlla librorum (...) 1874 an
1874-1881
J. pol., księga, 23 cm × 20 cm, k. 44

SD 89

Controlla librorum mutuatorum
1874
J. pol., księga, 20 cm × 23 cm, s. 88
Uwagi: dawna sygnatura G 905

SD 90

Kontrola wypożyczanych książek od roku 1881 do L. Piotrowicz¹⁰
1881-1888
J. pol., księga, 32,5 cm × 21 cm, s. 312
Uwagi: dawna sygnatura G 885

SD 91

Kontrola dzieł wypożyczonych z biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1898/99 r. sz.
1898-1909
J. pol., księga, 36 cm × 21,5 cm, k. 177 zapisanych
Uwagi: dawna sygnatura: G 1069

SD 92

Katalog książek wypożyczonych z biblioteczki seminaryjskiej
[1908]
J. pol., księga, 21 cm × 17 cm, s. 104
Uwagi: dawna sygnatura: G 1362

SD 93

Kontrola dzieł wypożyczonych z biblioteki (...) 1909 r.
1909-1913
J. pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 136
Uwagi: dawna sygnatura G 1050

¹⁰ Piotrowicz Ludwik (1839-1905) – od 1875 roku profesor w seminarium sandomierskim oraz bibliotekarz, autor artykułów dotyczących zbiorów biblioteki; zob. J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186-1926 r. tudzież Sesje Kapituły Sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926, s. 233-235.

SD 94

Spis alumnów korzystających z biblioteki
[1909]

J. pol., księga, 34,5 cm × 22 cm, k. 144

Uwagi: dawna sygnatura G 1062

SD 95

Spis alumnów korzystających z biblioteki
1913-1918

J. pol., księga, 35 cm × 22,5 cm, s. 184

Uwagi: dawna sygnatura G 1051

SD 96

Spis profesorów i alumnów korzystających z biblioteki
1930-1938

J. pol., księga, 35 cm × 30 cm, k. 152

Uwagi: dawna sygnatura G 1064

SD 97

Spis alumnów korzystających z biblioteki
1938-1939

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 5 luźnych, k. 227 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura G 1068

3. Budżet biblioteki

SD 98

Rachunek biblioteki seminarium sandomierskiego
1912-1921

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 46

Uwagi: dawna sygnatura G 957

SD 99

Rachunki biblioteki seminaryjnej w Sandomierzu od r. 1915
1915-1922

J. pol., poszyt, 33 cm × 23 cm, k. 26

Uwagi: dawna sygnatura G 957

4. Remont biblioteki WSD

SD 100

Projekt techniczny zewnętrznej sieci wodociągowej dla biblioteki WSD
1981

J. pol., poszyty, 31 cm × 22 cm, nlb.

Dwa identyczne w treści poszyty *Projekt techniczny zewnętrznej sieci wodociągowej, kanalizacji ogólnospławnej oraz wewnętrznej instalacji wod. – an. i c. w. biblioteki seminaryjnej w Sandomierzu*; poszyty zawierają opis inwestycji oraz rysunki techniczne (14)

SD 101

Projekt techniczny budynku biblioteki WSD

1981

J. pol., poszyty, 31 cm × 21 cm, 76 k + 4 rys. tech.

Dwa identyczne w treści poszyty *Projekt techniczny budynku Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*; poszyty zawierają opis i rysunki techniczne inwestycji

SD 102

Projekt instalacji c.o. dla biblioteki WSD

1981

J. pol., 6 rys. techn., akta luźne

SD 103

Dokumentacja techniczna dotycząca budowy biblioteki WSD

1981

J. pol., 3 poszyty:

1) *Dokumentacja badań podłoża gruntowego pod budowę Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu, ul. St. Żeromskiego*

k. 9 + 8 rys. tech.

2) *Projekt techniczny jednostadionowy dróg, placów, chodników, parkingu wokół Budynku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*

k. 5 + 3 rys. tech.

3) *Koncepcja architektoniczno-programowa Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu, ul. Żeromskiego 8*

k. 7 + 6 rys. tech.

SD 104

Projekt architektoniczny Biblioteki WSD. Projekt architektoniczny techniczno-roboczy Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, ul. Żeromskiego

1981

J. pol., 30 cm × 21 cm, akta luźne, k. 14 (projekty)

5. Korespondencja

SD 105

Acta recipientia libros quorum titulus generalis oplete est: Patrologia cursus opletas (...) J. P. Migne annus 1909-1910

1909-1911

J. pol., niem., ros., poszyt, różne wymiary, k.81

Korespondencja w sprawie nabycia wydania: J.P. Migne, *Patrologia...*, rachunki, formularze zamówienia

Uwagi: dawna sygnatura: G 1085

SD 106

Korespondencja Biblioteki Seminaryjnej w Sandomierzu od 1910 r.
1910-1917

J. pol., poszyt, różne wymiary, k. 32

Uwagi: dawna sygnatura G 957

SD 107

Korespondencja w sprawie zakupu książek dla biblioteki seminarium sandomierskiego

1911-1914

J. pol., poszyt, różne wymiary, s. 184

Zawiera także spis książek ofiarowanych przez ks. Adama Cwi-
klińskiego w 1913 roku

Uwagi: dawna sygnatura G 957

V. Uposażenie seminarium¹¹

SD 108

Acta Seminarium Diecezjalnego Sandomierskiego t. j. Funduszów Seminaryjskich zaczęte w 1875 r.

J. pol., ros., poszyt, 36 cm × 26 cm, s. 600

¹¹ Dział archiwalny składający się z czterech teczek. Jednym z głównych źródeł finansowania seminarium stanowiły zapisy testamentalne, dobrowolne ofiary, legaty, składki duchowieństwa i wiernych, a także tzw. *seminaristicum* oraz opłaty za rubrycele i stypendia mszalne. Do II wojny światowej podstawę finansowania uczelni stanowiła dotacja państwowa, wypłacana jako odszkodowanie za zabrane majątki kościelne. Teczka zawiera dwa poszyty zawierające darowizny zapisane dla seminarium przez darczyńców: ks. Filipa Drewniakowskiego i ks. Jana Myśliwskiego.

Poszyt zawiera płać, prace remontowe, zakupy spożywcze, sprawozdania z zarządzania funduszami seminarium, protokoły stanu funduszków, kopie wniosków do konsystorza o wsparcie finansowe, decyzje o przyznanych zasiłkach, korespondencje dotyczące stanu funduszków

SD 109

Akta Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego t. s. Funduszków Seminaryjskich z zapisu ś. p. X. Drewniakowskiego. Zaczęte w r. 1887

J. pol., ros., 41 cm × 24 cm, s. 48

Poszyt zawiera opis darowizny zapisanej seminarium przez darczyńcę ks. Filipa Drewniakowskiego, proboszcza parafii Klimontów, który zapisał w testamencie z 12 lutego 1881 roku środki przeznaczone na stypendia dla dwóch alumnów WSD; zawiera kopię testamentu śp. ks. Drewniakowskiego

SD 110

Akta Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego t. s. Funduszków Seminaryjskich z zapisu ś. p. X. Myśliwskiego. Zaczęte w r. 1887

J. pol., ros., niem., poszyt, 41 cm × 24 cm, s. 158

Poszyt zawiera opis warunków przekazania darowizny przez ks. Jana Myśliwskiego, proboszcza parafii Krynki, jednemu alumnowi WSD na mocy zapisu testamentalnego z 19 sierpnia 1862 roku

SD 111

Wykaz pieniędzy zebranych na rzecz Seminarium za rubrycele, stypendia mszalne i ofiary z poszczególnych dekanatów 1907-1910

J. pol., łac., różny format, akta luźne, s. 146

Źródłem finansowania seminarium były w dużej mierze opłaty duchowieństwa za rubrycele i stypendia mszalne, a także składane datki przez dekanaty

VI. Administracja dóbr

1. Przychody i rozchody¹²

a. Rachunki luźne

SD 112

XIX wiek (1863-1887)

J. pol., ros., akta luźne, różne wymiary, k. 19

Zakupy spożywcze, gospodarcze, rachunki dotyczące zakupu książek, kwity dotyczące składek do Kasy Ochotniczej Straży Ogniowej w Sandomierzu; nieliczne rachunki spisane na papierze czerpanym

SD 113

1903-1917

J. pol., łac., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 33

Spis darczyńców na rzecz seminarium; spis dochodów z odpustów, duszowego oraz rubryceli; świadectwa dotyczące posiadanych zwierząt hodowlanych przez seminarium, zakupy spożywcze

SD 114

1916-1917

J. pol., niem., poszyt, różne wymiary, akta luźne, k. 319

Rachunki dotyczące zakupów gospodarczych, zboża, narzędzi rolniczych, spożywczych, książek, aparatu telefonicznego; drobne reperacje na terenie seminarium; potwierdzenia wypłat dla osób zatrudnionych przy pracach sezonowych; jeden rachunek zapisany maszynowo

SD 115

1918-1919

J. pol., niem., ros., poszyt, różne wymiary, k. 358

¹² Podczas opracowywania tego zespołu archiwalnego wszystkie rachunki (7.513) zostały posegregowane chronologicznie: większość roczników podzielono na kwartały (nieliczne roczniki umieszczono w jednej kopercie z powodu małej liczby rachunków), następnie ponumerowano i umieszczono w teczkach bezkwasowych (niemal każdy opracowany rok w osobnej tezcze). Niektóre roczniki umieszczono podwójnie lub potrójnie w jednej tezcze ze względu na niewielką liczbę dokumentów, dotyczy to lat: 1863-1887, 1903-1917, 1928-1929, 1935-1936, 1940-1944, 1947-1948, 1952-1954. Druki dotyczące rozchodów seminarium mają różne formaty. Zapisów dokonano w językach: polskim, niemieckim, rosyjskim, francuskim, łacińskim (często dwu- lub trzyjęzyczne). Rachunki zapisywano na blankietach urzędowych, formularzach oraz na zwykłych kartkach, papierze czerpanym lub maszynowym. Podczas opracowywania zbiorów usunięto części metalowe, tj. szpilki, zszywki, spinacze biurowe.

Nieliczne rachunki zapisane maszynowo, potwierdzenia wypłat dla zatrudnionych przy pracach sezonowych, pensje dla służby, rachunki dotyczące zakupów gospodarczych, spożywczych, zboża, drobne reperacje na terenie seminarium, spis darowizn przez dekanaty na rzecz seminarium

SD 116

1919-1920

J. pol., poszyt, różne wymiary, k. 419

Nieliczne rachunki zapisane maszynowo; potwierdzenia wypłaconych pensji dla służby; zakupy gospodarcze, rolne, spożywcze, zboża, usługi gospodarcze; kwity dotyczące dzierżawy; drobne reperacje na terenie seminarium

SD 117

1921

J. pol., poszyt, różne wymiary, k. 264

Nieliczne rachunki zapisane maszynowo; potwierdzenia wypłaconych pensji dla służby; zakupy spożywcze, gospodarcze, zboża, apteczne; drobne reperacje na terenie seminarium

SD 118

1923

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 113

Zakupy gospodarcze, papiernicze; pisma urzędowe; drobne reperacje na terenie seminarium; rachunki dotyczące dzierżawy, rachunki za media, potwierdzenia wypłaconych pensji dla służby, potwierdzenia wypłat dla zatrudnionych przy pracach sezonowych, kwity usług przewozowych

Uwagi: Brak rachunków za kwartały I i II

SD 119

1924

J. pol., akta luźne, k. 353

Drobne reperacje na terenie seminarium; zakupy rolne, gospodarcze, spożywcze; kwity pocztowe; potwierdzenia wypłaconych pensji dla służby; potwierdzenia wypłat dla zatrudnionych przy drobnych remontach w seminarium; rachunki za media

SD 120

1925

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 386

Nieliczne rachunki zapisane maszynowo; zakupy spożywcze, gospodarcze, zboża, ogrodnicze, książek, obrazów; potwierdzenia wypłaconych pensji dla służby; rachunki za media; drobne reperacje na terenie seminarium; rachunki dotyczące leczenia alumnów w szpitalu; kwity dotyczące ubezpieczeń (polisy); kwity za usługi przewozowe

SD 121

1926

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 541

Zakupy spożywcze, gospodarcze, rolnicze, ogrodnicze, dotyczące wyposażenia pomieszczeń, artykuły szkolne; rachunki dotyczące leczenia w szpitalu; kwity dotyczące ubezpieczeń (polisy); niektóre rachunki zapisane maszynowo; kwity dotyczące składek, usług kurierskich; drobne reperacje na terenie seminarium

SD 122

1927

J. pol., akta luźne, k. 559

Rachunki dotyczące zakupów książek, dzieł sztuki, zakupów spożywczych, gospodarczych, sprzętu gospodarczego; potwierdzenia wypłaconych pensji dla osób zatrudnionych w seminarium; kwity dotyczące ubezpieczeń (polisy), drobnych prac konserwatorskich, naprawczych

SD 123

1928

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 268

Nieliczne rachunki zapisane maszynowo; rachunki dotyczące zakupów spożywczych, gospodarczych, rachunki za media, zakupione książki; prośby księży do rektora seminarium o wsparcie finansowe; potwierdzenia wypłaconych pensji dla osób zatrudnionych w seminarium

SD 124

1929

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 4

Kwity potwierdzające otrzymanie należności

SD 125

1935

J. pol., akta luźne, k. 8

Kwity dotyczące ubezpieczeń społecznych, rachunki za media, rozmowy telefoniczne

SD 126

1936

J. pol., fr., akta luźne, różne wymiary, k. 109

Większość rachunków to oficjalne blankiety; kwity za abonament telefoniczny, wysłane telegramy, potwierdzenia wpłat, kwity z PKO; opłaty za media; rachunki za zakupy spożywcze, artykuły osobiste

SD 127

1937

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 115

Rachunki za media, książki, czasopisma, zakupy spożywcze; kwity dotyczące ubezpieczeń społecznych, pokwitowania, nakazy płatnicze

SD 128

1938

J. pol., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 507

Opłaty za zakupy spożywcze, gospodarcze, media, podatki, ubezpieczenia, dotacje materialne dla seminarium; potwierdzenia wypłaconych wynagrodzeń dla osób zatrudnionych w seminarium

SD 129

1939

J. pol., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 777

Najliczniejszy rocznik dotyczący rachunków; opłaty za abonament telefoniczny, media; kwity za wykonane usługi remontowe, drobne naprawy, zakupy książek, spożywcze, gospodarcze, sprzętu sportowego, ogrodnicze, wyposażenia pomieszczeń; prośby księży do rektora seminarium o wsparcie finansowe

SD 130

1940

J. pol., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 409

Opłaty za abonament telefoniczny, media; spis inwentarza gabinetu lekarskiego w seminarium; opłaty za zakupy spożywcze, gospodarcze; prośby księży i alumnów do rektora seminarium o wsparcie finansowe; kwity dotyczące podatków, ubezpieczeń

SD 131

1941

J. pol., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 26

Pisma dotyczące zarządzeń Generalnego Gubernatorstwa oraz odpowiedzi seminarium na pisma; sprawozdania z wydatków

SD 132

1942

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 2

Podział wydatków

SD 133

1943

J. niem., akta luźne, różne wymiary, k. 4

Wszystkie zapisane maszynowo; oficjalne pisma Kurii Diecezjalnej do Generalnego Gubernatorstwa

SD 134

1944

J. niem., akta luźne, różne wymiary, k. 28

Większość pism to zapis maszynowy; oficjalne pisma z Generalnego Gubernatorstwa; pisma Kurii Diecezjalnej, pozwolenia i upoważnienia

Uwagi: brak rachunków za kwartały I i IV

SD 135

1945

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 166

Część pism to zapis maszynowy; kosztorysy i rachunki dotyczące remontu i drobnych prac reparacyjnych w seminarium; rachunki za usługi weterynaryjne, za media, zakupy spożywcze, gospodarcze; nakazy płatnicze, kwity dotyczące ubezpieczeń; potwierdzenia wypłaconych pensji dla osób zatrudnionych w seminarium

SD 136

1946

J. pol., niem., akta luźne, różne wymiary, k. 440

Wydatki spożywcze, gospodarcze; opłaty za media; kwity dotyczące podatków, ubezpieczeń; potwierdzenia wypłaconych pensji dla osób zatrudnionych w seminarium

SD 137

1947

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 159

Prenumerata czasopism, kwity za zakupy spożywcze, gospodarcze; potwierdzenia wypłaconych wynagrodzeń dla osób zatrudnio-

nych w seminarium; kwity za wykonane usługi naprawcze w seminarium, rachunki za media, kwity za usługi przewozowe

Uwagi: brak rachunków za IV kwartał

SD 138

1948

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 278

Rachunki za zakupy gospodarcze, spożywcze, zakup książek, prenumeratę czasopism; kwity za media, usługi przewozowe; wynagrodzenia za prace sezonowe; kwity i potwierdzenia wykonania usług naprawczych

SD 139

1949

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 293

Po raz pierwszy na kwitach widnieje termin „faktura”; kwity wynagrodzeń za prace sezonowe, naprawcze; po raz pierwszy widnieje spis wynagrodzeń dla księży, siostr zakonnych oraz pracowników zatrudnionych w seminarium; kwity za przeprowadzone rozmowy telefoniczne, zakupy spożywcze, gospodarcze

SD 140

1950

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 500

Spisy wynagrodzeń dla księży, siostr zakonnych i pracowników zatrudnionych w seminarium; kwity z urzędu skarbowego dotyczące opłat za media; zakupy spożywcze, gospodarcze; rachunki dotyczące drobnych napraw

SD 141

1952

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 18

Kwity za wydatki gospodarcze, spożywcze, usługi przewozowe; pokwitowania odbioru wynagrodzeń, pisma urzędowe

SD 142

1953

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 28

Pisma urzędowe, wydatki gospodarcze, pisma kierowane do władz miasta

SD 143

1954

J. pol., akta luźne, różne wymiary, k. 10

Pisma urzędowe – państwowe i gminne

b. Księgi

SD 144

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego

1835

J. pol., poszyt, 43,5 cm × 26 cm, s. 40

Uwagi: papier czerpany, liczne zaplamienia, brzegi poszarpane

SD 145

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego z dniem 1 m października poczynające się 1836 r.

J. pol., poszyt, 40 cm × 25 cm, s. 80

Uwagi: papier czerpany, liczne zaplamienia, brzegi poszarpane

SD 146

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Sandomierskiego na rok szkolny 1837/38

J. pol., poszyt, 41,5 cm × 26 cm, s. 84

Uwagi: papier czerpany, liczne zaplamienia, brzegi poszarpane, rozerwana okładka

SD 147

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok szkolny 1838/39

J. pol., poszyt, 43,5 cm × 27 cm, s. 80

Uwagi: papier czerpany, liczne zaplamienia, brzegi poszarpane, rozerwana okładka

SD 148

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1839/40

J. pol., poszyt, 43 cm × 27 cm, s. 80

Uwagi: papier czerpany

SD 149

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1840/41

J. pol., poszyt, 43,5 cm × 27 cm, s. 82

Uwagi: papier czerpany

SD 150

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1841/42

J. pol., poszyt, 42 cm × 26 cm, s. 82

Uwagi: papier czerpany

SD 151

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1842/43

J. pol., poszyt, 43,5 cm × 26,5 cm, s. 82

Uwagi: papier czerpany

SD 152

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1843/44

J. pol., poszyt, 42,5 cm × 26,5 cm, s. 80

Uwagi: papier czerpany

SD 153

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok szkolny 1852/53

J. pol., poszyt, 40 cm × 25 cm, s. 92

Uwagi: papier czerpany, liczne zabrudzenia, brzegi poszarpane

SD 154

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok 1853/54

J. pol., poszyt, 40 cm × 25 cm, s. 84

Uwagi: papier czerpany, liczne zabrudzenia, brzegi poszarpane, rozerwana okładka

SD 155

Regestra przychodu i rozchodu Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok szkolny 1854/55

J. pol., poszyt, 40 cm × 27 cm, s. 87

Uwagi: papier czerpany, liczne zabrudzenia, brzegi poszarpane

SD 156

Regestra przychodu i rozchodu funduszków Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok szkolny 1855/56

J. pol., poszyt, 40 cm × 26 cm, s. 50

Uwagi: papier czerpany

SD 157

Regestra przychodu i rozchodu funduszków Seminarium Dyecez[j]alnego Sandomierskiego na rok szkolny 1856/57

J. pol., poszyt, 41,5 cm × 27,5 cm, s. 52

Uwagi: papier czerpany

SD 158

Dziennik przychodu i rozchodu funduszków Seminarium Diecezjalnego sandomierskiego od d. 1 paź[dziernika] 1855/56 aż do (...)

J. pol., księga, 31,5 cm × 20,5 cm, s. 350

Uwagi: papier czerpany

SD 159

Księga rachunkowa

1867-1870

J. pol., księga, 20 cm × 17 cm, s. 384

Uwagi: dawna sygnatura G 1357

SD 160

(...) rachunki z alumnami...

1867-1896

J. pol., poszyt, różne wymiary, s. 58

Uwagi: dawna sygnatura G 1172

SD 161

Księga rachunków od września 1868 r. do września 1876 r.

J. pol., księga, 32 cm × 20 cm, s. 166

Uwagi: zawartość niezgodna z tytułem okładkowym – księga prowadzona do 31 stycznia 1878 roku

SD 162

Księga przychodów i rozchodów seminaryjskich od 1 lutego 1878 do 1 września 1889

J. pol., księga, 33,5 cm × 20 cm, k. 136

SD 163

Dochody i rozchody seminarium

1883-1918

J. pol., księga, 32,5 cm × 21 cm, s. 82

Rejestr wpłat za rubrycele, wypłat stypendiów

Uwagi: brak okładek

SD 164

Księga przychodów i rozchodów seminaryjskich od 1 wrześ[nia] 1889 r. do 1 września 1896 r.

J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 137

SD 165

Księga przychodów i rozchodów seminaryjskich od stycznia 1897 roku do...

1897-1901

J. pol., księga, 34,5 cm × 23 cm, s. 188

Uwagi: dawna sygnatura G 956

SD 166

Księga przychodów i rozchodów Seminaryjskich od 1 września 1895 r. do 1903 1 go września

J. pol., księga, 34 cm × 22,5 cm, k. 137

SD 167

Księga przychodów i rozchodów Seminaryjskich od 1 go września 1903 r. 31 sierpnia do 1907 r.

J. pol., księga, 35,5 cm × 22,5 cm, k. 89

SD 168

Rachunki dochodów i rozchodów restauracji gmachu po Benedyktynkach na urządzenie seminarium duchownego

1903-1908

J. pol., księga, 34 cm × 22 cm, s. 192

Zapisy składek na remont budynku seminarium zebranych z poszczególnych dekanatów, rejestr wydatków na materiały budowlane, prace budowlane i rzemieślnicze, zakup wyposażenia seminarium itd.; relacja z działań wojennych na terenie Sandomierza oraz sytuacji w seminarium z roku 1915 (s. 186-190)

Uwagi: dawna sygnatura G 955

SD 169

Dokumentacja finansowa przebudowy seminarium

1904-1907

J. pol., akta luźne, różne formaty

Teczka zawiera bilans wydatków poniesionych na budowę seminarium z wyszczególnieniem za każdy rok osobno oraz dołączone pokwitowania uporządkowane według wykazów rocznych

Uwagi: formularze zamówień, rachunki na papierze firmowym, znaczki opłaty skarbowej

SD 170

Księga dochodów i rozchodów seminarium duchownego w Sandomierzu od 1 września 1907 r. do lipca 1919 w końcu księga ofiary

J. pol., księga, 30 cm × 18,5 cm, s. 376

Uwagi: oprawa zniszczona

SD 171

Księga rachunkowa Komitetu restauracji budynku poklasztornego, dziś seminaryjskiego gmachu zaczęta w 1909 r., skończona w 1918 r.

J. pol., księga, 35,5 cm × 23 cm, s. 11 zapisanych

Uwagi: dawna sygnatura G 1097

SD 172

Książka pokwitowań w odbiorze należności od Seminarium za pieczywo, mięso i etc. od 1911/12 szk[olnego] roku

1911-1932

J. pol., zeszyt, 20,5 cm × 17 cm, k. 72

SD 173

Sprawozdania budżetu seminarium

1918-1919, 1945-1951

J. pol., akta luźne, k. 13

Uwagi: dawna sygnatura G 1172

SD 174

Księga dochodu i rozchodu Seminarium Duchownego rz-kat w Sandomierzu od d. 11 lipca 1919

1919-1929

J. pol., księga, 33,5 cm × 21 cm, s. 364

SD 175

Wpływy artykułów żywnościowych

1942

J. pol., księga, 30,5 cm × 21,5, s. 226

Raporty kuchni

Uwagi: oberwane okładki

SD 176

Książka przychodu i rozchodu w pieniądzach i kwitach

1946-1948

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, s. 68

Uwagi: dawna sygnatura G 1095

2. Inwestycje i remonty

SD 177

Raporty budowlane dotyczące remontu Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1945

J. pol., 36 cm × 46 cm, akta luźne, k. 15

SD 178

Kosztorisy na przyłącza gazowe w Wyższym Seminarium Duchownym

1966

J. pol., 31 cm × 22 cm, 6 poszytów: s. 18+18+32+32+18+32

SD 179

Dokumentacja prac konserwatorskich w kaplicy Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu

1969

J. pol., poszyt, 30 cm × 23 cm, s. 31

Skoroszyt zawierający fotograficzną dokumentację prac konserwatorskich w kaplicy WSD; pierwsze dwie karty luzem

VII. Niższe Seminarium Duchowne¹³

1. Działalność szkolna

1.1. Dzienniki lekcyjne

SD 180

Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu. Rok szkolny 1926/1927

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, k. 40

SD181

Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu. Rok szkolny 1926/1927

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, k. 40

SD 182

Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu. Rok szkolny 1927/1928

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, k. 46

SD 183

Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu. Rok szkolny 1927/1928

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, k. 44

¹³ Niższe Seminarium Duchowne zostało powołane do istnienia w 1925 roku. Od tego roku funkcjonowało również pod nazwą Gimnazjum Męskie Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu, od 1932 roku – Gimnazjum Kurji Biskupiej w Sandomierzu, od 1935 roku – Prywatne Gimnazjum Męskie Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu, od 1938 roku – Prywatne Liceum Męskie Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu. Niższe Seminarium Duchowne oficjalnie przestało funkcjonować 20 czerwca 1956 roku. Zadaniem NSD było kształcenie na poziomie szkoły średniej.

SD 184

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VIII. Rok szkolny 1928/1929*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 185

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VII (typ humanistyczny). Rok szkolny 1928/1929*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 186

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VI (typ humanistyczny). Rok szkolny 1929/1930*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 187

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VII (typ humanistyczny). Rok szkolny 1929/1930*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 188

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VIII (typ humanistyczny). Rok szkolny 1929/1930*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 189

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
klasa VII. Rok szkolny 1930/1931*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 118

SD 190

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
klasa VII. Rok szkolny 1930/1931*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 191

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
klasa VIII. Rok szkolny 1930/1931*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 118

SD 192

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu.
Rok szkolny 1932/1933*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 193

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VII. Rok szkolny 1931/1932*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 194

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VIII. Rok szkolny 1931/1932*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 195

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VII. Rok szkolny 1931/1932*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 196

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VII. Rok szkolny 1932/1933*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

SD 197

*Dziennik lekcyjny Gimnazjum Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu,
kl. VI. Rok szkolny 1932/1933*

J. pol., księga, 40 cm × 29 cm, s. 119

1.2. Katalogi okresowe i główne

SD 198

Katalog okresowy. Klasa VI 1929/1930

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 32

SD 199

Katalog główny. Klasa VI. Rok szkolny 1929/1930

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 30

SD 200

Katalog okresowy. Klasa VIII 1929/1930

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 30

SD 201

Katalog główny. Klasa siódma. R[ok] szk[olny] 1929/1930

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 32

SD 202

Katalog okresowy. Klasa VII 1929/1930

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 30

- SD 203
Katalog główny. Klasa ósma. R[ok] szk[olny] 1929/1930
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 32
- SD 204
Katalog okresowy. Klasa VIII. 1928/1929
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 30
- SD 205
Katalog okresowy klasy siódmej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 32
- SD 206
Katalog główny klasy szóstej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 26
- SD 207
Katalog okresowy klasy szóstej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 32
- SD 208
Katalog główny klasy ósmej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 32
- SD 209
Katalog okresowy klasy ósmej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 32
- SD 210
Katalog główny klasy siódmej 1930/31
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 29
- SD 211
Katalog okresowy klasy siódmej 1931/32
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 36
- SD 212
Katalog główny klasy ósmej 1931/32
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 35
- SD 213
Katalog okresowy klasy ósmej 1931/32
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 29
- SD 214
Katalog okresowy klasy siódmej 1932/33
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 34

- SD 215**
- Katalog okresowy klasy szóstej 1932/33*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 35
- SD 216**
- Katalog okresowy klasy ósmej 1932/33*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 29
- SD 117**
- Katalog okresowy klasy siódmej 1932/33*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 32
- SD 218**
- Katalog główny 1928/1929*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 50
- SD 219**
- Katalog okresowy klasy VII. Rok szkolny 1928/29*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 30
- SD 220**
- Katalog główny 1926/1927 i 1927/1928*
J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 48
- SD 221**
- Katalogi okresowe i główne uczniów klas: szóstej i siódmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1931/1932*
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, s. 64
Uwagi: dawna sygnatura R 2103
- SD 222**
- Katalogi okresowe i główne uczniów klas: szóstej i siódmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1932/1933*
J. pol., księga, 36 cm × 23 cm, s. 40
Uwagi: dawna sygnatura R 2104
- SD 223**
- Katalogi okresowe i główne uczniów klas: szóstej, siódmej i ósmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1933/1934*
J. pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 120
Uwagi: dawna sygnatura R 2105

SD 224

Katalogi okresowe i główne uczniów klas: szóstej, siódmej i ósmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1934/1935

J. pol., księga, 36 cm × 23 cm, s. 112

Uwagi: dawna sygnatura R 2106

SD 225

Katalogi okresowe i główne uczniów klas: szóstej, siódmej i ósmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1935/1936

J. pol., księga, 36 cm × 23 cm, s. 82

Uwagi: dawna sygnatura R 2107

SD 226

Katalogi okresowe i główne uczniów klas: siódmej i ósmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1936/1937

J. pol., księga, 36 cm × 23 cm, s. 70

Uwagi: dawna sygnatura R 2108

SD 227

Katalog okresowy i główny uczniów klasy ósmej Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu w roku szkolny 1937/1938

J. pol., księga, 31 cm × 22 cm, s. 40

Uwagi: dawna sygnatura R 2109

SD 228

Katalog okresowy i główny uczniów klasy pierwszej Prywatnego Liceum Klasycznego Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu za rok szkolny 1938/1939

J. pol., księga, 29 cm × 21 cm, s. 42

Uwagi: dawna sygnatura R 2110

SD 229

Wypracowania szkolne uczniów Seminarium Niższego w Sandomierzu z jęz. pol., franc. i niem. Notatki.

1933-1938

J. pol., akta luźne, 16 cm × 20 cm, s. 180

Uwagi: dawna sygnatura R 1783

SD 230

Księga sprawozdań rocznych ze stanu wychowania fizycznego w Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1929-1935

J. pol., księga, 34 cm × 23 cm, s. 34
Uwagi: dawna sygnatura R 2112

1.3. Akta maturalne

SD 231

Protokół egzaminu dojrzałości. Rok szk. 1929/1930
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 44

SD 232

Protokół egzaminu dojrzałości. Termin wiosenny. R[ok] szk[olny] 1930/1931
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 53

SD 233

Protokół egzaminu dojrzałości. Termin wiosenny. R[ok] szk[olny] 1930/31
J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 57

SD 234

Protokoły egzaminu dojrzałości
1927
J. pol., poszyt, 41 cm × 25 cm, k. 20

SD 235

Niższe Seminarium Duchowne – matura 1932
J. pol., łac., franc., niem., luźne karty, 36 cm × 23 cm, k. 322
Zawartość teczki stanowią czystopisy i brudnopisy z następujących przedmiotów: j. polski, j. francuski, j. niemiecki., j. łaciński, matematyka

SD 236

Niższe Seminarium Duchowne – tematy maturalne z Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego 1929-1935
J. pol., łac., franc., niem., różne wymiary, akta luźne, k. 47
Uwagi: dawna sygnatura G 1172

SD 237

Prywatne Gimnazjum Męskie Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu – egzamin dojrzałości 1935 r.
J. pol., akta luźne, 38 cm × 25 cm, nlb.
Uwagi: dawna sygnatura G 965

SD 238

Protokoły egzaminu dojrzałości uczniów Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1928-1929, 1933-1938

J. pol., poszyt, 35 cm × 22 cm, k. 153

Uwagi: dawna sygnatura R 2111

1.4. Prośby o przyjęcia

SD 239

Prośby o przyjęcie do Niższego Seminarium Duchownego 1927-1929

J. pol., 35 cm × 24 cm, księga + akta luźne, k. 160

SD 240

Arkusze kandydatów do Prywatnego Liceum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z 1939 r.

J. pol., akta luźne, 37 cm × 23 cm, s. 781

Uwagi: dawna sygnatura R 2115

1.5. Rada Pedagogiczna

SD 241

Rada Pedagogiczna Gimnazjum Kurii Diecezjalnej – spis posiedzeń 1926-1930

J. pol., księga, 34 cm × 21 cm, k. 50

1.6. Książki sanitarne

SD 242

Książka sanitarna

1926-1928

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 49

SD 243

Książka sanitarna

1929-1932

J. pol., księga, 35 cm × 22 cm, k. 52

2. Biblioteka

SD 244

Niższe Seminarium Duchowne – Katalog alfabetyczny książek Biblioteki Liceum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu 1932

J. pol., poszyt, 33 cm × 20 cm, s. 189

Uwagi: dawna sygnatura G 1066

SD 245

Katalog biblioteki historycznej Prywatnego Liceum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu

1930

J. pol., poszyt, 20 cm × 16 cm, nlb.

Dawna sygnatura: G 1254

3. Uposażenie Niższego Seminarium Duchownego

3.1. Przychody i rozchody

SD 246

Księga przychodów i rozchodów

1920-1924

J. pol., księga, 29 cm × 22 cm, k. 97 (zapisanych 79)

Uwagi: dawna sygnatura G 966; pieczętka na pierwszej stronie: „Spółdzielcze Stowarzyszenie Uczniowskie «Jutrzenka» gimnazjum męskiego w Sandomierzu”

SD 247

Przychody i rozchody

1923-1924

„Spółdzielnia Stowarzyszenia Uczniów «Jutrzenka» Gimnazjum państwowe w Sandomierzu”

Rachunki

J. pol., poszyt, różne wymiary, k. 136

Uwagi: dawna sygnatura G 966

SD 248

Rachunki i akta budowy gmachu Liceum Kurii Diecezjalnej przy Seminarium Duchownym w Sandomierzu z lat 1927-1928

J. pol., akta luźne, różne wymiary, nlb.

Uwagi: dawna sygnatura G 961

Księga sklepowa Stowarzyszenia Uczniów „Jutrzenka” Prywatnego Gimnazjum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1920-1924

1920-1924

J. pol., księga, 33 cm × 21 cm, s. 182

Uwagi: dawna sygnatura G 1158

SD 249

Dziennik główny (wydatki) Spółdzielczego Stowarzyszenia Uczniowskiego „Jutrzenka” Prywatnego Gimnazjum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1923-1924

J. pol., księga, 43 cm × 35 cm, k. 101

Uwagi: dawna sygnatura G 828

4. Pisma urzędowe

SD 250

Niższe Seminarium Duchowne w Sandomierzu – pisma, protokoły, sprawozdania

1930-1935

J. pol., k. 181 luzem, różne wymiary

Uwagi: dawna sygnatura G 972

SD 251

Niższe Seminarium Duchowne w Sandomierzu – korespondencje z władzami państwowymi

1925-1938

J. pol., k. 221 luzem, różne wymiary

Uwagi: dawna sygnatura G 969

SD 252

Pisma urzędowe Prywatnego Gimnazjum Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu

1922-1937

J. pol., łac., różne wymiary, akta luźne, s. 323

Uwagi: dawna sygnatura G 967; zawiera urzędowe pisma, świadectwa ukończenia szkoły

5. Działalność pozaszkolna

5.1. Harcerstwo

SD 253

Akta Drużyny Harcerskiej im. ks. Ignacego Skorupki przy Mniejszym Seminarium Duchownym w Sandomierzu z lat 1932-1936

J. pol., poszyt, 38 cm × 27 cm, s. 116

Uwagi: dawna sygnatura G 963

SD 254

Akta Drużyny Harcerskiej im. ks. Ignacego Skorupki przy Prywatnym Liceum Męskim Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu

1932-1937

J. pol., akta luźne, różne rozmiary, 36 cm × 26 cm, s. 324

SD 255

Akta Drużyny Harcerskiej im. ks. Ignacego Skorupki przy Mniejszych Seminarium Duchownym w Sandomierzu z lat 1932-1936

J. pol., poszyt, 38 cm × 27 cm, k. 116

Uwagi: dawna sygnatura G 963; niektóre karty zapisane maszynowo

SD 256

Akta Niższego Seminarium Duchownego

1931-1937

J. pol., różne wymiary, akta luźne, k. 275

a. Koła naukowe

SD 257

Księga protokołów „Koła matematyczno-fizycznego” uczniów przy Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1932-1937

J. pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 98

Uwagi: dawna sygnatura R 2113

SD 258

Księga sprawozdań „Koła literackiego” uczniów Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1932-1938

J. pol., księga, 35 cm × 23 cm, s. 118

Uwagi: dawna sygnatura R 2114

6. Inne

SD 259

Akta Prywatnego Gimnazjum Męskiego Kurii Diecezjalnej a od 1938 r. Prywatnego Liceum Klasycznego Męskiego Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu z lat 1935-1940

J. pol., poszyt, 38 cm × 25 cm, k. 94

Uwagi: dawna sygnatura G 1092

SD 260

Prywatne Gimnazjum Męskie Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu 1930-1939

J. pol., akta luźne, 40 cm × 25 cm, nlb.

Uwagi: dawna sygnatura G 960

VIII. Inne

SD 261

Erectio Seminarii Sandomieriensis

1636

J. łac., 34 cm × 20 cm, s. 12

Kopia dokumentu erekcji seminarium duchownego w Sandomierzu¹⁴ z 15 marca 1635 roku przez ks. kanonika Mikołaja Leopoldowicza, proboszcza parafii św. Piotra; uposażone przez ks. Leopoldowicza seminarium miało kształcić księży; adnotacja o zatwierdzeniu fundacji z 11 kwietnia 1836 roku przez biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika oraz dopisek „Lectum cum Originali et Concordat. Joannes Krzelczycki Mrozek (...) Sandomierien Notariusz”

Uwagi: papier czerpany, zabrudzony i poszarpany na brzegach, dawna sygnatura G 958

Przedstawiony zespół archiwalny jest udostępniany dla potrzeb prac naukowych, jak również do badań prywatnych. Dzięki opisywanym dokumentom archiwalnym można zapoznać się z faktami związanymi z historią seminarium. Materiały są udostępniane na miejscu, istnieje możliwość wykonania kopii cyfrowej, a także przeprowadzenia kwerendy przez pracowników biblioteki.

¹⁴ L. Piechnik, *Seminarium diecezjalne w Sandomierzu (1635-1773)*, „Studia Theologica Varsaviensia” 89,2 (1970), s. 159-229.

JOLANTA HIBSZER¹

DOKUMENTY ŻYCIA SPOŁECZNEGO W BIBLIOTECE TEOLOGICZNEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH ZARYS PROBLEMATYKI

Dokumenty życia społecznego – ustalenia definicyjne

Wśród wydawnictw gromadzonych w bibliotekach coraz większego znaczenia – głównie za sprawą unikalnej wartości informacyjnej – nabierają tzw. dokumenty życia społecznego. Zaliczane do zbiorów specjalnych, ogromnie zróżnicowane pod względem formy i treści, odróżniają się od klasycznych materiałów bibliotecznych, powodując tym samym wiele problemów związanych z ich gromadzeniem i udostępnianiem. Dla właściwego zrozumienia specyficznego charakteru dokumentów życia społecznego konieczne wydaje się zaprezentowanie ich najważniejszych definicji podawanych w polskim piśmiennictwie.

Jako pierwszy terminu tego użył Jan Muszkowski w 1948 roku w pracy *Książka jako zjawisko społeczne*, natomiast pierwszą definicję podano w wydanym w 1955 roku w *Podręcznym słowniku bibliotekarza*. Zgodnie z nią dokumenty życia społecznego to „wydawnictwa dotyczące życia lub działalności związków, partii, stowarzyszeń,

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

instytucji itp., nie przeznaczone do handlu księgarskiego”². Na przestrzeni lat definicja dokumentów życia społecznego rozszerzała się.

W 1970 roku w publikacji *Dokumenty życia społecznego w bibliotece* znajduje się definicja zaproponowana przez E. Chełstowskiego, autora pracy doktorskiej *Dokumenty życia społecznego w bibliotekach*, napisanej w latach 1959-1962 pod kierunkiem prof. dr H. Więckowskiej. Zdaniem Chełstowskiego dokumenty życia społecznego to „materiały biblioteczne o wartości użytkowej i potencjalnej wartości stałej, odzwierciedlające w formie wydawnictw działalność grup społecznych, publikowane dla osiągnięcia konkretnych celów praktycznych, przeznaczone dla określonych kręgów odbiorców, odbiegające swą formą od typowych cech wydawniczych, nie zawsze przeznaczone do handlu księgarskiego”³.

Wszystkie te dokumenty w świetle słów E. Chełstowskiego posiadają wiele wspólnych cech. Najistotniejszą jest „wartość użytkowa i potencjalna wartość stała”, która ułatwia selekcjonowanie napływających do biblioteki materiałów. Dokumenty, które dzisiaj wydają się niezbyt wartościowe, w przyszłości mogą się okazać bezcennym materiałem informacyjnym i źródłowym. Kolejnym wyróżnikiem jest ich treść, przeznaczenie w kategorii celu oraz odbioru. I tak dokumenty te tworzone są w konkretnych celach informacyjnych, propagandowych i reklamowych. Następnym wyróżnikiem dokumentów życia społecznego jest według Chełstowskiego forma wydania oraz szata graficzna, które różnią się od form wydawniczych innych materiałów⁴.

Encyklopedia wiedzy o książce, opublikowana w 1971 roku, znacznie szerzej wyjaśniła „materiały, które z uwagi na specyficzny charakter nie są gromadzone w archiwach i nie były dotąd przedmiotem zainteresowania bibliotekarskiego. Chodzi tu głównie o dokumenty o krótkotrwałej wartości użytkowej, tj. prospekty reklamowe, programy różnego rodzaju imprez artystycznych, politycznych, naukowych, sportowych, plakaty, ulotki, zaproszenia, cenniki, książki adresowe, klepsydry, formularze ankiet i wiele innych podobnych

² H. Więckowska, H. Pliszczyńska, *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 1955, s. 52.

³ E. Chełstowski, *Problemy dokumentacji życia społecznego w bibliotekach*, w: *Dokumenty życia społecznego w bibliotece*, pod red. J. Albina, Wrocław 1970, s. 19.

⁴ *Tamże*.

dokumentów znacznie zróżnicowanych w swej formie. Mogą one mieć postać rękopiśmienną, maszynopisową, drukowaną. W zakres dokumentów życia społecznego wchodzi także czasopisma stowarzyszeń, organizacji czy zakładów pracy przeznaczone na użytek wewnętrzny. Intencją gromadzenia tych dokumentów jest zachowanie ich jako aktualnych lub potrzebnych w przyszłości przekazów źródłowych do badań w naukach społecznych. W bibliotekach polskich, zwłaszcza naukowych, tworzone są specjalne działy dokumentów życia społecznego, które zależnie od charakteru zbiorów gromadzą dokumenty o tematyce literackiej, gospodarczej, politycznej, teatralnej, naukowej według przyjętego zasięgu terytorialnego, chronologicznego i według określonego profilu tematycznego⁵. Dokumenty życia społecznego muszą mieć zatem charakter informacyjny, ponieważ ich wartość zależy od niesionych przez nie treści.

Kolejny raz pojęcie dokumentów życia społecznego zostało przedstawione w pracy zbiorowej pod redakcją Z. Żmigrodzkiego *Bibliotekarstwo*, wydanej w 1994 roku⁶. Według zamieszczonej tam informacji dokument życia społecznego to „dokument o objętości od jednej do czterech stron, będący ulotką lub drukiem ulotnym, rejestrującym aktualne wydarzenia, działalność i krąg problemów tych instytucji, stowarzyszeń i związków, których dotyczy. Posiada on więc charakter informacyjny, normatywny i propagandowy bądź reklamowy wobec instytucji sprawczej”⁷. W bibliotekach nieposiadających osobnych działów ani sekcji dokumentów życia społecznego kolekcje efemeryd traktowane są jako podgrupa zbiorów specjalnych.

W drugim wydaniu *Bibliotekarstwa* z 1998 roku autorzy Z. Gębołyś i K. Nabiałek zaprezentowali nieco zmienioną wersję poprzednio przedstawionej definicji. Zgodnie z nią „mianem dokumentów życia społecznego (dżs-ów) określa się materiały graficzne o charakterze informacyjnym, normatywnym, propagandowym i reklamowym”. Są one wynikiem działalności różnych grup społecznych (instytucji i organizacji). Ukazują się w formie broszur, jednodnió-

⁵ *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, Wrocław – Warszawa – Kraków 1971, s. 537.

⁶ *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 1994.

⁷ *Tamże*, s. 108.

wek, afiszy, plakatów, zaproszeń, prospektów, druków reklamowych, ulotek, instrukcji, biuletynów, sprawozdań. Ich wartość postrzegana w krótkiej perspektywie czasowej jest zazwyczaj niska. Wzrasta, jeżeli gromadzi się je w celach dokumentacyjnych, takich jak np. dokumentowanie życia społecznego i wydarzeń historycznych⁸. Natomiast najnowsze wydawnictwo z zakresu bibliotekoznawstwa, opublikowany w 2011 roku *Podręczny słownik bibliotekarza*, określa dokumenty życia społecznego jako materiały biblioteczne o charakterze informacyjnym, normalizacyjnym, propagandowym, reklamowym, które są wynikiem działalności społecznej instytucji lub organizacji, posiadają krótkotrwałą wartość użytkową (służą doraźnej potrzebie), odzwierciedlają przejawy współczesnego życia, np. prospekty, plakaty, cenniki, ulotki, książki adresowe i telefoniczne⁹.

Wokół gromadzenia dokumentów życia społecznego

Powszechną przyczyną gromadzenia oraz kolekcjonowania tego rodzaju materiałów bibliotecznych jest chęć ich ocalenia, gdyż w przyszłości mogą stać się cenną bazą informacji dla uczonych badających różne dziedziny społeczne. Główny cel ich gromadzenia stanowi stworzenie bogatych kolekcji druków, będących wynikiem historycznych zjawisk życia społecznego. Gromadzenie dokumentów życia społecznego to zabezpieczenie przed utratą źródeł, które w przyszłości będą stanowić podstawę lub uzupełnienie informacji o życiu przykładowo regionu czy miasta. Drugi cel stanowi zabezpieczenie danych, które mogą być trudne do zdobycia lub niemożliwe do odtworzenia. Tego typu informacje stanowią np. ceny produktów czy stan zatrudnienia w zakładach pracy. Kolejną przyczyną, dla której biblioteki gromadzą druki ulotne, jest ich wartość informacyjna o różnych aspektach życia w danym okresie lub danej sytuacji politycznej, społecznej, ekonomicznej, gospodarczej, historycznej, np. materiały dokumentujące życie teatralne, artystyczne, muzyczne, kulturalne, naukowe, polityczne, gospodarcze, społeczne

⁸ *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 1998, s. 187.

⁹ *Podręczny słownik bibliotekarza*, pod red. G. Czapnika, Warszawa 2011, s. 70.

i religijne. Oprócz wymienionych przyczyn biblioteki gromadzą materiały ulotne ze względu na ochronę własnych danych archiwalnych oraz zabezpieczenie informacji o mieście lub regionie.

Przy gromadzeniu zbiorów dokumentów życia społecznego najistotniejsze kryterium stanowi zasięg kolekcjonowanych materiałów, który może być formalny, terytorialny, chronologiczny i językowy. Zasięg formalny odnosi się do gromadzenia wszelkich publikacji uznanych za materiały ilustrujące życie społeczne na danym terenie. Zasięg terytorialny zawęża kolekcjonowane publikacje do dokumentów dotyczących określonego terytorium. Zasięg chronologiczny ogranicza gromadzone materiały do przyjętych przez bibliotekę ram czasowych. Zasięg językowy określa język, w którym publikowane są kolekcjonowane wydawnictwa ulotne. Wśród polskich bibliotek zbierających dokumenty życia społecznego najbardziej widocznymi wyznacznikami charakteryzującymi zbiory są terytorium i chronologia. Dobre rozpoznanie środowiska lokalnego jest podstawą właściwego przebiegu procesu gromadzenia wydawnictw ulotnych. Ogólną prawidłowość stanowi fakt, że biblioteki – bez względu na swoją rangę – koncentrują się na drukach lokalnych dokumentujących życie miasta, w którym działa placówka.

Najczęściej gromadzone wydawnictwa to: afisze, broszury, cenniki, deklaracje, druki reklamowe, dyplomy, foldery, gazetki, informatory, katalogi, mapy, normy, odezwy, obwieszczenia, ogłoszenia, petycje, plakaty, plany miast, pocztówki, programy, raporty, rozkłady jazdy, przewodniki, sprawozdania, statuty, ulotki, umowy, wykazy, zaproszenia, zdjęcia¹⁰.

Gromadzenie dokumentów życia społecznego jest trudnym przedsięwzięciem, wymaga specyficznego działania, którego efekty nie zawsze są natychmiastowe. Nie istnieje jeden wzór, norma czy reguła tworzenia kolekcji druków ulotnych, aczkolwiek trzeba pamiętać o pewnych zasadach. Należy rozpoznać właściwy dla danej biblioteki (jej warunków kadrowych, lokalowych, możliwości finansowych oraz potrzeb czytelników) profil gromadzenia dokumentów życia społecznego. Trzeba ustalić, które druki ulotne są interesujące dla użytkowników biblioteki oraz jakie rodzaje dokumentów efeme-

¹⁰ A. Firlej-Buzon, *Dżs – dokumenty życia społecznego*, Warszawa 2002, s. 119-122.

rycznych są zgodne z ogólną polityką gromadzenia. Profil gromadzenia musi jednocześnie uwzględniać aktywność wszystkich instytucji artystycznych, kulturalnych, naukowych, politycznych i religijnych działających w rejonie biblioteki.

Trzeba też dobrze rozpoznać środowisko, w którym mogą funkcjonować autorzy czy twórcy interesujących bibliotekę dokumentów życia społecznego, oraz powiadomić potencjalnych użytkowników o już istniejącym zbiorze dżs-ów. Pomocna może stać się prasa lokalna, regionalne rozgłośnie radiowe, stacje telewizyjne oraz Internet.

Kolekcjonowane dokumenty życia społecznego należy traktować wyłącznie jak źródło informacji przydatne do przyszłych badań naukowych¹¹.

Dokumenty życia społecznego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach od początku swojego utworzenia w 2001 roku rozpoczęła działania zmierzające do zabezpieczenia unikalnych materiałów ulotnych powstałych wskutek aktywności różnego rodzaju instytucji działających w jej otoczeniu. W pierwszej kolejności podjęto decyzję o gromadzeniu druków dokumentujących bogatą działalność lokalnych instytucji kościelnych, w tym macierzystego Wydziału Teologicznego. Z biegiem czasu okazało się, że niezwykle istotne jest także kolekcjonowanie wszelkich materiałów rejestrujących aktywność samej biblioteki. Za wartościowe i również godne zachowania uznano ponadto druki dotyczące szeroko rozumianej teologii i religii. Zgromadzone dotychczas dokumenty efemeryczne obejmują ponad czterdzieści szczegółowych zagadnień, które można ująć w czterech działach: Kościół ogólnopolski i lokalny, materiały dotyczące Śląska, tzw. silesiaca, Wydział Teologiczny oraz Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego.

W pierwszym dziale znajduje się wiele tzw. dokumentów Kościoła: komunikaty z zebrań plenarnych Konferencji Episkopatu Polski,

¹¹ *Tamże*, s. 135-136.

projekty dokumentów synodalnych, m.in. o znaczeniu katolickiej nauki społecznej, posłannictwie i posłudze charytatywnej Kościoła, materiały o historii Katolickiej Agencji Informacyjnej, informacje o tygodniach Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, deklaracje wydawane przez watykańską Kongregację Nauki Wiary, informatory Katolickiej Agencji Informacyjnej, a także programy i kalendaria Radia Watykańskiego w języku polskim.

Sporą grupę stanowią druki na temat Kongresu Eucharystycznego, przede wszystkim w postaci broszur o Chrystusie, Eucharystii, wolności oraz artykuły z czasopisma katolickiego „Gość Niedzielny”, zawierające takie informacje, jak: listy Episkopatu Polski przygotowujące chrześcijan do mających się odbyć kongresów eucharystycznych, przybliżenie historii kongresów i ich celów.

Część zgromadzonych wydawnictw ulotnych odnosi się do zagadnień misyjnych. Składają się na nie misyjne materiały liturgiczne na Tygodnie Misyjne, zaproszenia na misyjne sympozja, wystawy, spotkania promujące książki, a także warsztaty sinologiczne Dzień Modlitw za Kościół w Chinach, organizowane przez Zakład Misjologii i Teologii Religii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, oraz plakaty informujące o tych wydarzeniach, ulotki Papieskiej Unii Misyjnej. Formę maszynopisu ma *Dekret o działalności misyjnej Kościoła* z 1966 roku. Innym ważnym materiałem jest Statut Stowarzyszenia Misjologów Polskich.

Biblioteka kompletuje również wszelkiego rodzaju wydawnictwa efemeryczne dotyczące papieży: Jana Pawła II i Benedykta XVI. Pierwszą grupę stanowią foldery, informatory o pielgrzymkach papieskich, bilety wstępu na papieskie Msze Święte w Polsce, zdjęcia przedstawiające kapłanów archidiecezji katowickiej podczas spotkań z Janem Pawłem II na audiencjach generalnych w Rzymie. Drugą z kolei grupę tworzą m.in. pocztówki wydane z okazji wizyty Benedykta XVI w Polsce w 2006 roku. Uzupełnienie tych działów stanowią dodatki, wydania specjalne rozmaitych czasopism i gazet o tematyce religijnej poświęcone obydwu papieżom, które wprawdzie nie są zaliczane do dokumentów życia społecznego, ale zostały włączone wyjątkowo, aby nie uległy rozproszeniu i utworzyły wraz z pozostałymi materiałami tematyczną całość.

Oprócz materiałów dotyczących Kościoła ogólnopolskiego gromadzone są druki niekonwencjonalne rejestrujące działalność Kościoła śląskiego. Przykład stanowią rozmaite dokumenty, informatory i broszury, które dokumentują wydarzenia, jakie odbyły się w katowickiej katedrze Chrystusa Króla (m.in. I Kongres Muzyki Liturgicznej Archidiecezji Katowickiej, coroczne spotkania młodzieży w Niedzielę Palmową o nazwie Światowe Dni Młodzieży w Archidiecezji Katowickiej, czy też otwarcie II Synodu Archidiecezji Katowickiej). Inne materiały są z kolei świadectwem aktywności katowickiego duszpasterstwa akademickiego. Zaproszenia na międzyuczelniane inauguracje roku akademickiego, programy, pisma, broszury wydawane przez śląskich studentów są ważnym źródłem informacji o odbywających się spotkaniach studentów (Śląski Sacrosong, rekolekcje, spotkania modlitewne, dyskusje, katechumenat). Uzupełnienie stanowi plakat z okazji czterdziestolecia duszpasterstwa akademickiego w Katowicach oraz dodatek do tygodnika „Gość Niedzielny” z 2009 roku, poświęcony w całości duszpasterstwu akademickiemu.

Osobną grupę stanowią dokumenty dotyczące biskupów katowickich: kard. Augusta Hlonda i abp. Damiana Zimonia. Znajdują się wśród nich broszury na temat kardynała Hlonda, prekursora nowoczesnego Apostolatu Emigracyjnego, jego przemówienie z 1946 roku na temat zadań kobiet katolickich w Polsce oraz wydaną przez tygodnik „Gość Niedzielny” broszurę o pierwszym biskupie śląskim z informacjami o jego życiu i działalności oraz o historii Kościoła na Górnym Śląsku. Druki poświęcone arcybiskupowi Zimoniowi są w większości materiałami okolicznościowymi. Składają się na nie m.in.: program jubileuszu pięćdziesięciolecia święceń kapłańskich, zaproszenia na wystawę zorganizowaną przez Muzeum Archidiecezjalne w Katowicach w dwudziestopięciolecie posługi biskupiej metropolity katowickiego, na uroczystość nadania księdzu arcybiskupowi tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego za wkład w kulturę Śląska i propagowanie godności ludzi pracy. Cenne są ponadto dokumenty samego księdza arcybiskupa: zaproszenia na pielgrzymki mężczyzn i kobiet do Piekar Śląskich, apele na temat abstynencji podejmowanej w diecezji katowickiej, odezwy z okazji Tygodnia Modlitwy o Jedność Chrześcijan.

Ze względu na powstały w 2009 roku na Wydziale Teologicznym kierunek studiów: nauki o rodzinie, biblioteka gromadzi także rozmaite druki ulotne poruszające tematykę rodziny oraz życia człowieka. Zaliczają się do nich materiały Instytutu Studiów nad Rodziną UKSW w Warszawie-Łomiankach: wydawnictwo ilustrowane *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*, broszura autorstwa abp. Kazimierza Majdańskiego *Słuchać Boga, by żyć*, pomyślana jako pomoc w duszpasterstwie małżonków, rodzin i młodzieży, ponadto materiały wydane z okazji odbywającego się w 2012 roku w Katowicach Metropolitalnego Święta Rodziny oraz dodatki do „Gościa Niedzielnego” poświęcone pielgrzymkom mężczyzn i kobiet do Piekar Śląskich.

Kolejną grupę wydawnictw efemerycznych stanowią tzw. silesiaca, traktujące o Śląsku, jego historii i współczesności. Wśród nich można znaleźć m.in. informatory, foldery, przewodniki o górnośląskich miastach: Chorzowie, Piekarach Śląskich, Siemianowicach Śląskich, biuletyny Tygodnia Kultury Śląska, programy ogólnopolskich festiwali twórczości chrześcijan. Ciekawy materiał stanowi folder o działalności siemianowickiego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Archidiecezji Katowickiej. Całość wzbogacają zdjęcia dokumentujące jedno z najważniejszych wydarzeń kościelnych na Górnym Śląsku: coroczne pielgrzymki mężczyzn do Piekar Śląskich.

Liczne są dokumenty na temat Katowic: przewodniki po Urzędzie Miasta Katowice, albumy o mieście wydane przy współudziale Urzędu Miasta, zaproszenia na koncerty odbywające się w domach kultury, szkołach muzycznych, kościołach. Dodatek specjalny działu stanowią czasopisma, tj. „Kronika Katowicka”, „Głos z Katowic”, „Civitas Christiana”, promujące miasto Katowice, przybliżające dzieje Górnego Śląska, zawierają relacje z najważniejszych wydarzeń odbywających się w Katowicach, sylwetki ludzi Śląska.

Zgromadzony materiał rejestruje ponadto wydarzenia artystyczne organizowane przez dwa katowickie muzea: Muzeum Archidiecezjalne i Muzeum Śląskie. Wyjątkowo bogatą kolekcję stanowią druki rejestrujące działalność Muzeum Archidiecezjalnego. Są to liczne katalogi wystaw, często o charakterze jubile-

uszowym, takich jak wystawa z okazji osiemdziesiątej rocznicy utworzenia archidiecezji katowickiej i 100. rocznicy urodzin bp. Herberta Bednorza oraz dwudziestopięciolecia posługi biskupiej ks. abp. Damiana Zimonia, prezentująca dokumenty i pamiątki związane z posługą metropolity katowickiego. Ponadto dział zawiera zaproszenia na wystawy, jak również na inne cykliczne wydarzenia odbywające się w muzeum, w tym biennale *Wobec wartości*.

Również Muzeum Śląskie w Katowicach jest organizatorem interesujących wystaw, o czym informują rozmaite katalogi wystaw malarstwa, fotografii, rzeźby i rysunku, prac autorów związanych ze Śląskiem oraz prezentujące zbiory muzeum.

Sporą grupę stanowią wydawnictwa niekonwencjonalne dokumentujące działalność Wydziału Teologicznego. Świadectwem licznych konferencji, sesji, sympozjów naukowych, dyskusji panelowych są plakaty, programy oraz zaproszenia. Wśród ważniejszych wydarzeń należy wymienić przede wszystkim uroczystość nadania doktoratu *honoris causa* abp. Damianowi Zimoniowi, wielkiemu kanclerzowi Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, kard. Zenonowi Grocholewskiemu, kompozytorowi Wojciechowi Kilarowi, jak również coroczne Sympozja Piekarskie, Kongres Muzyki Liturgicznej Archidiecezji Katowickiej oraz międzynarodową konferencję współorganizowaną z Papieską Akademią Teologiczną w Watykanie na temat *Liturgia i psychologia*. Bogaty zbiór stanowią zaproszenia na konferencje naukowe oraz wystawy, przykładowo na Sympozjum Biblistów Polskich w Katowicach oraz wystawę zdjęć Ryszarda Kapuścińskiego *Zmierzch Imperium* z okazji cztertnastej rocznicy nadania mu tytułu doktora *honoris causa* czy zorganizowaną przez Centrum Poczty Oddziału Rejonowego w Katowicach wystawę filatelistyczną z okazji beatyfikacji Jana Pawła II. Warte podkreślenia są także zaproszenia na wydarzenia z życia społeczności akademickiej: na Mszę Świętą dziękczynną z okazji dziesięciolecia Wydziału Teologicznego, spotkania świąteczne ze studentami i pracownikami, dni otwarte wydziału oraz obrony prac doktorskich i habilitacyjnych.

Plakat – Dziesięciolecie Wydziału Teologicznego w Katowicach

Ogromną wartość posiadają również wszelkie dokumenty na temat Biblioteki Teologicznej, zwane dokumentami chwili, o charakterze praktycznym lub okazjonalnym. Jest to zazwyczaj materiał, który stanowi jedyny ślad działalności instytucji, sygnał o danym wydarzeniu, odbywającej się imprezie itp. Występuje w postaci druków ulotnych, wydawnictw zwartych i ciągłych. Są to plakaty, katalogi wystaw, targów, zaproszenia i inne.

Kolekcjonowane druki efemeryczne w postaci ulotek, programów, zaproszeń, plakatów są świadectwem wielu wydarzeń organizowanych przez bibliotekę. Wśród nich można wyróżnić XIII Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES z 4-6 września 2007 roku, w ramach którego w obecności gości honorowych oraz bibliotekarzy z Katowic i regionu Śląska odbyła się uroczysta sesja oraz obrady, IX Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich z 15 lutego 2007 roku, poświęcone księgozbiорom klasztorным i kościelnym w Polsce i na świecie. Innym ważnym wydarzeniem była konferencja zorganizowana 15 stycznia 2009 roku w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Katowicach, zatytułowana *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* oraz spotkania Duszpasterstwa Bibliotekarzy Archidiecezji Katowickiej utworzonego 10 sierpnia 1999 roku. Wszystkie spotkania cieszyły się ogromnym zainteresowaniem bibliotekarzy oraz całego środowiska akademickiego. Materiały dotyczące tych wydarzeń mają charakter informacyjny, reklamowy i promocyjny.

Bogata kolekcję stanowią materiały informujące o licznych wystawach organizowanych przez pracowników Biblioteki Teologicznej, związanych z różnymi wydarzeniami z życia Kościoła, Wydziału Teologicznego i innych instytucji. Zaproszenia i plakaty zawiadamiają o wystawach jubileuszowych: z okazji czterdziestolecia powstania Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (1968-2007) z uwzględnieniem wkładu w jego historię Wydziału Teologicznego (2001-2007), czterdziestolecia „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”, dziesięciolecia Wydziału Teologicznego, w osiemdziesiątą rocznicę śmierci bp. Arkadiusza Lisieckiego oraz prezentujących zbiory biblioteki, w tym ekspozycje: *Ksiądz Arcybiskup Szczepan Wesoły – dar dla Biblioteki Teologicznej zbioru kościelnego – wybrane publikacje*, „*Corpus Christianorum*” i *inne źródła do badań teologicznych*, „*Omnia tempus habent*” – *wszystko ma swój czas* z dorobku naukowego ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora, jak również wystawę poświęconą św. Pawłowi w dysertacjach teologicznych oraz dokumentom elektronicznym.

Plakat z okazji nadania tytułu doktora *honoris causa* Wojciechowi Kilarowi

Kończąc przegląd gromadzonych przez bibliotekę dokumentów życia społecznego, należy wspomnieć również o plakatach, zaproszeniach, folderach, ulotkach i katalogach wystaw, będących wartościowym źródłem wiedzy o życiu książki, a zwłaszcza książki religijnej w regionie. Materiały tego rodzaju dotyczą m.in. organizowanych na Wydziale Teologicznym wystaw A.B.E. Marketing promujących zagraniczną literaturę naukową oraz Kiermaszów Książek Wydawców Katolickich, podczas których wydawcy z całej Polski prezentują swoje publikacje. Na Śląsku jest to wydarzenie kulturalne i religijne związane z wydawcami katolickimi, będące miejscem spotkań twórców kultury z jej odbiorcami. Pozostałe dokumenty życia społecznego zgromadzone w Bibliotece Teologicznej spełniają dwie funkcje: informują o aktualnych wydarzeniach odbywających się we wszystkich obszarach życia społecznego, stając się w miarę upływu czasu materiałem źródłowym na ich temat. Ze względu na swój charakter oddają także autentyczną atmosferę czasu, w którym powstały.

Głównym celem gromadzenia dokumentów życia społecznego jest zabezpieczenie ich przed zniszczeniem oraz by w przyszłości mogły stanowić uzupełnienie informacji o życiu regionu i miasta, służąc użytkownikom jako cenne źródło informacji, do których nie sposób dotrzeć w książkach czy Internecie.

Na pewno wzrost zainteresowania pewnymi publikacjami można połączyć z pojawieniem się ich w katalogu komputerowym. Jest to spowodowane tym, że większość czytelników rozpoczyna wyszukiwanie informacji właśnie od tego wirtualnego miejsca, do którego ma dostęp nawet w domu. Fakt ten potwierdza sens gromadzenia oraz opracowywania dokumentów życia społecznego oraz tezę, że jeśli informacja o zbiorach będzie dostępna, to znajdą się i chętni do korzystania z nich.

MAGDALENA NAGIĘĆ¹

KSIĘGOZBIÓR RED. JERZEGO TUROWICZA W BIBLIOTECE UNIWERSYTETU PAPIESKIEGO JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

„Turowicz przyjaciel artystów i czytelnik idealny,
Turowicz człowiek mądrych kompromisów,
Turowicz nauczyciel życia i nauczyciel smakowania życia”²

Pozyskiwanie darów to obok kupna, wymiany międzybibliotecznej i egzemplarza obowiązkowego jeden ze sposobów tworzenia księgozbioru bibliotecznego. Dary to najczęściej „materiały lub obiekty biblioteczne, ofiarowane bibliotece przez osobę prywatną lub instytucję, wraz ze zmianą własności i tytułu prawnego”³. Biblioteki niejednokrotnie otrzymują pojedyncze tytuły książek lub czasopism, ale zdarza się, że oferuje się im przejęcie całych księgozbiorów, np. od spadkobierców osoby zmarłej lub od kończącej działalność instytucji. Trzeba mieć jednak świadomość, że „w odróżnieniu od kupna i wymiany międzybibliotecznej dary stanowią tę grupę materiałów bibliotecznych, która wymaga szczególnie wnikliwej oceny

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

² *Turowicz na nowy wiek*, „Tygodnik Powszechny. Dodatek specjalny” 50 (2012), s. 1.

³ *Podręczny słownik bibliotekarza*, pod red. G. Czapnika, Warszawa 2011, s. 61.

przydatności”⁴. Dlatego niejednokrotnie przed przyjęciem takiej darowizny przeprowadza się tzw. rozeznanie, czy księgozbiór mieści się w zakresie tematyki, którą biblioteka jest zainteresowana. Zdarza się jednak, że darczyńca zastrzega sobie ewentualne przyjęcie zbioru, gdy ten będzie wprowadzony do księgozbioru bibliotecznego bez preselekcji. „Wtedy taki dar może być większym kłopotem niż korzyścią”⁵. Ponadto zdarzają się sytuacje, że ofiarodawca zastrzega sobie wyodrębnienie daru z księgozbioru ogólnego biblioteki. Warto wtedy przemyśleć możliwości lokalowe, tak aby księgozbiór mógł funkcjonować osobno, ale zarazem żeby nie wprowadzał zamieszania i chaosu w organizacji biblioteki.

Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie na przestrzeni lat otrzymała wiele różnorodnych darów. Były to niekiedy całe spuścizny po zmarłych księżach, dary osób związanych z Papieską Akademią Teologiczną (obecnie: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II) oraz zbiory przekazywane przez różne instytucje, m.in. wydawnictwa, organizacje kościelne czy instytuty naukowe. Najcenniejszymi księgozbiorami, które posiada biblioteka, są zbiory: Jana Pawła II, ks. Bolesława Przybyszewskiego, dokumenty dotyczące procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych watykańskiej kongregacji. Ze względu na swą wyjątkową wartość kolekcje te zostały wyłączone z całości księgozbioru. Są one zgromadzone na wydzielonych i odpowiednio oznaczonych regałach. Każdy ze zbiorów posiada swoją odrębną numerację, dlatego czytelnik nie ma trudności z odnalezieniem konkretnej pozycji, a zarazem ma dostęp do całego zbioru. Można z nich korzystać tylko na miejscu w bibliotece.

Cennym darem, jaki otrzymała Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, jest również księgozbiór długoletniego redaktora „Tygodnika Powszechnego”, Jerzego Turowicza. Wiadomość o chęci podarowania tego księgozbioru przez spadkobierców bardzo ucieszyła i zaszczyciła pracowników biblioteki. Jest to dar składający się z kilku tysięcy woluminów książek zgromadzonych przez osobę, o której tak pisał Tadeusz Mazowiecki: „Nikt, kto będzie pisał o kulturze polskiej lat powojennych i późniejszych aż do czasu wolnej

⁴ B. Warząchowska, *Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 98 (2008), s. 398.

⁵ K. Wesołowska, *Lepsza żadna książka jak zła?*, „Bibliotekarz” 4 (2005), s. 17.

Polski, nie przejdzie obojętnie obok nazwiska Jerzego Turowicza⁶. Redakcja „Tygodnika Powszechnego” również w podobnym tonie pisze o swoim wieloletnim redaktorze: „Bez niego niczego by nie było. Nie trzymaliby Państwo w ręku tego numeru «Tygodnika» i nie byłoby legendy pisma. Inaczej wyglądałaby Konstytucja RP, zawierająca – projektowaną przez niego – ideę przyjaznego rozdziału Kościoła i państwa. Inaczej wyglądałby dialog chrześcijańsko-żydowski. Katolicy trudniej przyswajaliby sobie reformy soborowe. Laicka opozycja w PRL patrzyłaby na Kościół nieporównywalnie bardziej nieufnie. Ba: błogosławiony Jan Paweł II zapewne w wielu kwestiach myślałby inaczej, gdyby nie wieloletnia przyjaźń z Redaktorem, gdyby nie wakacyjne lektury przygotowywane przez Turowicza dla biżskupa Wojtyły i gdyby nie wieloletni nałóg czytania TP⁷”.

Redaktor Jerzy Turowicz był osobą niezwykłą i niebywale interesującą. Był publicystą o niewiarygodnej liczbie napisanych artykułów, w których „najważniejsze dla niego było jako dla publicysty i człowieka wierzącego: wiara w człowieka odkupionego przez Boga i przekonanie o osobistej odpowiedzialności każdego z nas za przemianę świata w miejsce ludziom przyjazne⁸”. Anna Mateja, redaktorka „Tygodnika Powszechnego”, tak go opisuje: „Był autorytetem nienarzucającym się. Zawsze otwarty na drugiego człowieka. Pilnie słuchał i każde zdanie brał pod uwagę. Chyba dzięki temu, gdy już zabierał głos, jego opinie były tak celne. Wystarczy przypomnieć choćby przemówienie Turowicza wygłoszone podczas rozpoczęcia obrad Okrągłego Stołu w lutym 1989 roku. Powtórzę za jednym z moich rozmówców, Adamem Michnikiem: Autorytet Turowicza polegał na tym, że żył tym, o czym pisał. Jerzy Turowicz może być inspiracją dla dziennikarzy, w ogóle dla ludzi wierzących⁹”.

Jerzy Turowicz znany był w środowisku kulturalnym jako miłośnik książek. Posiadał ich w domu tysiące i tak o nich opowiadał:

⁶ T. Mazowiecki, *Duchowa wolność*, „Tygodnik Powszechny. Dodatek specjalny” 50 (2012), s. 11.

⁷ *Turowicz na nowy wiek*, art. cyt., s. 1.

⁸ A. Mateja, *Bardziej być niż mieć*, „Tygodnik Powszechny. Dodatek specjalny” 50 (2012), s. 2.

⁹ M. Iskra, *O Jerzym Turowiczu, redaktorze na trudne czasy*, <http://www.gazetakrakowska.pl/artykul/702311,o-jerzym-turowiczu-redaktorze-na-trudne-czasy,id,t.html?cookie=1>, 10.01.2012.

„Odkąd redaguję «Tygodnik Powszechny», dostaję dużo książek, ale oczywiście i kupowałem, i dalej kupuję. Wchodzę do księgarni po jakąś książkę i nawet jeśli jej nie znajduję, wychodzę z trzema innymi. Nasz przyrost naturalny to co najmniej jedna książka dziennie. Nie mam pojęcia, ile ich jest, ale chyba ze dwadzieścia tysięcy”¹⁰.

Nie można jednak mówić o Jerzym Turowiczu i posiadanych przez niego książkach, nie przedstawiając pokrótce jego życiorysu. Oczywiście o jego bogatym życiu można by było napisać całą książkę i takie powstały, ale warto przypomnieć choćby najważniejsze daty.

Jerzy Turowicz urodził się 10 grudnia 1912 roku w Krakowie. Po zdanej w 1930 roku maturze wyjechał na studia na Politechnikę Lwowską. Jako student wstąpił do stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”. Już w roku 1932, jako dwudziestolatek, rozpoczął współwydawanie biuletynu „Dyszel w Głowie”, wkrótce został jego redaktorem naczelnym. Jednocześnie był również autorem artykułów do „Życia Technicznego”.

W 1934 roku wrócił do Krakowa i podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego na kierunku: historia i filozofia. Ukończył je w roku 1939, choć bez złożenia pracy magisterskiej. W Krakowie dość szybko zaczął ponownie publikować, tym razem w dzienniku „Głos Narodu”. Najczęściej były to artykuły o tematyce politycznej, głównie międzynarodowej.

Lata wojny spędził z rodziną w Goszycach, w majątku żony. Tam nie przestawał pisać, publikował m.in. w „Miesięczniku Literackim” i „Kulturze Jutra”. Nawiązał również kontakt z „Unią” – konspiracyjną organizacją o profilu chrześcijańsko-demokratycznym.

Po wojnie wraz z rodziną wrócił do Krakowa. W roku 1945 ukazał się pierwszy numer czasopisma katolickiego „Tygodnik Powszechny”, którym kierował ks. Jan Piwowarczyk we współpracy z Jerzym Turowiczem, Konstantym Turowskim i Marią Czapską. W 1947 roku Jerzy Turowicz został oficjalnie redaktorem naczelnym tygodnika. Tygodnik miał być czasopismem „katolików świeckich – choć nie tylko świeckich – którzy posiadając określony, oparty na wierze światopogląd, uznając wyraźną hierarchię wartości, chcą służyć Polsce i Kościołowi, ściślej, chcą służyć ludziom,

¹⁰ B.N. Łopieńska, *Książki i ludzie*, Warszawa 1998, s. 236.

którzy stanowią naród polski, i ludziom, którzy stanowią Kościół katolicki w Polsce”¹¹.

W roku 1953 „Tygodnik Powszechny” został zamknięty przez ówczesne władze. Redakcja pisma nie zgadzała się na naciski co do zmiany charakteru zamieszczanych w nim artykułów ani na usunięcie z redakcji Jerzego Turowicza oraz Stanisława Stommy.

W grudniu 1956 roku udało się wznowić ukazywanie „Tygodnika Powszechnego” dzięki interwencji kard. Stefana Wyszyńskiego u Władysława Gomułki.

W latach 1960-1965 Jerzy Turowicz przebywał we Włoszech jako sprawozdawca obrad Soboru Watykańskiego II dla „Tygodnika Powszechnego”. Był również członkiem Komisji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Świeckich. W latach późniejszych zasiadał również w Komisji Episkopatu Polski ds. Dialogu z Judaizmem oraz w Radzie Administracyjnej Fundacji Jana Pawła II. W latach osiemdziesiątych był członkiem Społecznej Rady Prymasowskiej, a od 1991 roku należał do Społecznej Rady Stosunków Polsko-Żydowskich przy Prezydencie RP, natomiast w latach 1981-1991 zasiadał w Radzie Administracyjnej Fundacji Jana Pawła II. Zmarł w Krakowie w 1999 roku.

Dziewięć lat po śmierci Jerzego Turowicza jego córki, jako spadkobierczynie redaktora, rozpoczęły rozmowy o ewentualnym przekazaniu na rzecz Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej księgozbioru należącego kiedyś do ich ojca. Po wstępnych ustaleniach pomiędzy Magdaleną Smoczyńską, Elżbietą Jogałłą i Joanną Piasecką z ówczesnym rektorem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, ks. prof. dr. hab. Janem Maciejem Dyduchem, sprawę przekazano ówczesnemu dyrektorowi Biblioteki PAT, ks. dr. hab. Janowi Bednarczykowi, oraz jego zastępcy, mgr. Władysławowi Szczęchowi. Księgozbiór redaktora Turowicza został przewieziony do biblioteki przy ul. Bobrzyńskiego w 2008 roku. Niestety, nie mógł on być wówczas wyeksponowany ze względu na trwającą budowę nowego gmachu bibliotecznego. Dopiero w czerwcu 2012 roku księgozbiór został wywieziony z magazynu i ustawiony na półkach wolnego dostępu, i mógł być sukcesywnie opracowywany. Postanowiono, że osobny księgozbiór, jakim miała być kolekcja

¹¹ A. Mateja, *Wiślna 12*, „Tygodnik Powszechny. Dodatek specjalny” 50 (2012), s. 6.

redaktora, będzie ułożony według działów głównych obowiązujących w bibliotece (KDK).

Niestety, taka decyzja wiązała się z trudnościami. Książki, które zabierano z półek wolnego dostępu, aby je wprowadzić do bazy, trafiały po opracowaniu do specjalnego pomieszczenia, gdzie były rozkładane na działy. Gdy już wiedziano, ile miejsca będzie zajmował mniej więcej każdy dział, książki zostały przywiezione i ułożone działowo. Jak do tej pory opracowano 6 tys. książek. Do opracowania pozostało ok. 5 tys.

Każda książka została opatrzona specjalnie zaprojektowanym przez panią Katarzynę Wojdyłę czarno-białym ekslibrisem. Pani Katarzyna już wcześniej współpracowała z córkami redaktora Turowicza przy opracowaniu graficznym Fundacji Turowicza. Każdy ekslibris został umieszczony na odwrocie strony tytułowej, tak aby był jak najlepiej widoczny.

fot. M. Gradowski

Regały, na których rozmieszczono księgozbiór red. Turowicza, również zostały odpowiednio oznaczone. Wygląd wkładek jest identyczny jak ekslibris, ale metodą sitodruku został wydrukowany na bordowych kartkach srebrną farbą, dzięki czemu uzyskano bardzo ciekawy efekt.

fot. M. Gradowski

Księgozbiór, jak już wspomniano, został podzielony według Klasyfikacji Dziedzinowej Książek, która jest klasyfikacją autorską Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. Wydzielono z niej tylko główne działy, aby czytelnik nie zagubił się w zbyt szczegółowej klasyfikacji. Ostatecznie wyodrębniono następujące działy: Generalia, Teologia – zagadnienia ogólne, Nauki biblijne, Patrologia, Teologia fundamentalna, Teologia dogmatyczna, Teologia moralna, Teologia pastoralna, Teologia duchowości, Liturgika, Homiletyka, Katechetyka, Misjologia, Ekumenizm i dialog międzyreligijny, Religioznawstwo, Filozofia, Historia powszechna i Polski, Historia Kościoła katolickiego, Prawo i administracja, Prawo kanoniczne, Kultura, Filozofia, Sztuka, Muzyka, Katolicka nauka społeczna, Pedagogika, Psychologia, Socjologia, Politologia, Komunikacja społeczna, Jan Paweł II, Inne nauki.

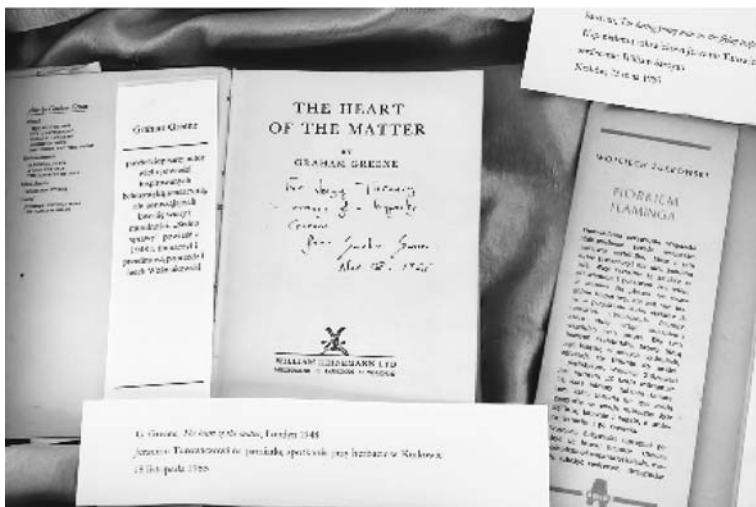
W czerwcu 2012 roku, przy udziale córek Jerzego Turowicza i dyrekcji biblioteki, podjęto starania o zorganizowanie uroczystego otwarcia księgozbioru dla czytelników. Ze względu na grudniowe obchody 100-lecia urodzin redaktora uroczystość tę zaplanowano na 10 grudnia 2012 roku. Przygotowania do tak ważnej dla biblioteki uroczystości trwały sześć miesięcy. Aby w wyjątkowy sposób podkreślić, jak cennym zbiorem dysponuje nasza biblioteka, postanowiono umieścić specjalną tablicę informującą o tym fakcie. Pomysł ten okazał się tak trafny, że zdecydowano się podobną tablicę przygotować również

dla daru, jakim jest będący w posiadaniu biblioteki księgozbiór Jana Pawła II. Dlatego też w grudniu pojawiły się na ścianie drugiego piętra dwie szklane tablice, które już od wejścia informują, że na danym piętrze znajdują się bardzo cenne wydzielone księgozbiory.

fot. M. Gradowski

Od czerwca 2012 roku trwało również przygotowywanie wystawy, która została wyeksponowana w holu głównym biblioteki. Celem ekspozycji była prezentacja niezwykle cennych dedykacji znalezionych w książkach, jakie Jerzy Turowicz otrzymał od wielu wybitnych osobistości. Wystawę tę przygotowywała pani Kinga Macias, która na Uniwersytecie Jagiellońskim postanowiła napisać pracę magisterską na ten temat. Ze strony biblioteki udostępniłmy jej duże pomieszczenie, w którym mogła swobodnie rozłożyć ok. 1 200 książek. Po selekcji najcenniejszych dedykacji, już przy pomocy pana redaktora Jana Strzałki, książki trafiły do gablot z odpowiednimi adnotacjami i oprawą. Na wystawie przedstawiono ok. 100 dedykacji, m.in. autorstwa Jana Pawła II, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Wisławy Szymborskiej, Czesława Miłozza, Tadeusza Mazowieckiego, Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Marka Edelmana, Piotra Skrzyneckiego, Grahama Greena, Adama Zagajewskiego i Władysława Bartoszewskiego.

fot. M. Gradowski

Zaprezentowanym dedykacjom towarzyszyła wystawa biograficzna o redaktorze Jerzym Turowiczu, przygotowana przez organizatorów obchodów 100-lecia jego urodzin.

fot. K. Mleczko

Warto podkreślić, że biblioteka we współpracy z Wydawnictwem Naukowym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przygotowała dla każdego uczestnika uroczystości fragment książki pani Barbary Łopieńskiej, w której znalazł się wywiad autorki z Jerzym Turowiczem i Anną Turowicz na temat książki.

fot. M. Gradowski

Uroczyste otwarcie księgozbioru redaktora Jerzego Turowicza zaplanowano na 10 grudnia. Wśród gości nie mogło zabraknąć córek redaktora: Magdaleny Smoczyńskiej i Elżbiety Jogałły wraz z rodzinami. Trzecia z córek, Joanna Piasecka, niestety nie mogła przybyć, gdyż mieszka na stałe w Szwecji. Ponadto na uroczystość przybyli księża prorektorzy oraz wiele osób z otoczenia „Tygodnika

Powszechnego” i ze świata kultury. W uroczystościach brali udział również pracownicy Biblioteki UPJPII.

Pełniąc obowiązki dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, miałam przyjemność powitać wszystkich gości na początku uroczystości. Następnie w imieniu rektora list przeczytał prorektor ds. nauki i współpracy międzynarodowej, ks. dr hab. Arkadiusz Baron. W liście tym ks. rektor dr hab. Władysław Zuziak, prof. UPJPII, przedstawił historię przekazania księgozbioru bibliotece oraz podkreślił, że jest to kolejny wielki wkład tego szlachetnego człowieka w rozwój polskiej nauki i kultury.

Po prorektorze zabrały głos córki redaktora Jerzego Turowicza, które podkreślały więź, jaka łączy je z tym księgozbiorem. Przypominały lata dzieciństwa i szacunek, jaki od najmłodszych lat wpajano im do książek. Podziękowały również zarówno władzom uczelni, jak i pracownikom biblioteki za przyjęcie daru i umożliwienie korzystania z niego jako osobnego, wydzielonego księgozbioru.

Kolejne wystąpienie przygotował dziennikarz, długoletni współpracownik „Tygodnika Powszechnego”, redaktor Tomasz Fijałkowski. Opowiedział o książkach, które znalazły się w bibliotece, a które miał zaszczyt widzieć jeszcze w mieszkaniu redaktora Turowicza. Pan Fijałkowski podkreślał, że zbiór, który otrzymała Biblioteka UPJPII, jest wyjątkowy choćby ze względu na jego różnorodność. Zacytował również niektóre fragmenty wywiadu dotyczącego książek, przeprowadzonego przez Barbarę Łopieńską z redaktorem Turowiczem i jego żoną, Anną Turowiczową.

Następnie wystawę, na której zgromadzono dedykacje z książek red. Jerzego Turowicza, zaprezentował pan red. Jan Strzałka. Podkreślił jej niezwykłość pod względem tak dużej liczby dedykacji od tak wybitnych i wpływowych osób.

Pod koniec uroczystości przekazania księgozbioru zaplanowano podpisanie przez córki Jerzego Turowicza oraz prorektora Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie aktu darowizny. Ostatnim punktem było symboliczne przecięcie wstęgi umożliwiającej korzystanie z księgozbioru. Wstęgę przecięły prawnuki redaktora: Melania, Aniela oraz Staś.

Uroczystości otwarcia księgozbioru towarzyszyła wspaniała atmosfera, na której nie brakło momentów wzruszenia i zadumy. Biblioteka zyskała wspaniały księgozbiór, a spadkobiercy redaktora Turowicza – pewność, że zbiory przetrwają w całości i będą mogły służyć jeszcze wielu pokoleniom czytelników.

Dla Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, oprócz oczywistej korzyści, jaką jest wzbogacenie zasobów o bezcenny księgozbiór, całe wydarzenie stało się także niezwykle okazją do promocji biblioteki. Uroczystość z okazji 100-lecia urodzin redaktora Jerzego Turowicza odbiła się głośnym echem nie tylko w Krakowie, lecz także w mediach ogólnopolskich. Było to dla bibliotekarzy ogromne wyzwanie, ale także wielka satysfakcja i radość, że dzięki ich pracy kolejne pokolenia będą mogły korzystać z bogatych zbiorów redaktora Jerzego Turowicza.

WANDA MATWIEJCZUK¹

DROGA DO POWSTANIA BIBLIOTEKI WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIwersYTETU OPOLSKIEGO

Powstanie biblioteki naukowej wiąże się zawsze z wieloma działaniami organizacyjnymi, ale przede wszystkim jednak z utworzeniem zbiorów, które będą służyły jej przyszłym czytelnikom. Zwykle z dużym wyprzedzeniem podejmuje się decyzje odnośnie do celowości powołania biblioteki oraz ustala się profil tematyczny księgozbioru. Bywają jednak sytuacje, kiedy decyzje trzeba podejmować szybko z uwagi na bieg zdarzeń, które wyznaczają konieczny zakres zadań i działań. JM Rektor Uniwersytetu Opolskiego, prof. dr hab. Stanisław S. Nicieja, pisząc o drodze do powstania tej uczelni, nadmienił, że data 10 marca 1994 roku staje się wydarzeniem historycznym, tego bowiem dnia Sejm RP uchwalił ustawę o utworzeniu Uniwersytetu Opolskiego².

Działająca od czterdziestu czterech lat Wyższa Szkoła Pedagogiczna i funkcjonujący wówczas w Opolu od trzynastu lat Instytut Teologiczno-Pastoralny (filia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego) stworzyły podstawę do powołania Uniwersytetu Opolskiego. Był to dwunasty polski uniwersytet i jednocześnie pierwszy, który po przemianach ustrojowych wprowadził teologię w obręb innych

¹ Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego.

² S.S. Nicieja, *Alma Mater Opoliensis. Ludzie, fakty, wydarzenia*, Opole 2004, s. 189; zob. także: Ustawa z dnia 10 marca 1994 r. o utworzeniu Uniwersytetu Opolskiego, Dz.U. 1994, nr 55, poz. 225.

nauk, badań i kształcenia wyższej uczelni państwowej. Dla Opolszczyzny była to nobilitacja społeczna, naukowa i kulturowa. Niewątpliwie jest to zasługa i wkład wielu osób ze środowiska naukowego Wyższej Szkoły Pedagogicznej, senatorów i posłów z Opolszczyzny, jakkolwiek należy nadmienić, że mocnym wsparciem tej ważnej inicjatywy okazał się przede wszystkim wielki autorytet i siła przekonywania biskupa opolskiego, prof. dr. hab. Alfonsa Nossola, współkreatora uniwersytetu.

Początek organizowania biblioteki specjalistycznej dla Wydziału Teologicznego na bazie zbiorów Biblioteki Głównej był dość trudny. Księgozbiór, którym biblioteka dysponowała do 1994 roku, nie zawierał zbyt wielu książek z zakresu teologii i dziedzin jej pokrewnych. Dla takich kierunków studiów, jak historia, filozofia czy kulturoznawstwo, kompletowano jedynie wybiórczo publikacje wiążące się z religioznawstwem, kulturą sakralną, etyką i wybraną problematyką z filozofii. W nowej sytuacji podjęto dodatkowe starania o zakup książek i czasopism niezbędnych do badań naukowych i dydaktyki na tym wydziale. Trzeba jednak podkreślić, że fundamentem powstającego księgozbioru specjalistycznego stały się zbiory zgromadzone przy filii KUL i Wyższym Seminarium Duchownym w Nysie, liczące wówczas blisko 150 tys. woluminów książek i czasopism, oraz piękna kolekcja starodruków.

Wśród zdarzeń, jakie przyczyniły się do szybkiego powstawania specjalistycznych zbiorów dla organizowanej Biblioteki Wydziału Teologicznego, należy wymienić fakt przyznania Bibliotece Głównej Uniwersytetu Opolskiego w 1997 roku prawa do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego³.

Ten rok był dla Biblioteki Głównej trudnym okresem, ponieważ w lipcowej, tragicznej w skutkach powodzi utracono ponad 120 tys. książek i czasopism. Dobrodziejstwem okazał się uzyskiwany egzemplarz obowiązkowy, umożliwiający szybkie uzupełniania i rozwój księgozbioru. Publikacje tematycznie wiążące się z profilem kierunku teologicznego otrzymywane w ten sposób przekazywano do zasobów organizowanej biblioteki. Od momentu powołania uniwer-

³ Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 roku w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania, Dz.U. 1997, nr 29, poz. 161.

sytetu władze Wydziału Teologicznego podjęły wysiłek zbudowania obiektu z przeznaczeniem na bibliotekę. Zaplanowano ją inaczej niż powstające dotychczas biblioteki. Zdecydowano, by розміścić księgozbiór na całej powierzchni obiektu, w wolnym dostępie, a tylko część zbiorów objęto zwartym magazynowaniem na wyższych kondygnacjach budynku. Wyłączono zupełnie z zagospodarowania na przechowywanie zbiorów powierzchnie piwniczne i parterowe, co należy uznać za bardzo słuszne stanowisko.

Bibliotekę Wydziału Teologicznego powołano formalnie 15 września 1997 roku, przyjmując następujące zasady jej funkcjonowania:

1. Biblioteka Wydziału Teologicznego jest jednostką działającą w obrębie uniwersyteckiej sieci bibliotecznej, podległej organizacyjnie i merytorycznie Bibliotece Głównej.

2. Tak jak każda biblioteka Uniwersytetu Opolskiego, również Biblioteka Wydziału Teologicznego realizuje zadania usługowe, dydaktyczno-wychowawcze i naukowe.

3. Gromadzi księgozbiór specjalistyczny z dziedziny teologii i wszystkich dyscyplin pokrewnych.

4. Prowadzi obsługę czytelników: pracowników naukowych i studentów Wydziału Teologicznego, oraz realizuje usługi w zakresie informacji naukowej. Księgozbiór tej biblioteki będzie także dostępny dla innych pracowników i studentów uniwersytetu oraz mieszkańców Opola.

5. Księgozbiór dotychczasowej Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Nysie oraz filii KUL w Opolu, obejmujący druki zwarte, czasopisma i zbiory specjalne, stanowi własność Kurii Diecezjalnej w Opolu. Zbiór ten przejmuje w depozyt Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Gromadzenie nowych nabytków książek będzie realizowane ze środków kurialnych oraz w miarę możliwości także z budżetu Uniwersytetu Opolskiego. Biblioteka Główna będzie przekazywała Bibliotece Wydziałowej egzemplarz obowiązkowy wydawnictw tematycznie związanych z profilem naukowym i dydaktycznym wydziału.

6. Kadra biblioteczna podlega dyrektorowi Biblioteki Głównej, który ustala jej zakres obowiązków i warunki zatrudnienia. Zatrudnienie pracowników i ich zwalnianie będzie realizowane w porozumieniu z władzami Wydziału Teologicznego.

7. Regulamin udostępniania zbiorów biblioteki zostanie opracowany zgodnie z potrzebami Wydziału Teologicznego.

8. Wszystkie ważne sprawy organizacyjne będą uzgadniane z władzami Wydziału Teologicznego i przedkładane dyrektorowi Biblioteki Głównej, a w niektórych ważnych przypadkach Radzie Bibliotecznej.

9. Budynek biblioteki i jej wyposażenie stanowi własność Kurii Diecezjalnej w Opolu.

Ustaleniom tym, potwierdzonym przez prorektora ds. nauki i współpracy z zagranicą, prof. dr. hab. Józefa Musieloka, przez dziekana Wydziału Teologicznego, ks. prof. dr. hab. Helmuta J. Sobeczkę, oraz przez dyrektora Biblioteki Głównej, towarzyszyła umowa w sprawie depozytu księgozbioru, którym będzie dysponowała nowo utworzona biblioteka specjalistyczna przy tym wydziale.

Planowy rozwój biblioteki i jej zbiorów umożliwiło zatrudnienie odpowiednio dobranego zespołu pracowników, posiadających w większości ukończone studia teologiczne i kwalifikacje bibliotekarskie. Placówkę tę od początku jej działalności starano się skomputeryzować, początkowo na bazie systemu MAK, a z czasem ALEPH. Informację naukową wzmocniono przez dostęp do bazy ATLA. W czytelni zorganizowano nowoczesnie wyposażone stanowiska z możliwością korzystania z Internetu i innych zbiorów danych. W pierwszych miesiącach funkcjonowania biblioteki z czytelni korzystało 287 osób, w rok później (1998) czytelników było już 990.

Czynniki, które przyczyniły się do powstania Biblioteki Wydziału Teologicznego i jej rozwoju w pierwszym okresie działalności, to przede wszystkim:

- wola, zapał i zaangażowanie twórców Wydziału Teologicznego, by powstał warsztat naukowy, badawczy i dydaktyczny;

- realistyczne i skonkretyzowane działania w zakresie tworzenia zbiorów, budowy obiektu i organizowania infrastruktury informacyjnej;

- dążenie, ażeby biblioteka ta pełniła funkcje informacyjne i dokumentacyjne w zakresie polskiego piśmiennictwa teologicznego, oraz podjęcie starań w kierunku utworzenia „Przeglądu Polskiego Piśmiennictwa Teologicznego”;

– sprzyjanie i popieranie inicjatyw bibliotekarzy dotyczących organizowania promocji zbiorów w formie wystaw okolicznościowych i tematycznych;

– kompetentne realizowanie przez zespół tej biblioteki wyznaczonych zadań, zarówno w sferze rozwoju księgozbioru oraz jego promocji, jak i usług na rzecz czytelników.

W owym pierwszym okresie, kiedy trzeba było przewyciężyć wiele trudności, współorganizator tej biblioteki, ks. dr Norbert Wiodok, obecnie profesor UO, dokładał wielu starań, by powstająca placówka mogła w przyszłości dobrze służyć pracownikom i studentom Wydziału Teologicznego, a także innym czytelnikom zainteresowanym jej zbiorami.

Ks. BOGUSŁAW DROŹDŹ¹

POCZĄTKI BIBLIOTEKI CYFROWEJ DIECEZJI LEGNICKIEJ

Fakt digitalizacji bibliotecznych zbiorów należących do diecezji legnickiej trzeba wiązać z dwiema rocznicami. Pierwsza dotyczy dwudziestolecia powstania diecezji legnickiej (1992), natomiast druga przypomina, że piętnaście lat temu Legnicę nawiedził bł. papież Jan Paweł II (1997). Obie te rocznice stały się okazją, aby panoramę osiągnięć diecezji legnickiej poszerzyć o nowe dzieło, jakim jest Biblioteka Cyfrowa Diecezji Legnickiej.

Początki Biblioteki Cyfrowej Diecezji Legnickiej mają swoje źródło w realizacji projektu o tytule *Digitalizacja zbiorów Biblioteki Benedyktynek Krzeszowskich oraz Legnickiego Seminarium Duchownego*. Projekt ten był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. Beneficjentem projektu była diecezja legnicka, całkowita jego wartość wyniosła 1 259 690,51 zł. Wartość dofinansowania to 855 092,36 zł². Głównym celem projektu była ochrona i upowszechnienie zbiorów o szczególnym znaczeniu historycznym i kulturowym poprzez digitalizację i udo-

¹ Biblioteka im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego w Legnicy.

² Wszystkie istotne dane na temat projektu, z których niektóre przytaczamy, znajdują się na stronie internetowej: http://ue.diecezja.legnica.pl/Projekty/04/04projekt04/informacja_digitalizacja.pdf, 06.06.2013.

stępnienie w ogólnodostępnej bazie cyfrowej najcenniejszych zasobów bibliotecznych z terenu diecezji legnickiej. Cel ten osiągnięto poprzez:

- digitalizację zbiorów rękopiśmiennych, inkunabułów, starodruków, muzykaliów, ilustracji, map wybitnych twórców danej epoki oraz unikalnych zdjęć z okresu międzywojennego w liczbie 500 tys. stron wraz z mikrofilmowaniem w liczbie 20 tys. stron;
- stworzenie baz danych powyższych zasobów;
- udostępnienie publicznej bazy cyfrowej.

W przebiegu realizacji projektu należy odnotować kilka ważnych dat. Piętnastego lipca 2010 roku nastąpiło podpisanie umowy z władzami województwa dolnośląskiego o dofinansowanie projektu ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. Następnie 10 czerwca 2011 roku podpisano umowę z wykonawcą projektu. Trzydziestego pierwszego stycznia 2012 roku wydano publikację pt. *Skarbiec piśmiennictwa diecezji legnickiej*. Tego dnia nastąpiło zakończenie rzeczowe realizacji projektu, co oznacza, że zakończono zaplanowane digitalizowanie wszystkich materiałów. Finansową stronę realizację projektu zamknięto 13 kwietnia 2012 roku. Datą kończącą realizację projektu jest 20 czerwca 2012 roku. Wtedy w Bibliotece im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego w Legnicy odbyła się konferencja prasowa, na której podsumowano realizację projektu oraz pokazano na specjalnie zredagowanej stronie internetowej (www.bcdl.pl) pierwsze publikacje w zapisie cyfrowym.

W ramach projektu wykonano 0,5 mln skanów stron bibliotecznych materiałów różnego typu i formatu. W liczbie tej 300 tys. skanów pochodziło ze zbiorów biblioteki seminaryjnej. Następne 200 tys. to skany zbiorów biblioteki krzeszowskiej. Należy jeszcze dodać, że nowo utworzona biblioteka cyfrowa uzupełniana jest – ale już poza projektem – skanami książek i czasopism, które dokumentują przede wszystkim dwudziestoletnią historię diecezji. Szczególnie cenne są: „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” (kwartalnik), „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”

(półrocznik), kilka schematyzmów oraz legnickie wkładki dwóch tygodników: „Niedzieli” i „Gościa Niedzielnego”.

Warto nadmienić, że zbiory Biblioteki Opactwa Sióstr Benedyktynek w Krzeszowie zasadniczo są bardzo mało znane historykom, bibliotekarzom i archiwistom, a tym bardziej zwykłym czytelnikom. Dlatego ich cyfryzacja jest szczególnie wartościowa. Księgozbiór zakonny liczy obecnie ponad 28 tys. woluminów. W tej liczbie jest ponad 1 000 starodruków i rękopisów. W krzeszowskich zbiorach, poza wielką liczbą druków zwartych, odnajdujemy również utwory muzyczne z okresu od XVII do XIX wieku. Całość zbiorów bibliotecznych była gromadzona nie tylko przez cystersów i ponemieckich benedyktynów. Znaczna część zbiorów została przywieziona do Krzeszowa wraz z przeniesieniem benedyktynek lwowskich. Do dawnego opactwa cystersów przybyły one 31 maja 1946 roku. Opuszczający wówczas konwent niemieccy benedyktyni, którzy od 1919 roku przebywali w Krzeszowie, w sposób symboliczny przekazali klasztor siostrom. W ten sposób mniszki weszły również w posiadanie zbiorów bibliotecznych, które benedyktyni zdołali zebrać i uporządkować po zakończeniu I wojny światowej³.

Digitalizacja objęła również pewną część zbiorów Biblioteki im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego. Księgozbiór tej biblioteki liczy 120 tys. woluminów. W roku akademickim 2011/2012 biblioteka udostępniała czytelnikom 85 542 egzemplarze książek oraz 540 tytułów czasopism (w tym 109 czasopism obcojęzycznych i 431 czasopism polskojęzycznych). Placówka gromadzi również prace dyplomowe, których zbiór liczy obecnie 765 egzemplarzy, ponadto posiada także multimedia w liczbie 610 jednostek. Do najcenniejszych zbiorów biblioteki należy księgozbiór starych druków liczący blisko 1,5 tys. woluminów (z tego 1 397 woluminów jest skatalogowanych), ponad sześćdziesiąt rękopisów oraz XIX-wieczne dokumenty życia religijno-społecznego (m.in. parafialne księgi metrykalne i gospodarcze).

³ W.W. Szetelnicki, *Słowo wstępne*, w: *Skarbiec piśmiennictwa diecezji legnickiej*, pod red. tegoż, Legnica 2012, s. 5-7.

Powstała Biblioteka Cyfrowa Diecezji Legnickiej obecnie stale jest zasilana nowymi publikacjami. Od 9 lipca 2012 roku należy do Federacji Bibliotek Cyfrowych jako czwarta kościelna biblioteka tego typu w Polsce⁴.

⁴ Do Federacji Bibliotek Cyfrowych należą następujące kościelne biblioteki (w nawiasach daty udostępnienia zbiorów w ramach FBC): Księgozbiór Wirtualny Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (od 11 sierpnia 2006 roku), Cyfrowa Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu (od 1 stycznia 2009 roku), Armarium. Dominikańska Biblioteka Cyfrowa (od 1 kwietnia 2011 roku).

MONIKA KOPEĆ¹

KONSERWACJA CAŁKOWITA NA PRZYKŁADZIE DWÓCH WOLUMINÓW Z BIBLIOTEKI DIECEZJALNEJ W SANDOMIERZU

Samuel de Pufendorf, *Histoire du regne de Charles Gustave roy de Suede* – konserwacja

Przedmiotem przeprowadzonych prac konserwatorskich był starodruk *Histoire du regne de Charles Gustave roy de Suede* Samuela de Pufendorfa z Saksonii, wydany w Norymberdze w 1697 roku, w drukarni Knorza, nakładem Christopha Riegela. Jedno z wydań należy od 1921 roku do księgozbioru Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu (sygn. 42066).

Autorem książki jest Samuel Pufendorf, pseud. Severinus de Monzambano (1632-1694). Był on niemieckim prawnikiem oraz jurystą. Omawiane dzieło, napisane w języku łacińskim, nosi tytuł *De rebus a Carolo Gustavo Sueciae Rege gestis commentarium libri septem, elegantissimis tabulis deneis exornati cum triplice indice* i ukazało się drukiem już po śmierci autora, która nastąpiła w Norymberdze w 1696 roku. Z tego właśnie dzieła pochodzi znana kolska rycina miedziorytnicza, przedstawiająca Karola X Gustawa w namiocie w obozie szwedzkim pod miastem Koło (na terenie dzisiejszej wsi Powiercie), przyjmującego poselstwo polskie

¹ Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

na czele z pułkownikiem Jego Królewskiej Mości, starostą bydgoskim Krzysztofem Przyjemskim².

Książka opisuje szczegółowo historię panowania króla szwedzkiego Karola X Gustawa, w tym wojnę szwedzko-polską w latach 1654-1660, jest ozdobiona ilustracjami według rysunków Erika Dahlbergha, który towarzyszył władcy szwedzkiemu, utrwalając przebieg zmagania wojennych. Erik Dahlbergh żył w latach 1625-1703, był szwedzkim inżynierem wojskowym i rysownikiem, od 1693 roku feldmarszałkiem. W 1655 roku został mianowany przez króla Karola Gustawa naczelnym dowódcą szwedzkich jednostek fortyfikacyjnych, które weszły do Polski. Prowadził prace inżynieryjne i wykonał rysunki wielu obiektów oraz wydarzeń historycznych³. Jego liczne ryciny dają wyjątkowo dokładny, szczegółowy obraz naszych miast z połowy XVII wieku, np. Krakowa, Warszawy, Torunia, Malborka, Gdańska, Sandomierza, Łowicza, Brzegu wraz z ich zamkami, fortyfikacjami, szańcami, kościołami, twierdzami i ważnymi punktami strategicznymi. Oprócz scen bitewnych utrwalili również takie wydarzenia, jak: składanie przez magnatów polskich poddańczej przysięgi królowi szwedzkiemu na przedpolach Krakowa, poselstwo polskie u Karola Gustawa pod Kołem, spotkanie szwedzkiego króla z księciem siedmiogrodzkim Jerzym Rakoczym w pobliżu Ćmielowa. Ryciny według rysunków Dahlberga stanowią ważną, często niezastąpioną dokumentację polskich dziejów.

Książka należy do kanonu literatury historycznej, jest uznawana za podstawowe źródło ikonograficzne wyglądu miast polskich oraz strojów mieszkańców. Bogaty sztafaż rycin jest materiałem do studiów nad budownictwem, sztuką wojenną, kostiumologią epoki baroku oraz zasad sztuki wojennej tamtych czasów⁴. Do obowiązków Dahlberga zleconych mu przez króla należało dokonanie generalnego przeglądu twierdz, warowni, fortec i zamków

² A. Gołębiowski, *O Samuelu Pufendorfie (1632-1694) i jego kolskiej rycinie*, „Koło Podglądacz” 130 (2006).

³ *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, Wrocław 1971, s. 487.

⁴ B. Heyduk, *Dahlberg w Polsce. Dziennik i ryciny szwedzkie z dziejów „potopu” 1656-1657*, Wrocław 1971, s. 9-13.

polских, które to mógł dokładnie zbadać i ocenić ich wartość miilitarną. Sporządzał przy tym ich plan, dodając od siebie projekty zmodernizowania umocnień. Te zaś obiekty, które uznawał za nienadające się do skutecznej obrony, kazał niszczyć, choć przedtem często sporządzał ich rysunki⁵. Ryciny zostały wykonane przez rytowników francuskich, szwedzkich, holenderskich, m.in.: Blesendorffa, Boulangerera, Cochina, Cordiera, W. Swiddego, F. de Lapointe'a i in. Z miedziorytów na szczególną uwagę zasługuje pięciometrowa, odbita z trzynastu płyt miedzianych scena uroczystości pogrzebowych Karola X Gustawa, ukazana na tle panoramy Sztokholmu.

Obiekt znajdujący się w Bibliotece Diecezjalnej składa się z 413 kart i 111 miedziorytów. Na karcie przedtytułowej posiada notę proveniencyjną: „Do Muzeum Sandomierskiego przy Seminarjum duchownem w Sandomierzu 1921 r. F. Kuropatwiński Proboszcz i Dziekan w Kozienicach”⁶.

Przed konserwacją

Wolumin w 2009 roku poddano kompleksowej konserwacji, którą przeprowadziła Pracownia Konserwacji Papieru Zabytkowego ZET-ES z Krakowa przy dofinansowaniu z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Zespołem konserwatorskim kierował Zygmunt Stańczyk. Stan obiektu przed przeprowadzonymi pracami konserwatorskimi był zły. Oprawa uległa znacznemu zniszczeniu: w wielu miejscach dało się zauważyć zdarte lico, pęknięcia, zarysowania i ubytki. Tektura okładek zdeformowała się, przetarcia narożników uległy rozwarstwieniu. Karty książki przedstawiały duże ubytki, przebarwienia, zabrudzenia, zaplamienia, zagrzybienia, pofalowania oraz deformacje. Początkowe karty od strony zewnętrznej bloku były posklejane. Również stan rycin przedstawiał się źle, zwłaszcza rycin rozkładanych (ryciny różnią się pod względem rozmiarów: niektóre są jednokartkowe, inne składają się z kilku,

⁵ M. Haykowski, *Szwedzkimi śladami w Polsce. Ogniem i piórkami*, „Polonia” 15 (1997) s. 4.

⁶ Feliks Kuropatwiński – par. Czyżów, szambelan, dziekan w Kozienicach, zmarł w 1924 roku.

a nawet kilkunastu części). Papier był pozaginany, podarty, porozklejany, a niektóre ryciny złożono nieprawidłowo. Trzynaście rycin było luźnych, wyrwanych lub wyciętych z bloku (ryciny odzyskane po kradzieży). Wycięcia ostrym narzędziem spowodowały uszkodzenia w grzbiecie bloku, obejmujące kilka sąsiednich kart. Bardzo liczne pieczęcie identyfikacyjne (tusze fioletowogranatowe) były rozsmarowane, rozlane, nieczytelne, w wielu przypadkach przebijające na odwrocie, a nawet na sąsiednie karty. Grzbiet bloku bardzo mocno ściśnięto i zaklejono.

W trakcie konserwacji

Program prac konserwatorskich obejmował trzydzieści cztery punkty. Pierwszym etapem było przeprowadzenie dezynfekcji w komorze próżniowej i dwutygodniowej kwarantanny. Wykonano dokumentację opisową i fotograficzną obiektu. Po wprowadzeniu własnej numeracji kart przystąpiono do demontażu woluminu. Oddzielono oprawę od bloku, a następnie przystąpiono do rozkładania bloku na składki. Przysparzało to wielkich trudności, gdyż grzbiet był bardzo mocno ściśnięty. Praca przy rozdzielaniu składek wymagała wielkiej ostrożności, gdyż karty bloku – bardzo cienkie i bibulaste – były podatne na pęknięcia i rozdarcia. Następny krok stanowiło odłączenie rycin od grzbietów kart. Karty wstępnie oczyszczono z powierzchniowych zanieczyszczeń za pomocą pędzli, a następnie przystąpiono do dalszego ich czyszczenia. Każdą kartę (arkusz) kąpano w letniej wodzie na podkładzie, usuwając z grzbietów pozostałości kleju. Ze względu na bardzo delikatny papier dla bezpieczeństwa postawiono nie przeprowadzać kąpiei odkwaszającej. Wszystkie rozdarcia, pęknięcia, osłabione miejsca oraz ubytki podklejono obustronnie bibułkami japońskimi. Osłabione grzbiety kart wzmocniono paskami bibułki japońskiej, używając skrobi modyfikowanej. Następnie karty suszono i prasowano w prasie introligatorskiej. Karty ułożono w składki, doklejono ryciny i zszyto. Ryciny odzyskane po kradzieży (po porównaniu z egzemplarzem tego samego wydania znajdującym się w Bibliotece Jagiellońskiej) wklejono w odpowiednich miejscach. Wszyto kapitałki, a następnie całość poddano prasowaniu pod

przyciskiem introligatorskim. Do uszytego bloku wmontowano okładziny, nałożono na grzbiet książki nową skórę, na którą naklejono pozostałości skóry oprawy pierwotnej. Całość została scalona kolorystycznie. Do przechowywania woluminu przeznaczono pudło ochronne wykonane z tektury bezkwasowej.

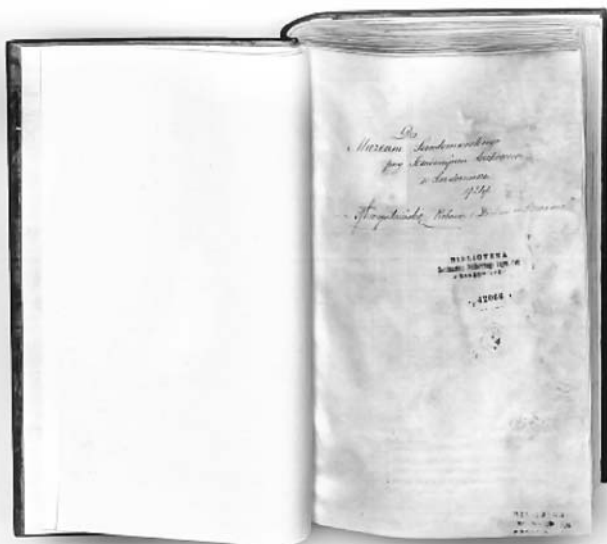
Fot. 1. Okładzina przednia od strony bloku – stan przed konserwacją

Fot. 2. Okładzina przednia od strony bloku – stan po konserwacji

Fot. 3. Karta rękopiśmienna z wyklejką – stan przed konserwacją

Fot. 4. Karta rękopiśmienna z wyklejką – stan po konserwacji

Fot. 5. Rycina 378b – stan przed konserwacją

Fot. 6. Rycina 378b – stan po konserwacji

Klocek introligatorski – konserwacja

Przedmiotem przeprowadzonych prac konserwatorskich był klocek introligatorski⁷ złożony z czterech części: *De puritate conceptionis beatae Mariae virginis* (1513); Albertus Magnus, *Compendium theologiae veritas* (1492); Pseudo-Bonaventura, *Meditationes vita Christi* (1496); Pseudo-Bonaventura, *De castitate et munditia sacerdotum* (1499). Klocek znajduje się w Bibliotece Diecezjalnej pod sygnaturą

⁷ Klocek introligatorski – dwa lub więcej dzieł, z których każde stanowi jednostkę katalogową, połączonych mechanicznie wspólną oprawą. Drugie i następne dzieła klocka noszą nazwę adligatów; zob. *Encyklopedia wiedzy o książce, dz. cyt.*, s. 1171.

mi: 000079, 000080, 000081. Pierwszą część ujęto w dokumentacji konserwatorskiej jako nieposiadającą sygnatury, jednakże z inwentarza bibliotecznego wynika, że jest to stary druk o sygnaturze 76.

Pierwsza część klocka intrologatorskiego to dzieło *De puritate conceptionis beatae Mariae virginis* autorstwa Clichtivensa Jodocusa, wydane w 1513 roku w Paryżu. W egzemplarzu znajdującym się w księżnicy sandomierskiej brakuje początkowej karty (numeracja zaczyna się od karty drugiej). Według dostępnej w Internecie wersji cyfrowej książki⁸ (wydanie drugie książki) na pierwszej karcie znajduje się rycina. Występują liczne inicjały czarno-białe.

Część druga to *Compendium theologiae veritas* autorstwa Albertusa Magnusa, wydane w 1492 roku w Wenecji. Ta część klocka składa się z osiemdziesięciu czterech kart. Część trzecia to *Meditationes vita Christi* autorstwa Pseudo-Bonaventury, wydane w Strasburgu w 1496 roku. W bibliotekach polskich zachowały się trzy jego edycje w dwudziestu pięciu egzemplarzach. Dzieło to jest zabytkiem literatury chrześcijańskiej, zawiera opis żywota Jezusa Chrystusa. Medytacje te miały za zadanie zbliżenie duszy do człowieczeństwa Chrystusa. Czwartą częścią opisywanego klocka intrologatorskiego jest również dzieło Pseudo-Bonaventury *De castitate et munditia sacerdotum*, wydane w Lipsku w 1499 roku.

Przed konserwacją

Organiczna oprawa woluminu to tzw. oprawa mnisza⁹. Skóra wykazywała zniszczenia, takie jak zabrudzenia, nieliczne ślady po żerowaniu insektów, w wielu miejscach zadarte lico, pęknięcia. W okładzinie przedniej uwidoczniło się pęknięcie skóry w przegubie, zapinki metalowe były niekompletne, deski zaś nosiły widoczne ślady po żerowaniu drewnojadów, były brudne i pęknięte. Karty wolumi-

⁸ <http://books.google.pl/books?id=5MVbAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>, 08.04.2013.

⁹ Oprawa mnisza (inaczej oprawa klasztorna) – przyjęte powszechnie określenie dla oprawy średniowiecznej, wykonanej w warsztatach klasztornych, które głównie wytwarzały wówczas książki. Oprawa mnisza nie miała własnego stylu, oprawy wykonywali w różnych klasztorach różni intrologatorzy. Przeciętny typ oprawy mniszej to usztywniona deska, pokryta w całości lub do połowy skórą niezdobioną bądź wytłaczaną pojedynczymi, ślepymi tłokami intrologatorskimi, zaopatrzona w guzy metalowe i opasana rzemiennym zamkiem z metalowym uchwytem; zob. *Encyklopedia wiedzy o książce*, dz. cyt., s. 1702.

nu uległy zakurzeniu, zabrudzeniu, zakwaszeniu i lekkiej deformacji. Dało się zauważyć nieliczne ślady po żerowaniu insektów, zagięcia narożników, niewielkie przedarcia i ubytki papieru. Odręczne dopiski atramentowe uległy rozmyciu. Część kart miała zacieki w kolorze brązowym. Wyklejki przyklejone do desek okładzinowych, jak również pieczęcie identyfikacyjne znajdowały się także w złym stanie.

Konserwacja

Prac konserwatorskich nad woluminem dokonano w 2010 roku z dotacji MNiSW w pracowni konserwacji ZET-ES w Krakowie. Ich program składał się z trzydziestu sześciu szczegółowych punktów, które można pogrupować w kilka etapów. Pierwszym z nich było przeprowadzenie dezynfekcji w komorze próżniowej. Po dwutygodniowym okresie kwarantanny woluminu karty oczyszczono z powierzchniowych zanieczyszczeń, dokonano kąpeli każdej karty. Następnie przystąpiono do napraw uszkodzonych kart: wszelkie rozdarcia, pęknięcia, osłabione miejsca oraz ubytki podklejono obustronnie bibułkami japońskimi. Karty ułożono w składki, a całość wyprasowano pod przyciskiem introligatorskim. Deski oprawy oczyszczono, a ubytki drewna uzupełniono. Na grzbiet i deski naciągnięto nową skórę oraz wykonano brakujące metalowe części zapinek. Na nową skórę naklejono skórę pierwotnej oprawy. Do przechowywania woluminu wykonano pudło ochronne z tektury bezkwasowej.

Fot. 7. Okładzina przednia – stan przed konserwacją

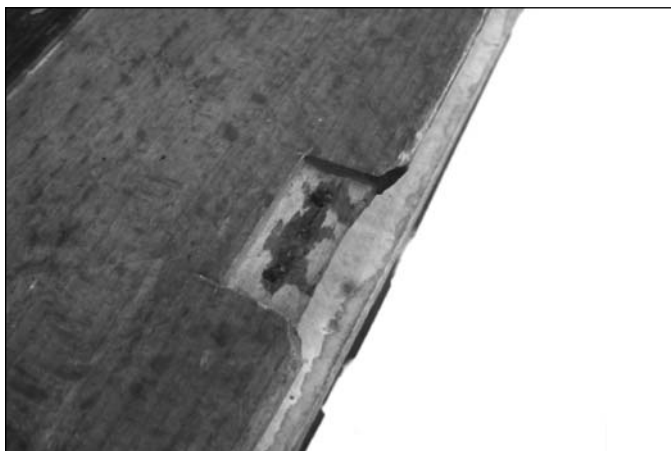
Fot. 8. Okładzina przednia – stan po konserwacji

Fot. 9. Pierwsza karta oraz wyklejka przednia – stan przed konserwacją

Fot. 10. Przednia wyklejka oraz karta ochronna – stan po konserwacji

Fot. 11. Brakujące części zapinek – stan przed konserwacją

Fot. 12. Uzupełnione zapinki metalowe – stan po konserwacji

Po konserwacji

Zgodnie z zaleceniami konserwatora obiekty powinny być przechowywane w warunkach stałej temperatury oraz wilgotności względnej powietrza. Należy również wyeliminować całkowicie dostęp światła dziennego i ograniczyć do minimum dostęp białego światła sztucznego. Biblioteka dysponuje magazynem, w którym utrzymuje się – zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi – wyma-

gane warunki. Dzięki skutecznym działaniom zespołu pracowników i współpracy z konserwatorami, a także dzięki dofinansowaniu z budżetu państwa udaje się przywrócić walory artystyczne i użytkowe zabytkowych woluminów. Obiekty zostały zdigitalizowane i są obecnie dostępne przede wszystkim dla potrzeb naukowych, ale i dla każdego czytelnika zainteresowanego historią książki.

DOROTA REJMAN¹

JAK POMÓC KSIĄŻCE? KONSERWACJA ZACHOWAWCZA I TRADYCYJNA ZBIORÓW BIBLIOTEKI DIECEZJALNEJ W SANDOMIERZU

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu została powołana do życia 1 stycznia 2007 roku na mocy dekretu Jego Ekscelencji Księdza Biskupa Andrzeja Dzięgi. Wcześniej funkcjonowała jako Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego, powstała w 1820 roku. Zgodnie ze statutem: „celem Biblioteki jest zabezpieczenie i zachowanie zabytków piśmiennictwa zgromadzonych w archiwach i bibliotekach kościelnych na terenie diecezji sandomierskiej”². Zasoby biblioteki w dużej mierze składają się z księgozbiorów klasztorów zniesionych w 1819 i 1864 roku³ oraz z wielu darów osób duchownych i świeckich. Zbiory współczesne uzupełnia się z funduszy biblioteki. Obecnie liczba starych druków wynosi około 20 tys., rękopisów zaś ponad 3 tys. Księgozbiór jest bardzo różnorodny, zarówno pod względem wartości merytorycznej i zabytkowej, jak i stanu zachowania poszczególnych woluminów. Spotyka się księgi oprawne w skórę, pergamin, tekturę bądź też bez okładek. Część ksiąg jest zabrudzona, lecz dobrze zachowana, pozostałe noszą ślady zniszczeń

¹ Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

² Statut Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu, art. 2, §7, zatwierdzony 18 grudnia 2006 roku.

³ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1,2 (1960), s. 50-65.

mechanicznych, biologicznych lub chemicznych. Z uwagi na wielkość księgozbioru, zróżnicowany stan zachowania oraz ograniczone środki finansowe biblioteka podejmuje od lat dwutorowe działania mające na celu zachowanie księgozbioru: konserwację profilaktyczną oraz tradycyjną wybranych woluminów. Realizacje konserwatorskie w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu opisane do tej pory to konserwacja zachowawcza przeprowadzona w ramach praktyk przez studentów ASP⁴. Inne prace po zakończeniu ich realizacji opisyje się na stronie internetowej biblioteki oraz na portalu Facebook. Niniejszy artykuł koncentruje się na dwóch realizacjach konserwatorskich przeprowadzonych w 2010 roku: na tradycyjnej konserwacji klocka introligatorskiego o sygnaturze 000152-153 oraz konserwacji zachowawczej zbioru starych druków z superexlibrisami⁵. Oba zadania dofinansowało Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Działalności Upowszechniającej Naukę (DUN).

Konserwacja zachowawcza starych druków z superexlibrisami⁶

Omawiane książki wytypowano do konserwacji zachowawczej, biorąc pod uwagę cechy zewnętrzne ksiąg, to jest superexlibrisy. Właścicielami woluminów z księgozbioru sandomierskiej biblioteki byli dostojnicy duchowni i świeccy: kardynałowie, biskupi, królowie – wszyscy posiadali znaczne biblioteki⁷.

⁴ M. Ciechańska, W. Chrościcki, *Częściowa konserwacja zachowawcza rękopisów i inku-nabułów z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Notes Konserwatorski” 5 (2005), s. 122-134.

⁵ Superexlibris to znak własnościowy w formie herbu rodowego lub godła wytłoczony na zewnętrznej stronie okładziny księgi, nieraz powtórzony na tylnej okładzinie; zob. M. Sipayłło, *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, Warszawa 1988; M. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Centuria druga*, Warszawa 2001.

⁶ Stan zachowania oraz przebieg konserwacji opracowano na podstawie dokumentacji konserwatorskiej pt. *Dokumentacja konserwacji profilaktyczno-zachowawczej zbioru starodruków z superexlibrisami z Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu* autorstwa Izabeli Damulewicz, przygotowanej w Toruniu w 2010 roku.

⁷ T. Moskal, *Książki z superexlibrisami biskupów polskich okresu przedrozbiorowego w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu*, w: *Artem historicam aliis tradere. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelma Weissa*, pod red. W. Bielaka, J. Marczewskiego, T. Moskala, Lublin 2011, s. 193-204.

Z ubolewaniem należy stwierdzić, że mimo przechowywania kolekcji zgodnie z zaleceniami⁸ dla zabytkowych księgozbiorów całość była bardzo zakurzona, z widocznymi śladami pleśni oraz ubytkami i tunelami wydrążonymi przez żerujące owady i gryzonie. Należy przypuszczać, że zbiór został zainfekowany przed przenosinami do magazynu lub przez kontakt z porażonymi woluminami. Nie mniej liczne były uszkodzenia mechaniczne książek: rozdarcia kart, rozwarstwienia struktury okładek, pęknięcia opraw w narożnikach i na grzbietach, uszkodzenia łączenia bloku z oprawą, niekiedy całkowite oberwanie oprawy. Zniszczenie oprawy ksiąg poprzez oberwanie zapinek metalowych lub wiązań spowodowało dodatkowo naruszenie struktury bloku książki. Zniszczenia chemiczne, jakie zaobserwowano w kolekcji, to plamy atramentu pieczęci lub zapisków rękopiśmiennych, *foxing*⁹ oraz ślady korozji metalowych części zapinek i zdobień. Stan zachowania całości kolekcji ukazują poniższe fotografie.

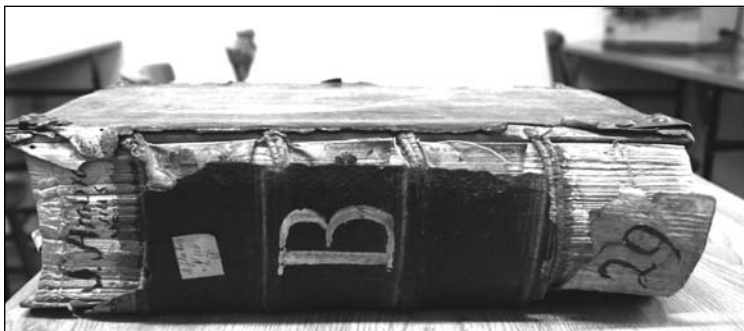
Fot. 1. Zabrudzenia oraz ściemnienie kart

⁸ Magazyn jest wyposażony w system metalowych regałów archiwalnych, utrzymuje się zalecane warunki klimatyczne (temperatura 16-20°C, wilgotność 40-55 proc.), brak jest dostępu światła słonecznego.

⁹ Widoczne gołym okiem rdzawe plamki na kartach; zob. strona internetowa Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych: <http://20090209.archiwa.gov.pl/repository/clka/Atlas.pdf>, 29.08.2012; A.B. Strzelczyk, J. Karbowska, *Specyficzne zniszczenia papieru – foxing i destrukcja puszysta*, „Ochrona Zabytków” 2 (1995).

Fot. 2. Brak wiązań, skurczenie i ślady po żerowaniu owadów, rozwarstwienie oprawy, pofalowanie oprawy pergaminowej

Fot. 3. Zniszczenia grzbietu, uszkodzenia skóry narożników

Fot. 4. Oberwana okładzina górna

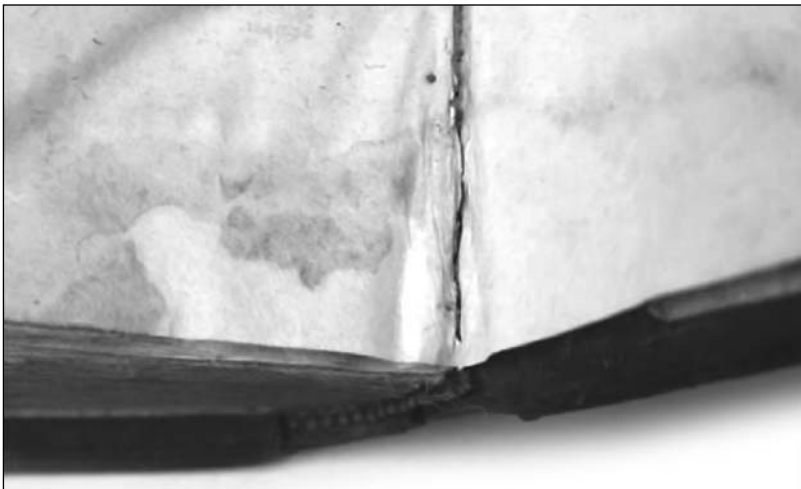

Fot. 5. Brak wiązań, pofalowanie pergaminu

Program prac konserwatorskich objął inwentaryzację oraz prace profilaktyczne nad całością zbioru. Konserwację rozpoczęto od usunięcia zabrudzeń oraz pudrowych nalotów pleśni, a także innych zanieczyszczeń (fragmenty papieru, ślady działalności owadów w postaci pudru i odchodów wysypujących się z tuneli wydrążanych przez chrząszcze). Prace te wykonano za pomocą odkurzacza z filtrem HEPA. Dokładne czyszczenie zabrudzeń wykonano przy użyciu pędzli i gum konserwatorskich, a w przypadku skór i pergaminu – emulsji konserwatorskich.

Fot. 6 i 7. Efekty czyszczenia skór (fot. I. Damulewicz)

Fot. 8 i 9. Efekty oczyszczenia kart z nalotów pleśni i uzupełnienia ubytków papieru (fot. I. Damulewicz)

Kolejnym etapem prac konserwatorskich było uzupełnienie ubytków skóry i wzmocnienie konstrukcji książek, wykonano także podklejanie rozdarć bibułą japońską oraz uzupełnienie ubytków masą papierową. Zwieńczeniem prac było nawoskowanie skór oraz rekonstrukcja wiązań książek w przypadku opraw pergaminowych.

Fot. 10 i 11. Podklejenia kart (fot. I. Damulewicz)

Fot. 12. Uzupełnienie ubytków skóry na grzbiecie (fot. I. Damulewicz)

Fot. 13 i 14. Księgozbiór po konserwacji zachowawczej (fot. I. Damulewicz)

Interwencja konserwatora dotycząca opisywanej kolekcji ograniczała się do napraw w tych przypadkach, gdy pozostawienie książki bez podjęcia żadnych kroków prowadziłoby do jej dalszej degradacji: dalszego deformowania bloku, wypadnięcia kart i w konsekwencji do utraty części treści książki. W przypadku ksiąg o dużym stopniu zniszczenia zastosowano dodatkowo pudła ochronne. Przy stosunkowo niewielkim nakładzie finansowym udało się zabezpieczyć kilkadziesiąt ksiązek, co – jak podkreśla-

ją konserwatorzy – ma szczególne znaczenia dla małych bibliotek o niskim budżecie¹⁰.

Konserwacja tradycyjna klocka introligatorskiego sygn. 000152-153

W przypadku inkunabułów wiele przemawia za wykonaniem konserwacji tradycyjnej. Tak postanowiono w przypadku klocka introligatorskiego o sygnaturze 000152-153. Książka zawiera dwa druki: *Sermones mediocres de tempore. Sermones quattuor de Eucharistia et de passione Domini* św. Bonawentury z 1496 roku, wydrukowane w Strassburgu, oraz *Tractatus sacerdotalis de sacramentis deq[ue] divinis officijs et eo[rum] administration[ibus]* autorstwa Mikołaja z Błonia, wydany w 1490 roku w Strassburgu. Wymienione dzieła zabezpieczono oprawą typu kopertowego. Druk jest dwukolumnowy, na kartach z papieru czerpanego. Obie części posiadają zapiski odręczne, wykonane zarówno ołówkiem, jak i atramentem, autorstwa różnych rąk. Książka jest oznakowana tuszowymi pieczęciami własnościowymi biblioteki.

Stan zachowania¹¹

Należy zauważyć, że książka była przede wszystkim bardzo zabrudzona, karty pociemniałe i poplamione (wilgoć, plamy z tuszu, rozmyte zapiski atramentowe). Na początku i końcu bloku jako elementu oprawy użyto kart rękopiśmiennych. Skóra oprawy oprócz

¹⁰ W. Chrościcki, M. Ciechańska, *Konserwacja zachowawcza jako forma świadomego działania konserwatora-restauratora starych druków i rękopisów*, w: *Między teorią a praktyką. Ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach. Materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 3-5 marca 2010*, s. 143, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=18453&from=publication>, 30.08.2012.

¹¹ Stan zachowania oraz przebieg konserwacji opracowano na podstawie dokumentacji konserwatorskiej pt. *Dokumentacja konserwatorska klocka introligatorskiego (...) sygnatura 000152-153* autorstwa Zygmunta Stańczyka, wykonanej w Krakowie w 2010 roku; fotografie: *Pracownia Konserwacji Papieru Zabytkowego ZET-ES*.

zanieczyszczeń była rozwarstwiona i popękana. Na grzbiecie książki stwierdzono duże ubytki skóry oraz uszkodzone szycie. W całym bloku widoczne były uszkodzenia będące efektem działania szkodników. Karty były poszarpane, najbardziej na brzegach oraz w miejscach, gdzie oprawa była zdekompletowana.

Fot. 15 i 16. Stan zachowania oprawy

Fot. 17 i 18. Stan zachowania wnętrza książki

Przebieg prac konserwatorskich

Prace przy obiekcie zakładały przeprowadzanie kompleksowych działań konserwatorskich od dezynfekcji aż po wykonanie pudła ochronnego i dokumentacji. Odkazanie odbyło się w komorze próżniowej z użyciem tlenu etylenu, co miało na celu wyeliminowanie ryzyka dalszego rozwoju mikroorganizmów. Po wymaganym okresie kwarantanny wprowadzono pomocniczą foliację, a następnie usunięto szycia. Karty poddano złożonym procesom czyszczenia: oczyszczanie pędzlami i gumami, kąpiele wodne oraz odkwaszanie.

W ten sposób usunięto nie tylko zabrudzenia, ale także pozostałości klejów oraz resztek po przeprowadzanych wcześniej prowizorycznych naprawach. Oczyszczone karty naprawiano, podklejając je bibułą japońską, za pomocą której wzmocniono również grzbiet. Karty zostały nawilżone, ułożone w składki i zszyte lnianą nicią.

Fot. 19 i 20. Efekty czyszczenia kart, uzupełnienia ubytków oraz prasowania bloku

Do rekonstrukcji oprawy użyto pozostałości skóry z oryginalnego egzemplarza oraz nowej skóry, obie warstwy scalono klejem. Przygotowaną oprawę uelastyczniono oraz poddano działaniu zabezpieczającemu balsamu i wosku. Okładkę połączono z blokiem książki. Całość jest przechowywana w ochronnym pudle z kieszeniami na wyklejki.

Fot. 21 i 22. Efekt końcowy konserwacji

Plany realizacji konserwatorskich w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu

Zarówno konserwacja zapobiegawcza, jak i tradycyjna mają swoje oczywiste zalety. W przypadku konserwacji zapobiegawczej małe biblioteki, takie jak sandomierska, mogą zadbać na niezbędnym poziomie o przechowywany drogocenny księgozbiór. Do konserwacji tradycyjnej wybiera się obiekty o największej wartości historycznej, artystycznej i merytorycznej, a także najbardziej nadgryzione zębem czasu. Wymaga to oczywiście ogromnych nakładów finansowych. Należy podkreślić, że biblioteka nie byłaby w stanie samodzielnie finansować konserwacji książek, dlatego co roku z sukcesem staramy się o dofinansowanie naszych projektów z funduszy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W latach 2012-2014 planujemy kontynuowanie prac w zakresie konserwacji profilaktycznej i tradycyjnej. Całkowicie odrestaurowane zostaną dwa stare druki i rękopis. Profilaktycznym zabiegom zostanie poddanych 519 starych druków i inkunabułów¹².

¹² W chwili oddawania artykułu do druku biblioteka oczekuje na podpisanie umów z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

BARBARA STAWOWCZYK¹

„NASZA WSPÓLNOTA” – PISMO PARAFII POD WEZWANIEM ŚWIĘTYCH APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA W KATOWICACH²

Gazeta „Nasza Wspólnota” powstała z inicjatywy długoletniej polonistki II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Konopnickiej, Barbary Stawowczyk, i jej ucznia, Mateusza Toborka, oraz ks. Pawła Buchty, proboszcza parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. W parafii wychodziła już cotygodniowa gazetka „Wspólnota”, dlatego pierwotnie zaproponowano tytuł „Wspólnota bis”; jednak ostatecznie zatwierdzono tytuł „Nasza Wspólnota”.

Na pierwszym zebraniu organizacyjnym ustalono skład redakcji: redaktor naczelna – Barbara Stawowczyk, polonistka; sekretarz redakcji – Teresa Kryjon, anglistka; redaktor techniczna – Barbara Gaworska, informatyk. Zaprojektowano również pierwszy numer pisma i określono wysokość nakładu.

„Nasza Wspólnota” ukazała się po raz pierwszy 29 czerwca 2008 roku. Wydrukowano ją w Wydawnictwie „Pergamena” w liczbie 600 egzemplarzy. Ksiądz proboszcz w artykule wstępnym wyraził pragnienie, „aby laikat parafialny przemawiał własnym głosem na łamach powołanej do życia gazety”³, i zaprosił do jej współredagowania zarówno osoby młode, jak i starszych wiekiem parafian. W numerze

¹ Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach.

² Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła została erygowana w 1898 roku. Była to pierwsza prokatedra w nowo powstałej diecezji katowickiej.

³ P. Buchta, *Drodzy parafianie*, „Nasza Wspólnota” 1 (2008), s. 3.

pojawiła się również historia naszego kościoła oraz portret proboszcza „słowem pisany”, a także prezentacja ministrantów. Rozpoczęto cykl wywiadów (w tym numerze z katechetą, ks. Markiem Wójcikiem, i z organizatorem wyjazdów parafialnych, Helmutem Zającem), jak również serię artykułów o św. Augustynie. Dziesięciolecie istnienia chóru parafialnego stało się okazją do przedstawienia jego działalności, dość bogatej, gdyż chór występował również poza obrębem parafii. Dał kilka koncertów w parafiach archidiecezji katowickiej oraz wziął udział w wielu przeglądach i konkursach śpiewaczych, zdobywając liczne nagrody.

Od numeru drugiego poziom czasopisma znacznie się podniósł dzięki korekcie Marii Pietyry – korektorki „Gościa Niedzielnego”, ściśle współpracującej z wydawnictwem Jana Zająca.

Trzeci numer gazety w nakładzie 300 egzemplarzy wydrukowano w nowym miejscu: w Drukarni Archidiecezjalnej, natomiast skład i łamanie nadal odbywało się w Wydawnictwie „Pergamena”. Numer ten miał wyraźny charakter medytacyjny i zawierał sporo artykułów skłaniających do refleksji, wśród nich rozważania o św. Augustynie, antropologiczne spojrzenie na Rodzinę Szkaplerzną oraz odpowiedzi na ważne pytania o rodzinę, o to, kim jest człowiek i jak rozpoznawać wolę Bożą. O pielgrzymowaniu do Ziemi Świętej opowiedział ksiądz proboszcz, organizator tej niezwyklej wyprawy.

Numer czwarty ukazał się z okazji święta patronalnego parafii, stąd artykuły dotyczące odpustu i przybliżające postać św. Pawła. Na okładkach pisma znalazły się witraże świętych Apostołów Piotra i Pawła, które widnieją w naszym kościele, oraz zdjęcia wnętrza Bazyliki św. Piotra oraz św. Pawła za Murami w Rzymie. Poza tym można było poznać opiekuna duchowego Rodziny Szkaplerznej, ks. Michała Macherzyńskiego, i przeczytać artykuły o tolerancji i o filozofii dialogu według ks. Józefa Tischnera, jak również bliżej przyrzeć się Torze.

Piąty numer „Naszej Wspólnoty” nawiązywał do trzydziestej pierwszej rocznicy wyboru Papieża Polaka, dlatego pojawiły się artykuły *Wspomnienie o Papieżu* i *Papież do nas...* Od tego numeru następujące działy weszły już na stałe do gazety: artykuł wstępny do czytelników, *Z teki proboszcza*, *U nas i wokół nas*, *W kręgu wartości*, *Duchowość*. Inne działy były nazywane okazjonalnie, w zależności

od tematyki napływających artykułów, np. *Religie, Ojcowie Kościoła* czy *Kultura*.

W numerze szóstym, bożonarodzeniowym, ukazały się artykuły nawiązujące do narodzenia Jezusa, relacja z pielgrzymki parafialnej do Ziemi Świętej, która zintegrowała parafian wspólnie przeżywających odwiedzanie miejsc świętych, oraz teksty o nadziei i spotkaniu człowieka – daru Boga. W tym numerze zakończył się cykl artykułów o św. Augustynie publikowanych od początku, natomiast pojawiła się kolejna część *Rodziny Szkaplerznej*. Do redakcji dołączyła Anna Nakonieczna, nauczycielka Technikum Poligraficznego, odpowiedzialna za skład i łamanie tekstu.

Wielkanocny numer siódmy wyróżniał się pięknymi okładkami z wybranymi stacjami *Drogi krzyżowej* Jerzego Dudy-Gracza, będącej darem autora dla klasztoru jasnogórskiego. Artysta – częstochowianin z urodzenia, a Ślązak z wyboru – stworzył dzieło niezwykłe. Zaprezentowana *Droga krzyżowa* składa się z osiemnastu stacji, a męka Chrystusa jest wpisana w historię naszego narodu. Ponadto w tym numerze szczególną uwagę przykuwają artykuły o związkach niesakramentalnych, o naprotechnologii i niepełnosprawności.

W numerze ósmym przybliżyliśmy czytelnikom Rok św. Jakuba. O codziennych sprawach parafii opowiedział ksiądz proboszcz. W dziale *U nas i wokół nas* przedstawiliśmy skład parafialnego zespołu liturgicznego, postać pana kościelnego oraz siostry karmelitanki bose, które mieszkają na terenie naszej parafii i modlą się za nas od wielu lat. Od tego numeru „Nasza Wspólnota” stała się kwartalnikiem i zaczęła wychodzić także po wakacjach, we wrześniu.

Numer dziewiąty wzbogacił się o nowy dział: *Nasi parafianie*. W pierwszym artykule z tej serii przedstawiono rodzinę państwa Borońskich, która budując swoje życie na fundamencie wiary i miłości, pokazuje, jak być blisko Boga. Ogromna pasja działania pana Wojciecha i jego potrzeba tworzenia wspólnego dobra to prawdziwy przykład służby człowiekowi.

Swoje teksty zaczęli coraz częściej pisać młodzi dziennikarze – uczniowie klasy hiszpańskiej z II LO w Katowicach. Dzięki nim powstał kolejny nowy dział *Młodzi piszą* i w numerze dziesiątym, oprócz omówienia przez księdza proboszcza finansów parafii, pojawiły się artykuły: Pauliny Koncy o dokonywaniu wyborów przez

współczesną młodzież, Moniki Kurek o pielgrzymce do Santiago de Compostela oraz Dagmary Magryty, która podzieliła się wrażeniami ze zwiedzania kościoła Santa Maria del Mar w Barcelonie.

W numerze jedenastym na okładce umieszczono *Drogą krzyżową* autorstwa Witolda Pałki z kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Katowicach. W dziale *Nasi parafianie* swoją rodzinę przedstawili Iwona i Krzysztof Kowalscy. O szlaku papieskim w gminie Ujsoły napisała B. Stawowczyk, podkreślając, że „piękny szlak papieski został oznakowany i otwarty 12 października 2006 roku. Rozpoczyna się on w centrum Ujsoł, przy kościele św. Józefa Robotnika, i biegnie przez przysiółki: Głębokie, Złatną, Złatną Hutę, Kamieniec na szczyt Lipowski”⁴. W dziale *Młodzi piszą* swoimi przemyśleniami dotyczącymi wartości ślubu kościelnego podzieliła się licealistka Dagmara Magryta. Do młodych dziennikarzy dołączyła gimnazjalistka Hania Woźniak, która przedstawiła Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Emila Szramka, opisując jego niezwykłą atmosferę. Z kolei Maria Książek, emerytowana polonistka, podsumowała artykuły młodych, które dotyczą „rzeczywistości nie wirtualnej, ale przeżytej, przemyślanej”⁵.

Od tego numeru czasopismo zaczęto drukować w Warsztatach Szkolnych Zespołu Szkół Poligraficzno-Mechanicznych w Katowicach, co znacząco obniżyło koszty jego wydawania.

Kolejne wydanie pisma zdominowały dwa ważne wydarzenia w życiu parafii: czterdziestolecie posługi kapłańskiej ks. proboszcza Pawła Buchty i wizytacja kanoniczna przeprowadzona przez abp. Damiana Zimonia. Oba zostały upamiętnione w „Naszej Wspólnocie”. Ponadto w tym numerze ukazano związki Jana Pawła II z Karmelem, gdyż Ojciec Święty w wieku dziesięciu lat zapisał się do Bractwa Szkaplerznego w Wadowicach, a nawet przez pewien czas zamierzał wstąpić do zakonu karmelitów bosych.

W kolejnym wydaniu umieszczono relację z koronacji repliki cudownego obrazu Matki Boskiej Piekarskiej, która odbyła się 12 września 2011 roku. Replikę oryginalnego wizerunku z Opola wykonała siostra karmelitanka z klasztoru w Katowicach. W trzynastym

⁴ B. Stawowczyk, *Szlak papieski w gminie Ujsoły*, „Nasza Wspólnota” 11 (2011), s. 10.

⁵ M. Książek, *Młodzi piszą o wartościach*, „Nasza Wspólnota” 11 (2011), s. 14.

numerze pojawiło się jeszcze wiele innych artykułów, wśród nich wspomnienie o zmarłym Marianie Kopcu – kantorze i członku Domowego Kościoła, mocno zaangażowanym w życie wspólnoty parafialnej. W wywiadzie przeprowadzonym przez młode dziennikarki przedstawiono sylwetkę ks. Jerzego Wójcika, katechety w II Liceum im. Marii Konopnickiej. O Świątowych Dniach Młodzieży w Madrycie napisała Paulina Konca, licealistka i wolontariuszka, która po raz pierwszy wzięła udział w tym wielkim wydarzeniu, by w ten sposób dać świadectwo swojej wiary.

W numerze czternastym nasza parafianka Lidia Zając opowiedziała, jak obchodzono Boże Narodzenie w jej rodzinie i o swoim stosunku do tradycji. Kult rodziny i pielęgnowanie tradycji to dla Ślązaków sprawa kluczowa i ważne jest, aby młode pokolenie znało oraz krzewiło te wartości. Podkreśliła przy tym, że „według tradycji czas Wigilii to czas zgody, pokoju, miłości, każdy więc stara się być uprzejmym i pomagać w miarę swych sił”⁶. Maturzyści z II LO w Katowicach postawili pytania o priorytety dzisiejszej młodzieży, o autorytety, o rozumienie szczęścia i o sprawy ostateczne. Atrakcyjności temu świątecznemu numerowi dodały okładki z ewangelicznymi scenami z Muzeum Figur Woskowych „Vida de Christo” w Fatimie.

Numer piętnasty wyszedł 30 marca 2012 roku i zawierał relacje z pielgrzymki parafialnej do Włoch, której trasa wiodła przez Monte Cassino, San Giovanni Rotondo, Lanciano, Manoppello, Loreto i Rzym. Celem pielgrzymki było pogłębienie wiary i poszukiwanie śladów Boga. Wzbogaceniem tych relacji były osobiste refleksje oraz zdjęcia uczestników. Atrakcją numeru stanowiła rozmowa ze stuletnią parafianką, która pracowała w czasie okupacji razem z Karolem Wojtyłą, wtedy młodym studentem. W związku z hasłem roku duszpasterskiego *Kościół naszym domem* pojawił się artykuł ukazujący dom Boga zarówno jako miejsce *sacrum*, jak i wspólnotę ludzi wierzących, ponieważ „istotą Kościoła jest tworzenie głębokich więzi z Panem Bogiem, który daje człowiekowi to wszystko, co rodzina, ale w większej jeszcze obfitości”⁷. Ciekawymi artykułami okazały się

⁶ L. Zając, *Nasze święta Bożego Narodzenia*, „Nasza Wspólnota” 14 (2011), s. 5.

⁷ A.M. van der Cohen, *Kościół naszym domem*, „Nasza Wspólnota” 15 (2012), s. 8.

również teksty o czystości, wartości przyjaźni oraz recenzja książki Szymona Hołowni *Bóg – życie i twórczość*.

W numerze szesnastym pojawiło się wiele interesujących artykułów. Jubileusz 400-lecia obecności siostr karmelitanek bosych w naszym kraju był okazją, aby się dowiedzieć, że „do Polski karmelitanki bose przybyły z Belgii 26 maja 1612 roku i osiadły w Krakowie przy kościele św. Marcina, znajdującym się na ulicy Grodzkiej. Dały początek długiej i bogatej obecności duchowych córek św. Teresy od Jezusa (inaczej Teresy z Ávila) na ziemiach polskich”⁸. O najświętszej relikwii z Lanciano i o wizerunku Chrystusa z Manoppello napisała B. Stawowczyk. Problem współczesnego chrześcijaństwa podjęła P. Konca, a T. Kryjon próbowała odpowiedzieć na pytanie: *Ile kultury jest w kulturze?* D. Magryta zapoznała czytelników z nową książką Andreasa Englisha *Uzdrowiciel Jan Paweł II*.

Numer szesnasty wyszedł 23 czerwca 2012 roku, jeszcze pod auspicjami ks. proboszcza Pawła Buchty, który 28 sierpnia odchodził na emeryturę. To dzięki jego opiece i przyjaznej atmosferze, jaką tworzył na zebraniach redakcji, gazeta ukazywała się systematycznie w liczbie 300 egzemplarzy.

Gazeta w takim kształcie wychodziła od 29 czerwca 2008 do 23 czerwca 2012 roku, łącznie ukazało się szesnaście numerów. Redakcję tworzyli głównie nauczyciele i uczniowie – parafianie zaangażowani w życie lokalnej wspólnoty. Mamy nadzieję, że kolejne numery będą dalej ukazywać się regularnie, dostarczając bieżących informacji i poruszając sprawy istotne dla wszystkich wierzących.

Dla zainteresowanych życiem parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach komplet roczników „Naszej Wspólnoty” jest dostępny w Bibliotece Parafialnej oraz w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

⁸ Tenże, *Jubileusz 400-lecia przybycia siostr karmelitanek bosych do Polski*, „Nasza Wspólnota” 16 (2012), s. 6.

ELŻBIETA SŁOŃ¹

DROBNY PRZYCZYNEK DO HISTORII ŚWIĘTYCH OBRAZKÓW

Zbiory Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach wzbogacają się w znacznym stopniu dzięki księżom darczyńcom bądź testatorom. Są to głównie dary od księży profesorów WSD (w tym biskupów kieleckich), chociaż trafiają się także książki przekazywane przez innych księży bibliofilów z terenu całej niemal diecezji. W zbiorach uzyskanych w ten sposób od czasu do czasu można odnaleźć tzw. święte obrazki, przedstawiające wizerunki Pana Jezusa, Jego Matki, świętych, błogosławionych, przybliżające różne części Polski i świata związane z miejscami kultu drogimi katolikom. Obrazki tego typu już niejedną raz budziły zainteresowanie. Pisała o nich m.in. Anna Manicka: „Święte obrazki, małe przedstawienia dewocyjne, trzymane najczęściej w książeczkach do nabożeństwa, towarzysząc ludziom od wielu setek lat. Pozostając na uboczu sztuki sakralnej, stanowią jej mniej lub bardziej wierne kopie. Wiele z nich znajduje się na pograniczu sztuki ludowej, jeśli nie wręcz popularnej”². Można było także zwiedzać wystawy obrazków. Jedną z nich została omówiona przez Jolantę Wasilewską³. Zastanawiano się również nad rolą świętych obrazków. Jak zauważyła J. Wasilewska, obrazek tego typu „od początku swego istnienia uplasował się po-

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach.

² A. Manicka, *Święte obrazki*, „Znak” 53,9 (2001), s. 104-107.

³ J. Wasilewska, *Święte obrazki*, „Przegląd Uniwersytecki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 19,1 (2007), s. 12-13.

między obszarem świętości a zwyczajności (*sacrum* a *profanum*)". Dalej napisała: „Główna rola obrazka to rozpowszechnianie i zapamiętywanie fundamentalnych założeń wiary, jak również osobistych wydarzeń religijnych”⁴. Funkcjonowaniem świętych obrazków w obiegu społecznym zajmowała się również Antonina Bereza⁵.

Dary, które wzbogaciły bibliotekę, są opracowywane przez kilka bibliotekarek, w tym również przez autorkę niniejszego artykułu. W zbiorach przekazanych przez ostatnich pięciu księży profesorów autorka odnalazła 140 takich obrazków⁶. Część z nich zawiera wyłącznie wizerunki, na niektórych można odnaleźć informacje związane z przedstawionymi postaciami oraz stosowne modlitwy. Przytłaczająca większość wykonana została w Polsce, ale trafiają się też czeskie, włoskie i przywiezione z Ziemi Świętej.

Co lub kogo przedstawiają owe święte obrazki? Najwięcej odnaleziono wizerunków Najświętszej Maryi Panny. Jest ich ponad 32 proc., w tym prawie 27 proc. to Matka Boska Częstochowska (9 proc. całości). Tu warto zwrócić uwagę na dwa z nich. Pierwszy to czarno-białe zdjęcie twarzy Maryi naklejone na przezroczystym plastikowym prostokącie ozdobionym kwiatami. Drugi wart jest szerszego omówienia. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus jest tu ubrana w korony i płaszcz. „Korony i Płaszcz Wdzięczności i Miłości; Cierpienia i Nadziei Narodu Polskiego dla Matki Bożej Jasnogórskiej i Dzieciątka Jezus zostały wykonane w pracowni gdańskiego artysty Mariusza Drapikowskiego jako wotum na 100-lecie nałożenia koron ofiarowanych Matce Bożej, Królowej Polski, przez papieża, św. Piusa X. (...) Szczególne są dwa symbole w dolnej części szaty Syna Bożego: fragment samolotu, który rozbił się pod Smoleńskiem 10 IV 2010 r. – hołd ofiarom tej katastrofy, i obrączka – świadectwo niezwykłej miłości i dramatu z okresu II wojny światowej”. Prócz tego w płaszcz wkomponowano meteoryty odnalezione w Polsce, Chi-

⁴ Taż, *Pamiętka – świętość czy talizman? Dlaczego zbieramy obrazki święte?*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 91 (2009), s. 59-74.

⁵ A. Bereza, *Sposób funkcjonowania współczesnego obrazka dewocyjnego*, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty” 1-2,56 (2002), s. 135-140.

⁶ Badaniami nie objęto obrazków znajdujących się w książkach opracowywanych przez pozostałe bibliotekarki, tak więc otrzymane wyniki nie mogą być uznane za w pełni miarodajne; w związku z tym autorka traktuje artykuł jako przyczynkarski i poza podaniem ogólnej liczby obrazków operuje procentami.

nach, Maroku, Stanach Zjednoczonych i na Syberii⁷. Niecałe 9 proc. stanowią obrazki przedstawiające niepokalane serce Maryi (ok. 3 proc. całości). Identycznie przedstawia się sytuacja z wizerunkami Matki Bożej Kieleckiej. Ciekawy jest również cudowny obraz Matki Boskiej Bolesnej w Młodzawach Małych (obrazek z 1945 roku).

⁷ Informacje odczytane z obrazka.

Na uwagę zasługuje również obraz Matki Bożej Ostrobramskiej, patronki Skarżyska-Kamiennej, z różą poświęconą przez Jana Pawła II i jego podpisem.

Matka Boża Ostrobramska
Patronka Skarżyska-Kamiennej
z różą poświęconą przez Ojca Świętego

Ponad połowa obrazków maryjnych przedstawia Najświętszą Maryję Pannę z Dzieciątkiem Jezus, na pozostałych jest podobizna samej Matki Bożej.

Kolejną grupę stanowią wizerunki Jezusa Chrystusa. Jest ich około 14 proc. Najwięcej obrazków ukazuje Chrystusa Ukrzyżowanego (27 proc., co stanowi ok. 4 proc. całości). Na szczególną uwagę z pewnością zasługują dwa z nich: fragment witraża z kaplicy seminaryjnej Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach oraz krzyż franciszkański zamieszczony na kremowożółtym tle, wydrukowany w Rzymie. Kolejna grupa, stanowiąca 21 proc. (prawie 3 proc. całości), to obrazki przedstawiające Serce Jezusa. Jezus Miłosierny ukazujący się św. Faustynie Kowalskiej reprezentowany jest na około 16 proc. obrazków, natomiast ilustracje Jego męki stanowią nieco ponad 10 proc. (trochę ponad 1 proc. całości).

Warto też zwrócić uwagę na obrazki przedstawiające Świętą Rodzinę. Stanowią one blisko 9 proc. całego zbioru. Ciekawy jest wizerunek św. Józefa, oblubieńca Najświętszej Maryi Panny, trzymającego na rękach uśmiechnięte Dzieciątko Jezus, oraz scena ucieczki Świętej Rodziny do Egiptu ukazana na intensywnie niebieskim tle. Część obrazków (blisko 9 proc.) nawiązuje do Eucharystii, a prawie 1,5 proc. przedstawia Ostatnią Wieczerzę.

Osobną niewielką grupę (równe 5 proc.) stanowią święte obrazki nawiązujące do miejsc kultu. Szczególnie ciekawe są dwa z nich, wykonane według tego samego pomysłu. Pierwszy z nich przedstawia Dzieciątko Jezus. U góry widnieje napis „Bethlehem”, a na dole podpis: „Flowers from Bethlehem”⁸. Na drugim można zobaczyć krzyż na tle korony cierniowej, z napisem u góry: „Jerusalem” i podpisem na dole: „Flowers from the Holy Land”⁹. Na każdy z tych obrazków naklejone są zasuszone kwiaty, w związku z czym każdy z nich jest oryginalny i niepowtarzalny.

Wizerunki świętych, błogosławionych i sług Bożych stanowią ponad 21 proc. całości, w tym portrety Jana Pawła II to 20 proc. (ponad 4 proc. całości). Można tu m.in. obejrzyć św. Jerzego walczącego ze smokiem (obrazek wykonany w Niemczech), karmelitę bosego św. Rafała Kalinowskiego, biskupa i męczennika bł. Michała Kozala, św. Franciszka z Asyżu, św. Teresę od Dzieciąt-

⁸ Kwiaty z Betlejem.

⁹ Kwiaty z Ziemi Świętej.

ka Jezus (wizerunek drukowany we Francji), św. Józefa Kaliskiego¹⁰, świętych Cyryla i Metodego (obrazek z Czech), św. Brata Alberta, św. Urszuli Ledóchowskiej¹¹, św. Jana Kantego, bł. Honorata Koźmińskiego (na obrazku jeszcze podpisanego jako sługa Boży), św. Maksymiliana Marii Kolbego czy bł. Piotra Jerzego Frassatiego, człowieka ośmiu błogosławieństw. Ciekawostkę stanowi tu fakt, że sportretowano błogosławionego palącego fajkę.

Analizując pełny zbiór świętych obrazków, autorka wydzieliła ich część, którą potraktowała jako obrazki pamiątkowe. Stanowią one blisko 21 proc. całości i zostały podzielone na cztery grupy: związane ze święceniami kapłańskimi i Mszami prymicyjnymi, uświetniające jubileusze kapłańskie, związane z konsekracją biskupią oraz okolicznościowe.

Obrazki związane ze święceniami i Mszami prymicyjnymi stanowią tu blisko 30 proc. (prawie 5 proc. całości). Pochodzą one z różnych okresów, jednak ich wiek nie jest imponujący. Kilka najstarszych z nich pochodzi z lat pięćdziesiątych XX wieku.

Aż 37 proc. stanowią obrazki, które przypominają oglądającym o jubileuszach święceń kapłańskich. Wśród nich można wymienić dwudziestopięciolate kapłaństwa bp. Józefa Życińskiego¹², pięćdziesięciolate kapłaństwa znanego kieleckiego biblisty, ks. Józefa Kudasiewicza¹³, sześćdziesięciolate kapłaństwa ks. Franciszka Mą-

¹⁰ Jak podaje Jolanta Delura, św. Józef jest szczególnie czczony w Kaliszu od końca XVIII wieku ze względu na szczególną pomoc okazywaną mieszkańcom miasta; zob. <http://www.swietyjosef.kalisz.pl/?dzial=OSanktuarium&id=42>, 27.09.2012; dokładniej można poznać postać świętego np. w: K. Kowalik, *Święty Józef – patron na trudne czasy*, Częstochowa 2009.

¹¹ Urszula Ledóchowska, właściwie Julia Ledóchowska (urodzona 17 kwietnia 1865 roku w Loosdorfie w Austrii, zmarła 29 maja 1939 roku w Rzymie) – święta katolicka, założycielka Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Dwudziestego czerwca 1983 roku w Poznaniu Jan Paweł II beatyfikował matkę Urszulę, 18 maja 2003 roku w Rzymie dokonał jej kanonizacji; zob. <http://www.urszulanki.pl/index.php/zalozycielka>, 27.09.2012; *Polka w Europie – św. Urszula Ledóchowska*, pod red. M. Chmielewskiego, Lublin 2005.

¹² Józef Życiński – polski biskup rzymskokatolicki, filozof, teolog, publicysta, biskup diecezjalny tarnowski w latach 1990-1997, arcybiskup metropolita lubelski w latach 1997-2011; zob. http://josefzycinski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=256&Itemid=24, 28.09.2012; *Życiński Józef*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 523.

¹³ Ks. Józef Kudasiewicz, 1926-2012, prof. dr hab. nauk teologicznych; zob. <http://www.bosko.pl/wiara/Proby-nowego-spojrzzenia-na-wine-i-kare-Judasza.html?page=0,3>, 28.09.2012.

czyńskiego¹⁴ oraz sześćdziesięciolecie kapłaństwa bp. Edwarda Materskiego¹⁵.

Obrazki upamiętniające konsekracje biskupie stanowią prawie 15 proc. (nieco mniej niż 3 proc. całości). Wymienić tu można m.in. konsekracje bp. Szczepana Sobalkowskiego¹⁶ z 1958 roku i bp. Alfonsa Nossola¹⁷ z 1977 roku. Byłego metropolity opolskiego członkowie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES mieli niewątpliwą przyjemność wysłuchać na corocznym Walnym Zgromadzeniu Federacji w 2012 roku.

Obrazki okolicznościowe to ponad 18 proc. obrazków pamiątkowych (około 4 proc. całości). Dla przykładu warto tu wymienić święty obrazek upamiętniający uczestnictwo bp. Piotra Kałwy¹⁸ w Soborze Watykańskim II w 1964 roku, obrazek z 1958 roku wykonany z okazji dwudziestolecia władania diecezją kielecką przez bp. Czesława Kaczmarka¹⁹ oraz obrazek dokumentujący 100-lecie Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej (Zakroczym – Mariówka 1878-1978).

Na niektórych świętych obrazkach można przeczytać informacje o przedstawionych postaciach (blisko 8 proc. całości zbioru). Wiele z nich zawiera modlitwy (ponad 26 proc. całości), w tym maryjne – ponad 36 proc. (ponad 9 proc. całości), co nie dziwi, biorąc pod

¹⁴ Ks. Franciszek Mączyński – były rektor Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie; zob. <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/rektorzy.html>, 28.09.2012.

¹⁵ Edward Materski (urodził się 6 stycznia 1923 roku w Wilnie, zmarł 24 marca 2012 roku w Radomiu) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy kielecki w latach 1968-1981, biskup diecezjalny sandomierski w latach 1981-1992, biskup diecezjalny radomski w latach 1992-1999, od 1999 do 2012 biskup senior diecezji radomskiej; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Edward_Materski, 28.09.2012; *Materski Edward*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 285.

¹⁶ Szczepan Sobalkowski – biskup sufragan kielecki (z informacji na obrazku); *Sobalkowski Szczepan*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 407.

¹⁷ Alfons Nossol – biskup ordynariusz opolski (z informacji na obrazku); *Nossol Alfons*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 309.

¹⁸ Piotr Kałwa (urodził się 18 października 1893 roku w Cudzynowicach, zmarł 17 lipca 1974 roku w Kuźnicy) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup diecezjalny lubelski w latach 1949-1974; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Piotr_Ka%C5%82wa, 30.09.2012; *Kałwa Piotr*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 191.

¹⁹ Czesław Kaczmarek – biskup diecezjalny kielecki w latach 1938-1963; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Czes%C5%82aw_Kaczmarek, 30.09.2012; *Kaczmarek Czesław*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 189.

uwagę dużą procentowo liczbę wizerunków Matki Bożej. Modlitwy do Jezusa stanowią blisko 14 proc. (niespełna 4 proc. całości). W przypadku niektórych obrazków modlitwa stanowi ich część centralną. Dla przykładu można wymienić również inne modlitwy: za dzieci misyjne, modlitwę dziecka za rodziców, modlitwę prowadzącego pojazd mechaniczny lub modlitwę franciszkańską. Na jednym z obrazków zamieszczono wiersz Romana Brandstaettera *Madonna ateistów*.

Reasumując, obrazki nazywane potocznie świętymi wydają się zwykle czymś niewiele znaczącym. Dopiero gdy ktoś głębiej zainteresuje się ich tematem, może odnaleźć ogromne bogactwo, które ze sobą niosą. Bywają nieraz bardzo piękne, niekiedy surowe, a czasem zupełnie zwyczajne. Informacje zamieszczane na ich odwrocie potrafią wzbogacić ludzką wiedzę, a modlitwy na nich zapisane mogą poruszyć niejedno serce. Przypominają o czasach, które minęły, i niewątpliwie stanowią dobro kultury.

BARBARA KOŁODZIEJ¹

WOJCIECH KILAR – DOKTOR *HONORIS CAUSA* UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH WYSTAWA TEMATYCZNA

Osiemnastego czerwca 2012 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach odbyła się uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* Wojciechowi Kilarowi, światowej sławy kompozytorowi, twórcy utworów orkiestrowych, kameralnych, wokально-instrumentalnych i fortepianowych, muzyki filmowej, współtwórcy polskiej szkoły kompozytorskiej, humaniście i mistrzowi młodych pokoleń². Uzupełnieniem tego ważnego wydarzenia³ była ekspozycja dokumentująca życie, działalność i twórczość Wojciecha Kilara. Uroczystość ta nieprzypadkowo zbiegła się z nadchodzącą rocznicą urodzin wybitnego muzyka.

Wojciech Kilar urodził się 17 lipca 1932 roku we Lwowie. „Ślązak ze Lwowa, ale Ślązak” – mówi o sobie jeden z największych polskich kompozytorów współczesnych. Swe życie związał ze Śląskiem, przede wszystkim z Katowicami. Po przymusowym wysiedleniu Polaków ze Lwowa w 1944 roku przez krótki czas mieszkał w Rzeszowie, gdzie nawiązał kontakt z doskonałym – jak sam

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² M. Sztuka, *Mistrz budowania nastrojów*, „Gazeta Uniwersytecka” 10 (2012), s. 6-8.

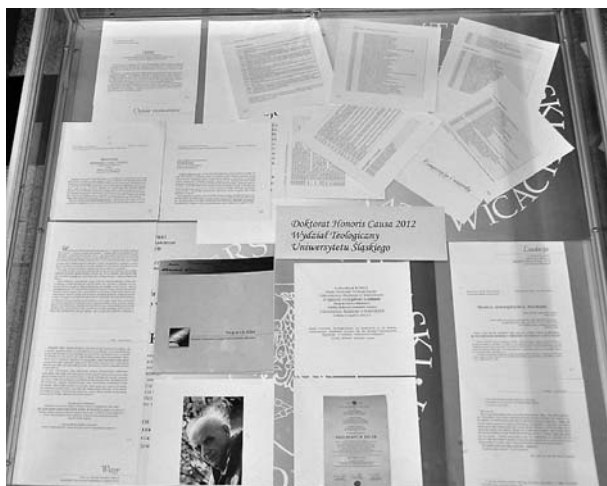
³ *Wojciech Kilar – doctor honoris causa Universitatis Silesiae*, pod red. A. Żądły, Katowice 2012.

powiedział – muzykiem i pianistą, a jednocześnie wspaniałym człowiekiem, prof. Kazimierzem Mirskim. Kolejne lata spędził w Krakowie, mieszkając u państwa Riegerów, gdzie w pełni chłonał atmosferę miasta. Będąc w Krakowie, uczył się gry na fortepianie u Marii Bilińskiej-Riegerowej oraz pobierał prywatne lekcje harmonii u Artura Malawskiego. W 1948 roku wyjechał do Katowic. Tam ukończył średnią szkołę muzyczną w klasie Władysławy Markiewiczówny oraz Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną Bolesława Woytowicza (fortepian i kompozycja). Będąc na studiach, kompozytor poznał swoją przyszłą żonę Barbarę. W latach 1959-1960 jako stypendysta rządu francuskiego kształcił się w Paryżu u Nadii Boulanger. Wkrótce za swój utwór *Oda Bela Bartók in memoriam* otrzymał nagrodę im. Lili Boulanger w Bostonie. Kolejne dzieła kompozytora, takie jak *Riff 62*, *Générique*, *Diphthongos*, *Springfield Sonet* czy *Upstairs-Downstairs*, nadały mu pozycję czołowego przedstawiciela polskiej awangardy muzycznej. Wkrótce kompozytor uprościł swój język muzyczny, zaczął tworzyć dzieła inspirowane folklorem podhalańskim, które stały się przebojami sal koncertowych całego świata, niemal zawsze wywołując entuzjazm publiczności (*Krzesany*, *Kościelec*, *Siwa mgła*, *Orawa*). Zwrócił się także ku twórczości sakralnej. Wyrazem jego głębokiej religijności stały się takie dzieła, jak: *Bogurodzica*, *Angelus* i *Victoria*. Wojciech Kilar jest ponadto jednym z najwybitniejszych kompozytorów muzyki filmowej. Napisał muzykę do ponad 160 filmów. Współpracował z wieloma reżyserami, m.in. z Andrzejem Wajdą, Kazimierzem Kutzem, Krzysztofem Zanussim, Krzysztofem Kieślowskim, Romanem Polańskim. Kolejne lata przyniosły takie dzieła, jak *Sinfonia de motu* dedykowana fizykom polskim, *September Symphony*, *Symfonia adwentowa*, *Veni Creator*, *Magnificat*, *Hymn paschalny* i wiele innych⁴.

Ilustracją zaprezentowanego biogramu jest ekspozycja przedstawiona w holu budynku Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wszystkim gościom przybyłym na uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa*, pracownikom UŚ

⁴ Opracowano na podstawie: <http://wojciechkilar.pl/biografia-1>, 30.07.2012.

oraz studentom pokazano wystawę tematyczną obrazującą sylwetkę i twórczość muzyczną mistrza Wojciecha Kilara. Wystawa miała charakter okolicznościowy i została podzielona na osiem bloków tematycznych z wykorzystaniem przeszklonych gablot wystawienniczych. Były to następujące tematy: *Doktorat „honoris causa” (2012) – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego; Książki i opracowania; Lwowski, który został katowiczanie; Życie i twórczość Wojciecha Kilara; Muzyka a Kościół; Media o Wojciechu Kilarze; Nuty i utwory; Muzyka Wojciecha Kilara*. Wystawa została opracowana przez pracowników Biblioteki Teologicznej dzięki życzliwości Biblioteki Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, która udostępniła znaczną część dokumentów.

Fot. 1

W gablocie pierwszej (fot. 1) zaprezentowano plakat informujący o dacie i miejscu uroczystości, przygotowaną na uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* publikację pod tytułem *Wojciech Kilar – doctor honoris causa Universitatis Silesiae* (Katowice 2012), pod red. ks. Andrzeja Żądły, a także wyeksponowano Uchwałę nr 8/2012 Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z 6 marca 2012 roku w sprawie wystąpienia o nadanie

Fot. 2

Wojciechowi Kilarowi tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Znalazła tam swoje miejsce również laudacja ks. Jerzego Szymika, zatytułowana *Musica, (meta)physica, theologia*, oraz recenzje prof. dr hab. Marty Kierskiej-Witczak z Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, prof. dr hab. Leona Markiewicza z Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach i prof. dr hab. Józefa Świdra z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Książkom i opracowaniom dotyczącym życia i twórczości mistrza Kilara poświęcono gablotę kolejną (fot. 2), która zwiedzającym wystawę oferowała zapoznanie się z następującymi publikacjami: *Na Jasnej Górze odnalazłem wolną Polskę i siebie: z Wojciechem Kilarzem o jego zażyłości z Matką Jasnogórską, spotkaniu z Najwyższym Twórcą, o życiu, ojczyźnie i muzyce rozmawia o. Robert Łukaszuk* (Częstochowa 2003), *Cieszę się darem życia – rozmowy z Wojciechem Kilarzem* (Kraków 1997), *Lux ex Silesia* (Katowice 2003), L. Polony, *Kilar – żywioł i modlitwa* (Kraków 2005), *Śladami mędrców. 1*, pod red. Feliksa Lenorta (Poznań 2005), *Scherzo dla Wojciecha Kilara* (Kraków 2002).

Fot. 3

„Katowicom zawdzięczam całą swoją edukację, całe swoje życie, wszystko to, co najważniejsze”⁵ – tak wspominał Wojciech Kilar miasto, gdzie obecnie mieszka, pochodzi bowiem ze Lwowa. Następna gablota (fot. 3) nosi więc tytuł *Lwowiak, który został katowiczanie* i zawiera notatki, artykuły, reportaże prasowe dotyczące związków muzyka ze Śląskiem oraz nagród i wyróżnień, którymi na śląskiej ziemi był obdarowywany. Między innymi w 2006 roku został honorowym obywatelem Katowic, a kilka lat wcześniej, bo w 1996 roku, otrzymał także nagrodę Arcybiskupa Metropolity Katowickiego Lux ex Silesia. Jak pisze Wiesław Baniś „to prawdziwie *Lux ex Silesia – lux* (światło) jego twórczości od dawna promieniuje na cały świat, natomiast bycie *ex Silesia* (ze Śląska) to coś więcej niż tylko deklarowana przez Dostojnego Doktoranta więź z naszym regionem. W przypadku Wojciecha Kilara mała ojczyzna jest na stałe wpisana w jego życie prywatne i artystyczne”⁶.

⁵ W. Baniś, *Wstęp*, w: *Wojciech Kilar – doctor honoris causa Universitatis Silesiae*, dz. cyt., s. 14.

⁶ *Tamże*, s. 15.

Fot. 4

Wspomnienia biograficzne, zdjęcia rodzinne i krótki biogram artysty zawiera gablota czwarta (fot. 4), zatytułowana *Życie i twórczość Wojciecha Kilara*. Zdjęcia, udostępnione dzięki życzliwości pracowników Biblioteki Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, ukazują lata młodości artysty, jego osobę na tle życia rodzinnego i osobistego. Kolejne życie Wojciecha Kilara to swoista podróż muzyczna poprzez miasta, które dla wybitnego kompozytora stały się ważnymi przystankami, zanim ostatecznie osiadł w Katowicach. Tymi miastami-przystankami były kolejno: Lwów, Medyka, Rzeszów, Kraków i jako ostatnie Katowice.

Bardzo istotne miejsce w twórczości Wojciecha Kilara zajmuje tematyka religijna, wiara będąca inspiracją dla chociażby takich kompozycji, jak: *Angelus*, *Missa pro pace*, *Magnificat*, *Te Deum*, *Veni Creator*. W gablocie kolejnej (fot. 5) pokazano związki muzyka z Kościołem, fragmenty wyżej wymienionych utworów, zarejestrowane przez dziennikarzy kolejne jubileusze urodzinowe obchodzone w jakże ważnym dla każdego Polaka miejscu: na Jasnej Górze w Częstochowie.

Fot. 5

Fot. 6

Media o Wojciechu Kilarze – gabłota prezentująca ten temat (fot. 6) jest wypełniona po brzegi. Media zawsze dużo i chętnie pisały o wybitnym kompozytorze. Notatki, artykuły, reportaże pojawiały się zarówno w gazetach codziennych (dziennikach, tygodnikach, miesięcznikach itp.) o charakterze regionalnym lub ogólnopolskim, jak i w pismach fachowych (branżowych) dla środowiska muzycznego. Pisała o Wojciechu Kilarze „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik Zachodni”, „Polityka”, „Poglądy”, „Życie Literackie”, „Śląsk” oraz czasopisma fachowe: „Kwartalnik”, „Ruch Muzyczny”, „Muzyka 21”. Zaprezentowane w gablocie wycinki prasowe stanowią swoisty kolaż wątków, tematów, obrazów dotyczących znanego muzyka.

Fot. 7

Dwie ostatnie gabloty (fot. 7 i 8) zostały poświęcone twórczości artystycznej Kilara. Gabłota pod tytułem *Nuty i utwory* prezentuje fragmenty zapisów nutowych różnych utworów koncertowych, np.: *Solenne*, *Krzesiany* – poemat symfoniczny, *Bogurodzica* na chór mieszany i orkiestrę, *Kościelec* (1909) – poemat symfoniczny, *Angelus* na sopran, chór mieszany i orkiestrę symfoniczną i inne. Natomiast w gablocie ósmej wykorzystano wybór

dotychczas wydanych płyt Wojciecha Kilara z takimi utworami, jak chociażby: *Podróż zimowa*, *Missa pro pace*, *Magnificat*, *Victoria*, *Gloria*, oraz zamieszczono dyskografię i filmografię dorobku artystycznego muzyka. Interesująco zaprezentowały się także w tej gablocie strony tytułowe prac magisterskich K. Szlaski-Mazgaj *Poematy symfoniczne Wojciecha Kilara* oraz L. Szostak *Symfonia Wojciecha Kilara*.

Opisana wystawa, będąca wyrazem uhonorowania wybitnego artysty i uświetnienia uroczystości nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego, przybliżyła życie, osobę i twórczość Wojciecha Kilara. Wszyscy zainteresowani mogli zwiedzać ekspozycję

Fot. 8

zycję w holu Wydziału Teologicznego UŚ od czerwca do września 2012 roku. Ponadto dla upamiętnienia tego wydarzenia jego dokumentację fotograficzną zamieszczono na stronie internetowej Biblioteki Teologicznej UŚ⁷.

⁷ http://www.bt.us.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=935:wojciech-kilar-doktor-honoris-causa&catid=115:wystawy-i-konferencje, 30.07.2012.

BOŻENA SMENTEK¹

PRACE NAD KONWERSJĄ DANYCH Z PROGRAMÓW SOWA I MAK DO NOWEGO SYSTEMU BIBLIOTECZNEGO ALEPH DOŚWIADCZENIA BIBLIOTEKI UNIwersYTETU OPOLSKIEGO

Wprowadzenie

Komputeryzacja bibliotek w Polsce rozpoczęła się z początkiem lat siedemdziesiątych XX wieku. W kolejnych dziesięcioleciach następował szybki postęp informatyzacji związany z wdrażaniem specjalistycznych systemów i oprogramowań oraz doborem odpowiednio nowoczesnego sprzętu dostosowanego do potrzeb bibliotecznych.

Warto przypomnieć, że komputeryzacja działalności bibliotecznej nie wynikała z ambicji bibliotek dołączenia do kręgu instytucji innowacyjnych, lecz przede wszystkim z potrzeby usprawnienia informacji o zbiorach bibliotecznych. Okazała się również konieczna z uwagi na wymagania czytelników, którzy oczekiwali szybkiego dostępu do zasobów katalogowych i bibliotecznych konkretnej biblioteki, jak również wielu innych placówek krajowych i zagranicznych.

Zamysł skomputeryzowania działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego zrodził się w 1985 roku. Po zapoznaniu się z organizacją Ústřední knihovni Vysoké školy Pedagogické (Bi-

¹ Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego.

blioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej) w Hradcu Králové podjęto inicjatywę przygotowania własnego lokalnego systemu komputerowego, dostosowanego do toku prac związanych z opracowaniem zbiorów. Pierwszy system o nazwie SWOB (System Wspomagający Opracowanie Biblioteczne) wprowadzono w 1987 roku. Po kilku latach funkcjonowania zdecydowano, by zmienić go w 1995 roku na system SOWA obejmujący wszystkie zakresy działalności bibliotecznej. Decyzję tę uzasadniały szybko powiększające się zbiory biblioteczne i rosnące zapotrzebowanie na informację naukową. Należy nadmienić, że na przestrzeni lat 1997-2007 nastąpił bardzo intensywny rozwój zbiorów Biblioteki Głównej i bibliotek specjalistycznych Uniwersytetu Opolskiego dzięki uzyskaniu prawa do egzemplarza obowiązkowego². Każdego roku księgozbiór powiększał się o około 35 tys. woluminów lub jednostek książek i czasopism.

Przed konwersją zbiory Biblioteki Głównej i bibliotek specjalistycznych obejmowały zgodnie z inwentarzem z 31 grudnia 2007 roku 775 738 woluminów lub jednostek egzemplarzowych³.

Wraz ze zmianami organizacyjnymi uczelni następowały także zmiany w strukturze biblioteki. Na skutek połączenia w 1994 roku Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu oraz Instytutu Teologiczno-Pastoralnego i powstania Uniwersytetu Opolskiego w skład bibliotek specjalistycznych weszła biblioteka instytutu, z czasem przemianowana na Bibliotekę Wydziału Teologicznego. Placówka ta, zrzeszona w Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, korzystała z systemu komputerowego MAK.

Działania podjęte w zakresie wdrożenia nowego systemu komputerowego

Konieczność zastąpienia systemu bibliotecznego SOWA, w którym Biblioteka Główna UO pracowała od 5 września 1995 roku, stała się widoczna już od 2001 roku. Od tego czasu podjęto działania

² W ramach Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki (Dz.U. 1996, nr 152, poz. 722) Bibliotece Głównej UO przyznano egzemplarz obowiązkowy.

³ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej i bibliotek specjalistycznych Uniwersytetu Opolskiego za rok 2007.*

mające na celu wybór i zakup nowego systemu spośród propozycji oferowanych bibliotekom przez firmy krajowe i zagraniczne. Nowy system miał spełniać rosnące wymagania i oczekiwania użytkowników i bibliotekarzy, podnieść jakość usług informacyjnych i bibliotecznych oraz obsługi badań naukowych i dydaktyki w Uniwersytecie Opolskim.

Działania zmierzające do zmiany systemu miały następujący przebieg:

- powołano zespół ds. wdrożenia nowego systemu komputerowego,

- pracownicy Biblioteki Głównej i bibliotek specjalistycznych uczestniczyli w licznych prezentacjach programów komputerowych (2001 rok – ALEPH i HORIZON; 2003 rok – PROLIB; 2002, 2004, 2005 rok – SOWA II),

- zorganizowano wyjazdy mające na celu zebranie szczegółowych informacji dotyczących systemów funkcjonujących w bibliotekach akademickich, takich jak: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, Biblioteka Collegium Medicum w Bydgoszczy i Biblioteka Politechniki Wrocławskiej.

W czasie spotkań roboczych i dyskusji merytorycznych zapoznano się z działaniem systemów bibliotecznych HORIZON i ALEPH, podejmując jednocześnie:

- analizę zakresu wykorzystania modułów systemu przez korzystające z nich biblioteki (modułu gromadzenia, modułu katalogowania, modułu czasopism, modułu udostępniania oraz modułu przeszukiwania);

- rozpoznanie możliwości dostosowania poznanych programów do potrzeb wynikających ze specyfiki pracy BG UO oraz funkcjonujących baz z informacją o zbiorach i kontaktach czytelników,

- na podstawie przeprowadzonych analiz doświadczeń innych bibliotek powołanie zespołu ds. wdrożenia wybranego systemu, a następnie utworzenie stanowiska bibliotekarza systemowego, któremu powierzono funkcję opieki merytorycznej nad pracami wiążącymi się z wdrażaniem i konwersją danych zawartych w dotychczasowych bazach katalogowych systemów SOWA i MAK.

Dokonując wyboru nowego programu bibliotecznego, kierowano się możliwością konwersji danych z dwóch systemów kom-

puterowych. Po dokładnym rozpoznaniu rynku oferującego systemy biblioteczne oraz na podstawie przeprowadzonych badań i analiz zespół Biblioteki Głównej UO dokonał wyboru systemu informatycznego ALEPH – Automated Library Expandable Program Hebrew University of Jerusalem, produktu firmy ExLibris, założonej i działającej w Izraelu, w Polsce funkcjonującej od marca 2001 roku.

Jest to nowoczesny, zintegrowany program, opracowany specjalnie dla potrzeb dużych bibliotek, ośrodków informacji, muzeów i archiwów. Może posłużyć do skomputeryzowania nie tylko pojedynczej biblioteki, ale także lokalnej sieci bibliotek, co w przypadku Biblioteki Głównej UO oraz dziesięciu bibliotek specjalistycznych zlokalizowanych w różnych punktach miasta miało istotne znaczenie. W ramach takiej sieci biblioteki mogą posiadać wspólne bazy danych lub też zarządzać swoimi katalogami samodzielnie, decydując indywidualnie o formie opisów książek, czasopism i innych dokumentów, o wyborze sposobów wyszukiwania dokumentów w katalogu, o zasadach udostępniania zbiorów itp. Biblioteki mogą współpracować ze sobą na poziomie wypożyczalni⁴. Wszystkie informacje na ekranie są podane w języku polskim, użytkownik zaś może je zmienić zgodnie ze swym życzeniem. Jest to program niezwykle elastyczny, który można przystosować do potrzeb różnego typu instytucji ze względu na możliwość zarządzania różnymi rodzajami danych: opisami książek, czasopism, dokumentów audiowizualnych, danych archiwalnych, patentów, zbiorów specjalnych, jak również pełnymi tekstami dokumentów, fotografiami, mapami, planami wczytywanymi za pomocą skanera. Każdy rekord (opis dokumentu) jest wprowadzany tylko raz do systemu, a następnie może być wykorzystany w całości lub w części w różnych modułach programu, jak np. gromadzenie, opracowanie, wyszukiwanie, wypożyczenia (w tym także wypożyczenia międzybiblioteczne), statystyka biblioteczna itp. Współpracuje z systemami KARO i NUKAT, co ułatwia pracę i pozwala na standaryzację oraz współpracę z innymi

⁴ R. Maniecka-Dziubecka, *System biblioteczny ALEPH*, „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 2 (2000), http://www.ebib.info/biuletyn-ebib/10/a.php?maniecka_dziubecka, 30.08.2012.

bibliotekami. Wszyscy użytkownicy systemu otrzymują nowe wersje instalacyjne programu ze zmianami zalecanymi przez członków Europejskiej Grupy Użytkowników ALEPH, natomiast polski ośrodek wdrożeniowy systemu w Warszawie zapewnia fachową obsługę programu oraz system szkoleń.

Podpisanie umowy licencyjnej dotyczącej korzystania z oprogramowania ALEPH nastąpiło w grudniu 2006 roku. W styczniu 2007 roku biblioteka przystąpiła do wdrażania nowego oprogramowania i rozpoczęła szkolenia wszystkich pracowników. Konwersję pierwszej kolekcji rekordów opisów bibliograficznych książek do systemu ALEPH przeprowadzono z początkiem tegoż roku, w marcu zaś przystąpiono również do konwersji rekordów opisów bibliograficznych czasopism oraz zbiorów specjalnych. W grudniu 2007 roku zakończono konwersję specjalistycznej bazy bibliograficzno-abstractowej PEDAGOG. Przenoszenie danych ze wszystkich bibliotecznych baz katalogowych i informacyjnych do systemu ALEPH zakończono w styczniu 2008 roku.

Łącznie w trakcie trwania konwersji odbyło się dwanaście szkoleń pracowników, administratorów oraz bibliotekarza systemowego. Podczas szkoleń pracownicy zapoznawali się z nowym systemem bibliotecznym i zasadami jego pracy w modułach gromadzenia, katalogowania, udostępniania zbiorów i informacji naukowej.

Konwersja danych z systemu MAK do ALEPH w obrębie księgozbioru Biblioteki Wydziału Teologicznego

Termin „konwersja danych” (ang. *data conversion*) oznacza zmianę formatu danych na inny, konieczną przy przechodzeniu do innego systemu (komputera, oprogramowania aplikacyjnego lub wersji oprogramowania)⁵.

W Bibliotece Wydziału Teologicznego UO do 2007 roku zbiory opracowywano w programie MAK, stosując hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej oraz słowa kluczowe pochodzące z terminologii

⁵ P. Adamczewski, *Słownik informatyczny*, Gliwice 2005.

nauk teologicznych. Ta zasada indeksowania treści książek znajdujących się w zbiorach tej specjalistycznej biblioteki została utrzymana i uwzględniona przy konwersji danych z bazy MAK do ALEPH.

Ponieważ w programach obu systemów (MAK i ALEPH) opisy bibliograficzne zostały zapisane w formacie MARC21, pole 001 systemu MAK posłużyło do odpowiedniego przekonwertowania opisów książek i czasopism. Przy opisach czasopism rekordy przeniesiono jako opisy w formacie SE (czasopismo).

Konwersja bazy danych obejmującej ewidencję czytelników Biblioteki Wydziału Teologicznego

Ze zbiorów Biblioteki Wydziału Teologicznego korzystają pracownicy naukowcy i studenci tego wydziału oraz liczna grupa osób z zewnątrz. Są to księża zainteresowani literaturą i czasopismami zgromadzonymi w tej bibliotece, a także inne osoby studiujące lub prowadzące badania naukowe. Osoby te były ewidencjonowane tylko w kartotece, która została utworzona w systemie MAK, i w momencie przejścia na system ALEPH nie przeniesiono ich danych do ogólnobibliotecznej bazy czytelników. W bazie ogólnobibliotecznej w początkowym okresie konwersji znajdowały się tylko dane tych osób, którym Biblioteka Główna wydała kartę biblioteczną jako czytelnikom formalnie związanym z uniwersytetem. Nietypowa ewidencja czytelników w tej bibliotece specjalistycznej przysparzała trudności podczas przyjmowania zwracanych książek, przez jakiś czas jeszcze trzeba było ją prowadzić na podstawie kartoteki prowadzonej w oprogramowaniu MAK. Z czasem ujednociono tę bazę, wprowadzając w systemie ALEPH specjalnie dla potrzeb tej biblioteki wyodrębnioną kategorię czytelników spoza uniwersytetu, przydzielając im określony status: 9 – ksiądz. Ta grupa czytelników jest przydzielona tylko bibliotece teologicznej, natomiast w pozostałych bibliotekach sieci grupa użytkowników spoza uczelni otrzymała status: 7 – czytelnik inny.

Kolejny problem dotyczył typologii dokumentów. W systemie MAK nie przewidziano pola, w którym można byłoby oznaczyć

typ dokumentu. Po migracji danych wszystkie opisy książek i czasopism system zapisał jako dokument typu *book* (książka), nie rozróżniając, czy jest to wydawnictwo zwarte, czy ciągłe. Dopiero z czasem udało się wydzielić te dokumenty i zmienić typ dokumentu na właściwy.

Należało także rozwiązać problem niekompletności opisów, znaczna bowiem część rekordów została przeniesiona z pustymi polami⁶. Niekompletne informacje dotyczące danych egzemplarzy książek pojawiły się m.in. w podpolach: biblioteka, sygnatura, numer akcesji, inwentarza, cena i in. Natomiast przy konwersji danych egzemplarzowych czasopism niewypełnienie dotyczyło m.in. pól: rocznik, wolumin, tom, numer akcesji czy numer inwentarza.

To tylko niektóre przykłady trudności, które należało rozwiązać w trakcie konwersji danych Biblioteki Wydziału Teologicznego do nowego programu bibliotecznego.

Konwersja danych z systemu SOWA do ALEPH w obrębie księgozbioru Biblioteki Głównej i pozostałych bibliotek specjalistycznych

Przeniesienie opisów książek i czasopism z zasobów umieszczonych w bazie katalogowej tworzonej do 2007 roku w systemie SOWA wiązało się z konwersją danych dotyczących zbiorów Biblioteki Głównej i dziewięciu bibliotek specjalistycznych. Nie można było zatem realizować konwersji bez wprowadzenia pewnych niezbędnych ustaleń, umożliwiających przeniesienie wszystkich dotychczasowych elementów opisu do bazy tworzonej w nowym programie. Wśród tych elementów bardzo istotny był formalny status egzemplarza w zbiorach, numer inwentarzowy oraz jego lokalizacja w układzie zasobów bibliotecznych. Elementy te zostały przeniesione do właściwych pól egzemplarza w systemie ALEPH.

⁶ W systemie MAK dane egzemplarzy książek zapisywano w polu 993, a woluminów czasopism w polu 235. Ponieważ nie wszystkie rekordy miały te pola wypełnione, w związku z tym po konwersji danych do systemu ALEPH pozostały one puste.

Organizując proces konwersji, zdecydowano w pierwszej kolejności przenieść opisy egzemplarzy znajdujących się w katalogach Biblioteki Głównej. W drugiej kolejności odbyła się konwersja danych obejmujących opisy katalogowe egzemplarzy znajdujących się w bibliotekach specjalistycznych. Skutkiem tak zorganizowanej konwersji przy tytule książki (z tego samego wydania) zamieszczono numer inwentarzowy, lokalizację i symbol oznaczający sposób dostępności. Szeregowanie tych oznaczeń odbywało się w ten sposób, że w pierwszej kolejności usytuowano informacje odnoszące się do Biblioteki Głównej, a następnie kolejno do bibliotek specjalistycznych. W ten sposób uniknięto zamieszczania w bazie wielokrotnie pełnych opisów katalogowych tej samej książki.

Warto wspomnieć o nieścisłościach, jakie wystąpiły w przenieszeniu opisu dzieł, których tytuły w oryginale zawierały liczby (np. „20 tysięcy mil” lub „20 000 mil”), te bowiem w nowym oprogramowaniu lokowane były bardzo różnie, powodując przy wyszukiwaniu konkretnego dokumentu określone trudności. Także w tym przypadku starano się wypracować własne rozwiązania.

W systemie ALEPH przy dziełach wielotomowych zrezygnowano z tzw. dopisów kolejno ukazujących się tomów na rzecz indywidualnego opisu każdego tomu jako odrębnej jednostki inwentarzowej. Z tym szczegółem wiąże się również zmiana lokalizacji tomów w obrębie gromadzenia magazynowego. Kolejnym ułatwieniem organizacji pracy była możliwość zmiany bezpośrednio w bibliotekach specjalistycznych sygnatur oraz przydzielonego w oddziale gromadzenia statusu, czyli sposobu udostępniania książek, w zależności od indywidualnych potrzeb każdej w bibliotek. W tym celu powstał specjalnie przygotowany w programie Excel szablon, aby biblioteki mogły same drukować potrzebne etykiety w formacie podobnym do etykiet pochodzących z ALEPH Raporty.

Zarówno w toku konwersji, jak i jeszcze długi czas potem prowadzono przegląd bazy i dokonywano niezbędných korekt.

Konwersja bazy danych obejmującej ewidencję czytelników Biblioteki Głównej i bibliotek specjalistycznych

W pierwszej kolejności przeprowadzono konwersję kont użytkowników w Bibliotece Głównej, a następnie dołączono konta z poszczególnych bibliotek specjalistycznych. Jeśli biblioteki sieci uniwersyteckiej posiadały założone przez siebie konta lokalne, wtedy wypożyczenia z takich kont nie mogły być przekonwertowane, ponieważ brakowało konta podstawowego. Mały problem pojawił się również przy dostępie do kont czytelników. Po wpisaniu numeru karty i hasła pojawiał się komunikat: „Identyfikator/Hasło nie występuje w systemie”. W tym przypadku wystarczyło jednak na koncie czytelnika zaktualizować jego dane, aby ten problem rozwiązać. Należało także uzupełnić hasła użytkowników, którzy nie nadali ich sobie w systemie SOWA, ponieważ ALEPH wymagał haseł do kont w wypożyczalni. W tym przypadku zastosowano najprostsze rozwiązanie, a mianowicie numer karty bibliotecznego był równocześnie hasłem do konta.

Podsumowanie

Rok 2007 można śmiało nazwać rokiem retrokonwersji danych Biblioteki Głównej UO. Odbyła się ona w czterech kolejno zaplanowanych etapach, w których dane do konwersji były podzielone na grupy. Konwersję każdej grupy wykonywano oddzielnie.

Przejsie na nowy program komputerowy w Bibliotece Głównej i bibliotekach specjalistycznych znacznie usprawnił o proces opracowania zbiorów bibliotecznych, czas oczekiwania na książkę znacznie się skrócił, a możliwość zamówienia książki z komputerów domowych świadczy o jego pełnej integracji z czytelnikiem.

Nie ulega wątpliwości, że jednolity program biblioteczny bardzo ułatwił pracę użytkownikom, którzy nie muszą już przeszukiwać dwóch katalogów w celu dotarcia do źródła, a książki wypożyczone w różnych bibliotekach specjalistycznych uniwersytetu znalazły się

na jednym koncie czytelnika⁷. Biblioteka Wydziału Teologicznego dodatkowo zyskała opiekę merytoryczną bibliotekarza systemowego oraz pomoc informatyczną Biblioteki Głównej.

Z pewnością nie uwzględniłam wielu szczegółów związanych z retrokonwersją, wymagają one bowiem dokładniejszego przybliżenia przez konsultacje, które można przeprowadzić bezpośrednio, korzystając z utworzonej bazy w systemie ALEPH, przy udziale bibliotekarza systemowego w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Opolskiego.

⁷ U. Grabińska, *Powstanie i rozwój Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2012), s. 51.

RENATA DULIAN¹

STRONA INTERNETOWA WYDAWNICTWA DEHON KSIĘŻY SERCANÓW²

Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON powstało w 1994 roku. Jego nazwa pochodzi od założyciela Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego, o. Leona Dehona, a za pierwszoplanowy cel postawiło sobie szerzenie czci i nabożeństwa do Najświętszego Serca Pana Jezusa. DEHON wydaje dokumenty kościelne, prace teologiczne i naukowe. Osiągnięciem wydawnictwa są publikacje z zakresu Pisma Świętego, m.in. *lectio divina* o. Innocenzo Gargano. Na firmowej stronie internetowej Wydawnictwa Księży Sercanów książki podzielone są na kategorie: Bibliistyka, Dokumenty Kościoła, Liturgika, Sakramenty, Teologia, Duchowość, Małżeństwo i rodzina, Modlitewniki, Pomoce duszpasterskie i katechetyczne, Małgorzata Maria Alacoque, Sekty, Sercanie, Beletrystyka, Boże Serce, Homilie, Misje, Moralność i etyka, Publikacje naukowe.

W kategorii „Małgorzata Maria Alacoque” prezentuje się różnego rodzaju publikacje dotyczące jej osoby, np. modlitewnik w opracowaniu ks. Krzysztofa Zimończyka *Do Serca Jezusowego nas prowadź!*, książkę Anny Gąsior i ks. Janusza Królikowskiego *Przedziwna historia*, która przybliży myśli pochodzące z pism świętej, analizując je w kontekście czasów nam współczesnych, ks. Józefa Gawła *Św. Mał-*

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

² Opracowano na podstawie strony internetowej Wydawnictwa Księży Sercanów DEHON: <http://wydawnictwo.net.pl>, 20-29.09.2012.

gorzata Maria i kult Serca Jezusowego, Jeana Ladame'a *Małgorzata Maria Alacoque. Uczennica Serca Jezusowego i Jego apostołka*, ks. Stanisława Jarzyny *Święta Małgorzata Maria Alacoque i święta Faustyna. Duchowość i posłannictwo*, o. Gérarda Dufoura *W szkole Serca Jezusowego ze świętą Małgorzatą Marią. Droga duchowa*.

Małgorzata Maria Alacoque to francuska zakonnica i mistyczka. Urodziła się 22 lipca 1647 roku w L'Hautecour (Burgundia), zmarła 16 października 1690 roku w Paray-le-Monial. Została kanonizowana w 1920 roku. W 1671 roku wstąpiła do zakonu sióstr wizytek w Paray-le-Monial. Doznawała objawień Pana Jezusa od 27 grudnia 1673 roku do połowy 1675 roku. Stały się one podstawą do uznania kultu Serca Pana Jezusa, zatwierdzonego przez papieża Klemensa XIII w 1765 roku. W 1856 roku Kościół katolicki uznał święto Najświętszego Serca Jezusowego za powszechne i obowiązujące w piątek po oktawie Bożego Ciała³. W objawieniach w 1673 roku Pan Jezus przedstawił jej łaskę związaną z praktykowaniem pierwszych piątków miesiąca. Ci, którzy przez dziewięć kolejnych pierwszych piątków miesiąca przystąpią do Komunii Świętej i ofiarują ją za grzechy własne i rodzaju ludzkiego, temu Boże Serce zapewni miłosierdzie w chwili zgonu, to znaczy że nie umrze bez jego łaski.

W kategorii „Akcydensy” mamy następujące kategorie: Obrazki, Kartki, Dewocjonaia, Małgorzata Maria Alacoque, Zakładki, Plakaty, Papeterie, I Piątki, Druki, Foldery, Dewocjonaia. Z okazji Roku Wiary przygotowano bogatą ofertę, a mianowicie książki, plakaty, kalendarze, kartki, kartki z cytatami o wierze oraz obrazki.

Wśród cytatów o wierze spotykamy np. takie: „Wierzyć to znaczy ufać”; „Wiara jest okiem”; „Z wiarą jest podobnie jak z miłością”; „Owoce modlitwy jest wiara”.

Wyodrębniono też kategorie: Wyczerpane, w której podaje się listę tytułów o wyczerpanym nakładzie, Nasi autorzy, Serie wydawnicze, Pełna oferta książek, którą można pobrać w pliku w formacie PDF, również plik z akcydensami w formacie PDF. Osobny dział to „Kalendarze”. Można nabyć kalendarze w formacie A4 i ściennie. Istnieje również kategoria „Czasopisma”, gdzie można znaleźć dwu-

³ *Religia. Encyklopedia PWN*, Warszawa 2003, wydanie CD.

miesięcznik społeczno-religijny „Czas Serca”, który jest wizytówką całej prowincji polskiej księży sercanów, a także dwumiesięcznik dla chorych „Wstań”.

Wymienione kategorie znajdują się w lewej części strony internetowej, natomiast na pasku u góry znajdziemy takie kategorie, jak: Książki, Czasopisma, Aksydensy, Kalendarze, Aktualności, które po kliknięciu zostają uaktualnione. W kategorii „Aktualności” znajdziemy informacje dotyczące ważnych wydarzeń i nowych publikacji, np. informację o ogłoszeniu przez Benedykta XVI Roku Wiary w Kościele powszechnym 11 października 2012 roku, w pięćdziesiątą rocznicę otwarcia Soboru Watykańskiego II. Rok ten zakończy się w uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata 24 listopada 2013 roku. Ponadto zamieszcza się tu rekomendację wydanego przez wydawnictwo DEHON z okazji Roku Wiary albumu włoskiego bibliisty ks. Valentino Salvoldiego, a także dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Teologia dzisiaj: perspektywy, zasady, kryteria*, informację o nowej stronie internetowej wydawnictwa, która ma na celu poprawienie funkcjonalności i estetyki witryny. Po prawej stronie znajdziemy takie kategorie jak: Nowości, Zapowiedzi, Bestsellery, Promocje, Książki innych wydawców. Po wpisaniu swojego adresu e-mailowego można zamówić newsletter wydawnictwa przychodzący pocztą elektroniczną. Poniżej zamieszczone są zeskanowane okładki najbardziej popularnych książek, a po kliknięciu odsłania się dokładny opis danej pozycji. W kategorii „Nowości” ukazują się nowo wydane pozycje, które można przeglądać według daty wprowadzenia, tytułu lub ceny. Można też przejrzeć wszystkie nowości alfabetycznie. Interesujące nas publikacje można wyszukać w okienku „Wyszukaj”, wpisując interesujące nas słowo lub frazę.

Strona internetowa wydawnictwa znajduje się pod adresem <http://wydawnictwo.net.pl>. Wydawnictwo Księży Sercanów poleca również usługi w zakresie przygotowania do druku książek, albumów, czasopism, ulotek, folderów, plakatów, kalendarzy, zaproszeń, wizytówek. W górnej części portalu znajduje się pasek informujący o wydawnictwie, usługach, punktach sprzedaży, FAQ – najczęściej zadawanych pytaniach, danych kontaktowych, takich jak: adres, adres strony internetowej, e-mail, informacja o możliwościach zamów-

wienia telefonicznego i internetowego dla klientów indywidualnych, a także kontakt dla księgarń, hurtowni, dystrybutorów, warunki prenumeraty „Czasu Serca” i numery kont bankowych.

Książki można zamawiać poprzez stronę internetową całodobowo, telefonicznie lub przez pocztę elektroniczną w godzinach od 8.00 do 16.00. W przypadku wyboru formy płatności kartą kredytową lub przelewem internetowym następuje przekierowanie na stronę płatności elektronicznej Dotpay, co umożliwia dokonanie odpowiedniej transakcji. Zamówienia można dokonać za pośrednictwem aktywnego konta klienta lub bez aktywacji takiego konta, przy czym konieczne jest podanie adresu e-mailowego oraz numeru telefonu. Podaje się również szczegółowe dane na temat kosztów przesyłki, powyżej 160 zł koszty przesyłki pokrywa wydawnictwo. Na stronie zamieszcza się regulamin określający zasady sprzedaży w sklepie internetowym.

Na dolnym pasku strony internetowej znajdziemy takie kategorie jak: Aktualności, Wydawnictwa partnerskie, Mapa strony, Sercanie, Do pobrania, Oferta i portfolio, Jak do nas dojechać? W kategorii „Wydawnictw partnerskich” przedstawia się grupę wydawniczą ORDO, do której należą: Wydawnictwo Alleluja, Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON, Wydawnictwo La Salette, Wydawnictwo Homo Dei, Wydawnictwo Głos Ojca Pio, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.

Mapa strony przedstawia schemat jej rozplanowania, a mianowicie: Książki i ich kategorie, Akcydensy i ich rodzaje, Wyczerpane – pozycje niedostępne, Kalendarze, Czasopisma oraz Rok Wiary.

Kategoria „Sercanie” umożliwia przejście do strony internetowej zakonu sercanów. W kategorii „Do pobrania” znajdują się pliki katalogów Wydawnictwa DEHON w formacie PDF. W kategorii „Oferta i portfolio” przedstawia się szczegółowe usługi związane z wydawaniem albumów, książek, prac naukowych, monografii, modlitewników, czasopism, pocztówek, obrazków, obrazków prymicyjnych, plakatów, folderów, zaproszeń, papierów firmowych, kalendarzy oraz prezentuje się przykłady tego typu prac, np. folder o siostrach nazaretankach, program misji świętych intronizacji Najświętszego Serca Jezusowego w parafii Wniebowzięcia NMP w Woźnikach, fol-

der o Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusowego i inny rekomendujący rekolekcje młodzieży męskiej prowadzone przez księży sercanów, lub Sercańskie Dni Młodych. Wśród prezentowanych plakatów są afisze zapraszające do udziału w rekolekcjach: Wakacje z Jezusem w Chorwacji na wyspie Murter koło Splitu albo w Medjugorje i na wybrzeżu Adriatyku, rekolekcje w czasie spływu kajakowego Czarną Hańczą, rekolekcje wędrowne w Tatrach, rekolekcje pod żaglami w Swobodzie koło Augustowa. Można też obejrzeć plakat Duszpasterstwa Młodzieży Księży Sercanów zapraszający na narty z Jezusem i plakat „*W komunii z Bogiem*”. *Odnowienie misji intronizacyjnych Bożego Serca. Nawiedzenie relikwii św. Małgorzaty Marii Alacoque*, plakat *Peregrynacja relikwii św. Małgorzaty Marii Alacoque w prowincji polskiej Księży Sercanów, Spotkania franciszkańskie, Uroczystość św. siostry Faustyny*.

Wydawnictwo znajduje się przy ulicy Saskiej 2 w Krakowie-Płaszowie, podaje się informację, w jaki sposób można tam dojechać, jak również zamieszcza się mapę satelitarną ze wskazaniem siedziby wydawnictwa.

Strona internetowa w sposób ciekawy i wielostronny pozwala zapoznać się z ofertą wydawnictwa i usługami wydawniczymi, jakie oferuje.

RENATA DULIAN¹

STRONA INTERNETOWA WYDAWNICTWA SERAFIN

Wydawnictwo Serafin powstało w 2006 roku i należy do Krakowskiej Prowincji Braci Mniejszych Kapucynów. Za swoje zadanie uważa krzewienie duchowości franciszkańsko-kapucyńskiej ze szczególnym uwzględnieniem duchowości św. Ojca Pio. Nazwa wydawnictwa pochodzi od biblijnego określenia istoty niebieskiej, która rozpalonym węglem dotknęła ust proroka Izajasza, uwalniając go w ten sposób od grzechów (Iz 6,6-7). Nazwa „serafin” wskazuje na ogień Bożej miłości, a także określa franciszkański rodzaj miłości serafickiej, czyli miłości żywej, płonącej, żarliwej. Serafin pojawia się również w akcie stygmatyzacji zarówno św. Franciszka, jak i Ojca Pio. Logo wydawnictwa to trzy nieregularne pomarańczowe kreski, powstałe jakby od pociągnięcia pędzlem, w którym można zobaczyć ślad pozostawiony przez ogniste skrzydło anioła, mający odbicie w duchowych wartościach wydawanych książek. Księgarnia internetowa dostępna jest pod adresem <http://e-serafin.pl>. Przy ulicy Loretańskiej 11 w Krakowie, w klasztorze Ojców Kapucynów mieści się również księgarnia tradycyjna, w której można kupić książki Wydawnictwa Serafin². Na stronie internetowej jest zamieszczona ofer-

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

² Strona internetowa Wydawnictwa Serafin: <http://e-serafin.pl/informacyjna-4.html>, 20-29.09.2012.

ta wydawnictwa. Księgarnia internetowa prowadzi również sprzedaż książek innych wydawnictw. Książki są pogrupowane w menu według określonych kategorii.

W związku z ogłoszeniem Roku Kapłańskiego utworzono dla książek poświęconych tej tematyce specjalny dział: Rok Kapłański. Pod hasłem „Ojciec Pio” znajduje się literatura poświęcona świętemu z San Giovanni Rotondo. Znajdziemy też książki z zakresu duchowości franciszkańskiej, duszpasterstwa i katechezy, małżeństwa, rodziny i wychowania, z dziedziny psychologii i wiary, na temat franciszkanizmu, misji, modlitwy, rozważań, rekolekcji, litanii, Pisma Świętego i *lectio divina*, a także biografie i publikacje na temat świętych, wielkich ludzi Kościoła i świadków wiary. W dziale tym prezentuje się literaturę na temat bł. Jerzego Popiełuszki, bł. Matki Teresy z Kalkuty, św. Alfonsa Marii de Liguori, św. Antoniego z Padwy, św. Faustyny Kowalskiej, św. Franciszka z Asyżu, św. Jana Marii Vianneya, św. Klary z Asyżu, św. Ludwika Marii Grignion de Montfort, św. Ojca Pio, św. Pawła z Tarsu, św. Rity z Cascii, św. Urszuli Ledóchowskiej, bł. Michała Sopoćki i innych wielkich ludzi Kościoła. Pod hasłem „Benedykt XVI” i „Jan Paweł II” znajdują się książki, których autorami są wymienieni papieże albo literatura im poświęcona. Księgarnia prowadzi sprzedaż książek dla dzieci i młodzieży zgodnych z profilem wydawnictwa, oddzielnie wyodrębniona jest kategoria „Albumy”, w której prezentowane są tego rodzaju wydawnictwa albumowe. Wśród bogatej oferty literatury dla dzieci znajdują takie książki, jak: o. Leona Knabita i Justyny Kiliańczyk-Zięby *Dla dzieci o Mszy Świętej* (wydawnictwo Znak), ks. Jana Twardowskiego *Rano, wieczór, we dnie, w nocy, czyli o tym, jak się modlić*, Mary Joslin *Opowiadania biblijne na każdy dzień*, dostępne także w formie dwóch płyt CD do słuchania, Christiny Goodings *Mała Biblia, Biblia dla maluchów, Biblijne zagadki*, t. 2: *Nowy Testament*, zawierające zagadki, rebusy, kolorowanki, zabawy, wyliczanki dla dzieci ułatwiające poznanie Biblii i opowieści Nowego Testamentu. Wśród literatury dla młodzieży proponuje się książkę *Bracia z Bronksu*, której autorem jest Luc Adrian. Franciszkanie Odnowy to zakon, który powstał w 1987 roku w Nowym Jorku z inicjatywy ośmiu kapucynów, którzy postanowili żyć według reguły św. Franciszka. Opuścili cele zakonne

i zamieszkali wśród ubogich i opuszczonych przez społeczeństwo. Pracują w najtrudniejszych środowiskach Nowego Jorku: w dzielnicach: Bronx, Harlem i Yonkers. Prowadzą schronisko, kuchnię, zajęcia terapeutyczne dla młodzieży, spotkania modlitewne, angażując się w działalność *pro-life*. Książka Rafała Szymkowiaka OFMCap *Problemy bez ściemy. Tysiąc światów małolatów*, przeznaczona dla młodych i ich rodziców, pomaga wspólnie rozwiązywać konflikty rodzinne. Autor porusza najtrudniejsze i najistotniejsze problemy z życia młodych ludzi.

Na stronie internetowej Wydawnictwa Serafin znajdziemy również informacje o nowościach i zapowiedziach wydawniczych. W sklepie internetowym tego wydawnictwa możemy kupić dewocjonała, takie jak: ikony, różańce, medaliki, a także kartki, obrazki, życzenia, kalendarze, a nawet koszulki w różnych kolorach i rozmiarach, z nadrukowanymi myślami Ojca Pio. Księgarnia stosuje różne formy promocji, zachęcające do kupienia książki religijnej lub dewocjonałów, np. pod następującymi hasłami: Dobre książki za 10 zł, Wszystko po 5 zł, W komplecie taniej, Promocje miesiąca. Na stronie tej można też kupić dwumiesięcznik „Głos Ojca Pio”. Księgarnia prowadzi również sprzedaż płyt CD, DVD z muzyką i filmami o tematyce religijnej, a także gier planszowych, np. *Być uczniem Jezusa* – jest to edukacyjna gra planszowa PC DVD, która przenosi uczestników gry w pasjonujący świat pierwszych chrześcijan, w miejsca, w których kilka lat wcześniej żył i nauczał Jezus. Wśród innych proponowanych multimediiów można kupić konferencje ks. Jana Koniora SJ na temat uzdrowienia modlitwą różańcową (CD audio). Celem tej konferencji jest pokazanie roli różańca w procesie ochrony wiary poszczególnych ludzi i narodów przed wszelkimi zagrożeniami, jak również uzdrowienia wyproszone dzięki modlitwie różańcowej za wstawiennictwem Uzdrawicielki Chorych, Matki Różańca Świętego. Różaniec jest modlitwą Kościoła do Maryi i z Maryją. W historii Kościoła stał się instrumentem obrony wiary katolickiej przed herezją. Leon X jako pierwszy z papieży zaaprobował tę modlitwę, a po zwycięstwie chrześcijańskiej floty nad potęgą islamską pod Lepanto w 1571 roku papież Pius V wprowadził do roku kościelnego osobne święto Matki Bożej Różańcowej obchodzone 7 października.

Strona jest kolorowa, zawiera zeskanowane okładki książek, CD, DVD i innych multimediów, a także informacje na temat innych oferowanych produktów.

Księgarnia internetowa podaje również tytuły nowości książkowych w dziale „Ostatnio dodane”, oraz listę bestsellerów wśród publikacji reklamowanych na tej stronie. W dziale „Polecamy” zachęca się do kupna pocztówek z Ojcem Pio, a także wizytówek z myślami tego świętego do indywidualnego rozważania lub rozdawania przy okazji różnych nabożeństw, Mszy Świętych ku czci św. Ojca Pio i spotkań grup modlitewnych. Oto przykład myśli Ojca Pio, zamieszczonej na wizytówce: „Nie dziw się swoim słabościom, ale uznawaj siebie takim, jakim jesteś”.

Możliwe jest również zamówienie newslettera na adres poczty elektronicznej z informacjami o nowościach i promocjach. Podaje się także ceny książek w plikach do pobrania w Excelu, PDF i HTML, a także statystyki dotyczące liczby produktów, kategorii, nowości, promocji i odsłon. Ceny książek podawane są w różnych walutach: złotych, euro, dolarach i funtach. Sprzedawane są książki z autografem. W momencie pisania tego artykułu można było nabyć książki z autografem brata Roberta Wieczorka pracującego na misjach w Afryce: *Listy z serca Afryki* i *Pęknięte serce Afryki*. Reklamuje się produkt dnia. W momencie odczytu tej strony internetowej była to książka *Zastłyszane w Ars* ks. Roberta Plocha. Są to rozważania na każdy dzień Adwentu i Wielkiego Postu oparte na myślach św. Jana Marii Vianneya. Ks. Robert Ploch jest doktorem teologii pastoralnej, ojcem duchownym w Wyższym Seminarium Duchownym w Opolu (od 2005 roku). W latach 2009/2010 na antenie Radia Plus Opole prowadził audycję zatytułowaną *Zastłyszane w Ars*. Jednocześnie przy prezentacji wybranej książki wyświetlane są tytuły dotyczące podobnej tematyki. W przypadku tej książki proponuje się dodatkowo tytuły związane ze św. Janem Marią Vianneyem, patronem Roku Kapłańskiego. Są to takie tytuły, jak: *Zapiski z Ars. Notatki naoczego świadka kazań, homilii i rozmów św. Jana Marii Vianneya*, której autorem jest Alfred Monnin SJ, *Francisa Trochu Proboszcza z Ars. Św. Jan Maria Vianney*, *św. Jana Marii Vianneya Drogowskazy dla grzeszników*, *Kazania proboszcza z Ars*, *Myśli na każdy dzień*

roku oraz *Dobra spowiedź*. Jest to wybór odpowiednich fragmentów z pism św. Jana Marii Vianneya, dotyczących sakramentu spowiedzi i pojednania. Był on znany jako wybitny spowiednik i kaznodzieja.

W ofercie Katolickiej Księgarni Internetowej znajdują się książki wydane przez Wydawnictwo Serafin oraz Edizioni Padre Pio da Pietrelcina, jak również czasopismo „Głos Ojca Pio”. Oferta zawiera również: *Franciszkański Kraków. Przewodnik po miejscach franciszkańskich w Małopolsce* autorstwa Michała Jakubczyka; Edwarda Augustyna *Przesłuchanie Ojca Pio*, ponadto książkę *Odtajnione archiwa Watykanu*, której autorem jest Francesco Castelli; *Konferencje o sześciu dniach stworzenia albo oświecenia Kościoła* Bonawentury z Bagnoregio, jednego z najwybitniejszych teologów scholastycznych, generała zakonu franciszkanów, biskupa Albano, kardynała, świętego i doktora Kościoła, zmarłego w 1274 roku.

Na stronie tej znajdują się informacje na temat form zakupu książek, ceny wysyłki, regulamin księgarni, adresy kontaktowe: Wydawnictwo Serafin, ul. Korzeniaka 16, 30-298 Kraków, tel./faks +48 12 623 80 58.

Dostępne są też linki do następujących stron internetowych:

- www.kapucyni.pl – oficjalna strona kapucynów w Polsce,
- www.glosojcapio.pl – portal dwumiesięcznika „Głos Ojca Pio”,
- www.vialucis.pl – strona poświęcona nabożeństwu drogi światła,
- www.doojcapio.pl – portal pielgrzymkowy.

Księgarnia internetowa Wydawnictwa Serafin promuje nie tylko publikacje wydawane przez siebie, ale również innych wydawnictw, starając się zachować swój profil franciszkańsko-kapucyński z uwzględnieniem duchowości Ojca Pio, upowszechniając literaturę religijną wśród dzieci, młodzieży i dorosłych, proponując coraz bogatszą ofertę swoim odbiorcom.

KOMUNIKATY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych

Nr 1 (36) 2013, s. 197-201

ISSN 1426-3777

EDWIN KLESSA¹

BIBLIOTEKA PARAFIALNA W TRZCIANCE TO NIE TYLKO KSIĄŻKI

Biblioteka Parafialna w Trzciance od początku swego istnienia stara się pełnić rolę ośrodka kulturalnego działającego przy parafii pw. św. Jana Chrzciciela. Od dwudziestu dziewięciu lat organizuje m.in. Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej, współpracując z innymi placówkami kulturalnymi w mieście.

Hasłem przewodnim tegorocznego XXIX Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej były słowa ks. Piotra Skargi SJ, ogłoszonego przez Sejm RP wspólnie z Januszem Korczakiem i Ignacym Kraszewskim patronem roku 2012: „Miłość buduje zgodę, a bez zgody miłości nie masz”. Postać tego wielkiego kaznodziei, a zwłaszcza jego działalność charytatywną na Mszach Świętych niedzielnych w obydwu trzcianeckich parafiach (pw. św. Jana Chrzciciela i pw. Matki Bożej Saletyńskiej) przybliżył ks. prof. Kazimierz Panuś z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Na spotkaniach z młodzieżą w trzech szkołach ponadgimnazjalnych ksiądz profesor przedstawiał postać ks. Piotra Skargi jako proroka i wizjonera. Z kolei na spotkaniu z mieszkańcami Trzcianki w Bibliotece Publicznej, zatytułowanym: *Słowa jego jak pochodnia gorzały* (E. Birkowski OP), zaprezentował patrona roku jako mistrza słowa mówionego.

Głębokich wzruszeń dostarczyły mieszkańcom Trzcianki siostry nazaretanki: Jeremia Kulikowska i Nazaria Miklasz z Nowogródka na

¹ Biblioteka Parafialna w Trzciance.

Białorusi, które w ramach TKCh spotkały się z młodzieżą w dwóch trzcianeckich gimnazjach, jak również z członkami Stowarzyszenia Przyjaciół Rakowa, a na niedzielnych Mszach Świętych w obydwu parafiach mówiły o pracy siostr nazaretanek na Białorusi i o jedynastu błogosławionych siostrach męczenniczkach z Nowogródka, rozstrzelanych przez Niemców 1 sierpnia 1943 roku. Znaczna część mieszkańców Trzcianki pochodzi z Kresów, które po II wojnie światowej znalazły się na terenie Litwy, Białorusi i Ukrainy. Działające w mieście Stowarzyszenie Rakowian zrzesza liczną grupę byłych mieszkańców Rakowa, miasteczka leżącego około 30 km od białoruskiego Mińska, które przed II wojną znajdowało się blisko wschodniej granicy z sowiecką Rosją.

Każdorazowo z okazji TKCh organizowany jest Konkurs Twórczości Artystycznej o Motywach Religijnych. W tym roku na konkurs wpłynęło ponad 200 prac zgłoszonych przez dzieci, młodzież i dorosłych, które zaprezentowano na wystawie pokonkursowej w Domu Parafialnym. W ramach TKCh Trzcianecki Dom Kultury zorganizował wystawę ekslibrisów o motywach religijnych *Małe arcydzieła* ze zbiorów trzcianeckiego kolekcjonera Tadeusza Łaszkiwicza. Natomiast w Muzeum Ziemi Nadnoteckiej w Trzciance odbył się wernisaż wystawy *Fundacja Prymasów Stanisława i Krzysztofa Szembeków* ze zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Ekspozyty – szaty liturgiczne z XVII-XVIII wieku, ornaty, dalmatyki, kapy i mitry – zaprezentowała zebrany kustosz Muzeum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, s. Beata Ostrówka SAC.

W Młodzieżowym Domu Kultury uczniowie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych pod kierunkiem nauczycielki Małgorzaty Szadkowskiej recytowali wiersze ks. Jana Twardowskiego. Ciekawym uzupełnieniem spotkania był występ Małgorzaty Bratek, pieśniarki i odtwórczyni poezji śpiewanej, laureatki wielu ogólnopolskich festiwali, od lat współpracującej z Biblioteką Parafialną w Trzciance.

W kościołach obydwu parafii chór szkolny pod batutą Bartosza Śliwińskiego oraz uczniowie Zespołu Szkół Katolickich w Trzciance zaprezentowali przedstawienie teatralne pt. *Legenda o Krzyżu*. Natomiast w Domu Parafialnym z okazji drugiej rocznicy tragedii smoleńskiej wyświetlono film dokumentalny pt. *List z Polski* w reżyserii Mariusza Pilisa.

Kulminacyjnym punktem Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Trzciance była suma odprawiona przez ks. bp. Pawła Cieślaka z Koszalina, z udziałem trzcianeckiego chóru „Pasjonata” pod dyr. Bartosza Śliwińskiego. Ksiądz biskup wręczył przyznane przez kapitułę wyróżnienie Człowiek Wiary. Człowiek Czynu 2011. Pomysłodawcą i fundatorem wręczanego po raz pierwszy wyróżnienia jest ks. Andrzej Żołyński – proboszcz parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej w Trzciance. W tym roku wyróżnienie to przyznano zmarłemu kilka miesięcy wcześniej Wacławowi Łukaszewiczowi, długoletniemu kościelnemu parafii pw. św. Jana Chrzciciela, który służbę w trzcianeckim kościele pełnił nieprzerwanie ponad sześćdziesiąt lat. Po Mszy Świętej ks. biskup obejrzał wystawę pokonkursową, spotkał się z twórcami prac artystycznych oraz – co jest już stałą tradycją – z kilkunastoosobowym zespołem Biblioteki Parafialnej, organizatorem TKCh.

Przez cały Tydzień Kultury Chrześcijańskiej odbywały się kiermasze książek oraz promocja publikacji o ks. Piotrze Skardze i błogosławionych męczenniczkach z Nowogródka.

Stałe kontakty z siostrami nazaretankami oraz kresowe korzenie wielu mieszkańców Trzcianki zaowocowały nie tylko udziałem sióstr nazaretanek w tegorocznym Tygodniu Kultury Chrześcijańskiej. Kilka miesięcy później Biblioteka Parafialna w Trzciance zorganizowała pielgrzymkę na Kresy. W dniach od 3 do 11 sierpnia 2012 roku kilkunastoosobowa grupa zwiedziła Grodno (miasto króla Stefana Batorego, Elizy Orzeszkowej, z bazyliką katedralną św. Franciszka Ksawerego i zamkiem Kazimierza Jagiellończyka oraz jego syna, św. Kazimierza), Wasiliszki Stare (z muzeum w domu rodzinnym Czesława Niemena), Wasiliszki Nowe (z kościołem pw. św. Jana Chrzciciela i pomnikiem Jana Pawła II), Wawierkę (z grobami żołnierzy oddziału Armii Krajowej Jana Piwnika „Ponurego”), Lidę (z zamkiem księcia Giedymina), Nowogródek (z muzeum i kopcem Adama Mickiewicza, z symbolicznym grobem jedenastu sióstr nazaretanek w lesie, gdzie zostały rozstrzelane przez Niemców, z farą – miejscem chrztu Adama Mickiewicza, oraz z grobem błogosławionych sióstr męczenniczek i ruinami zamku Mendoga), Zaosie (z muzeum Adama Mickiewicza w miejscu jego urodzin), Kołdyczewo (z monumentem upamiętniającym ofiary niemieckiego obozu koncentrac-

cyjnego), Poruczyn (wymarłą w 80 proc. dużą wioskę w okolicach jeziora Świtez, z pustymi drewnianymi chatami, zamieszkaną jedynie przez nieliczne starsze osoby), Horodyszcz (z tablicą w miejscowym kościele, ufundowaną przez mieszkańca Trzcianki, zawierającą wykaz zamordowanych mieszkańców w obozie w Kołdyczewie), Karczewo (z kamieniem filaretów w leśnym wąwozie), Tuchanowice (z parkiem i lipami – miejscem spotkań Adama i Maryli Wereszczaków), jezioro Świtez (z legendami o Świteziance i zatopionym mieście), Hruszówkę (z zaniedbanym dworem rodu Tadeusza Rejtana i zdewastowanym rodzinnym grobowcem słynnego posła ziemi nowogródzkiej, który miał odwagę sprzeciwić się zdradzieckim uchwałom Sejmu Polski zatwierdzającym pierwszy rozbiór Polski), Nieśwież (z pierwszym w Polsce kościołem barokowym pw. Bożego Ciała i kryptą zawierającą ponad 100 trumien Radziwiłłów oraz z zamkiem Radziwiłłów odnowionym po latach dewastacji), Mir (z odnowionym zamkiem obronnym Radziwiłłów, a później rodziny Światopełk-Mirskich), Połoneczkę (ze zdewastowanym pałacem Radziwiłłów), Iszkołdź (z najstarszym kościołem na Białorusi i z przejmującą relacją uczestniczki walki o przetrwanie kościoła w czasach sowieckiego ateizmu), Raków (z kościołem odnowionym przy dużym udziale mieszkańców Trzcianki, który w komunistycznych czasach zamieniono na magazyn zboża i sprzętu rolniczego), Kuropaty pod Mińskiem (z tysiącami krzyży w miejscu masowych i indywidualnych grobów – ofiar rosyjskich zbrodni z czasów stalinowskich), Katyń (z grobami polskich oficerów – ofiar sowieckiego ludobójstwa), Smoleńsk (z miejscem zakłamej przez Rosję i rząd Polski tragedii), Witebsk (z pięknie odnowionym starym miastem), Połock (z kolegium jezuickim założonym przez Stefana Batorego, którego pierwszym rektorem był ks. Piotr Skarga, z soborem pw. Mądrości Bożej oraz kamieniem Borysa z krzyżem i napisami wyrytymi w XII wieku), Dryświaty (ze starym drewnianym kościołem w biednej wiosce nad jeziorem przy granicy z Litwą, którego proboszczem jest ks. Czesław Hałas MS – proboszcz trzcianeckiej parafii w latach 1980-1985), Wilno (z Ostrą Bramą, cmentarzem na Rossie, uniwersytetem założonym przez króla Stefana Batorego, miejscami związanymi z polskimi królami i Adamem Mickiewi-

czem) i Troki (ze swoją kulturą karaimeńską, zamkiem obronnym na wyspie jeziora Galwe i pałacem Tyszkiewiczów).

Ponadto część uczestników wyjazdu miała okazję po raz kolejny spotkać się ze swoimi krewnymi, którzy po II wojnie światowej zostali w granicach dzisiejszej Białorusi.

Pielgrzymka na Kresy miała charakter religijno-patriotyczny. Wszystkie odwiedzane miejsca świadczą tam o polskiej historii, kulturze i religii naszych przodków. Tam też żyje wielu naszych rodaków, których powojenne losy były znacznie trudniejsze od losu tych, którzy zdecydowali się opuścić te tereny, by zamieszkać w Polsce. Często w osamotnieniu stawiali czoło ateistycznej dyktaturze, która niszczyła kościoły i wszelkie oznaki polskości. Jeszcze dzisiaj nie ma pełnej swobody w pielęgnowaniu polskiej mowy i tradycji, czego przykładem są m.in. ograniczenia szkolnictwa w języku polskim na Litwie czy szykanowanie organizacji polonijnych na Białorusi. Nie jest przypadkiem zdumiewający nas brak polskich opisów w muzeum katyńskim i w salach udostępnionych do zwiedzania w pałacu Radziwiłłów w Nieświeżu (są tylko opisy rosyjskie i angielskie). Nadal przed cmentarzem w Katyniu leży kamienna tablica informująca, że pochowane są tu ofiary zbrodni hitlerowskich – jeńcy sowieccy – zamordowani w maju 1943 roku. A na tej kłamliwej tablicy leżą żywe kwiaty! Z kolei na miejscu tragedii smoleńskiej „nieznani sprawcy” zerwali pierwotną tablicę upamiętniającą to wydarzenie, a na jej miejsce zamontowano tablicę z suchą informacją o katastrofie lotniczej. Jednak był też pozytywny akcent: przypadkowo spotkany w Smoleńsku Rosjanin przeproszał nas, Polaków, za Katyń.

Obydwie tegoroczne inicjatywy Biblioteki Parafialnej w Trzciance: Tydzień Kultury Chrześcijańskiej i pielgrzymka na Kresy, miały wspólne elementy. Są to ludzie, historia i zabytki kresowe ściśle związane z historią naszego narodu, który w gonitwie za codziennymi sprawami nie może o nich zapominać.

MATEUSZ STRÓŻEWSKI¹

DNI BIBLIOTEK GNIEŹNIEŃSKICH

W Gnieźnie, pierwszej stolicy Polski, od kilku lat odbywa się cykliczne Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego. Inicjatywa ta została zapoczątkowana 21 października 2005 roku pierwszym spotkaniem zorganizowanym przez Publiczną Bibliotekę Pedagogiczną w Gnieźnie oraz Bibliotekę Gnieźnieńską Wyższej Szkoły Humanistyczno-Menedżerskiej „Millenium” (obecnie: Biblioteka Gnieźnieńska Wyższej „Millenium”). Na szczególne podkreślenie zasługuje zaangażowanie i wkład pani Elżbiety Sobeckiej, kierownik Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Gnieźnie, w przygotowanie i przeprowadzenie każdego roku Dnia Bibliotek. Potrzeba takiego przedsięwzięcia wynika z faktu istnienia w mieście kilku bibliotek oraz wydawnictw, niekoniecznie bliżej znanych współczesnemu czytelnikowi, jak również z potrzeby promocji książki, która jest doskonałym źródłem wiedzy i ciekawym pomysłem na zagospodarowanie wolnego czasu. Do placówek zajmujących się w Gnieźnie gromadzeniem oraz udostępnianiem książek i czasopism zaliczamy:

- Bibliotekę Instytutu Kultury Europejskiej UAM,
- Bibliotekę Gnieźnieńską Wyższej „Millenium”,
- Bibliotekę Muzeum Początków Państwa Polskiego,
- Bibliotekę Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej,
- Bibliotekę Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego,
- Bibliotekę Publiczną Miasta Gniezna,
- Publiczną Bibliotekę Pedagogiczną w Poznaniu, filię w Gnieźnie.

¹ Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne w Gnieźnie, kleryk pełniący funkcję bibliotekarza.

Głównym celem Dni Bibliotek jest przybliżenie, zwłaszcza młodym ludziom, oferty bibliotek i wydawnictw naszego miasta oraz promocja samej książki. Dzisiejsze czasy, naznaczone ogromną szybkością przekazywanych informacji, sprawiły, że książka nie jest już jedynym źródłem wiedzy. Wielu młodych ludzi uważa, że Internet jest praktyczniejszy, szybszy, powszechnie dostępny. Poruszanie się wyłącznie w rzeczywistości wirtualnej pozbawia jednak czytelnika kontaktu z tekstem drukowanym.

Hasło pierwszego spotkania, które brzmiało: *Biblioteka – dobre miejsce dla studenta, ucznia...*, oddaje w pełni cel tej inicjatywy. Coraz mniej młodych ludzi zdaje sobie sprawę z bogactwa i dobrodziejstwa czytania książek. Na pozór wydawać by się mogło, że książka jest już dziś przeszłością, rzeczą mało praktyczną, pozostaje jednak nieocenionym źródłem informacji, rozwija myślenie, uczy poprawnej polszczyzny. Myślą przewodnią pierwszego dnia – jak podkreślają organizatorzy – było także zerwanie ze stereotypem myślenia o bibliotece wyłącznie jako o miejscu wypełnionym książkami.

Drugi Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego odbył się 27 października 2006 roku. Do udziału w tej inicjatywie organizatorzy zaprosili Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Celem było przede wszystkim uświadomienie uczniom i studentom bogactwa zbiorów miejscowych bibliotek. Każda z bibliotek zaprezentowała swoje białe kruki i najciekawsze publikacje pod względem edytorskim. Nie zabrakło i tych najnowszych, utrwalanych niekiedy na nośnikach CD. Zauważono także pozytywne zjawisko, jakim jest ciągle rosnąca liczba czytelników w gnieźnieńskich bibliotekach.

Trzeci Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego, który odbył się 16 listopada 2007 roku, poświęcono regionaliom, jakie znajdują się w zbiorach bibliotek gnieźnieńskich. Inspirację do tego tematu organizatorzy zaczerpnęli z wiersza Jana Sabiniarza *Mała Ojczyzna*. Zależało im, by młodzież poznała historię i znaczenie swojego miasta i regionu.

Czwarty Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego pod hasłem: *Gniezno wczoraj i dziś w zbiorach bibliotecznych* odbył się 21 kwietnia 2009 roku. Zaproszone biblioteki przygotowały wystawę książek, czasopism, przewodników, widokówek i filmów związanych z Gniezmem na przestrzeni wieków. Szczególnym zainteresowaniem cieszyło się ekskluzywne wydanie *Księgi żywota świę-*

tego Wojciecha. Nakład tej bibliofilskiej edycji to 200 egzemplarzy. Pierwszy z nich ofiarowano papieżowi Janowi Pawłowi II podczas jego pielgrzymki do Gniezna.

Idące z duchem czasu hasło Dnia Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego w 2010 roku brzmiało: *Internet – Kultura – Edukacja – Zabawa*. Rozwijająca się w zawrotnym tempie globalna sieć to idealne źródło pozyskiwania informacji. Konieczne jest jednak wychowanie młodych ludzi do odpowiedniego i wybiórczego korzystania z oferowanych w Internecie treści. Tylko wtedy ogrom wiadomości codziennie dodawanych do wirtualnej sieci może stać się prawdziwym bogactwem i doskonałym źródłem pogłębiania własnej wiedzy.

Szósty Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich odbył się 27 maja 2011 roku. Zmieniono nieco jego formułę, ponieważ został połączony z podsumowaniem inicjatyw podjętych w ramach projektu edukacyjnego: *Czytając Miłosa*. Ogłoszono wyniki następujących konkursów:

- plastycznego, adresowanego do uczniów szkół podstawowych, polegającego na wykonaniu ilustracji do wiersza *Piosenka o końcu świata*;
- recytatorskiego, który odbył się na dwóch poziomach: dla szkół podstawowych i gimnazjalnych;
- fotograficznego, pod tytułem *Moja mała Ojczyzna*, dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych,
- na prezentację multimedialną *Wspominając Miłosa*, konkursu adresowanego do wspomnianej wyżej grupy młodych ludzi.

Wkład środowiska kościelnego

Biblioteka Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego i jego wykładowcy na miarę swoich możliwości czynnie włączyli się w organizowanie i przeprowadzenie Dni Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego. Podczas pierwszego spotkania ks. Krzysztof Prus, dyrektor Prymasowskiego Wydawnictwa „Gaudentinum”, wygłosił wykład zatytułowany: *Od autora do czytelnika – proces powstawania książki i dystrybucji*.

Podczas drugiego spotkania ks. Krzysztof Prus dokonał prezentacji przewodnika multimedialnego *Wirtualne wędrówki po katedrze prymasowskiej*. Temat wystąpienia dyrektora prymasowskiego wydawnictwa podczas III Dnia Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu

Wydawniczego brzmiał: *Wirtualne czy tradycyjne zwiedzanie katedry prymasowskiej?* Ks. Krzysztof Prus zaprezentował możliwości interaktywnego poznania bazyliki gnieźnieńskiej. Jest to szansa dla osób, które jeszcze w niej nie były, a różne okoliczności utrudniają im przybycie do Gniezna. Prelegent przekonywał jednak, że najlepiej odwiedzić katedrę osobiście, aby doświadczyć niecodziennego klimatu i uroku tego miejsca.

W IV Dzień Bibliotek Gnieźnieńskich i Ruchu Wydawniczego pod hasłem: *Gniezno wczoraj i dziś w zbiorach bibliotecznych* włączył się dyrektor Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej oraz ks. Jarosław Bogacz, dyrektor Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Podczas tej odsłony gnieźnieńskiego święta bibliotek i wydawców odbyła się również projekcja filmu Bogusława Bieleckiego o ks. kan. Marianie Aleksandrowiczu, który ukazał się w cyklu *Gnieźnianie*. Natomiast ks. Jarosław Bogacz wyjaśnił, w jaki sposób w ikonografii przedstawiany jest św. Wojciech (*Wojciech – Adalbert – oblicze świętego. Ikonografia św. Wojciecha*).

W 2011 roku podczas VI Dnia Bibliotek Gnieźnieńskich ks. dr Paweł Podeszwa, dyrektor Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego, wygłosił wykład: *Czesław Miłosz jako tłumacz Biblii*.

Podczas każdej edycji Dnia Bibliotek Gnieźnieńskich Biblioteka Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego prezentowała swoje zbiory i zachęcała młodzież do korzystania z jej usług. W 2010 roku zaprezentowała także możliwości korzystania z katalogów online.

Z perspektywy kilku lat można powiedzieć, że Dni Bibliotek Gnieźnieńskich cieszą się popularnością oraz stają się doskonałą okazją do zachęcania, zwłaszcza młodych ludzi, do odwiedzania bibliotek naszego miasta, bardziej świadomego korzystania z ich zasobów i zbiorów. Pracownikom zaś samych bibliotek dają możliwość wzajemnego poznania się, wymiany doświadczeń oraz współpracy, która wpisuje się w szeroko rozumianą działalność kulturalną na rzecz naszego środowiska. Pozostaje tylko wyrazić nadzieję, że inicjatywa ta będzie kontynuowana w następnych latach, aby kolejne pokolenia mogły poznawać bogate zbiory naszych bibliotek, uczyć się odpowiedniego z nich korzystania, co może zaowocować wzrostem zainteresowania książką i popularyzacją czytelnictwa.

EWA POLESZAK¹

WSPOMNIENIE O ŚP. JERZYM SWIANIEWICZU

Jerzy Swianiewicz urodził się w Wilnie 1 kwietnia 1932 roku w rodzinie inteligenckiej. Jego matka była nauczycielką geografii, a ojciec profesorem na Uniwersytecie Wileńskim. Miał brata i dwie siostry. Wzrastał w atmosferze patriotycznej. Jego ojciec Stanisław zrzędzeniem Opatrzności uniknął losu jeńców zamordowanych w Katyniu. Wiedział o zbrodni katyńskiej i opisał losy wojenne w książce *W cieniu Katynia*, wydanej przez Instytut Literacki w Paryżu. Z wiadomych racji

¹ Biblioteka Bobolanum w Warszawie.

ojciec został za granicą w Londynie, przez pewien czas przebywał też w Kanadzie. Matka Jerzego dołączyła do niego w 1957 roku w Indonezji, gdzie był zatrudniony przez UNESCO.

W czasie II wojny światowej Jerzy przeniósł się w 1941 roku wraz z matką i rodzeństwem z Wilna do majątku dziadków w Wiazyniu, gdzie chodził do szkoły białoruskiej. Na początku 1946 roku wyjechał z matką i rodzeństwem do Warszawy. Wkrótce matka została nauczycielką w Tczewie, dokąd przeniósł się także Jerzy. Od 1947 roku zamieszkał w Olsztynie u siostry matki i uczęszczał do szkoły średniej. W klasie maturalnej został laureatem olimpiady matematycznej. W latach 1951-1955 studiował matematykę na Uniwersytecie Warszawskim. Ożenił się z koleżanką ze studiów w 1957 roku.

W latach 1955-1957 pracował w Instytucie Kolejnictwa w Warszawie, potem blisko trzydzieści lat w Instytucie Maszyn Matematycznych Polskiej Akademii Nauk. Przez cały okres pracy w IMM zajmował się systemami operacyjnymi oraz oprogramowaniem podstawowym maszyn. W ramach kontraktu pracował pięć lat w Kuwejcie. W 1989 roku rozpoczął pracę w Bibliotece Narodowej, w Zakładzie Technologii Informatycznych. Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku współtworzył razem z Janem Wierzbowskim system biblioteczny MAK.

Z niespotykaną pasją i zaangażowaniem przez lata wspierał budowę systemu i służył nieocenioną pomocą w jego wdrażaniu, zarówno kolegom w Bibliotece Narodowej, jak i użytkownikom MAK w innych bibliotekach na terenie całej Polski. Był bardzo odpowiedzialny za swoją pracę. Po zgłoszeniu trudnych problemów nierzadko już następnego dnia przynosił gotowe rozwiązanie. Współpracownicy wspominają go jako życzliwego i zawsze chętnego do pomocy, a przy tym skromnego i niezwykle uczciwego.

Jego pasje poza informatyką to genealogia, rzetelna historia (szczególnie Kresów), krajoznawstwo i turystyka piesza. Od 1981 roku brał udział w upamiętnianiu zbrodni katyńskiej i współdziałał z Instytutem Katyńskim. Był człowiekiem głębokiej wiary i modlitwy, mocnym duchowo, zaangażowanym w sprawy Kościoła.

Niemal do końca życia pracował w Bibliotece Narodowej. Przez ostatnie miesiące zmagął się z chorobą nowotworową. Zmarł 13

listopada 2012 roku, pozostawiając rodzinę: żonę, trzech synów, ośmioro wnuków i prawnuka. Na Mszy Świętej pogrzebowej 22 listopada w kościele Najświętszego Zbawiciela w Warszawie zgromadziło się oprócz rodziny i przyjaciół liczne grono pracowników Biblioteki Narodowej oraz innych bibliotek. Śp. Jerzy Swianiewicz został pochowany na cmentarzu Bródnowskim.

Pan Jerzy Swianiewicz za swoją pracę został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (w 2008 roku). Był laureatem nagród, m.in. Nagrody Ministra Przemysłu Maszynowego I stopnia, Państwowej Nagrody za udział w pracach nad komputeryzacją. Otrzymał również wyróżnienie „Zasłużony dla Bibliotekarstwa”. Został też honorowym członkiem Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Ufamy i prosimy dobrego Boga, aby był dla śp. Jerzego najwyższą nagrodą za jego ofiarną służbę ludziom.

RECENZJE

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych

Nr 1 (36) 2013, s. 209-211

ISSN 1426-3777

RENATA DULIAN¹

PIOTR LITKA,

KATYŃSKI KURIER – KS. STEFAN NIEDZIELAK,

Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2010

Wydawnictwo św. Stanisława BM w Krakowie wydało książkę poświęconą księdzu Stefanowi Niedzielakowi, kapłanowi archidiecezji warszawskiej. Urodzony 1 września 1914 roku w Podolszyczach (obecnie dzielnica Płocka), po ukończeniu gimnazjum wstąpił w wieku lat dwudziestu do warszawskiego seminarium duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął w czerwcu 1940 roku. Potem pracował w Bolimowie i Wiskitkach. W lipcu 1943 roku został prefektem parafii Świętego Ducha w Łowiczu. W czasie wojny aktywnie działał w podziemiu niepodległościowym, w Armii Krajowej, współpracował z delegaturą Rządu na Kraj, Polskim Czerwonym Krzyżem i Radą Główną Opiekuńczą, jedną z najstarszych organizacji charytatywnych. Był kapłanem w powstaniu warszawskim. Używał pseudonimu „Zielony” i jako kurier woził z Warszawy do Krakowa zaszyfrowane wiadomości dla kard. Adama Stefana Sapiehy. Tuż przed wybuchem powstania warszawskiego przewiózł najcenniejszą przesyłkę, tzw. depozyt katyński, czyli dowody z ekshumacji wydobyte z jenieckich grobów. Decyzję o przewiezieniu depozytu katyńskiego podjęto latem 1944 roku, w związku ze zbliżaniem się do Warszawy Armii Czerwonej. Obawiano się bowiem, że owe cenne dokumenty, będące dowodem zbrodni, zaginą.

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Na początku października 1946 roku wrócił do Warszawy, został wikariuszem parafii Świętej Trójcy na Solcu, aktywnie uczestniczył w budowie tamtejszego kościoła. W tym czasie został członkiem Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), co przyczyniło się do nieudanej próby jego aresztowania. Ks. kard. Stefan Wyszyński powołał go w marcu 1957 roku na stanowisko dyrektora cmentarzy warszawskich z siedzibą na Powązkach. W latach 1950 i 1960 pracował w stołecznych parafiach Wszystkich Świętych oraz Matki Boskiej Loretańskiej. Od 1977 roku pełnił funkcję proboszcza kościoła św. Karola Boromeusza na warszawskich Powązkach. Zasłynął tam z głoszenia patriotycznych kazań z okazji rocznic uchwalenia Konstytucji 3 maja, bitwy warszawskiej (15 sierpnia) i napaści ZSRR na Polskę 17 września 1939 roku. Stawiane przez niego krzyże pamięci były regularnie niszczone przez nieznanymi sprawców. Pierwszego listopada 1984 roku ks. kard. Józef Glemp uroczyście poświęcił krzyż wmurowany w ścianę kościoła św. Karola Boromeusza z napisem „Poległym na Wschodzie”. Zapoczątkowało to powstanie sanktuarium Poległych i Pomordowanych na Wschodzie. Wokół parafii na Powązkach skupiał środowiska byłych żołnierzy AK, działaczy opozycyjnych, Komitetu Obrony Robotników, rodziny pomordowanych w Katyniu, grono przyjaciół i współpracowników. W roku 1985 sporządził testament. Na kilka lat przed śmiercią zaczął otrzymywać anonimowe listy i telefony z pogróżkami, dwukrotnie próbowano go porwać z centrum Warszawy, nieznanymi sprawcy pobili go na cmentarzu Powązkowskim. Dwudziestego stycznia 1989 roku w mieszkaniu na plebanii przy ul. Powązkowskiej znaleziono zwłoki księdza Stefana Niedzielaka, który nie żył od kilku godzin. Śledztwo w sprawie śmierci dwukrotnie wznawiano i umarzano. Obecnie prowadzi je pion śledczy Instytutu Pamięci Narodowej. W przeddzień pogrzebu, który wyznaczono na dzień 26 stycznia, w obecności kanclerza Kurii Metropolitalnej Warszawskiej, ks. dr. Zdzisława Króla, dokonano komisyjnego otwarcia metalowej kasetki znalezionej w szafie wnękowej jednego z pokoi podczas oględzin jego mieszkania, z której obok pieniędzy i medalika wydobyto kopertę z odręcznym napisem „Ziemia z Katynia wydobyta w 1974 roku”.

Jego brat, Piotr Niedzielak, napisał książkę *Ostatnia ofiara Katyńia*, opublikowaną po niewyjaśnionej śmierci ks. Stefana Niedzielaka.

W omawianej tu książce Piotra Litki *Katyński kurier* zamieszczone są zapiski ks. Stefana Niedzielska od stycznia 1935 do 1943 roku. Zapiski te były prowadzone nieregularnie przez młodego człowieka, który niedawno wstąpił do seminarium, później młodego księdza. Są ciekawą dokumentacją dojrzewania duchowego, a w czasie wojny – refleksji dotyczącej historii Polski i Europy. W książce zamieszczono również aneks z dokumentami, z których część jest opublikowana po raz pierwszy. Po datą 18 stycznia [19]35 roku w swoim *Dzienniku* Stefan Niedzielak pisze tak: „Dzisiaj na czytaniu duch[ownym] mieliśmy o miłości. Zresztą, [tak] jak i wczoraj. Miłość nie zna zazdrości, nie zna krytyki umiłowanej. I miłość człowieka podnosi wszystko, aż do szczytów duchowości i doskonałości – tak nawet wysoko, gdzie cierpienie człeka nie doprowadzi. Miłość to życie, to obcowanie przyjacielskie z duszami innych ludzi, innych i wszystkich. Z duchem i [z] Bogiem. To obcowanie (...) twarzą i obliczem szczerym w twarz i oblicze duszy. Taka [jest] miłość”.

O powołaniu kapłańskim pisze tak: „Boże powołanie to nic innego niż miłość. Przez miłość nas Bóg powołał, przez miłość [do] ideałów idziemy do kapłaństwa” (18 września [19]38 roku).

Nie brak rozterek i wątpliwości, czy jego powołanie jest prawdziwe: „Wejrzał Chrystus raz okiem swej szczególnej łaski i poszedł młodzieniec, t[o] zn[aczy] ja, za swym Mistrzem. Potem to człowiek sobie często nie zdaje sprawy, jak to się stało, dlaczego właściwie [on został wybrany?] (...) Ale mimo wszystko budzą się w duszy adepta i potem kapłana wątpliwości, czy rzeczywiście jestem powołany, czy to czasem nie przywidzenie, nie ta mara, źródło takich [pełnych zwątpienia] myśli?” (18 października [19]38 roku).

SPRAWOZDANIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych

Nr 1 (36) 2013, s. 213-218

ISSN 1426-3777

S. TERESA CHOMICZEWSKA¹

MOKSLINĖ BIBLIOTEKA KULTŪROS PERMAINŲ IR TECHNOLOGIJOS INOVACIJŲ SĄLYGOMIS

Konferencja (Wilno, 3-4 maja 2012 roku)

Biblioteka im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk w 2012 roku obchodziła 100-lecie działalności. Z tej okazji 3-4 maja 2012 roku w gmachu Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pod hasłem: *Biblioteka naukowa w warunkach przemian kulturowych oraz innowacji technologicznych*. Do udziału w niej zaproszono pracowników bibliotek naukowych z Białorusi, Czech, Litwy, Łotwy, Niemiec, Polski, Rosji i Ukrainy. Biblioteki polskie reprezentowali: dr Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Narodowej, oraz mgr Ewa Kołomecka, zastępca dyrektora Książnicy Podlaskiej w Białymstoku. Wśród zaproszonych gości znaleźli się także przedstawiciele Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku w osobach dyrektora, ks. dr. hab. Mieczysława Olszewskiego, i s. mgr Teresy Chomiczewskiej.

Obradom plenarnej sesji pierwszego dnia konferencji przewodził dyrektor biblioteki, dr Sigitas Narbutas, oraz pani sekretarz naukowa Leokadija Kairelien. Otwierający jubileuszowe obchody i konferencję prezydent Akademii Nauk Litwy, prof. Valdemaras Razuma, oraz dyrektor biblioteki, doc. dr S. Narbutas, przedsta-

¹ Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku.

wili historię i zbiory biblioteki. Uczestnicy w konferencji złożyli im życzenia pomyślnej działalności na dalsze lata oraz przekazali w darze różne wydawnictwa ze swoich krajów. Historię biblioteki tworzą ludzie i dlatego Prezydium Akademii Nauk oraz Ministerstwo Oświaty i Nauki uhonorowały najbardziej zasłużonych byłych i obecnych pracowników biblioteki stosownymi listami gratulacyjnymi, wśród nich wieloletniego dyrektora Juozasa Marcinkevičiausa. Sesję zakończył film: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai – 100*.

Początki biblioteki wiążą się ściśle z postacią wileńskiego adwokata i bibliofila, Tadeusza Stanisława Wróblewskiego (1858-1925). Odziedziczony po rodzicach mały księgozbiór wzbogacał, skupując księgozbiory prywatne i cenne kolekcje. Zamierzał na bazie własnych zbiorów założyć bibliotekę publiczną dla Wilna. W 1912 roku biblioteka osobista S.T. Wróblewskiego, licząca ok. 65 tys. książek, 1 000 map, ok. 5 tys. rękopisów i autografów, została przekształcona w bibliotekę publiczną. Trzydziestego października tegoż roku zarejestrowano statut założonego nieco wcześniej Towarzystwa „Biblioteka imienia Eustachego i Emilii Wróblewskich”, które miało sprawować opiekę nad zbiorami Wróblewskich. Prezesem komitetu towarzystwa został T.S. Wróblewski. Trzynastego lutego 1913 roku przekazał on swoją bibliotekę na własność tej instytucji. Po wojnie Wróblewski nie tylko odnowił działalność towarzystwa, lecz również je zreorganizował przez założenie Towarzystwa Pomocy Naukowej im. Eustachego i Emilii Wróblewskich. Statut towarzystwa został zatwierdzony 15 września 1922 roku. Jako jeden z pierwszych punktów widnieje podstawowy warunek działalności biblioteki: „Siedzibą Towarzystwa jest miasto Wilno i zbiory Towarzystwa z Wilna wywiezione być nie mogą”².

W stuletniej historii biblioteki można wyróżnić kilka okresów: 1912-1931 – okres zakładania biblioteki, lata 1931-1940 – dzieje Państwowej Biblioteki im. Eustachego i Emilii Wróblewskich, lata

² R. Cicėnienė, L. Kairelien, S. Narbutas, *Biblioteka im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk 1912-2012*, Wilno 2012, s. 10-12.

1941-2009 – okres Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk. Staraniem dr. J. Marcinkevičiusa, ówczesnego dyrektora biblioteki, 29 września 2009 roku Prezydium Litewskiej Akademii Nauk przywróciło instytucji nazwę Wróblewskich, a zatwierdzony 24 listopada 2009 roku nowy statut zapoczątkował kolejny okres w historii Biblioteki im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk³.

Zbiory biblioteczne w 1939 roku obejmowały ponad 163 tys. woluminów, 35 tys. rękopisów, przebogate kolekcje numizmatyczne i kartograficzne, galerię malarstwa polskiego i obcego (1 200 obrazów), zestaw zabytkowych mebli. Po zakończeniu wojny fundusz został uzupełniony przez zasobne kolekcje zamkniętych kościołów i klasztorów, znacjonalizowanych muzeów i zbiorów prywatnych polskich dworów na Litwie, zabytków przywiezionych z Prus Wschodnich, a także należących do wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk⁴. Warto odnotować, że trafiły tutaj księgozbiory bibliotek, m.in. 53 tys. tomów z biblioteki zamkniętego Rzymskokatolickiego Seminarium Duchownego w Wilnie⁵, a w 1956 roku przekazano archiwum Kapituły Wileńskiej, odnalezione podczas remontu bazyliki archikatedralnej⁶.

Dziś (stan z 31 grudnia 2011 roku) zbiory biblioteki liczą 3 755 249 egzemplarzy, w tym 267 449 rękopisów⁷.

Popołudniowa sesja kierowana przez dr Rimę Cicėnienė i doc. dr. Sigitasa Narbutasa przebiegała pod hasłem: *Bibliotekos vieta valstybės gyvenime*⁸. W piętnastominutowych wystąpieniach prelegenci dziesięciu bibliotek, w tym dyrektorzy trzech bibliotek narodowych: litewskiej, rosyjskiej w Petersburgu oraz polskiej, podzielili się doświadczeniami i dorobkiem własnych placówek, planem roz-

³ *Tamże*, s. 9.

⁴ H. Jotkiałło, *Wielkie dzieło Tadeusza Wróblewskiego – biblioteka*, <http://www.tygodnik.lt/201226>, 24.09.2012.

⁵ *Biblioteka znów pod patronatem Wróblewskich. Rozmowa Jana Sienkiewicza z ustępującym dyrektorem Biblioteki Akademii Nauk Litwy im. Wróblewskich, dr. Juozasem Marcinkevičiusem*, „Bibliotekarz Podlaski” 20 (2010), s. 15; zob. też: L. Kairelien, *Działalność Biblioteki im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk: tradycje i nowatorstwo*, „Bibliotekarz Podlaski” 21 (2010), s. 43-47.

⁶ R. Cicėnienė, L. Kairelien, S. Narbutas, *Biblioteka im. Wróblewskich...*, dz. cyt., s. 24.

⁷ *Tamże*, s. 27.

⁸ „Miejsce biblioteki w życiu publicznym”.

woju i przekształceń w kierunku dostosowania swojej działalności do współczesnych potrzeb społeczeństwa.

Na zakończenie pierwszego dnia obrad uczestnicy konferencji wzięli udział w otwarciu wystawy w Litewskim Muzeum Narodowym, poświęconej historycznym zbiorom Biblioteki Wróblewskich.

W drugim dniu konferencji kontynuowano wystąpienia prelegentów równolegle w dwóch blokach tematycznych⁹. Część uczestników wysłuchała referatów ukazujących wpływ nowych technologii na działalność bibliotek, a część poznała stan i losy zbiorów lituanistycznych w kraju i za granicą. Z trzynastu wygłoszonych referatów dwa odnosiły się do Polski. Mgr Greta Lemanaitė-Deprati z Jagiellońskiego Centrum Językowego UJ w wystąpieniu zatytułowanym *Krokvos lietuvių draugijos „Rūta” knygu rinkinys ir jo likimas* mówiła o próbach poszukiwania pisanych śladów litewskiego stowarzyszenia społeczno-kulturalnego „Rūta”. Zostało ono powołane do życia w 1904 roku w Krakowie i skupiało w swych kręgach całą elitę kulturalną i intelektualną Litwy na obczyźnie.

W kolejnym referacie: *Mistrza Romana wznoszę zdrowie. Materiały Romana Szwoynickiego w zbiorach PAN Archiwum w Warszawie* mgr Katarzyna Słojkowska z Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie przybliżyła słuchaczom postać artysty malarza, uczestnika powstania 1863 roku.

Roman Szwoynicki urodził się 3 grudnia 1845 roku w majątku Rady (Rodai), w dawnym powiecie wilkomierskim. Za udział w powstaniu styczniowym został skazany na zesłanie do Tobolska. W 1869 roku po amnestii został zwolniony z zesłania, zezwolono mu na osiedlenie się w Warszawie. Tu wstąpił do miejskiej szkoły rysunkowej, równocześnie uczęszczał do prywatnej szkoły rysunkowej Wojciecha Gersona. Na dalsze studia malarskie udał się na ASP w Monachium. W 1904 roku przeprowadził się do majątku Rady, gdzie mieszkał do śmierci. Zmarł 13 stycznia 1915 roku.

⁹ „Technologijų poveikis mokslinės bibliotekos kaitai”; „Lituanistikos paveldo išteklių Lietuvoje ir užsienyje”.

Najbardziej znane jego obrazy to: *Patrol powstańczy* 1863 (1875), *Bijatyka szlachecka* (1875), *Sprzedany koń* (1889). Zachowany w zbiorach Archiwum PAN w Warszawie fragment spuścizny zawiera m.in.: prace twórcy (rysunki, oryginalne szkice, wiersze), materiały biograficzne, a wśród nich dokumenty i fotografie osobiste, fotografie zesłańców z Litwy na Syberię po 1963 roku, wycinki z gazet, toasty, życzenia imieninowe, korespondencję wychodzącą i przychodzącą, m.in. list od Henryka Sienkiewicza z 2 czerwca 1899 roku, w którym zaprasza na spotkanie rady rodzinnej, oraz materiały rodzinne i rodowe, np. drzewo genealogiczne, jak również teksty piosenek.

Tę część konferencji zakończył referat¹⁰ Laury Molytė *Vilniaus universiteto biblioteka*, ukazujący postacie dwóch kobiet – świadków prawdy: Ony Šimaitė (1894-1970) i Nijolė Sadūnaitė. Pierwsza z nich była bibliotekarką na Uniwersytecie Wileńskim, w czasie II wojny światowej podjęła służbę niesienia pomocy i ratowania Żydów w wileńskim getcie.

Nijolė Sadūnaitė (1938-), siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej, w 1975 roku została skazana na trzy lata obozu karnego i trzy lata zesłania na Syberię za obronę wolności religii i praw człowieka gwałconych w jej ojczyźnie Litwie¹¹.

Ostatni blok tematyczny¹² to spojrzenie na Bibliotekę im. Wróblewskich, jej historię, zbiory i na jej patronów: Tadeusza Wróblewskiego oraz jego rodziców, Eustachego i Emilię.

Na zakończenie konferencji najwytrwalsi uczestnicy mieli możliwość zwiedzić pałac Wielkich Księżąt Litewskich lub w Wileńskiej Galerii Obrazów przy Litewskim Muzeum Sztuki (dawny pałac hrabiów Chodkiewiczów) obejrzyć międzynarodową wystawę *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai* („Krzyże znaczą cnotę, a Strzała zwycięstwo... Sapiehowie – mężowie stanu, mecenas sztuki i kolekcjonerzy”). Wystawa jest dedykowana jednemu z naj-

¹⁰ *Tarnavusios tiesai: Ona Šimaitė ir Nijolė Sadūnaitė.*

¹¹ Swoje wspomnienia spisała w książce: N. Sadūnaitė, *Pamiętnik*, Paris 1986.

¹² „Vrublevskiai ir valstybė”.

znakomitszych rodów magnackich Wielkiego Księstwa Litewskiego i całej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zaprezentowano ok. 300 eksponatów, m.in. dokumenty i książki, dzieła malarskie i graficzne, tekstylia, wyroby złotnicze, militaria, pamiątki rodzinne. Wypożyczone na wystawę eksponaty pochodzą ze zbiorów około dwudziestu instytucji kulturalnych z Litwy i Polski: muzeów, bibliotek, archiwów i kościołów.

MAGDALENA NAGIĘĆ¹

ZJAZD KONFERENCJI DYREKTORÓW BIBLIOTEK AKADEMICKICH SZKÓŁ POLSKICH (Kraków, 17-18 września 2012 roku)²

W dniach od 17 do 18 września 2012 roku w Bibliotece Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie przy ulicy Bobrzyńskiego 10 odbył się coroczny Zjazd Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych (KDBASP). W obradach wzięli udział członkowie Rady Wykonawczej KDBASP, dyrektorzy polskich bibliotek akademickich, a także Katarzyna Ślaska, zastępca dyrektora Biblioteki Narodowej do spraw rozwoju, i Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP).

Zaproszonych gości z ramienia władz Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II powitał prorektor do spraw nauki i współpracy międzynarodowej, ks. dr hab. Arkadiusz Baron. W swoim wystąpieniu przedstawił krótko historię uczelni, główne jej założenia oraz plany rozwoju. Na koniec życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad oraz zaprosił do zwiedzania biblioteki. Następnie gości powitała

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

² Opracowano na podstawie sporządzonego przez M. Butkiewicza Protokołu zjazdu Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (17-18 września 2012, Biblioteka Główna Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie), http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/protokoly/protokol_zjazdu_2012.pdf, 28.01.2013.

pełniąca obowiązki dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II Magdalena Nagieć oraz przewodnicząca Rady Wykonawczej KDBASP Ewa Dobrzyńska-Lankosz (dyrektor Biblioteki AGH w Krakowie).

W części inauguracyjnej obrad wziął udział również były dyrektor Biblioteki UPJPII, ks. dr hab. Jan Bednarczyk, oraz były zastępca dyrektora tej biblioteki, mgr Władysław Szczęch.

Jako pierwsza wystąpiła pani Ewa Dobrzyńska-Lankosz, która przedstawiła sprawozdanie z działalności Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych za okres od września 2011 do września 2012 roku. Sprawozdanie to poddano głosowaniu i jednogłośnie przyjęto.

Następnie odbyła się prezentacja i powitanie na konferencji nowych członków rady, tj. dyrektorów bibliotek, którzy objęli stanowisko w minionym roku. Dokonała tego pani Jolanta Stępnia, sekretarz rady. Przywitano Mariana Butkiewicza z Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Małgorzatę Furgał z Politechniki Poznańskiej, Renatę Kisiel z Politechniki Koszalińskiej, Ewę Kozarską z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Adama Martynowicza z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, Magdalenę Nagieć z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Ewę Nowak ze Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Teresę Sobczak z Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu oraz Barbarę Zezulę z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Pierwszą część obrad zakończyła swoim wystąpieniem pani Katarzyna Ślaska, która omówiła projekt *Academica* (Cyfrowa Wypożyczalnia Publikacji Naukowych). Pani dyrektor przedstawiła stan obecny prac nad tym projektem. W jego ramach udało się zeskanować ok. 100 tys. najbardziej poczytnych podręczników. Na 2013 rok zaplanowano utworzenie wypożyczalni. Prelegentka zwróciła również uwagę na trudności, jakie biblioteka napotkała na swej drodze. Problemy te związane są z prawem autorskim, które uniemożliwia zeskanowanie i upublicznienie czasopism, które biblioteka posiada dzięki egzemplarzom obowiązkowym.

Drugą część obrad rozpoczęła pani Anna Grygorowicz wystąpieniem pt. *Czy jest możliwy jednolity sposób opracowywania danych do*

fot. M. Gradowski

oceny jednostek naukowych i innych wniosków. Zarówno z wystąpienia, jak i z późniejszej dyskusji wynikało, że jednolite opracowanie będzie niezwykle trudne wskutek różnej interpretacji aktów prawnych przez uczelnie. Kolejnym prelegentem był pan Andrzej Feret, który przedstawił wyniki „Ankiety płacowej” z 2011 roku. Ankieta ta zilustrowała poziom wynagrodzeń na stanowiskach bibliotecznych. Wystąpienie to zakończyło się ogólną prośbą do wszystkich dyrektorów bibliotek o zwiększenie zaangażowania w wypełnianiu ankiety. Niektórzy dyrektorzy przedstawili również swoją politykę zarządzania dodatkami specjalnymi i systemem wynagradzania w zależności od posiadanego przez daną bibliotekę budżetu. Następnie pani Ewa Dobrzyńska-Lankosz przedstawiła *Komunikat o stanie prac zespołu ds. multiwyszukiwarek.*

Jako ostatnia tego dnia wystąpiła zaproszona specjalnie na obrady Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych pani dr hab. Maria Próchnicka. Wygłosiła ona referat na temat *Krajowe Ramy Kwalifikacyjne – w odniesieniu do studentów naszych uczelni w zakresie wymaganego minimum znajomości zagadnień związanych z informacją naukową.* Wykład ten miał na celu przed-

stawienie zadań i roli bibliotek naukowych przy ocenie Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Pierwszy dzień obrad zakończył się uroczystą kolacją.

Drugi dzień obrad Zjazdu KDBASP skupił się w pierwszej części na temacie tytułu bibliotekarza dyplomowanego oraz na wymaganiach stawianych bibliotekarzom, którzy chcą wykonywać swój zawód. Wystąpiły: pani Ewa Dobrzyńska-Lankosz z referatem pt. *Bibliotekarze dyplomowani a projekt zmiany ustawy deregulacyjnej*, pani Ewa Kobierska-Maciuszko z referatem pt. *Bibliotekarze – wymagania kwalifikacyjne w świetle ostatnio prowadzonych prac* oraz pani Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP, która nakreśliła bieżący plan prac związanych z ewentualnym zniesieniem egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego. Wszystkie wystąpienia wzbudziły zainteresowanie wśród uczestników konferencji, co zaowocowało ożywioną dyskusją. Stwierdzono, że konieczne staje się ustalenie i wprowadzenie jednolitych dla całego kraju kwalifikacji na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika informacji naukowej i dokumentacji.

Drugą część obrad dotyczyła spraw bieżących związanych ze środowiskiem bibliotekarskim. Przewodnicząca KDBASP przedstawiła pomysł powstania zespołu roboczego do spraw utworzenia wykazu książek elektronicznych otrzymywanych w ramach licencji na wieczyste użytkowanie. Podkreśliła również ważną kwestię podziału pomiędzy biblioteki wykazu i skatalogowania wszystkich książek w NUKAT.

Następnym tematem do rozpatrzenia na forum okazał się pomysł przygotowania wspólnych ramowych wymagań kwalifikacyjnych na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika informacji naukowej i dokumentacji. Dokument ten miałby trafić do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich z prośbą o przedstawienie go jako wymagań obowiązujących we wszystkich krajowych uczelniach.

Kolejną kwestią poruszoną na spotkaniu był formularz GUS, konieczność jego modernizacji i sposoby jego wypełniania. Obecny na sali dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, prof. Zdzisław Pietrzyk, poinformował, że Krajowa Rada Biblioteczna podjęła decyzję o rozwijaniu i zmianach formularza GUS. Stronę KDBASP będą repre-

fot. M. Gradowski

zentowali Artur Jazdon, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, oraz Lidia Derfert-Wolf, pracownik Biblioteki Politechniki Wrocławskiej i członek redakcji „Biuletynu EBIB”.

Na koniec konferencji złożono podziękowania jej organizatorom i ogłoszono, że kolejny zjazd odbędzie się w Katowicach.

Podczas całej konferencji pracownicy Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie byli do dyspozycji gości. Dużą popularnością cieszyła się możliwość zwiedzania biblioteki. Bibliotekarze przygotowali również wiele atrakcji dla gości, m.in. prezentację multimedialną, którą można było oglądać w holu biblioteki oraz w sali konferencyjnej podczas przerw w obradach. Prezentacja przedstawiała historię Biblioteki UPJPII i wszystkie jej dotychczasowe siedziby oraz zdjęcia z przeprowadzki biblioteki do nowego gmachu. Ponadto pracownicy specjalnie na konferencję przygotowali interesującą wystawę posterową, zatytułowaną *Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w latach 1989-2012*. Wystawa ta przedstawiała historię, rozwój i osiągnięcia biblioteki w latach, kiedy biblioteką kierował ks. dr hab. Jan Bednarczyk oraz mgr Władysław Szczęch.

JUSTYNA WALUŚ¹

***KOŚCIELNE ZBIORY MUZYCZNE
W BIBLIOTEKACH POLSKICH***
**KONFERENCJA BIBLIOTEKARZY MUZYCZNYCH
(Gniezno, 26-28 września 2012 roku)**

W dniach 26-28 września 2012 roku na Wzgórzu Lecha w Gnieźnie odbyła się konferencja bibliotekarzy muzycznych pod hasłem *Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich*. Zgromadziła ona bibliotekarzy, archiwistów oraz muzykologów zajmujących się zbiorami kościelnymi.

Symposium zorganizowała Sekcja Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Polska Grupa Narodowa IAML (International Association of Music Libraries Archives and Documentation Centres), we współpracy z Archidiecezjalną Komisją ds. Śpiewu, Muzyki Kościelnej i Służby Liturgicznej, Muzeum Archidiecezjalnym, Archiwum Archidiecezjalnym oraz Studium Muzyki Kościelnej w Gnieźnie. Honorowy patronat objęli: Arcybiskup Metropolita Gnieźnieński Józef Kowalczyk, Prymas Polski oraz starosta gnieźnieński Dariusz Pilak.

W ciągu trzech dni uczestnicy mieli okazję wysłuchać dwudziestu pięciu wystąpień, w których prezentowano muzykalia zgromadzone w archiwach i w bibliotekach kościelnych, naukowych, publicznych oraz związanych z różnymi instytucjami muzycznymi.

¹ Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego.

Pierwsza sesja rozpoczęła się referatem Mariusza Wrony, który przedstawił *Miejsce muzyki kościelnej we współczesnej liturgii*. W wystąpieniu nawiązał do przekazów Jana Pawła II i Benedykta XVI, mówił również o potrzebie wskrzeszania dóbr muzyki dla potrzeb współczesnej liturgii. Kolejne wystąpienie przeniosło słuchaczy w wiek XIX. Hanna Nizińska przedstawiła *Działalność edytorską ks. Józefa Surzyńskiego w świetle idei cecyliańskich*. Na przykładzie kompozytora opowiedziała o działaniach w kierunku odrodzenia klasycznej muzyki liturgicznej. Guido Kraus w wystąpieniu *RISM: Cataloguing Music Sources – Increasing Concordances – Identifying Musical Works* przedstawił zagadnienie katalogowania manuskryptów muzycznych na podstawie danych zebranych w polskich archiwach. Maciej Jochymczyk poruszył zagadnienie problemu identyfikacji źródeł. Problem ten dotyczy zarówno tekstów anonimowych, jak i podpisanych. Prelegent w referacie *Problemy atrybucji dzieł religijnych zachowanych w przekazach rękopiśmiennych. Casus twórczości mszalnej Franciszka Perneckhera* przedstawił przykładowe metody identyfikacji oraz podkreślił jej konieczność przy tworzeniu baz danych. W swym wystąpieniu pt. *Kościelne zbiorzy muzyczne w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach*. *Rekonosans badawczy* Hanna Bias połączyła prezentację zasobów biblioteki i jej najcenniejszych zabytków z krótkim zarysem historii muzyki liturgicznej. Referat Anny Michalskiej i Doroty Stefaniak pt. *Msze chóralne oraz pieśni maryjne ze zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku – przyczynek do badań nad repertuarem muzyki kościelnej XIX/XX wieku* stanowił omówienie repertuaru muzyki kościelnej przełomu XIX i XX wieku, połączone z prezentacjami postaci i muzyki m.in. Juliana Blocha, Franciszka Olszewskiego, Mieczysława Horbowskiego. Małgorzata Witowska rozpatrzyła temat swego referatu: *Pobożny pielgrzym. Pieśni pątnicze w drukach religijnych z wydawnictw Franciszka Gielnika, Teofila Nowackiego i Karola Miarki* w kontekście istoty i założeń pielgrzymowania. Zarys historyczny połączony tu został z ciekawym obrazem dawnych obyczajów pielgrzymkowych, muzyki ludowej, pieśni pątniczych (te ostatnie omawiane na przykładach). Ks. Michał Sołomieniuk przedstawił postać ks. Władysława Zientarskiego (jego działania na polu odkrywania i ochrony

muzykaliów) oraz muzykalia zgromadzone w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Marcin Konik zaprezentował recepcję twórczości Johanna Valentina Rathgebera w świetle źródeł polskich. Dzień zakończył się koncertem organowym w katedrze gnieźnieńskiej w wykonaniu Ryszarda Superczyńskiego.

Drugiego dnia konferencji rozpoczął się referatem ks. Andrzeja Januchowskiego, prezentującym *Prywatną bibliotekę Floriana Bogackiego, organisty gnieźnieńskiego*. Słuchacze mieli również możliwość zobaczenia części zbiorów z tejże biblioteki. Marek Bebak zaprezentował *Muzyków w księdze wpisów do Bractwa Szkaplerza Świętego z Archiwum oo. Karmelitów na Piasku w Krakowie*, a Jolanta Byczkowska-Sztaba *Rękopisy i druki muzyczne w zbiorach archiwum opactwa oo. Cystersów w Mogile*. Ich prezentacja została poprzedzona opowieścią o rozwoju opactwa. Magdalena Walter-Mazur w wystąpieniu zatytułowanym *Próba wyodrębnienia i charakterystyka muzycznej spuścizny benedyktynek ze zbioru Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu* przedstawiła druki muzyczne oraz ich autorów, jak również interesujący obraz kultury muzycznej benedyktynek i trudności stojące przed opracowywanymi zbiorami wynikające z niejednolitej proveniencji zbiorów.

Za sprawą kolejnych prelegentów słuchacze zapoznali się z *Muzykamiami cysterek trzebnickich w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* (Ewa Hauptman-Fischer) oraz *Twórczością Johanna Georga Clementa* (Ludmiła Sawicka). W XX wiek przeniósł obecnych referat Elżbiety Jasińskiej-Jędrasz *Rękopisy utworów religijnych Mariana Sawy w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. Katarzyna Janczewska-Sołomko przybliżyła działalność ośrodków polonijnych w Stanach Zjednoczonych i ich zasługi w pielęgnowaniu kultury i tradycji. Wystąpienie *Polskie i polonijne nagrania utworów religijnych w dwudziestoleciu międzywojennym* było bogato ilustrowane materiałami dźwiękowymi. Dzień zakończył się zwiedzaniem gnieźnieńskiej katedry.

Ostatni dzień konferencji otworzył referat Ewy Bielińskiej-Galas: *Piętnastowieczny graduał z kościoła św. Idziego w Głubczycach ms. BOZ Cim 151 w kontekście bernardyńskiej tradycji muzycznej*. Autorka połączyła prezentację muzycznego zabytku z zarysem historii

zbiorów bernardyńskich, z uwzględnieniem maryjnego charakteru jego duchowości. Czesław Grajewski omawiał księgi kartuskie używane poza liturgią, m.in. antyfonarze rozrzucone po całym kraju (*Kartuskie źródła oficjum brewiarzowego w polskich zasobach archiwalnych i bibliotecznych*). Hubert Wojno przedstawił wyniki prac badawczych nad sześcioma księgami liturgicznymi przechowywanymi w zbiorach parafii pw. św. Anny w Dąbrówce Kościelnej, natomiast Aleksandra Patalas zapoznała słuchaczy z repertuarem kapel w Pilicy i Gidlach.

W ostatniej sesji uczestnicy konferencji wysłuchali trzech referatów. Temat wystąpienia Aliny Mądry brzmiał: *Zbiór muzykaliów po poznańskiej kapeli farnej-miejskiej a zachowane muzyczne inwentarze z katedry – konfrontacja repertuaru (ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu)*. Tomasz Kmita przedstawił *Zbiory muzyczne kantoratu kościoła św. Krzysztofa we Wrocławiu*, a Remigiusz Pośpiech *XIX-wieczne zbiory muzyczne kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu*. Po ostatnim referacie zabrała głos Bogumiła Warząchowska, wiceprzewodnicząca Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Federacja ta działa oficjalnie od 1995 roku, skupia biblioteki kościelne funkcjonujące na terenie Polski i współpracuje z podobnymi organizacjami za granicą². Przedstawicielka FIDES, opowiadając o federacji, zachęciła obecnych do zajęcia się kościelnymi księgozbiorami, w których mogą się kryć cenne, nieodkryte jeszcze muzykalia.

Konferencja muzykologów pozwoliła zaprezentować polskie skarby muzyczne zgromadzone w bibliotekach i archiwach najróżniejszych instytucji i stowarzyszeń muzycznych. Jak każde tego typu spotkanie zapewne i to gnieźnieńskie pozwoliło przeprowadzić wiele ciekawych rozmów, podzielić się problemami i doświadczeniami, umożliwiło odnowienie starych kontaktów oraz nawiązanie nowych, bibliotekarzom zaś spoza branży muzycznej dostarczyło wielu wrażeń związanych z odkrywaniem nieznanych dotąd obszarów.

² Bibliothèques Européennes de Théologie i American Theological Library Association.

GABRIELA ŁĄCKA¹

CINiBA – BIBLIOTEKA OTWARTA SPRAWOZDANIE Z UROCZYSTEGO OTWARCIA (Katowice, 12 października 2012 roku)

W centrum Katowic, przy ulicy Bankowej, pomiędzy Wydziałem Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego a Wydziałem Prawa powstała jedna z najnowocześniejszych bibliotek akademickich w Polsce, która nosi nazwę: Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA).

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka to wspólny projekt Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego² w Katowicach, którego realizacja przypadła na lata 2008-2012. Biblioteka powstała dzięki dofinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, realizowanego w ramach Regionalnego programu operacyjnego województwa śląskiego na lata 2007-2013. Była również współfinansowana z budżetu Samorządu Województwa Śląskiego, Miasta Katowice, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Akademii Ekonomicznej w Katowicach i Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Projekt koncepcji Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej stworzył zespół architektów z Koszalina i Radomia w składzie: Dariusz Herman, Piotr Śmierzewski, Dariusz Cyparski,

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² J. Przybytek, *Biblioteka uniwersytecka na ukończeniu. Dziś sadzą drzewka*, <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/401159>, 14.10.2012; tenże, <http://www.naszemiasto.pl>, 13.10.2012.

Wojciech Suwalski i Rafał Sobieraj. Architekci zostali wyłonieni w konkursie Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP)³.

Biblioteka powstała na miejscu pierwszego w Polsce sztucznego lodowiska „Torkat”. Dla upamiętnienia tego faktu odsłonięto tablicę interaktywną, która ma upamiętniać dzieje lokalnego hokeja i najważniejsze zawody hokejowe, które rozgrywały się na tym lodowisku. Budynek składa się z siedmiu pięter. Znajduje się w nim 54 km regałów na 12 tys. m² powierzchni. Nowością jest jedyna w Polsce całodobowa wrzutnia do samodzielnego oddawania książek i czasopism, wyposażona w sorter, a także sześć stanowisk do samodzielnego wypożyczania książek, tzw. SelfCheck. Dla sprawnego funkcjonowania biblioteki centrum obsługuje 120 pracowników.

Księgozbiór, podzielony na 447 działów tematycznych, rozmieszczono na trzech poziomach. W gmachu znajduje się także czytelnia prasy bieżącej, Pracownia Zbiorów Specjalnych, mediateka. Centrum udostępnia bezpłatnie także zasoby cyfrowe w postaci baz danych, czasopism elektronicznych zawierających m.in. opisy badań naukowych prowadzonych w świecie. Biblioteka dysponuje ok. 340 stanowiskami komputerowymi, z czego ok. 300 przeznaczono dla szerokiego kręgu czytelników, pozostałe zaś znajdują się w kabinach do pracy indywidualnej. W swoich zbiorach CINIbA gromadzi obecnie 800 tys. woluminów książek i czasopism, docelowo może pomieścić 2 mln jednostek bibliotecznych.

Uroczyste otwarcie biblioteki nastąpiło 12 października 2012 roku o godzinie 12.00. Poprowadził je dyrektor centrum, dr hab. Dariusz Pawelec, prof. UŚ. W wydarzeniu tym wzięło udział wiele osób ze środowiska nauki, edukacji i kultury. Zaproszeni zostali m.in.: minister rozwoju regionalnego Elżbieta Bienkowska, prezydent Katowic Piotr Uszok, wojewoda śląski Zygmunt Łukaszczyk, abp Damian Zimoń, a także przedstawiciele środowisk akademickich, władz wojewódzkich, dyrektorzy bibliotek i liczni bibliotekarze.

³ D. Pawelec, J. Witek, M. Smyła, *Biblioteka Akademicka wobec trendów i norm w budownictwie bibliotecznym*, „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 3 (2009), http://www.ebib.info/2009/103/a.php?pawelec_in, 13.10.2012.

Witając przybyłych gości, dyrektor Dariusz Pawelec podkreślił, że powstanie CINIiBA było możliwe dzięki ścisłej wieloletniej współpracy obu uczelni, a także dzięki pomocy środowiska lokalnego. Wytrwałe i profesjonalne działania sprawiły, że powstało nowoczesne zaplecze informatyczno-multimedialne, które umożliwi dostęp do wiedzy oraz informacji wszystkim mieszkańcom Śląska. Szczególne podziękowania zostały skierowane na ręce Wandy Dziadkiewicz, starszego kustosa dyplomowanego, poprzedniego dyrektora Biblioteki Głównej UŚ, która przez wiele lat wraz z ówczesnym rektorem Uniwersytetu Śląskiego, prof. dr. hab. Maksymilianem Pazdanem, była animatorem starań o budowę nowego gmachu księżnicy⁴. Słowa podziękowania skierowane zostały również do pracowników biblioteki, którzy włożyli trud i serce w prace związane z przenoszeniem księgozbioru.

Następnie kolejno zabierali głos zaproszeni goście, którzy zgodnie podkreślali wielką wolę współpracy, jaka towarzyszyła temu przedsięwzięciu ze strony obu katowickich uniwersytetów. Wicemarszałek Sejmiku Śląskiego Jerzy Gorzelik przypomniał, że gmach CINIiBA stoi w miejscu, gdzie przed laty istniało sztuczne lodowisko „Torkat”. Podkreślił, że kiedyś ćwiczono tu ciało, a teraz będą się ćwiczyły umysły. Prezydent Katowic Piotr Uszok wskazał na fakt, że dzięki wyjątkowej współpracy miasta i uczelni powstały do tej pory takie przedsięwzięcia, jak Wydział Prawa, CINIiBA oraz Wydział Radia i Telewizji. O wartości współpracy obu uczelni wspominał także wojewoda śląski Zygmunt Łukaszczyk, zaznaczając rolę współczesnych bibliotek jako instytutów wiedzy. CINIiBA w jego opinii to „śląski instytut wiedzy, stanowiący głowę dwóch uczelni”. Wojewoda wskazał także na działalność prezydenta Katowic, Piotra Uszoka, i jego zasługi w powstawaniu wielkich inwestycji. Z kolei rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. Wiesław Banyś zauważył, że centrum jest bardzo dobrym przykładem współpracy między uczelniami. „Rzadka to rzecz, żeby dwie uczelnie postanowiły wybudować jeden obiekt, który będzie wykorzystywany przez

⁴ *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego*, „Gazeta Uniwersytecka” 8 (2004); W. Dziadkiewicz, *Jaka powinna być nowa Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego*, „Gazeta Uniwersytecka” 7 (2001).

obie uczelnie i będzie do dyspozycji wszystkich mieszkańców regionu”. Natomiast rektor Uniwersytetu Ekonomicznego prof. Leszek Żabiński dodał, że „zakres tej współpracy międzyuczelnianej jest szeroki. Przedsięwzięcie ma charakter wielofunkcyjny, jest produktem systemowym, który spełnia wiele ról i przedstawia wartość dla dydaktyki, dla badań, dla biznesu”. Stwierdził także, że „CINIbA to miejsce, gdzie łączą się ze sobą dydaktyka, badania i biznes”. Na zakończenie podziękował wszystkim udziałowcom, jak również pracownikom biblioteki, którzy zdążyli przenieść cały księgozbiór przed otwarciem. Arcybiskup senior Damian Zimoń zwrócił uwagę na fakt integracyjnej funkcji biblioteki oraz pobłogosławił wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tego obiektu. Elżbieta Bieńkowska w swoim przemówieniu odtworzonym za pomocą telebimu nazwała nowo powstałą bibliotekę „wizytówką życia naukowego Śląska”, podkreślając jednocześnie rolę współczesnych bibliotek jako instytutów wiedzy.

Symbolicznego przecięcia wstęgi dokonali: rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Wiesław Banyś oraz rektor Uniwersytetu Ekonomicznego prof. dr hab. Leszek Żabiński.

Podczas uroczystości goście mogli obejrzeć również krótki film promujący projekt „Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka”.

Na zakończenie uroczystości dyrektor CINIbA Dariusz Pawelec zaprosił wszystkich chętnych do zwiedzania biblioteki: zarówno części oficjalnej przeznaczonej dla czytelników, jak i pozostałych działów, dostępnych tylko dla pracowników.

CINIbA ma być miejscem kulturotwórczym, centrum wymiany myśli naukowej. Architektura CINIbA pozwala łączyć w miarę potrzeby rolę biblioteki i placówki kulturalno-oświatowej⁵.

Jako biblioteka hybrydowa CINIbA wykorzystuje zarówno przestrzeń wirtualną, jak i fizyczną oraz oferuje dostęp do wielu źródeł drukowanych i elektronicznych. Taki model biblioteki najlepiej odpowiada potrzebom użytkowników współczesnych bibliotek akade-

⁵ D. Pawelec, J. Witek, *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka – biblioteka otwarta w społecznej przestrzeni miasta*, „Bibliotheca Nostra – Śląski Kwartalnik Naukowy” 2 (2011), s. 9-18.

mickich, stwarzając zupełnie nową jakość w dziedzinie usług biblioteczno-informacyjnych⁶.

W uroczystości wzięło udział liczne grono przedstawicieli sieci bibliotek wydziałowych Uniwersytetu Śląskiego, w tym również pracownicy Biblioteki Teologicznej.

⁶ G. Piotrowicz, *Model hybrydowy współczesnej polskiej biblioteki akademickiej*, http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/piotrowicz.pdf, 13.10.2012.

Z ŻYCIA FEDERACJI

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych

Nr 1 (36) 2013, s. 233-236

ISSN 1426-3777

Ks. JERZY WITCZAK¹

SPRAWOZDANIE Z PRACY ZARZĄDU I PRZEWODNICZĄCEGO FIDES ZA OKRES OD 15 WRZEŚNIA 2011 DO 18 WRZEŚNIA 2012 ROKU

Zarząd Federacji FIDES pracował w składzie: przewodniczący – ks. Jerzy Witczak (Biblioteka PWT, Wrocław), zastępca przewodniczącego – Bogumiła Warząchowska (Biblioteka Teologiczna UŚ, Katowice), skarbnik – o. Grzegorz Filipiuk OFMCap (Biblioteka Kapucynów, Zakroczym), sekretarz – ks. Wacław Umiński CM (Biblioteka Księży Misjonarzy, Kraków), członek zarządu – ks. Tomasz Garwoliński (Biblioteka WSDMW „Hosianum”, Olsztyn). Zarząd odbył dwa posiedzenia: 28-29 lutego 2012 roku w Warszawie oraz 17-18 września 2012 roku (przed walnym zgromadzeniem). Poza tym zarząd kontaktował się drogą elektroniczną.

Aktualnie Federacja FIDES liczy osiemdziesięciu trzech członków. Z upoważnienia jednego z poprzednich walnych zgromadzeń zarząd definitywnie usunął z federacji Bibliotekę Księży Marianistów z powodu braku jakiegokolwiek kontaktu, a w stosunku do kilku innych bibliotek zalegających od pięciu lat z płaceniem składek podjął ostatnią próbę uzyskania potwierdzenia ich chęci przynależności do federacji.

¹ Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, przewodniczący Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

Działania zarządu w roku sprawozdawczym koncentrowały się na kontynuacji dotychczasowych dzieł i projektów. Na nasze wnioski złożone w 2011 i 2012 roku MNiSW dwukrotnie przyznało federacji środki finansowe na działalność upowszechniającą naukę, za każdym razem w wysokości 12 tys. zł, przy wkładzie własnym 4 tys. zł. Dzięki otrzymanym środkom oraz dużym nakładem pracy własnej członków FIDES prowadzono uaktualnianie, utrzymywanie i poszerzenie centralnego serwisu informacyjnego FIDES, w tym Księgozbioru Wirtualnego oraz Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych. Szczegółowe działania przedstawiają się następująco:

1. Głównym realizowanym obecnie zadaniem jest Elektroniczna Bibliografia Nauk Teologicznych, uruchomiona 2 kwietnia 2011 roku. Baza ta powstaje z opisów otrzymywanych z Biblioteki Narodowej oraz utworzonych przez biblioteki Federacji FIDES: Bibliotekę WTUO w Opolu, Bibliotekę AWSO w Białymstoku, Bibliotekę Księży Misjonarzy w Krakowie, Bibliotekę Teologiczną w Katowicach. Ponadto federacja zamawiała wykonanie brakujących opisów bibliograficznych na podstawie umów o dzieło. Opracowaniem całości bazy zajmował się ks. Jerzy Witczak. Obecnie w bibliografii znajdują się opisy zawartości 183 tytułów czasopism i 315 prac zbiorowych, a w ciągu roku przybyło ok. 10 tys. nowych rekordów bibliograficznych.

2. Szesnastego października 2011 roku uruchomiono bazę bibliografii osobowej Ojca Świętego Jana Pawła II, która jest kumulacją wszystkich siedmiu tomów wydanych dotychczas w Rzymie przez Fundację Jana Pawła II – Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu. Baza została przekazana przez Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie (ks. dyr. Andrzej Dobrzyński), natomiast ks. J. Witczak dostosował ją do wyświetlania w programie MAKWWW.

3. Powoli rozwija się nasza biblioteka cyfrowa. Do Księgozbioru Wirtualnego FIDES w ciągu roku od poprzedniego walnego zgromadzenia dodano 197 publikacji: 190 artykułów, tylko trzy książki i broszury, trzy stare druki i jedną bibliografię: *Katalog prac licencjackich i magisterskich o zakonach i zgromadzeniach zakonnych w Polsce (1945-2000)* autorstwa p. Ryszarda Żmudy. Obecnie BC FIDES liczy 1 234 publikacje. Nie jest to jednak duża liczba w porównaniu z innymi bibliotekami cyfrowymi w Polsce. Aktualnie je-

dynym redaktorem biblioteki cyfrowej jest ks. Jerzy Witczak, który umieszcza wszystkie publikacje i ich metadane na serwerze. Siódmego sierpnia 2012 roku federacja podpisała umowę z Fundacją Europeana. Związane jest to z obowiązującymi od 1 lipca br. nowymi zasadami współpracy w zakresie dostarczania metadanych obiektów cyfrowych do portalu Europeana. Według nowej umowy licencja, na jakiej udostępniane metadane mają być publikowane w portalu Europeana, ma być licencją Creative Commons Zero, co oznacza możliwie szerokie zrzeczenie się praw autorskich do metadanych.

4. Cały czas trwały też bieżące prace związane z utrzymaniem multiwyszukiwarki FIDKAR FIDES. Podłączone są do niej aktualnie: pięćdziesiąt dwa katalogi książek i starych druków, dwadzieścia trzy katalogi prac dyplomowych, piętnaście bibliografii z FIDES, ponadto dwadzieścia innych baz – łącznie 110 baz. W sekcji bibliotek kościelnych znajdują się bazy czterdziestu siedmiu instytucji. Niektóre biblioteki mają kłopoty z zachowaniem ciągłości dostępu online, zwłaszcza z działaniem aplikacji Fidserw, przez co ich bazy nie są widoczne w wynikach wyszukiwania. Trzeba było wyłączyć na stałe dwie duże biblioteki: WMSD w Warszawie i WSD w Przemysłu – ze względu na trwałą utratę połączenia. Ks. J. Witczak aktualizuje również na serwerze FIDES bazy przesyłane przez biblioteki członkowskie (dotyczy to siedemnastu bibliotek, które nie posiadają własnych serwerów). Niestety, niektóre biblioteki bardzo dawno nie aktualizowały swoich katalogów.

5. Systematycznie utrzymywano i ulepszano serwis internetowy Federacji FIDES (www.fides.org.pl). M.in. umieszczano w nim aktualności z życia FIDES. Portal ten oraz FIDKAR FIDES cieszy się nieustannie dużym zainteresowaniem. Cały serwis w 2011 roku odwiedziło ok. 34,5 tys. niepowtarzających się gości, liczba wizyt wyniosła 68 tys., wygenerowanych stron – 1 246 tys., w tym w samej wyszukiwarce FIDKAR ponad 500 tys.

6. Prowadzono nadal dystrybucję bazy MAK zawierającej hasła formalne CKHW NUKAT. Kopię bazy w postaci spakowanego archiwum zainteresowane biblioteki pobierają samodzielnie online z serwera FIDES. Aktualizacja bazy wykonywana jest w rytmie miesięcznym przez Bibliotekę Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

7. Federacja FIDES posiada własną stronę na portalu społecznościowym Facebook. Do chwili obecnej do grona jej abonentów zapisało się 185 osób.

Drugim ważnym zadaniem absorbującym zarząd federacji jest wydawanie naszego czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”. Od 2012 roku redagowanie biuletynu przejął zarząd. Redaktorem naczelnym jest dr B. Warząchowska, sekretarzem redakcji ks. T. Garwoliński. Druk i dystrybucja zostały zorganizowane przez o. G. Filipiuka. W okresie sprawozdawczym dzięki staraniom nowej redakcji zostały wydane dwa kolejne numery biuletynu „Fides” za rok 2012, liczące łącznie prawie 550 stron. W ten sposób udało się powrócić do pierwotnego zamiaru wydawania pisma jako półrocznika. Warto nadmienić, że od nr 1-2 z 2009 roku „Fides” jest czasopismem recenzowanym.

Tradycyjnie ks. Jerzy Witczak reprezentował federację podczas czterdziestego pierwszego walnego zgromadzenia Stowarzyszenia Europejskich Bibliotek Teologicznych BETH w dniach od 8 do 12 września 2012 roku w Belfaście. Udział ten był możliwy dzięki subwencji przekazanej jak co roku przez Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski (3 tys. zł). Niewielkie wsparcie finansowe federacja otrzymuje przy tej okazji również od American Theological Library Association (ATLA) jako prowizję z tytułu prenumerowania przez biblioteki członkowskie baz ATLA oraz reklamowania tych produktów.

Ponadto 28 listopada 2011 roku członkowie zarządu uczestniczyli w konferencji w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na temat *Strategia i metodyka digitalizacji i udostępniania dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach tworzonej platformy na przykładzie zbiorów kościelnych*, a ks. J. Witczak wygłosił wykład *Stan i perspektywy digitalizacji w bibliotekach kościelnych w Polsce* (zamieszczony w książce pod tym samym tytułem, wyd. UKSW, 2012). Dwudziestego czerwca 2012 roku w Bibliotece im. bł. Jana Pawła II WSD w Legnicy przewodniczący zarządu uczestniczył w otwarciu Biblioteki Cyfrowej Diecezji Legnickiej.

WACŁAW UMIŃSKI CM¹

SPRAWOZDANIE Z OBRAD XVIII WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES (Opole, 18-19 września 2012 roku)

1. Przewodniczący Federacji FIDES ks. Jerzy Witczak przywitał i przedstawił wszystkich uczestników.

2. Następnie uczestnicy walnego zgromadzenia zatwierdzili porządek obrad.

3. Redaktor naczelna „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”, Bogumiła Warząchowska, wręczyła egzemplarze autorskie obecnym na sali autorom artykułów z numeru 1/2012 i 2/2012.

4. O. Grzegorz Filipiuk OFMCap przedstawił sprawozdanie skarbnika federacji.

5. Kolejnego dnia, 19 września 2012 roku, dalszą część obrad poprowadził przewodniczący federacji ks. Jerzy Witczak.

6. Protokół z XVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w Krakowie – pod chwilową nieobecność ks. Wacława Umińskiego CM – odczytał ks. Tomasz Garwoliński. W głosowaniu protokół został przyjęty jednogłośnie bez poprawek.

7. Przewodniczący federacji ks. Jerzy Witczak przedstawił sprawozdanie z działalności zarządu i federacji od 15 września 2011 do 18 września 2012 roku (osobny dokument).

¹ Biblioteka Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie, sekretarz Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

8. Wiceprzewodnicząca federacji Bogumiła Warząchowska omówiła zmiany, które dokonały się w „Fides. Biuletynie Bibliotek Kościelnych”. W listopadzie 2011 roku prowadzenie tego periodyku przeszło w ręce zarządu. Zmieniła się struktura pisma. Znalazły się w nim następujące działy: Artykuły i Materiały, Komunikaty, Sprawozdania, Z życia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Powołana też została rada naukowa. Redaktor naczelna zachęciła do współtworzenia pisma, do pisania o tym, co dzieje się w bibliotekach kościelnych.

9. Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej Ewa Poleszak przedstawiła sprawozdanie oceniające pracę zarządu i skarbnika za okres od 15 września 2011 do 18 września 2012 roku. Komisja Rewizyjna przedstawiła wniosek o udzielenie absolutorium zarządowi. W wyniku głosowania XVIII Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES udzieliło absolutorium zarządowi.

10. Przewodniczący zarządu przedstawił aktualności związane z Elektroniczną Bibliografią Nauk Teologicznych (EBNT). Poinformował o złożeniu zamówienia na wybrane opisy. Zachęcił członków FIDES do umieszczania w niej nie tylko czasopism, ale także prac zbiorowych i ksiąg pamiątkowych.

11. Podczas obrad poddano pod dyskusję sprawę programu bibliotecznego. Stwierdzono, że FIDKAR nie rozwija się tak intensywnie jak KARO. Multiwyszukiwarka powinna być zastąpiona katalogiem centralnym. Wskazano, że program biblioteczny SOWA może być jedną z alternatyw dla programu MAK. Nie określono jednak, jaki ostatecznie program powinien zastąpić MAK. Zwrócono jednak uwagę na to, że powinien on obsługiwać protokół Z39.50.

12. Na kanwie dyskusji o programie bibliotecznym pani Ewa Poleszak zaproponowała postawienie wyraźnego celu wspólnego dla całej federacji. Czy ma być to digitalizacja, katalog centralny, organizowanie spotkań ogólnopolskich, misja ewangelizacji, czy wymiana biblioteczna?

13. Przewodniczący zarządu przypomniał o konieczności aktualizacji adresów bibliotecznych w celu lepszej komunikacji pomiędzy bibliotekami.

14. Obrady zostały zakończone wspólną modlitwą.

Protokół sporządził
ks. Wacław Umiński CM
sekretarz Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES

KONRAD KOTALA¹

RELACJA Z XVIII WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES (Opole, 18-20 września 2012 r.)

W dniach od 18 do 20 września 2012 roku odbyło się w Bibliotece Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego XVIII Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Przy okazji tego spotkania obchodzone było piętnastolecie funkcjonowania Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Autorką zaproszenia Federacji FIDES była pani kierownik Biblioteki Wydziału Teologicznego mgr Urszula Grabińska oraz Centralna Biblioteka Polsko-Niemiecka Caritas im. Josepha von Eichendorffa, której dyrektorem jest ks. dr Piotr Tarlinski. Podziękowania należą się także rektorowi Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego w Opolu, ks. dr. Grzegorzowi Kadziochowi, który udzielił gościny uczestnikom zgromadzenia w seminarium. Na zaproszenie odpowiedziały trzydzieści trzy biblioteki członkowskie federacji, poczynając od bibliotek wydziałów teologicznych i wyższych seminariów duchownych, przez biblioteki zgromadzeń zakonnych aż po biblioteki parafialne. W spotkaniu wzięło udział pięćdziesięciu ośmiu uczestników.

Spotkanie rozpoczęło się od powitania uczestników przez rektora WMSD ks. dr. Grzegorza Kadziocha, gospodarza seminarium. Po nim głos zabrała pani kierownik Biblioteki Teologicznej, w którym oprócz słów powitania zawarła również krótki rys historyczny oraz

¹ Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

opis działalności biblioteki przez okres piętnastu lat jej funkcjonowania. Następnie uczestnicy udali się na wspólną kolację. Po niej nastąpiło zwiedzanie Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, podczas którego uczestnicy mogli nabyć pozycje książkowe. Zebrani zwiedzali czytelnię książek i czasopism biblioteki, magazyn starych druków oraz magazyn książek i czasopism. Członkowie mieli także okazję obejrzeć wystawę poświęconą piętnastoletniej działalności biblioteki. Chętni wpisywali się do kroniki. Wieczorem wszyscy mogli uczestniczyć we Mszy Świętej sprawowanej w kaplicy seminarystycznej. Po części oficjalnej była możliwość spotkania i rozmów w grupach.

Środowe obrady rozpoczęła Msza Święta koncelebrowana przez ks. rektora WMSD Grzegorza Kadziocha, ks. dr. Jerzego Witzcaka – przewodniczącego federacji, oraz ks. bp. Andrzeja Siemienińskiego – delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Federacji FIDES, który wygłosił homilię.

Przedpołudniowe obrady miały charakter konferencji popularnonaukowej. Rozpoczęło ją wystąpienie ks. bp. dr. hab. Andrzeja Czai, prof. UO, a zarazem Wielkiego Kanclerza WTUO. Przywitawszy uczestników, powiedział kilka słów na temat powstania diecezji opolskiej i jej historii. Życzył udanych i owocnych obrad. Następnie głos zabrał ks. prof. dr. hab. Tadeusz Dola, dziekan WTUO. Po powitaniu przez najwyższe władze wydziałowe rozpoczęła się główna część konferencji. Pierwszym jej prelegentem był ks. dr. hab. Franciszek Wolnik, prof. UO, który wygłosił referat pt. *Biblioteka i księgozbiór cystersów z Rud.* Przedstawił w nim dzieje oraz historię opactwa, a także funkcjonowanie pocysterskiego zespołu klasztorno-pałacowego w czasach obecnych.

Kolejne wystąpienie, wygłoszone przez ks. dr. Piotra Tarlinskiego, dyrektora Centralnej Biblioteki Caritas im. Josepha von Eichendorffa w Opolu, brzmiało: *Służba biblioteczna w środowiskach wiejskich, mniejszości narodowych i etnicznych oraz na rzecz pojednania polsko-niemieckiego.* Ks. Tarlinski przedstawił w nim historię i początki powstania oraz rolę, jaką pełni na Opolszczyźnie owa biblioteka, a także jakie są korzyści z jej działalności i kto najczęściej korzysta z jej zbiorów.

Następnym punktem konferencji było wystąpienie pani dr Wanddy Matwiejczuk, poprzedniej dyrektor Biblioteki Głównej UO, na temat: *Uwarunkowania zorganizowania biblioteki o wyodrębnionych zbiorach z zakresu teologii w Uniwersytecie Opolskim*. W swoim wystąpieniu pani dyrektor przedstawiła początki związane z wyodrębnianiem zbiorów przeznaczonych dla biblioteki teologicznej w początkach jej funkcjonowania. Po wystąpieniu dr Matwiejczuk głos zabrała obecna pani dyrektor Biblioteki Głównej UO, dr Danuta Szewczyk-Kłos. Tytuł jej wystąpienia brzmiał: *Elektroniczne usługi informacyjne Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego*. Mówiła na temat systemu, jakim obecnie posługuje się Biblioteka Główna oraz biblioteki wydziałowe, w tym Biblioteka Wydziału Teologicznego. Przedstawiła wszystkie etapy przechodzenia z systemu MAK na system ALEPH. Głos zabrał także przewodniczący federacji ks. dr Jerzy Witczak, referując m.in. zatwierdzenie protokołu z XVII Walnego Zgromadzenia w Krakowie, sprawozdanie z pracy zarządu FIDES, sprawozdanie Komisji Rewizyjnej i udzielenie przez nią absolutorium zarządowi. Nawiązał także do sprawozdania z XLI Walnego Zgromadzenia BETH w Belfaście. Kilka słów do zebranych wygłosiła również pani zastępca przewodniczącego dr Bogumiła Warząchowska z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Odbiła się także prezentacja oferty sponsora – firmy Digital-Center z Poznania. Była w niej mowa o najnowocześniejszych rozwiązaniach w digitalizacji zbiorów dla bibliotek i archiwów.

Po zakończonej konferencji uczestnicy udali się do katedry opolskiej, gdzie mieli okazję wysłuchać koncertu organowego oraz ją zwiedzić. Mogli również pomodlić się przed cudownym obrazem Matki Bożej Opolskiej. Kolejnym punktem zwiedzania była Centralna Biblioteka Polsko-Niemiecka Caritas im. Josepha von Eichendorffa, gdzie uczestnicy oprócz zwiedzania mogli również napić się kawy. Po wizycie w Bibliotece Caritas grupa uczestników udała się do Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II. Tam wszyscy zapoznali się z działalnością tej instytucji, historią jej powstania oraz mogli ją zwiedzić. Po powrocie do seminarium uczestnicy udali się na kolację, po której obradowali w luźnych grupach.

Kolejny dzień rozpoczął się od śniadania, po którym nastąpił wyjazd na Górę św. Anny, gdzie odprawiono Mszę Świętą, a potem odwiedzono sanktuarium św. Anny. Tam uczestnicy mogli zapoznać z historią i działalnością sanktuarium. Po zakończeniu zwiedzania nastąpił wyjazd do Kamienia Śląskiego. Po przyjeździe uczestnicy mogli napić się kawy, jak również skosztować rogalików św. Jacka. Potem nastąpiło zwiedzanie sanktuarium św. Jacka. Można było się zapoznać z historią Kamienia Śląskiego, który słynie przede wszystkim jako miejsce urodzenia św. Jacka, bł. Czesława i bł. Bronisławy. Odgrywa także szczególną rolę w dziejach Śląska Opolskiego. Biskup opolski Alfons Nossol ustanowił sanktuarium św. Jacka Centrum Kultury i Nauki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Uczestnicy mogli również pomodlić się na miejscu narodzin św. Jacka.

Bibliotekarze kościelni z całej Polski mieli także możliwość wysłuchać refleksji Księdza Arcybiskupa zatytułowanych *Prywatne zbiory biblioteczne a rozwój kultury: gromadzenie i udostępnianie*, dotyczących powstania jego prywatnego księgozbioru, oraz mieli możliwość obejrzeć część tych liczących 35 tys. woluminów zbiorów. Razem z Księdzem Arcybiskupem zebrani odmówili *Anioł Pański*, a następnie wszyscy udali się w drogę powrotną do Opola, gdzie czekał już przygotowany obiad. Po nim nastąpiło oficjalne zakończenie obrad Federacji FIDES.

Podczas wszystkich dni spotkania można było nabyć różne publikacje książkowe, najnowszy biuletyn FIDES oraz uregulować zaległe składki.

SPIS TREŚCI

Artykuły i materiały

ks. Franciszek Wolnik Biblioteka i księgozbiór cystersów z Rud	3
Zdzisław Gębołyś Biblioteka klasztorna Beuron	27
Monika Kopec, Dorota Rejman <i>Zespół Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1818-1980</i> w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu	41
Jolanta Hibszer Dokumenty życia społecznego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zarys problematyki	89
Magdalena Nagieć Księgozbiór red. Jerzego Turowicza w Bibliotece Uniwersytetu Papie- skiego Jana Pawła II w Krakowie	103
Wanda Matwiejczuk Droga do powstania Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego	115
ks. Bogusław Drożdż Początki Biblioteki Cyfrowej Diecezji Legnickiej	121
Monika Kopec Konserwacja całkowita na przykładzie dwóch woluminów z Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu	125
Dorota Rejman Jak pomóc książce? Konserwacja zachowawcza i tradycyjna zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu	137
Barbara Stawowczyk „Nasza Wspólnota” – pismo parafii pod wezwaniem Świętych Aposto- łów Piotra i Pawła w Katowicach	151

Elżbieta Słoń	
Drobny przyczynek do historii świętych obrazków	157
Barbara Kołodziej	
Wojciech Kilar – doktor <i>honoris causa</i> Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wystawa tematyczna	165
Bożena Smentek	
Prace nad konwersją danych z programów SOWA i MAK do nowego systemu bibliotecznego ALEPH. Doświadczenia Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego	175
Renata Dulian	
Strona internetowa Wydawnictwa Dehon Księży Sercanów	185
Renata Dulian	
Strona internetowa Wydawnictwa Serafin	191

Komunikaty

Edwin Klessa	
Biblioteka Parafialna w Trzciance to nie tylko książki	197
Mateusz Stróżewski	
Dni Bibliotek Gnieźnieńskich	202
Ewa Poleszak	
Wspomnienie o śp. Jerzym Swianiewiczu	206

Recenzje

Renata Dulian	
Piotr Litka, <i>Katyński kurier ks. Stefan Niedzielak</i> , Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2010	209

Sprawozdania

s. Teresa Chomiczewska	
<i>Mokslinā biblioteka kultūros permainų ir technologijos inovacijų sąlygomis. Konferencja (Wilno, 3-4 maja 2012 roku)</i>	213

Magdalena Nagieć Zjazd Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (Kraków, 17-18 września 2012 roku)	219
Justyna Waluś <i>Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich</i> . Konferencja biblio- tekarzy muzycznych (Gniezno, 26-28 września 2012 roku)	224
Gabriela Łącka CINiBA – biblioteka otwarta. Sprawozdanie z uroczystego otwarcia (Katowice, 12 października 2012 roku)	228

Z życia Federacji

ks. Jerzy Witczak Sprawozdanie z pracy zarządu i przewodniczącego FIDES za okres 15 września 2011 – 18 września 2012 roku	233
Wacław Umiński CM Sprawozdanie z obrad XVIII Walnego Zgromadzenia Federacji Biblio- tek Kościelnych FIDES (Opole, 18-19 września 2012 roku)	237
Konrad Kotala Relacja z XVIII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościel- nych FIDES (Opole, 18-20 września 2012 roku)	239

TABLE OF CONTENTS

Articles and Materials

Fr. Franciszek Wolnik The Library and Book Stock of the Cistercians of Rudy	3
Zdzisław Gębołyś The Monastery Library of Beuron	27
Monika Kopeć, Dorota Rejman The File <i>Acts of the Diocesan Seminary in Sandomierz 1818-1980</i> in the Diocesan Library in Sandomierz	41
Jolanta Hibszer Social Life Documents in the Theological Library of the University of Silesia in Katowice: An Outline of Issues	89
Magdalena Nagieć The Book Collection of the Editor Jerzy Turowicz in the Library of the Pontifical University of John Paul II in Cracow	103
Wanda Matwiejczuk The Way which Led to the Setting up of the Library of the Theology Faculty of the University of Opole	115
Fr. Bogusław Drożdż The Beginnings of the Digital Library of the Diocese of Legnica	121
Monika Kopeć Complete Conservation at the Example of two Volumes from the Diocesan Library in Sandomierz	125
Dorota Rejman How to Aid a Book? Preventive and Traditional Conservation of the Diocesan Library Collection in Sandomierz	137
Barbara Stawowczyk 'Our Community' („Nasza Wspólnota”): The Bulletin of the Holy Apostles Peter and Paul Parish in Katowice	151

Elżbieta Słoń	
A Small Contribution to the History of ‘Holy Pictures’	157
Barbara Kołodziej	
Wojciech Kilar – Honorary Doctor of the University of Silesia in Katowice: A Theme Exposition	165
Bożena Smentek	
Work on Data Conversion from the SOWA and MAK Programs to the ALEPH New Library System: Experiences of the University of Opole Library	175
Renata Dulian	
The Web Site of the Dehon Press of the Priests of the Sacred Heart ..	185
Renata Dulian	
The Web Site of the Serafin Press	191

Notes

Edwin Klessa	
The Parish Library in Trzcianka is not Only Books	197
Mateusz Stróżewski	
The Gniezno Libraries Days	202
Ewa Poleszak	
Memory of the Late Jerzy Swianiewicz	206

Reviews

Renata Dulian	
Piotr Litka, <i>The Katyń Courier: Fr. Stefan Niedzielak</i> , St. Stanislas B.M. Press, Cracow 2010	209

Reports

S. Teresa Chomiczewska	
<i>Mokslinė biblioteka kultūros permāinų ir technologijos inovacijų sąlygomis: A Conference (Vilnius, 3-4 May 2012)</i>	213

Magdalena Nagieć	
The Congress of the Conference of Directors of Polish Academic School Libraries (Cracow, 17-18 September 2012)	219
Justyna Waluś	
<i>Ecclesiastical Music Collections in Polish Libraries: A Conference of Music Librarians</i> (Gniezno, 26-28 September 2012)	224
Gabriela Łącka	
CINiBA – Open Library: A Report of the Solemn Inauguration (Katowice, 12 October 2012)	228

Chronicle of the Federation

Fr. Jerzy Witczak	
Report on the Work of the President and the Board of the FIDES Federation for the Period of 15 September 2011 to 18 September 2012	233
Wacław Umiński CM	
Minutes of the Proceedings of 18th Plenary Assembly of the FIDES Federation of Ecclesiastical Libraries (Opole, 18-19 September 2012)	237
Konrad Kotala	
Report of the 18th Plenary Assembly of the FIDES Federation of Ecclesiastical Libraries (Opole, 18-20 September 2012)	239